

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

17. (127.) évfolyam, 5. szám
Megjelent: 2022. október

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

Felelős szerkesztő:
Girmann Zsuzsanna
Tervezőszerkesztő:
Plette Péter
Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1054 Budapest, Zoltán u. 6.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: szerkesztoseg@hipo.gov.hu
Telefon: 06 1 474 5767
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu, WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2022/5

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábodý Péter, dr. Legeza Dénes, dr. Mikló Katalin,
dr. Sulyok Ádám, dr. Tóháti Márta, dr. Zábori Zoltán*

17. (127.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

17. (127.) ÉVFOLYAM 5. SZÁM

2022. október

Geyer-Hirt Dóra

**A kivétel kivétele, avagy hogyan szabadalmazható ma egy természeti törvényen
alapuló találmány az Egyesült Államokban?**

Dr. Ujhelyi Dávid, PhD LL.M.

**De mekkora úr a kényszer? A közegészségügyi kényszerengedély jogintézményének
története, szabályozása és aktualitása a szabadalmi jogban – második rész**

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila

**A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének
főbb jellemzői 2022 első felében**

Dr. Palágyi Tivadar

Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeket, alcímeket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, szerkesztoseg@hipo.gov.hu, tel.: 06 1 474 5767.

TARTALOM

A kivétel kivétele, avagy hogyan szabadalmazható ma egy természeti törvényen alapuló találmány az Egyesült Államokban?	
GEYER-HIRT DÓRA	7
De mekkora úr a kényszer? A közegészségügyi kényszerengedély jogintézményének története, szabályozása és aktualitása a szabadalmi jogban – második rész	
DR. UJHELYI DÁVID PHD LL.M.	47
A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala nemzetközi együttműködési tevékenységének főbb jellemzői 2022 első felében	
DR. BATICZ CSABA – PÉTERI ATTILA	80
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	
DR. PALÁGYI TIVADAR	118
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből	159
– SZJSZT-16/2020 – Emblémák szerzői jogi védelme	159
– SZJSZT-18/2020 – Filmrészletek szabad felhasználása	166
Könyv- és folyóiratszemle	177
– Claire Wilson, Chloe Dickson: <i>MI and patentable inventions – what now? (A mesterséges intelligencia és a szabadalmazható találmányok – mi lesz most?)</i> (Dr. Palágyi Tivadar)	177
– Sudeshna Banerjee: <i>MetaVerse and NFTs – The unchartered frontier and opportunities for Brands</i> (Metaverzum és NFT-k) (Dr. Palágyi Tivadar)	180
– Jim Al-Khalili: <i>A fizika evangéliuma</i> (Dr. Osman Péter)	183
– Christophe Galfard: <i>Kezdedben az univerzum</i> (Dr. Osman Péter)	195
Summaries	207

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

Exception of the exception, or how can an invention based on natural law be patented in the United States today?	
<i>DÓRA GEYER-HIRT</i>	7
The role of compulsion. The history of public health compulsory licence as a legal institution, its regulation and timeliness in patent legislation – Part II.	
DÁVID UJHELYI, PhD LL.M.	47
Main features of the international cooperation activities of the HIPO in the first half of 2022	
DR CSABA BATICZ – ATTILA PÉTERI	80
News in the field of industrial property protection abroad	
DR TIVADAR PALÁGYI	118
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	159
Review of books and periodicals	177
Summaries	207

CONTENT

L'exception de l'exception – ou comment peut une invention fondée sur une loi de la nature être brevetée aux États-Unis aujourd'hui?	
<i>DÓRA GEYER-HIRT</i>	7
Mais quel est le pouvoir de la contrainte? L'histoire, la régulation et l'actualité de l'institution juridique de la licence obligatoire de la santé publique dans le droit des brevets – partie II	
DÁVID UJHELYI, PhD LL.M.	47
Les caractéristiques principales de l'activité sur la coopération internationale de l'Office hongrois de la propriété intellectuelle dans la première moitié de 2022	
DR CSABA BATICZ – ÁTILA PÉTERI	80
Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger	
DR TIVADAR PALÁGYI	118
Avis d'expert choisis du corps des experts en droits d'auteur	159
Revue des livres et périodiques	177
Summaries	207

INHALT

Die Ausnahme der Ausnahme, oder wie kann eine auf ein Naturgesetz basierende Erfindung in den Vereinigten Staaten heute patentiert werden?	
<i>DÓRA GEYER-HIRT</i>	7
Aber wie groß ist der Zwang? Die Geschichte, Regelung und Aktualität des Rechtsinstituts der Zwangslizenz im Gebiet der öffentlichen Gesundheit im Patentrecht – Teil II	
DÁVID UJHELYI, PhD LL.M.	47
Die bedeutendsten Merkmale in der internationalen Kooperationsaktivität des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum in der ersten Hälfte von 2022	
DR. CSABA BATICZ – ATTILA PÉTERI	80
Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	
DR. PALÁGYI TIVADAR	118
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht	159
Übersicht von Büchern und Zeitschriften	177
Summaries	207

A KIVÉTEL KIVÉTELE, AVAGY HOGYAN SZABADALMAZHATÓ MA EGY TERMÉSZETI TÖRVÉNYEN ALAPULÓ TALÁLMÁNY AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN?*

I. BEVEZETÉS**

A szabadalmi oltalom által nyújtott védelem és a szabadpiaci verseny folytonosan változó egyensúlyban van egymással mióta a szabadalmazás lehetősége a jogrendszerben fennáll.¹ Az iparjogvédelem – ezen belül pedig különösen a biotechnológia – állandó fejlődést mutat, amely fejlődés alapját a gazdasági igények és a műszaki feltételek változása adja.² A világ államai – a jogharmonizációs törekvések mellett – a mai napig részben eltérő módon és mértékben támogatják a feltalálói tevékenységet, így máshol húzzák meg a határvonalat az innováció elősegítése és a közérdek védelme, különösen a mindenki általi hozzáférhetőség között.

Jelen dolgozat célja, hogy igazolja azt a feltevést, miszerint az elmúlt évtized biotechnológiai tárgyú szabadalmakkal kapcsolatos kiszámíthatatlan amerikai jogalkalmazói gyakorlatainak következménye már most látszódik, mégpedig akként, hogy a DNS-szekvenálással és *in vitro* diagnosztikával foglalkozó, találmányukat szabadalmaztatni kívánó külföldi cégek, amennyiben az Amerikai Egyesült Államokban³ is oltalmat kívánnak nyerni adott találmányra, az aktuális amerikai jogalkalmazói tendenciákhoz igazodva, az eredetihez képest lényeges tartalmi változtatással nyújtják be igénypontjaikat. A dolgozat hipotézise szerint érezhető negatív hatása kell, hogy legyen az amerikai joggyakorlatnak, különösen 2014 óta.

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott dolgozat szerkesztett változata.

** Köszönetnyilvánítás illeti dr. Kompagne Hajnalkát, dr. Kormos Bernadettet és Erdőssy Jánost a dolgozat témájának kiválasztásában, a biotechnológiára vonatkozó háttérismeret megszerzésében és a dolgozat tartalmának precíz korrigálásában nyújtott hatalmas segítségükért.

¹ Maga a patent (angol: szabadalom) szó a latin *patente* szóból ered, amely nyílt levelet jelent. Eredetileg ugyanis ilyen levélben kezeltetett az uralkodó meghatározott személyek részére monopoljogot bizonyos áruk kereskedelmére meghatározott területen. L. N. Stephan Kinsella: *How Intellectual Property Hampers the Free Market*. Foundation for Economic Education, 2011. május 25. Elérhető: <https://fee.org/articles/how-intellectual-property-hampers-the-free-market/>, illetve László Áron Márk: *Szellemi tulajdon az Európai Unió jogrendjében*. In: Szabó Marcel, Lángos Petra Lea, Gyeney Laura: *Uniók szakpolitikák*. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 125. Elérhető: <https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12211/file/Szellemi%20alkot%C3%A1sok.pdf>. A jelen dolgozatban felhasznált internetes források utolsó elérési ideje 2021. március 1. napja.

² Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: *Szerzői jog és iparjogvédelem*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2015, p. 15.

³ A továbbiakban a dolgozat a szokásos „Egyesült Államok” rövidített elnevezést fogja használni az Amerikai Egyesült Államokra történő hivatkozáskor.

Ugyanakkor az eltelt idő rövidsége miatt nem elvárt, hogy a biotechnológiai piac tekintetében jelentős változás legyen kimutatható, viszont valószínűsíthető, hogy az újabb szabadalmi bejelentések bejelentői megpróbálnak igazodni a kialakult helyzethez, így a korábban egymásnak gyakran megfeleltethető egyesült államokbeli és európai gyakorlat szerinti igénypontok „az Egyesült Államokkal kompatibilis” átfogalmazása vált szükségessé.

Jelen dolgozat azt vizsgálja meg, hogy a szabadalmi jognak egy szűk területe, az izolált DNS-szekvenciák és az *in vitro* diagnosztikai megoldások oltalma milyen tendenciát mutat jelenleg az Egyesült Államokban és ezzel összehasonlítva Európában. Elemzésre kerül az Egyesült Államok bíróságainak az ún. *laws of nature* kivételekre felfűzött érvrendszere és ezzel kapcsolatban a legfontosabb bírósági döntések, illetve vizsgálat tárgyát fogja képezni, hogy miként alakult a biotechnológiai ipar szabadalmi bejelentési tendenciája ezen döntések fényében.

Kutatás tárgyát fogja képezni továbbá, hogy a gyorsan és gyakran kifürkészhetetlenül változó egyesült államokbeli jogalkalmazásról milyen szakértői állásfoglalások születtek, illetve hogy mennyiben próbálnak egyes, a DNS-szekvencia izolálásával és *in vitro* diagnosztikával foglalkozó cégek alkalmazkodni a folyamatosan változó helyzethez.

A dolgozat végül kitér arra, hogy milyen találmányok nyerhettek szabadalmat az Egyesült Államokban az elmúlt néhány évben annak ellenére, hogy azok természeti törvényen alapultak – tehát hogyan jelentek meg az egyesült államokbeli jogalkalmazásban a „kivétel kivételei”. Ennek a találmánykörnek a megértése kiemelt gyakorlati jelentőséggel bírhat a magyar szabadalmi bejelentők számára is, hiszen a jelenkori egyesült államokbeli jogalkalmazás nyomon követésével és egy annak megfelelő igénypontírással – amely, amint az majd láthatóvá válik, korántsem egyszerű feladat – továbbra is valószínűsíthetően oltalom szerezhető majd olyan szabadalmakra, amelyek első ránézésre – illetve nem megfelelő megfogalmazásban – beleesnek a természeti törvény kivételének kategóriájába. A dolgozat célja egyrészt egyes döntő fontosságú, az egyesült államokbeli bíróságok által gyakran hivatkozott ügyek lényegének ismertetése, másrészt néhány találmány az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala⁴ előtti útjának bemutatása az első elutasítástól az oltalom megadásáig vagy a szabadalmazási eljárás megszűnéséig. Ezzel a dolgozat megkönnyítheti azon magyar bejelentők feladatát, akik biotechnológiai találmányukat az Egyesült Államokban is oltalom alá kívánják helyezni, megismertetve őket az USPTO elmúlt évekbeli érvrendszerével és nézőpontjával a természeti törvényen alapuló szabadalmak kapcsán. Így talán elkerülhetővé válik az, hogy egy európai joggyakorlat alapján megírt, az egyesült államokbeli jogalkalmazást figyelmen kívül hagyó – egyébként minden, magyar és európai uniós szabadalmaztathatósági szempontnak megfelelő – a kérdéses területekre eső megoldásra vonatkozó igénypont kudarcot valljon az USPTO előtt.

⁴ United States Patent and Trademark Office (a továbbiakban: USPTO).

II. A BIOTECHNOLÓGIAI SZABADALMAK, KÜLÖNÖSEN AZ *IN VITRO* DIAGNOSZTIKAI ELJÁRÁSI SZABADALMAK JELENTŐSÉGE ÉS TÉRNYERÉSE VILÁGSZERTE

A biotechnológia önállóan csupán az 1970-es évek óta létező tudományág, azonban a benne lévő potenciál miatt egyre inkább arra sarkallja a kutatókat és a befektetőket, hogy rengeteg forrást invesztáljanak a szakterületbe. 2016-ban a biotechnológia egy majdnem 370 milliárd dolláros iparág volt, amelynek 44%-át az Egyesült Államok szolgáltatta. Európa körülbelül az ipar harmadát fedte le 2016-ban, főként Nagy-Britanniának és Németországnak köszönhetően.⁵ Egyes becslések szerint a rohamosan fejlődő ágazat 2025-re eléri a 727 milliárd dolláros értéket is.⁶

Természetesen a terület újdonsága, a termékek, eljárások ipari alkalmazhatósága és a kutatások töke- és időigénye maga után vonja a szabadalmi oltalom igényének felmerülését. Az azonban, hogy melyik biotechnológiai találmányra adható szabadalom, nem képezi egy-
sleges álláspont tárgyát a világon. Ez nem meglepő, hiszen eredetileg a szabadalmaztatható találmányok szorosan élettelenek, a fizika és kémia eszközei segítségével hasznosíthatók és ellenőrizhetők voltak.⁷ Azóta a technológia fejlődése miatt világszerre felmerült a kérdés, hogy oltalmat kaphatnak-e ettől eltérő találmányok, így természeti háttérrel rendelkező, élőnek tekinthető, de feltalálói tevékenységgel ember által megváltoztatott élőlények, illetve ezek részei.⁸

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 1980-ban, a *Chakrabarty-ügyben*⁹ kimondta, hogy szabadalom tárgyát képezhetik a genetikailag módosított baktériumok. Ez azért is volt kiemelkedő fontosságú, mert korábban elutasította a növények és állatok genetikai módosításának szabadalmazási lehetőségét. A Chakrabarty-döntés nyomán az USPTO 1987-ben leszögezte, hogy a genetikailag módosított nem humán többsejtű élő szervezetek, így az ilyen állatok is (természetesen a szabadalmaztathatóság kritériumrendszerének megfelelően) szabadalom tárgyát képezhetik.¹⁰

⁵ Biotechnology Market Size, Share & Trends Analysis Report By Application. Elérhető: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/biotechnology-market>.

⁶ Biotechnology Market Size Worth \$727.1 Billion By 2025 | CAGR: 7.4%. Elérhető: <https://www.grandviewresearch.com/press-release/global-biotechnology-market>.

⁷ Szarka Ernő: A biotechnológia fejlődése a szabadalmazás tükrében. In: Bendzsel Miklós (szerk.): A biotechnológiai találmányok oltalma. Magyar Szabadalmi Hivatal, Budapest, 2001, p. 15.

⁸ L. a témában: Lawrence M. Sung: Medical Alert: Alarming Challenges Facing Medical Technology Innovation. Journal of Business & Technology Law. 6. évf., 2011, p. 35–58. Elérhető: <https://tinyurl.hu/3Gnj/>.

⁹ Diamond, Commissioner Of Patents And Trademarks v. Chakrabarty. 447 U.S. 303 (1980). Elérhető: <https://www.leagle.com/decision/1980750447us3031737>.

¹⁰ Ex parte Hibberd, 227 U.S.P.Q. 443 (Bd. Pat. App. 1985). Elérhető: <https://www.uspto.gov/web/offices/com/sol/og/2011/week52/TOCCN/item-125.htm>.

A biotechnológia definícióját az Európai Szabadalmi Hivatal¹¹ úgy fogalmazza meg, hogy a biotechnológia alapvetően biológiai folyamatok, szervezetek és rendszerek felhasználása olyan termékek előállítására céljából, amelyek az emberi élet minőségének javítását szolgálják.¹² Az ESZH statisztikája szerint a biotechnológiai szabadalmak 55%-át Európában a különböző gyógyászati és gyógyszerkészítmények adják, 41%-át ipari eljárások, és a biotechnológiai szabadalmaknak csupán 4%-át ölelik fel mezőgazdasági szabadalmak.¹³ 2010 és 2019 között átlagosan több, mint 6000 biotechnológiai tárgyú szabadalom érkezett évente az ESZH-hoz, amelyek közül átlagosan minden második került megadásra.¹⁴ 2019-ben a legtöbb biotechnológiai szabadalmat a svájci Hoffmann-La Roche Ltd. nyújtotta be, amely több, mint kétszer annyi találmányra igényelt oltalmat, mint a második helyen végzett holland DSM N.V.¹⁵ A svájci gyógyszergyártó óriáscég honlapján a szabadalmakkal kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedik, hogy mivel egy új gyógyszer kifejlesztése és piacra kerülése 8-12 évbe és átlagosan 1 milliárd svájci frankba kerül, a szabadalom által nyújtott védelem nélkül az innováció lehetetlen lenne.¹⁶

A gyógyászati és gyógyszerkészítmények szabadalmaztathatósága különleges szabályozás alá tartozik világszerte. Ennek szükségét az adja, hogy ezeknek a termékeknek a fejlesztése, illetve a piacra juttatása gyakran különösen idő- és pénzigényes, illetve kiemelten kell ügyelni a biztonsági faktorokra.¹⁷ A különleges szabályozás eklatáns példájául szolgál az, hogy – a növényvédő szerek mellett – a szabadalmazott gyógyszerkészítményekre az Európai Unióban kiegészítő oltalmi tanúsítvány szerezhető, amelynek segítségével alapesetben maximum 5 évvel meghosszabbítható a szabadalmi oltalom időkerete.¹⁸ Ennek célja azt a hátrányt részlegesen kompenzálni, ami a gyógyszerkészítmények szabadalmaztatásáért azáltal, hogy a gyógyszerkészítményekre vonatkozó szigorú hatásági előírások – például a

¹¹ European Patent Office (a továbbiakban: ESZH).

¹² „Biotechnology is the use of biological processes, organisms, or systems to manufacture products intended to improve the quality of human life.” Elérhető: <https://www.epo.org/news-events/in-focus/biotechnology-patents.html>.

¹³ Patents in biotechnology. Elérhető: <https://www.epo.org/news-events/in-focus/biotechnology-patents/pie-chart-large.jpg>.

¹⁴ European patent applications 2010–2019 by field of technology. Granted patents 2010–2019 per field of technology. Elérhető: <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics.html>.

¹⁵ A Hoffmann-La Roche Ltd. 2019-ben 226 szabadalmi bejelentést tett, a DSM N.V. 112-t. L. Patent Index 2019 – European Patent Applications. Elérhető: <https://www.epo.org/about-us/annual-reports-statistics/statistics.html>.

¹⁶ L. a Hoffmann-La Roche Ltd. honlapját az alábbi linken: <https://www.roche.com/sustainability/patents.htm>.

¹⁷ Egy kutatás szerint átlagosan 12 évbe és 1,15 milliárd fontba kerül kifejleszteni egy gyógyszert. L. Ingrid Torjesen: Drug development: The Journey of Medicine from Lab to Shelf. The Pharmaceutical Journal, 2015. május 12. Elérhető: <https://www.pharmaceutical-journal.com/publications/tomorrows-pharmacist/drug-development-the-journey-of-a-medicine-from-lab-to-shelf/20068196.article>.

¹⁸ Supplementary Protection Certificate (szokásos rövidítése: SPC). A témában I. bővebben Török Ferenc: Szabadalmi jog. In: Bevezetés az iparjogvédelembe (szerk.: Legeza Dénes). Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2020, p. 35.

jellemzően évekig tartó engedélyeztetés – miatt általában az oltalom megszerzéséhez képest lényegesen később kerülhet csak forgalomba a vonatkozó termék, ezáltal pedig a megtérülésre nyitva álló időablak jelentősen lerövidül.¹⁹

Fontos kérdés a különböző államok jogrendszereiben, hogy egy biotechnológiai háttérű gyógyszerkészítmény, illetve eljárás milyen feltételekkel szabadalmaztatható. Általános határvonalat szab meg az, hogy nem szabadalmaztatható az emberi test, illetve ennek valamely részének pusztta felfedezése.²⁰ Annak kapcsán viszont, hogy a természetes környezetéből – így például az emberi testből – izolált biológiai anyag szabadalom tárgyát képezheti-e, már nem ennyire egységes az álláspont.

A biotechnológiai eljárások szabadalmaztathóságára is kihat az az Európában elfogadott alapvetés, miszerint nem részesülhetnek szabadalmi oltalomban az emberi testen végzett diagnosztikai eljárások.²¹ Ezek az ún. *in vivo* diagnosztikai eljárások,²² amelyekről fontos élesen elkülöníteni az *in vitro* diagnosztikai eljárásokat,²³ amelyek számos országban képezhetik szabadalom tárgyát.

Az *in vitro* diagnosztikai eljárások az Egyesült Államok Élelmiszer- és Gyógyszerfelügyeletének²⁴ meghatározása szerint olyan tesztek, amelyeket az emberi testből elválasztott mintán, így például véren vagy szöveten végeznek. Ezek egyrészt alkalmasak betegségek vagy egyéb fennálló állapotok felderítésére, az ember általános egészségügyi helyzetének felmérésére, illetve alkalmazhatók a személyre szabott gyógyászatban²⁵ azon betegek kiválasztására, akik esetén adott kezelés valószínűsíthetően előnyös következményekkel jár.²⁶ Ez

¹⁹ L. a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH) honlapján feltüntetett tájékoztatót a kiegészítő oltalmi tanúsítványról. Elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/szabadalom/kiegeszito-oltalmi-tanusitvany-spc>.

²⁰ L. például Szt. 5/A. § (3) bekezdés.

²¹ Az ESZH a vizsgálati útmutatójában kivételként említi ez alól az olyan, emberi testen végzett eljárásokat, amelyek csak részleges információt szereznek az emberi testről, ami alapján önmagában nem állítható fel diagnózis, így például a vérvételt és az MRI-vizsgálatokat. Ezek tehát az ESZH iránymutatása szerint szabadalom tárgyát képezhetik. Elérhető: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/g_ii_4_2_1_3.htm.

²² *In vivo* eljárás: élő szervezeten végzett vizsgálat.

²³ *In vitro* (latin: az üvegben) eljárás: az élő szervezeten kívül végzett eljárás, amely általában izolált szövetekre, szervekre vagy sejtekre terjed ki. L. a Cooperative Patent Classification (CPC) A61K alá tartozó szabadalmakról szóló dokumentumát: <https://www.cooperativepatentclassification.org/cpc/definition/A/definition-A61K.pdf>.

²⁴ US Food and Drug Administration (a továbbiakban: FDA).

²⁵ A személyre szabott gyógyítás (personalized avagy precision medicine) olyan diagnosztikai eljárás, amelynek során a kezelt beteg genomját is megvizsgálva valószínűsíteni lehet egyes betegségek kockázatát, így korábbi szakaszban megkezdhető a prevenciók terápia, illetve betegre szabott génterápia, össejterápia, tumorterápia alkalmazható, általában nagyobb hatásfokkal, mint ami generális kezelés során várható. L. például *Jennifer Bresnick*: What are Precision Medicine and Personalized Medicine? Health IT Analytics. 2018. január 11. Elérhető: <https://healthitanalytics.com/features/what-are-precision-medicine-and-personalized-medicine>.

²⁶ L. *Shahrokh Falati*: Patent Eligibility of Disease Diagnosis. North Carolina Journal of Law & Technology, 21. évf., 2020. március, elérhető: <https://tinyurl.hu/l1lu/>.

a típusú *in vitro* diagnosztika magába foglalja az olyan, következő generációs szekvenálással végzett tesztek is, amelyek, átvizsgálva a személy DNS-ének célzott részeit, fel tudják mérni a génmutációkat.²⁷

A génszekvenciáknak a modern orvostudományban (ezen belül magukban a diagnosztikai eljárásokban) betöltött fontos szerepe miatt az alábbiakban – a diagnosztikai eljárások mellett – kitérünk a génszekvenciák szabadalmaztathatóságára is.

III. AZ ISZOLÁLT GÉNSZEKVENCIÁK ÉS AZ *IN VITRO* DIAGNOSZTIKAI ELJÁRÁSOK SZABADALMAZÁSA EURÓPÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

Magyarország az Európai Unió tagállamaként és az Európai Szabadalmi Egyezmény²⁸ részeseként az izolált génszekvenciákra és az *in vitro* diagnosztikára vonatkozóan ugyanazokat a feltételeket szabja a szabadalmaztathatóság tekintetében, mint az EPC. Ennek megfelelően az az izolált génszekvenciákat tartalmazó biotechnológiai találmányok közül azok szabadalmaztathatók, amelyek kellően jellemezhető és leírható műszaki eljárással izolálják ezt az amúgy a természetben megtalálható anyagot.²⁹

A magyar szabadalmi törvény az EPC szövegével,³⁰ illetve az Európai Unió 98/44 EK irányelvével³¹ egyező módon kimondja, hogy az emberi testből izolált rész, ideértve a gén szekvenciáját vagy részszekvenciáját is, szabadalmaztatható találmány tárgya lehet akkor is, ha az ilyen rész szerkezete megegyezik valamely természetben előforduló rész szerkezetével.³² A legtöbb európai uniós tagállam hasonlóan megengedően szabályozza az izolált génszekvencia-szabadalmazást, azonban Németország, Franciaország és Olaszország szabadalmi törvénye olyan kikötéssel teszi lehetővé ezek oltalom alá helyezését, hogy az igényponthoz egyértelműen fel kell tüntetni az igényelt génszekvencia felhasználási módját, és alapvetően erre az iparilag alkalmazható, adott génszekvenciával összefüggő felhasználásra kaphat oltalmat a (szabadalmi) bejelentő.³³ A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (Szt.) is hasonló kikötést tartalmaz annak kimondásával, hogy a

²⁷ L. az FDA honlapját az *in vitro* diagnosztika témájában: <https://www.fda.gov/medical-devices/products-and-medical-procedures/vitro-diagnostics>.

²⁸ European Patent Convention (a továbbiakban: EPC). Elérhető: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2016/e/ma1.html>. Magyarországon kihirdetve: az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 2007. évi CXXX. törvény.

²⁹ *Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett*: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2011, p. 255.

³⁰ EPC R.27. (a). Elérhető: <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2016/e/r27.html>.

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács 98/44 EK irányelve a biotechnológiai találmányok jogi oltalmáról 3. cikk.

³² Szt. 5/A. § (4) bekezdés.

³³ L. az Európai Bizottság Final Report of the Expert Group on the development and implications of patent law in the field of biotechnology and genetic engineering c. kiadványát, amelynek 211–244. oldalán megtalálható egy összehasonlító táblázat az egyes EU-tagállamok biotechnológiai találmányok szabadalmazásának jogszabályi háttéréről.

gén szekvenciájának vagy részszekvenciájának ipari alkalmazhatóságát fel kell tárni a szabadalmi bejelentésben.³⁴

Az ESZH a szabadalmazási eljárás során, valamint az intézményén belül működő Boards of Appeal³⁵ is megengedő gyakorlatot követ az izolált génszekvenciák szabadalmazását tekintve. 2002-ben a Howard Florey Institute relaxin hormont kódoló génszekvenciára és az ebből klónozással készített szintetikus gyógyszerre vonatkozó szabadalmát fenntartva a testület korábbi álláspontját ismételve kimondta, hogy a génszekvencia szabadalmazása nem esik az oltalmazásból kizárt kategóriák egyikébe sem. Így különösképpen nem zárható ki azon okból, hogy az „élet” nem képezheti szabadalom tárgyát, mert a DNS csak egy kémiai résztvevője egyes biológiai folyamatoknak. A testület kimondta azt is, hogy az ESZH elbírálási gyakorlatának megfelelően egy korábban ismeretlen DNS-szekvencia leírásának szabadalmaztathatósága nem zárható ki abból az okból, hogy egy természeti jelenség pusztá felfedezése nem képezheti szabadalom tárgyát.³⁶ Mivel ezen génszekvencia léte az igénypont előtt ismeretlen volt, az újdonság és a feltalálói tevékenység feltétele is teljesült.³⁷

Ami az *in vitro* diagnosztikát illeti, az Szt. – szintén az EPC-vel megegyező módon – egyrészt kizárja az emberi testen végzett (*in vivo*) diagnosztikai eljárásokat, másrészt a *contrario* szabadalmaztathatónak tekinti az ettől eltérő diagnosztikai módszereket, így az *in vitro* diagnosztikát is.³⁸ Az *in vivo* diagnosztika amiatt kerül kizárásra, hogy az orvos kiválaszthassa a részéről a tudomány állása szerinti módszerek közül optimálisnak vélt diagnosztikai módszert, és ezt alkalmazhassa is anélkül, hogy szabadalombitorlást követne el. Ellenkező esetben – tehát amennyiben szabadalom tárgyát képezhetnének az *in vivo* diagnosztikai eljárások is – az orvos olyan etikai nehézségbe ütközhetne a megfelelő kezelés kiválasztása során, hogy nem alkalmazhatná a legígéretesebb, de oltalom alatt álló diagnosztikai módszert – a bitorlás elkerülése végett –, hanem egy másik, kevésbé megfelelő, de bitorlással nem járó módszerhez kellene nyúlnia.³⁹ Érdekességképpen megemlíthető, hogy

³⁴ L. Szt. 60. § (1) bekezdés.

³⁵ A Boards of Appeal (magyarul fellebbezési tanácsok) feladata az átvevőiroda, a vizsgálati osztályok, a felszólalási osztályok, valamint a jogi osztály határozatai ellen irányuló fellebbezések elbírálása. L. az Európai Szabadalmi Egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegének kihirdetéséről szóló 2007. évi CXXX. törvény 21. cikk (1) bekezdés.

³⁶ Az ilyen felfedezések szabadalmazását az EPC 52. cikk (2) bekezdés a) pontja zárja ki.

³⁷ Boards of Appeal of the European Patent Office T 0272/95 sz. döntése, 2002. 10. 23. Elérhető: <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/pdf/t950272eu2.pdf>.

³⁸ Szt. 6. § (10) bekezdés.

³⁹ EPO Guidelines for Examination G II. 4.2. Surgery, therapy and diagnostic methods. Elérhető: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/g_ii_4_2.htm.

az Egyesült Államokban az EPC-vel és az Szt.-vel ellentétben a kezelésre vonatkozó igény-pontok szabadalmaztathatók.^{40, 41}

A különböző diagnosztikai eljárásoknak az EPC és Szt. szerinti kettéválasztása logikusnak tekinthető, hiszen ott húzza meg a határt, ahol a szabadalmaztathatóság és az orvostudomány etikusságának ütközése még elkerülhető, tehát az Szt. szóban forgó rendelkezése megfelel a diagnosztikai eljárások jelenkori szabadalmazási rendszerével szembeni társadalmi elvárásnak.

Kiemelendő, hogy az EPC és az Szt. expressis verbis rögzíti a határvonalat. Ezzel szemben, előrevetítve a dolgozat fő témáját, nevezetesen az Egyesült Államok gyakorlatát, ott jogszabályi szinten nem jelenik meg ilyen határvonal. Az Egyesült Államokban a lényegében generálklauszulába sűrített szabadalmazhatósági feltételrendszer kibontása a jogalkalmazás feladata. Ez a rendszer egyszerre foglalja magában a rugalmasságot és a kiszámíthatatlanságot. Ahogyan azt a következőkben látni fogjuk, ez a jogalkalmazás kialakított az EPC-ben és az Szt.-ben foglaltakhoz hasonló kategóriákat. Ezek a szabadalmazás alól kivont találmányok, amelyek egyfajta kivételként jelennek meg.⁴²

IV. AZ IZOLÁLT GÉNSZEKVENCIAK ÉS A DIAGNOSZTIKAI ELJÁRÁSOK SZABADALMAZÁSA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

1. A természeti törvények kivételének megjelenése az Egyesült Államok joggyakorlatában

Az Egyesült Államok szabadalmi jogának alapkövét a szabadalmaztatható találmányokról szóló 35. U.S. Code 101. cikke adja, amely kimondja, hogy aki feltalál vagy felfedez bármilyen új és hasznos eljárást, gépet, gyártmányt és anyagösszetételt vagy ezek valamelyikének új és hasznos tökéletesítését, szabadalmat kaphat.⁴³

⁴⁰ Az ESZH megfogalmazásában: „European patents are not to be granted in respect of methods for treatment of the human or animal body by surgery or therapy and diagnostic methods practised on the human or animal body”: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines2018/e/g_ii_4_2.htm, az Szt. ennek megfelelően szintén kizárja az oltalmi körből ezt a kategóriát, l. Szt. 6. § (10) bek.

⁴¹ Az Egyesült Államokban a World Intellectual Property Organisation (a továbbiakban: WIPO) jelentése szerint ugyanis a 35. US Code 101. § tág megfogalmazása alapján nincs az anyagi jogban expressis verbis kizárt találmányi kör, a joggyakorlat pedig nem alakította ki a kezelésre vonatkozó találmányok kizártságának tételét. L. https://www.wipo.int/export/sites/www/scp/en/national_laws/exclusions.pdf.

⁴² L. a WIPO honlapján az USPTO-ról szóló összefoglalást. Elérhető: <https://www.wipo.int/scp/en/exceptions/replies/usa.html>.

⁴³ Eredeti szöveg: „Whoever invents or discovers any new and useful process, machine, manufacture or composition of matter or any new and useful improvement thereof, may obtain a patent therefor, ...” 35. U.S. Code 101. §. Elérhető: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title35-section101&num=0&edition=prelim>.

Becslések szerint az Egyesült Államokban a 2014-es évvel bezárólag körülbelül 60 ezer szabadalom iránti kérelem kapcsolódott DNS-sel összefüggő találmányokhoz,⁴⁴ amelyek közül számos megadásra került.⁴⁵ Azon gén szabadalmak, amelyek az emberi genomszekvencia egy részének oltalmára irányulnak, nagy részét képezik ennek a szabadalomkörnek.⁴⁶ Egy 2012-es felmérés szerint több, mint 4900 gén szabadalom szerzett oltalmat az Egyesült Államokban, amelyek együttesen az emberi génállomány nagyjából 14%-át fedik le.⁴⁷ A gén szabadalmak egyik kategóriáját az anyagösszetételre irányuló szabadalmak alkotják, amelyek a humán genom egyik szekvenciájának (illetve ennek egy részének) izolált változatára⁴⁸ kívánnak oltalmat szerezni. Ennek sikere esetén a szabadalmas monopolhelyzetbe kerül az adott találmány hasznosítására, így elsősorban tesztekben való alkalmazásukra vonatkozóan. Számos szabadalmas cég – többek között a Myriad Laboratories Inc., az Athena Diagnostics és a PGxHealth – éveken keresztül élt ezzel a jogával. Ezen cégek üzletpolitikája szerint az általuk szabadalmazott tesztelési eljárást csak saját laboratóriumukban engedték alkalmazni – ellenkező esetben bitorlási perrel fenyegették a módszerüket alkalmazó tesztelő laboratóriumot. Ezzel önkényesen meghatározhatták egyrészt a tesztelt betegek, másrészt azon laboratóriumok körét, ahol az adott gén szekvenciára (és ezzel együtt adott betegségre, ennek kockázatára) nézve tesztelés történhetett.⁴⁹

Ezt a tendenciát szakította meg az a jogalkalmazói nézőpontváltás, amely az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságát – számos előzménnyel – a nagy port kavarázó Myriad-döntésig vezette.⁵⁰ Ez a nézőpontváltás beilleszthető abba a témában releváns első döntés óta⁵¹ mindvégig megfigyelhető trendbe, hogy az egyesült államokbeli jogalkalmazás a fent idézett 101. cikk tág megfogalmazását fokozatosan határok közé szorítja azon kiindulópontból, hogy a természeti törvények (*laws of nature*), a természeti jelenségek (*natural phenomena*) és

⁴⁴ Az előző statisztika azokat a megadott szabadalmakat foglalja magában, amelyeknek az igénypontjában/igénypontjaiban megjelenik nukleinsavval kapcsolatos kulcsszó (pl. DNS, RNS, nuklein), és a találmány a megfelelő besorolási kóddal van ellátva. L. <https://dnapatents.georgetown.edu/aboutdpd.htm>.

⁴⁵ A DNA Patent Database honlapján elérhető statisztika alapján, l. <https://dnapatents.georgetown.edu/resources/DPDStatistics2014.pdf>.

⁴⁶ Habár a pontos szám nem ismert, egy 2013-as kutatás 15 ezerre becsüli azoknak a szabadalom iránti kérelmeknek a számát, amelyek legalább egy, az emberi genom részét képező nukleinsavbázis oltalom alá helyezésére irányulnak. L. Gregory D. Graff, *Devon Philipps*: Not quite a myriad of gene patents. *Nature Biotechnology*, 31. évf., 2013, p. 404–410.

⁴⁷ Subhashini Chandrasekharan, Amy L. McGuire, Ignatia B. Van den Veyver: Do recent US Supreme Court rulings on patenting of genes and genetic diagnostics affect the practice of genetic screening and diagnosis in prenatal and reproductive care? *Prenatal Diagnosis*, 34. évf., 2014, p. 922.

⁴⁸ DNS-izolálás: olyan módszerek összessége, amelyek segítségével mesterséges úton el lehet különíteni a DNS egy részét (szekvenciáját) a környezetétől. L. Wunderlich Lívius: Molekuláris biológiai technikák. Typotex Kiadó, Budapest, 2014, p. 56.

⁴⁹ Jonathan Liddicoat, Tess Whitton, Dianne Nicol: Are the gene-patent storm clouds dissipating? A global snapshot. *Nature Biotechnology*, 33. évf. 4. sz., 2015, p. 347.

⁵⁰ Association for Molecular Pathology v. Myriad Genetics, Inc. 569 U.S. 576 (2013).

⁵¹ Funk Bros. Seed Co. v. Kalo Co., 333 US 127, Supreme Court (1948). Elérhető: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/333/127/>.

az absztrakt gondolatok (*abstract ideas*) felfedezése önmagában ne képezhesse szabadalom tárgyát.⁵² Ezek a jogalkalmazói kivételek mára kiegészítik az írott jogot, és az USPTO szabadalmi bejelentések vizsgálatához kapcsolódó kézikönyvének⁵³ részét képezik.⁵⁴ Fontos tudni, hogy a természeti törvények kivételkategóriája nem jelenik meg sem az Szt.-ben, sem pedig az EPC-ben (jogszabályi háttér hiányában pedig az SZTNH és az ESZH joggyakorlatában sem).

A dolgozat következő része bemutatja a legfontosabb döntéseket a *laws of nature* fogalmának kidolgozása kapcsán, majd ismerteti a megváltozott tendenciának, valamint az oltalmazható találmányi kör szűkítésének főbb következményeit az Egyesült Államok biotechnológiai iparában.

2. A szabadalmaztatható biotechnológiai találmányok körének szűkítése

A *laws of nature* kivétel 1948-ban történő megjelenése az alább ismertetett Funk v. Kalo ügyben önmagában is jelentős szűkítést jelentett a szabadalmaztatható biotechnológiai találmányok körére nézve. Az alább tárgyalt további ügyekből azonban kitűnik,⁵⁵ hogy az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága az idő előrehaladtával egyre szélesebb kategóriaként kezelte ezt a kivételkört.⁵⁶ Ennek problematikáját részben felismerve megindult egy jogalkalmazói tendenciaváltás, amelynek keretében az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának egyes bírói egyre inkább a kivétel körének szűkítését sürgetik, felismerve a biotechnológiai ipar veszélyeztetését – amely a szabadalmazás fokozatos megnehezítéséből ered. Jelen fejezet célja a legfontosabb ügyek elemzése a kezdetektől napjainkig.

2.1. Funk v. Kalo (1948)⁵⁷

Ebben az ügyben a Funk Bros. Seed Co. 1940-es szabadalmát támadta meg konkurense, a Kalo Inoculant Co. arra hivatkozva, hogy az annak tárgyát képező találmány nem nyerhetett volna oltalmat, hiszen az tulajdonképpen annak a felfedezése volt, hogy egyes olyan

⁵² L. Grant. E. Gibson: Berkheimer: An Overcorrection in the Law of Patentable Subject Matter. Texas Intellectual Property Law Journal, 28. évf., 2020, p. 215. Elérhető: <https://tinyurl.hu/E6vb/>.

⁵³ Manual of Patent Examining Procedure (a továbbiakban: MPEP).

⁵⁴ MPEP, 2106 Patent Subject Matter Eligibility [R-10. 2019], 2020. Elérhető: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/s2106.html>.

⁵⁵ L. a témáról bővebben: John W. Cox, Joseph L. Vandegrift: A Brief History of Supreme Court Interest in Patent-Eligible Subject Matter under 35 U.S.C. § 101. Journal of Technology Law & Policy, 2014. 2. sz. Elérhető: <https://tinyurl.hu/hJMN/>.

⁵⁶ L. Rebecca A. Lindhorst: A Tale of Two Mice: Insights on the Divergent Treatment of Patent-Eligible Subject Matter in the United States and the European Union. Texas Intellectual Property Journal, 28. évf., 2019, p. 126. Elérhető: <https://tinyurl.hu/L81a/>.

⁵⁷ Funk Bros. Seed Co. v. Kalo Co., 333 US 127, Supreme Court (1948). Elérhető: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/333/127/>.

nitrogénmegkötő baktériumfajok, amelyek önmagukban csak meghatározott növények gyökérzetébe voltak képesek beépíteni légköri nitrogént, együtt tenyésztve nem hatottak egymásra gátló módon (ahogyan ez más baktériumfajok esetén gyakran előfordult),⁵⁸ így egy ilyen – 6 különböző baktériumtörzsből álló – tenyészet alkalmazása fokozta a műtrágyázás hatékonyságát.

A legfelsőbb bíróság ekkor foglalkozott elsőként a baktériumok szabadalmazásának kérdésével,⁵⁹ és kimondta, hogy a baktériumok minősége, akárcsak a Nap hője, az elektromosság vagy a fémek minősége, mind a természetben eredendően meglévő „tényanyag”, ami az emberiség tudásának alapját és tárházát képezi. Ezek mind a természet törvényeinek (*laws of nature*) manifesztálódásai, amelyek minden ember számára ingyenesen hozzáférhetők, és senki sem sajátíthatja ki őket. Aki egy ezideig ismeretlen természeti jelenséget fedez fel, nem követelhet jogilag elismerhető monopóliumot felette. Egy ilyen jellegű felfedezésből eredő találmánnyal szemben elvárás, hogy annak a természet törvényének új és hasznos alkalmazásából kell erednie.⁶⁰

2.2. *Diamond v. Chakrabarty* (1980)⁶¹

A legfelsőbb bíróság ezen híres döntésének tárgya Chakrabarty mikrobiológus szabadalmának egy genetikailag módosított mikroorganizmusra vonatkozó része volt. Ez a mikroorganizmus – egy, a *Pseudomonas* nemzetségbe tartozó baktériumfaj – emberi beavatkozás folytán olyan génekkel rendelkezett, amelyek a természetben előforduló mikroorganizmusok egyikénél sem jelentek meg. A legfelsőbb bíróság ennek kapcsán megvizsgálta, hogyan értelmezendő a 35. US Code 101. cikke, és különösen azt, hogy a szabadalmaztatni kívánt baktériumfaj beletartozik-e a „gyártmány” vagy az „anyagösszetétel” kategóriába.⁶²

Az indokolásban a legfelsőbb bíróság figyelembe vette azt az 1933-ban, a 101. cikk jogalkalmazói értelmezésével szemben megfogalmazott követelményt, miszerint a bíróságoknak tilos olyan szűkítéseket és feltételeket szabniuk a szabadalmaztathatósággal szemben, amelyről a törvényhozó nem rendelkezett.⁶³

⁵⁸ Patentability of Discovery of Principles of Nature: Funk Bros. v. Kalo. Journal of Patent Office Society, 31. évf. 10. sz., 1949. október. Elérhető: shorturl.at/egHZ4.

⁵⁹ Brian R. Dorn: Chakrabarty in the Era of Genomics: Diamond v. Chakrabarty. Journal of Technology Law & Policy, 6. évf. 1. sz., 2001, p. 103. Elérhető: <https://tinyurl.hu/jHP5/>.

⁶⁰ Funk Brothers Seed Co. v. Kalo Inoculant Co., 333 U.S. 127 (1948) 333 U. S. 130-131. Elérhető: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/333/127/>.

⁶¹ Diamond, Commissioner of Patents and Trademarks v. Chakrabarty. 447 U.S. 303 (1980). Elérhető: <https://www.leagle.com/decision/1980750447us3031737>.

⁶² Korábban a természetben elő nem forduló élőlények szabadalmazásának kérdése megválaszolatlan volt az Egyesült Államokban. L. Kevin Burns: Patentability of Micro-Organisms: Diamond v. Chakrabarty. Arkansas Law Review, 35. évf., 1981, p. 316. Elérhető: <https://tinyurl.hu/9L2f/>.

⁶³ United States v. Dubilier Condenser Corp., 289 U. S. 178, 199 (1933).

Ezt az elvet szem előtt tartva, illetve a törvényben használt kifejezések általános jelentését alapul véve megállapította, hogy a 101. cikkben meghatározott fogalmak, így többek között a „gyártmány” és az „anyagösszetétel” szó is tágan értelmezendő, azonban ez továbbra sem jelenti azt, hogy ez a cikk minden felfedezést magában foglalna. Így – visszautalva egyebek mellett a fenti Funk v. Kalo-ügyre – a legfelsőbb bíróság ismételten leszögezte, hogy a természeti törvények, a fizikai jelenségek és az elvont gondolatok, ötletek nem képezhetik szabadalom tárgyát. Ebből következik – ahogyan a legfelsőbb bíróság fogalmaz –, hogy egy új ásványkincs vagy egy új növényfaj felfedezése nem képezheti szabadalom tárgyát, ahogyan Einstein sem tudott volna oltalmat szerezni az általános relativitáselméletre.

A konkrét szabadalom kapcsán a testület megállapította, hogy annak tárgya nem mutat szoros párhuzamot a Funk-ügyben elbírált szabadalommal (amelyben a szabadalmas csak „a természet kezemunkáját fedezte fel”),⁶⁴ mert Chakrabarty nem egy korábban ismeretlen természeti jelenséget írt le, hanem egy, a természetben elő nem forduló, emberi beavatkozással létrejövő gyártmányt, illetve anyagösszetételt alkotott meg, amelynek saját neve, karaktere és felhasználási módja van. Ezen okból a testület Chakrabarty találmányát szabadalmaztathatónak nyilvánította.

2.3. *Mayo v. Prometheus (2012)*⁶⁵

A Prometheus Laboratories Inc. két szabadalmának lényege olyan, gyógyszerhatást diagnosztizáló eljárás volt, amelyek segítségével egy bizonyos tiopurin tartalmú, autoimmun betegség kezelésére használt gyógyszerkészítménynek az emberi szervezetben történő lebomlásának üteme pontosabban megfigyelhetővé vált, és ezáltal a készítmény adagolását betegre szabottan, a túlzott adagolás mellékhatásainak, illetve a nem elégséges dózis hatásaltanságának elkerülésével be lehetett állítani. Az eljárásra vonatkozó igénypontok három lépést öleltek fel: elsőként az orvos tájékoztatását arról, hogyan adja be a készítményt a betegnek, majd instrukciót arra vonatkozóan, hogy az orvos megmérje a beteg vérében bizonyos anyagcseretermékének szintjét. Harmadik lépésként pedig az igénypont iránymutatást adott az orvos részére arra vonatkozóan, hogy milyen mérési eredmény utal károsan magas, illetve eredmény elérésére alkalmatlanul alacsony adagolásra.

Az egyik konkurens cég, a Mayo Collaborative Services kezdetben ellenérték fizetése fejében a Prometheus által szabadalmaztatott eljárást alkalmazta, azonban idővel bejelentette, hogy egy saját, a Prometheus szabadalmához hasonló eljárást kíván a piacra léptetni. A Prometheus bitorlási pert indított vele szemben. A Dél-Kaliforniai Körzeti Bíróság

⁶⁴ Eredeti szöveg: „the patentee had discovered only some of the handwork of nature”. L. a legfelsőbb bíróság Chakrabarty-ügyben hozott ítélete III. rész utolsó előtti bekezdés.

⁶⁵ Mayo Collaborative Services, Db a Mayo Medical Laboratories, Et Al. v. Prometheus Laboratories, Inc. 566 U.S. 66 (2012). Elérhető: <https://www.leagle.com/decision/insco20120320002t>.

a Prometheus szabadalmait érvénytelennek nyilvánította, amivel szemben a Prometheus fellebbezett. A Szövetségi Körzeti Fellebbviteli Bíróság⁶⁶ megváltoztatta az első fokon eljáró bíróság ítéletét, és úgy értelmezte a dozírozásból és az anyagcseretermék-szint meghatározásából álló lépéseket, hogy azok magukban foglalják az emberi test vagy az abból vett vér átalakítását, így kielégítve a „gép vagy átalakulás próbát”,⁶⁷ ezáltal a találmány szabadalmaztatható.⁶⁸ A Mayo felülvizsgálati kérelme folytán került az ügy a legfelsőbb bíróság elé. A testület megállapította, hogy nem nyerhet oltalmat a vizsgált eljárás, mert az pusztán a természet törvényeit, ezen belül az alkalmazott gyógyszerkészítmény emberi testben történő természetes lebomlását és hatásait, illetve a kettő közötti összefüggést világítja meg. A legfelsőbb bíróság kimondta továbbá, hogy a természet törvényét felhasználó találmány szabadalmaztathatóságához az szükséges, hogy a természet felismert törvényét feltalálói tevékenységgel, újszerűen alkalmazza a bejelentő. Ezzel összefüggésben alkotta meg a testület a később Mayo-tesztként hivatkozott kétlépcsős próbát,⁶⁹ amelynek lényegét az 1. számú mellékletben foglalt folyamatábra mutatja be. Eszerint egy olyan találmány, amelynek alapja egy természeti törvény (vagy természeti jelenség, illetve elméleti ötlet), akkor szabadalmaztatható, ha az olyan további elemet is tartalmaz, amely számottevően megkülönbözteti azt a szabadalmaztathatóság köréből kivont találmányoktól. Ehhez hasonlóan egy természeti törvényen alapuló eljárás sem képezheti szabadalom tárgyát, kivéve ha az eljárás olyan további jellegzetességgel bír, amely gyakorlati biztosítékként szolgál arra, hogy az eljárás több pusztán a szóban forgó természeti törvény monopolizálási próbálkozásánál.⁷⁰ Elmondható tehát, hogy a Mayo-teszt megalkotta a természeti törvény mint kivétel alóli kivételek kritériumrendszerét és ezek szabadalmaztathatóságának lehetőségét, ezt azonban olyan elvontan megfogalmazva, amely a későbbiekben számos vitára és kritikára adott okot.

⁶⁶ Court of Appeals for the Federal Circuit (a továbbiakban: CAFC).

⁶⁷ A gép vagy átalakulás próba (machine-or-transformation test) egy eljárás szabadalmazhatóságával szemben az Egyesült Államokban elsőként a Gottschalk v. Benson-ügyben megfogalmazott követelmény, amely szerint egy eljárás akkor lehet szabadalom tárgya, ha az (1) egy speciális eszközzel, nem triviális módon kerül alkalmazásra vagy (2) az a gyártmány eredeti állapotát átalakítja. („transforms an article from one state to another”) L. *Stefania Fusco*: Is In re Bilski a Deja Vu? 2009 Stanford Tech. Law Review, p. 1.

⁶⁸ *Palágyi Tivadar*: Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 7. (117.) évf. 4. sz., 2012. augusztus, p. 107.

⁶⁹ *Alice Corporation Pty Ltd v. CLS Bank International* 134 S Ct 1537 (2014).

⁷⁰ Eredeti szöveg: „If a law of nature is not patentable, then neither is a process reciting a law of nature, unless that process has additional features that provide practical assurance that the process is more than a drafting effort designed to monopolize the law of nature itself.” *Mayo v. Prometheus* 566 U.S. 66 (2012) II. A.

2.4. AMP v. Myriad (2012)⁷¹

Ennek a döntésnek az alapjául az szolgált, hogy a Myriad Genetics Inc. felfedezte a pontos helyét két olyan génnek az emberi genomban, amelyek mutációja nagymértékben növeli a petefészek- és mellrák kockázatát. A felfedezett két gén – az ún. BRCA-gének, tehát a BRCA1 és BRCA2 gének – kapcsán a Myriad három igénypontcsoportra vonatkozóan szerzett oltalmat: egyrészt az izolált BRCA-génekre, másrészt eljárásigénypontra a lehetséges rákgógyszerek ún. szkrínelésére,⁷² harmadrészt pedig egy olyan eljárási igénypontra, amely a beteg BRCA-génjeinek egy mutálódásmentes BRCA-génnel történő összehasonlításával analizálta a beteg petefészek- és mellrákkockázatának mértékét.⁷³

A gének pontos helyének a Myriad általi felfedezését felhasználva számos laboratórium a Myriad szabadalmát figyelmen kívül hagyva vizsgálni kezdte a betegek DNS-állományát az adott génnek vonatkozásában. A Myriad bitorlási pert indított több ilyen cég ellen, amelyek végül közös megegyezéssel zárultak. Ennek ellenére a felperes, dr. Henry Ostrer, a New York University School of Medicine kutatóorvosa másokkal együtt néhány évvel később keresetet indított a Myriad fenti szabadalmainak megsemmisítése érdekében.

A CAFC ítéletében a vizsgált tárgyak többségét szabadalmaztathatónak találta a Prometheus-döntés figyelembevételével. A háromtagú tanács egyhangúan elutasította azonban annak az eljárásigénypontnak a szabadalmaztathatóságát, amely a beteg DNS-szekvenciáját összehasonlította egy normál szekvenciával, és ezzel felmérte a rákos megbetegedés kockázatát. Ezzel kapcsolatban a testület kimondta, hogy ez az igénypont lényegileg hasonlít a Prometheus-döntésben elutasított igényponthoz, tehát jelentős fizikai átalakítás nélkül a természetben megtalálható jelenségek vizsgálatára hagyatkozik csupán, ezért nem lehet szabadalom tárgya. Szintén egyhangúan, de a szabadalmaztathatóság mellett foglalt állást a testület a szkrínelési szabadalomra vonatkozóan, megállapítva, hogy a sejtenyésztes, ennek genetikai transzformálása és a lehetséges rákgógyszer hatásának vizsgálata szabadalom tárgyat képezheti, és ennek nem akadálya az sem, hogy az igénypontba természeti törvényt is beleiktattak, hiszen annak újszerű alkalmazására került sor.

Megosztotta azonban a testület tagjait annak a kérdése, hogy a felfedezett génszekvenciák izolálása szabadalom tárgyat képezheti-e. Ebbe az igénypontba két eltérő igénypontcsoport tartozott: a Myriad egyrészt oltalmat kapott a felfedezett BRCA-gének izolált szekvenci-

⁷¹ Association For Molecular Pathology Et Al., v. Myriad Genetics, Inc., et al. 566 U.S. 66 (2012). Elérhető: <https://www.leagle.com/decision/insco20130613e08>.

⁷² Szkrínelés (screening, biológiai szűrővizsgálat): a kísérletes farmakológiában bevett olyan eljárás, amelynek során különböző vegyületek gyógyszerhatékonyságát vizsgálják. L. bővebben: *Buchwald Péter, Bodor A. András: A gyógynövényektől a megtervezett gyógyszerekig*. Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1981, p. 93. Jelen ügyben a Myriad rákos sejtenyésztes növekedési sebességét és mértékét vizsgálta az általa készített gyógyszerkészítmény jelenlétében, illetve ennek hiányában.

⁷³ *Bruce Wexler: Patent eligibility of isolated DNA: another twist in the Prometheus debate*. Intellectual Property Magazine, 2012. 66. sz., p. 69.

ájára, másrészt az ún. cDNS-re.⁷⁴ A CAFC eljáró tanácsa egyhangúan egyetértett abban, hogy a cDNS szabadalmaztatható, azonban a DNS-ből izolált génszekvencia tekintetében már eltérő állásfoglalások jelentek meg a döntésben. Moore bíró azon a véleményen volt, hogy a DNS-szekvencia izolálása során emberi beavatkozással felszakadnak egyes, a természetben amúgy fennálló kovalens kötések, ezért az izolált génszekvencia új, mesterségesen létrehozott molekulának tekintendő. Ennek ellenére hangot adott annak, hogy szerinté ez a tény önmagában még nem feltétlenül elegendő a szabadalmaztathatósághoz, viszont figyelembe véve az USPTO korábbi, hasonló tárgyban hozott pozitív elbírálási tendenciáját, végül az izolált szekvencia szabadalmaztathatósága mellett foglalt állást. Lourie bíró azzal egészítette ki az előző gondolatmenetet, hogy annak ellenére új, szabadalmaztatható molekula jön létre, hogy a kovalens kötések felbomlása nem akadályozza meg a szekvencia információátadási képességét. Bryson bíró ellenben nem találta szabadalmaztathatónak az izolált génszekvenciát, mert véleménye szerint „a kémiai kötések megléte nem akkora csoda, hogy ezek felbomlásakor új termékről lehessen beszélni”.⁷⁵ Valamint véleménye szerint, mivel a nukleinsavak bázissorrendje megegyezik az emberi genomban megtalálható és az ebből izolált szekvencia esetén, önmagában a kovalens kötések felszakítása nem tekinthető feltalálói tevékenységnek. A testület végül döntésével fenntartotta a Myriad-szabadalmakat. A felperes felülvizsgálatot kérelmezett, így az izolált génszekvencia kérdése a legfelsőbb bíróság elé került.

A legfelsőbb bíróság ítéletében megállapította, hogy a Myriad génszekvencia-izolálási tevékenysége nem vonható ugyanazon megítélés alá, mint a Chakrabarty-ügy tárgyát képező baktériumszabadalom, hiszen amíg ott a feltalálók új, a természetben elő nem forduló baktériumfajokat hoztak létre, jelen esetben a Myriad cég tevékenysége során azonosította a mellrák kialakulásáért felelős géneket, és lokalizálta őket a genomban. Ezen gének izolálása pedig – ahogyan azt a testület megállapította – nem minősül feltalálói tevékenységnek, bármennyire is elismerten jelentős maga a felfedezés.⁷⁶ A testület megállapította azt is, hogy maguknak az igénypontoknak a megfogalmazása sem a kovalens kötések felszakításával lét-

⁷⁴ A cDNS (complementary deoxy-ribonukleinsav) olyan molekula, amelyet egy hírvivő DNS-ről emberi beavatkozással szintetizálnak, és amely eltér az emberi genomban megtalálható bármely szekvenciától. A cDNS-ek stabilitással rendelkeznek, illetve olyan fehérjét is képesek expresszálni, amelyet a humán DNS nem. L. *Palágyi Tivadar*: Az amerikai Legfelsőbb Bíróság Myriad-döntése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 8. (118.) évf. 4. sz., 2013. augusztus, p. 22.

⁷⁵ Eredeti szöveg: „There is no magic to a chemical bond that requires us to recognize a new product when a chemical bond is created or broken.” L. Association For Molecular Pathology Et Al., Petitioners v. Myriad Genetics, Inc., et al, 133 S.Ct. 2107 (2013), 5. Elérhető: <https://www.patent213.com/wp-content/uploads/sites/32/2018/04/Association-for-Molecular-Pathology-v.-Myriad-Genetics-133-S.Ct.-2107-2013.pdf>.

⁷⁶ Kutatások szerint egy átlagos amerikai nő 12-13% eséllyel betegszik meg petefészek-, illetve mellrákban, a BRCA gének mutációja következtében ez a szám a petefészekrákra vonatkoztatva 20-50%-ra, míg mellrákra vonatkoztatva 50-80%-ra nő. Ennek a felfedezésnek a jelentőségét a szakirodalom nem vitatja. L. például *Tobin Klusty, Richard Weinmeyer*: Supreme Court to Myriad Genetics: Synthetic DNA is Patentable but Isolated Genes Are Not. *Ama J. Ethics*, 2015, 17. sz., p. 849.

rejövő molekula újdonságát helyezi a középpontba, hanem a felfedezett géneket, illetve ezek információtartalmát. A legfelsőbb bíróság elutasította a Myriadnak az USPTO korábbi döntési tendenciájára való hivatkozását, és kijelentette, hogy a Kongresszus⁷⁷ nem támogatja az USPTO-nak ezt a megengedő joggyakorlatát. Mindezen érvek alapján a legfelsőbb bíróság arra az álláspontra jutott, hogy az emberi genom szekvenciájának izolálása – a cDNS-sel szemben – nem képezheti szabadalom tárgyát.

2.5. A Myriad-döntéssel kapcsolatos álláspontok

A Myriad-döntés meghozatalával éles kanyart vett a korábbi évek génszekvenciákkal kapcsolatos szabadalmazási eljárások iránya, számos kritikát és kérdést eredményezve. Az USPTO 2013. július 13. napján kiadott közleményében arra utasította a vizsgálókat, hogy utasítsák el azokat a szabadalmi igényeket, amelyek kizárólag a természetben megtalálható DNS-szekvenciákra mint találmányokra vonatkoznak, akkor is, ha ezeket izolált formában kívánja a bejelentő oltalom alá helyezni. Azok a szekvenciák, amelyek a természetben nem fordulnak elő (így például a cDNS), illetve a bázissorrendbe történő beavatkozással létrehozott szekvenciák a közlemény szerint továbbra is szabadalom tárgyát képezhetik. Az USPTO közleményében ugyanakkor ígéretet tesz arra nézve, hogy a Myriad-döntéssel kapcsolatban felmerült kérdések tisztázására egy részletesebb álláspontot fog kialakítani.⁷⁸

Az Egyesült Államokban azóta a Mayo-teszt követésével a bíróságok az elmúlt években több ízben megállapították egyes, a Myriad szabadalmához hasonló találmányok kizárását a szabadalmi oltalmazhatóságból.⁷⁹ Számos vélemény szerint azonban a legfelsőbb bíróság Mayo-tesztje és Myriad-döntése nem áll összhangban,⁸⁰ illetve a Myriad-döntés egyes szerzők szerint nem ad egyértelmű magyarázatot arra, hogy mi alapján határolandó el a szabadalmaztathatóság alól kivont izolált DNS a továbbra is szabadalom tárgyát képezhető

⁷⁷ Értsd: az Egyesült Államok Kongresszusa, tehát törvényhozó testülete, amely a képviselőházból és a szenátusból tevődik össze.

⁷⁸ USPTO Memorandum on Supreme Court Decision in Association for Molecular Pathology v. Myriad Genetics, Inc. 2013. július 13. Elérhető: https://www.uspto.gov/sites/default/files/patents/law/exam/myriad_20130613.pdf.

⁷⁹ Egy kutatás szerint 2013 és 2018 között az USPTO 14 380 esetben hivatkozott a Myriad-döntésre a szabadalmazások történő levélváltások során, mindegyik alkalommal azt a nézőpontot támasztva alá, hogy a szóban forgó találmány, illetve annak valamely igénypontja nem képezheti szabadalom tárgyát. L. Matteo Aboy, Cristina Crespo, Kathleen Liddell, Johnathon Liddicoat, Matthew Jordan: Was the Myriad decision a 'surgical strike' on isolated DNA patents, or does it have wider impacts? Nature Biotechnology, 2018. 36. sz., december 6. p. 1146–1149. Elérhető: <https://www.nature.com/articles/nbt.4308>.

⁸⁰ Ahogyan Dan L. Burk professzor fogalmaz: a legfelsőbb bíróság Myriad-döntésében nem tisztázza a természeti törvények doktrínájának kapcsolatát a Mayo-döntésben kimondottakkal, annak ellenére, hogy a két döntés között csak egy év telt el. Dan L. Burk: The Curious Incident of the Supreme Court in Myriad Genetics. Notre Dame Law Review, 2014. 90. sz., p. 505. Elérhető: <https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol90/iss2/2>.

cDNS-től. Az elhatárolás alapja ugyanis nem lehet a feltalálói tevékenység hiánya, mert mindkét találmány átmegy a Mayo-teszten.⁸¹

Egyes szerzők álláspontja szerint habár a Myriad-döntés csak szorosan az izolált génszekvenciák szabadalmazását zárja ki, a Mayo-döntéssel együtt kezelve megállapítható, hogy a jogalkalmazás azokat a diagnosztikai eljárásokat is kizárja a szabadalmazásból, amelyek természeti jelenségek közötti összefüggést mérnek. Ez azt is jelenti, hogy a személyre szabott gyógyítási módszerek sem lesznek szabadalmaztathatók,⁸² így a kísérő diagnosztikai eljárás sem, amelynek lényege, hogy egyénre szabottan állapítja meg a tervezett vagy már folyamatban lévő kezelés eredményességét és az ebből következő optimális kezelési lehetőségeket.⁸³ Ez azért kiemelkedően fontos, mert a személyre szabott gyógyítás a biotechnológia egyik rohamosan fejlődő ágazata, amelynek értékét 2015-ben 60 milliárd dollárra,⁸⁴ de 2025-re előre vetítve már 119,90 milliárd dollárra becsülik.⁸⁵

A fenti, a szabadalmaztathatóság erősítését célzó véleményekkel ellentétes álláspontra helyezkedett Joseph E. Stiglitz Nobel-díjas közgazdász, aki kifejtette, hogy az innovációt az veti vissza, ha egy-egy génszekvencia-szabadalom esetén az oltalmi idő – tehát 20 év – távlatában az adott szekvenciára vonatkozó további kutatás, illetve fejlesztés a szabadalmas monopóliumává válik, aki azonban gyakran nem él ezzel a lehetőséggel, hanem helyette a megszerzett oltalmát próbálja minél inkább hasznosítani. Stiglitz szerint a legfelsőbb bíróság helyes döntést hozott a Myriad-ügy kapcsán, amikor ennek a tendenciának véget vetett.⁸⁶

A döntéssel kapcsolatban 2014. szeptember 12-én tudományos konferenciát szervezett Dan Burk, az University of California, Irvine School of Law szellemi tulajdon-joggal foglalkozó professzora „*The Meaning of Myriad*” címmel.⁸⁷ A konferencia keretein belül Mark Janis⁸⁸ előadásában azt mondta, hogy a legfelsőbb bíróság szándéka a döntésével nem az

⁸¹ M.S. Mireles: Patent Eligible Subject Matter in the United States: An Evolving Landscape. Intellectual Property Issues in Microbiology (szerk.: H.B. Singh). Springer Nature Singapore, Szingpúr, 2019, p. 18.

⁸² L. Brian P. Murphy, Daniel P. Murphy: Bilski's Machine-or-Transformation Test: Uncertain Prognosis for Diagnostic Methods and Personalized Medicine Patents. Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal, 2011. 3. sz., p. 755–782. Elérhető: <https://tinyurl.hu/ST3C/>.

⁸³ Rochelle D. Dreyfuss, Jane Nielsen, Dianne Nicol: Patenting nature – a comparative perspective. Journal of Law and Biosciences, 2018. október 1., p. 552. Elérhető: shorturl.at/qwEIM.

⁸⁴ Matej Mikulic: Global market for personalized medicine by product 2015–2022. Statista, 2019. június 3. Elérhető: <https://www.statista.com/statistics/728117/global-market-for-personalized-medicine-by-product/>.

⁸⁵ L. Precision Medicine Market Size, Share, Analysis, and Forecast 2025. Adroit Market Research, 2019. szeptember 30. Elérhető: https://issuu.com/simonesingh977/docs/precision_medicine_market.pptx.

⁸⁶ Joseph E. Stiglitz: How Intellectual Property Reinforces Inequality. The New York Times. 2013. július 14. Elérhető: <https://opinionator.blogs.nytimes.com/2013/07/14/how-intellectual-property-reinforces-inequality/>.

⁸⁷ A konferencia eseménye és az elhangzott előadások elérhetők: <https://www.law.uci.edu/events/ip-law/meaning-of-myriad-2014/>; <https://www.law.uci.edu/events/ip-law/meaning-of-myriad-2014/myriad-conf-091214-abstracts.pdf>.

⁸⁸ Az University of Indiana Bloomington, Maurer School of Law jogi professzora, az ottani szellemi tulajdon kutatóközpont vezetője.

volt, hogy pontos vonalat húzzon a szabadalmaztatható és az ez alól kivont találmányok között, hanem az, hogy egyfajta politikai állásfoglalásként „mérésékelt szereplőnek” nyilvánítsa magát a szabadalmi jog tekintetében.⁸⁹ Egy másik előadó, Amelia Rinehart, a University of Utah jogi professzora véleménye szerint a Myriad-döntés folyamánként a szabadalmi jogban egyébként nem járatos emberek is el fognak gondolkodni a szabadalmi rendszer értelmén. Így megkérdőjelezhetővé válik az innováció fejlődésére és a hozzáférhetőség kompromisszumára épülő struktúra, ahogyan negatívumként felmerülhet az is, hogy a szabadalmi eljárás költségeit már nem haladják meg az ebből származó előnyök.⁹⁰ Anna Laakmann, a Lewis and Clark University jogi professzora pedig arra figyelmeztetett, hogy a szabadalmaztatható találmányok körének szűkítése az információáramlás korlátozásával járhat, és terhesebbé teheti a kutatók részére a hozzáférést a szabadalmazási lehetőség alól kivont fedezések tekintetében azzal, hogy a szabadalmaztatás helyett a titkosítás felé történhet elmozdulás. Laakmann felvetette, hogy az FDA egyfajta információközvetítőként szolgáljon, felhasználva engedélyező tevékenységén alapuló „hivatali” befolyását az információátadás mértékének növelésére. Ebben a koncepcióban az FDA licencia-jóváhagyási hatáskörét adott szabadalmi körből kivont genetikai információ közzétételéhez kötné, amellyel létrehozná a genetikai „félig közös” információhalmazt. Enélkül a centralizált és standardizált publikus adatgyűjtemény nélkül ugyanis adatok kincsestára kerülne privát kezekbe.^{91,92}

A Myriad-döntés várt hatása volt az is, hogy az izolált BRCA-gének szabadalmának megsemmisítésével a laboratóriumok szélesebb köre végezhet majd tesztelést ezen génekre vonatkozóan, így az eljárás olcsóbbá és a betegek számára könnyebben elérhető válik.⁹³

2016 novemberében az Association for Molecular Pathology (AMP) éves ülésén Roger D. Klein, az AMP szakmai kapcsolatok bizottságának elnöke alátámasztotta a várt hatások bekövetkeztét. A National Institute of Health Genetic Testing Registry akkori adatai szerint 185 intézet tesztelt a BRCA-1 génre. A tesztelés ára is nagyot zuhant: míg a Myriad 3000 dollárt számolt fel, az új adatok szerint már 500 dollárért lehet 30-100 génre tesztelni, amelyek között a BRCA-gének is szerepelnek.⁹⁴

⁸⁹ Timothy R. Holbrook, Mark D. Janis: Expressive eligibility. Előadás a The Meaning of Myriad konferencia keretében 2014. szeptember 12. napján, UC Irvine School of Law. Elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2685417.

⁹⁰ Amelia Rinehart: Myriad Lessons Learned. Előadás a The Meaning of Myriad konferencia keretében 2014. szeptember 12. napján, UC Irvine School of Law. Elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2499789.

⁹¹ Brittany Ngo: Experts Look At The Meaning Of Myriad Case, One Year Later. Intellectual Property Watch, 2014. 09. 16.

⁹² Anna B. Laakmann: The New Genomic Semicommons. Előadás a The Meaning of Myriad konferencia keretében 2014. szeptember 12. napján, UC Irvine School of Law.

⁹³ Lara Cartwright-Smith: Patenting Genes: What Does Association for Molecular Pathology v. Myriad Genetics Mean for Genetic Testing and Research? Public Health Reports, 2014. május 5., p. 290.

⁹⁴ Anne Paxton: AMP v Myriad: driving or disrupting innovation? CAP today online, 2017 február. Elérhető: <https://www.captodayonline.com/amp-v-myriad-driving-disrupting-innovation/>.

3. Tendenciaváltás

3.1. *Ariosa v. Sequenom* (2015)⁹⁵

Az Ariosa Diagnostics Inc. felfedezte, hogy terhes nőknél az anyai vérben sejtmentes magzati DNS (*cell-free fetal DNA*, a továbbiakban: cffDNS) található meg (újabb kutatások szerint ez az anyai vér DNS-állományának akár 10-20%-át is adhatja).⁹⁶ Az Ariosa ilyen tárgyú szabadalmának a licencét szerezte meg a Sequenom, és a tudás birtokában olyan, általa szabadalmaztatott tesztek bocsátott piaci forgalomba (MaterniT21 néven), amelyek a cffDNS információtartalmát használták fel magzatkori szűrővizsgálatokhoz. Az ügy alapjául az szolgált, hogy az Ariosa, illetve egy további versenytárs, a Natera Inc. hasonló tesztelési eljárással állt elő, azt állítva, hogy ezek nem tekintendők bitorlásnak. Az Észak-Kaliforniai Körzeti Bíróság megállapította, hogy a Sequenom találmánya nem szabadalmaztatható. A Sequenom fellebbezett a CAFC-hez, azonban a bíróság a Mayo-teszt alkalmazásával itt is azt állapította meg, hogy a találmány nem képezheti szabadalom tárgyát, mivel az eljárás természeti jelenséggel „kezdődik és ér véget”,⁹⁷ és nem található meg a felfedezett természeti jelenségnek olyan átalakítása, amely oltalmat kaphatna.

A Mayo-ügyben felhozott érvekkel szemben azonban Lourie bíró a *rehearing en banc*⁹⁸ elutasításának indoklásában arra az álláspontra helyezkedett, hogy a cffDNS felfedezése fontos új fejlesztést hozott egy olyan, lehetséges születési rendellenességet diagnosztizáló eljárás formájában, amely kikerüli a korábbi, erősen megbízhatatlan módszereket.⁹⁹ Ennek ellenére az eljárás azért nem szabadalmaztatható, mert az igénypont megfogalmazása túl tág oltalmi kört igényelt. Fontos kiemelni, hogy Laurie bíró nem önmagában azért tartotta nem szabadalmaztatható találmánynak a Sequenom által kidolgozott eljárási módszert, mert az természeti törvényen alapul. A bíró véleménye szerint a diagnosztikai szabadalmi bejelentések egész kategóriája veszélyben van, és szerinte egyet lehet érteni azokkal az aggódó hangokkal, akik a szabadalmi jog és az orvosi innováció krízisének közeledtét jósolják.¹⁰⁰

⁹⁵ *Ariosa Diagnostics, Inc. V. Sequenom, Inc.*, 788 F.3d 1371, 1376 (Fed. Cir. 2015) Elérhető: <https://www.ipwatchdog.com/wp-content/uploads/2015/12/ariosa-cafc-panel.pdf>.

⁹⁶ L. Imran Rafi, Melissa Hill, Judith Hayward: Non-invasive prenatal testing: use of cell-free fetal DNA in Down-syndrome screening. *British Journal of General Practice*, 2017. július. Elérhető: <https://tinyurl.hu/CFH3/>.

⁹⁷ Eredeti szöveg: „The method therefore begins and ends with natural phenomenon.” L. Ariosa v. Sequenom 9.

⁹⁸ Az amerikai jogrendszerben annak kérelme, hogy az ügyet teljes tanácsban eljárva ismételt vizsgálja meg a bíróság abban az esetben, ha abban korábban egyesbíró vagy a teljesnél szűkebb körű tanács hozott döntést.

⁹⁹ Az általános magzati DNS-diagnosztikai eljárások a placentából vagy a magzattól vesznek örökítőanyag-mintát, amely magas kockázattal járó beavatkozás.

¹⁰⁰ US Court of Appeals for the Federal Circuit, *Ariosa v. Sequenom*: On petition for rehearing en banc (2015). Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/14-1139.Order.11-30-2015.1.PDF>.

A Sequenom a döntés kapcsán felülvizsgálati kérelemmel fordult a legfelsőbb bírósághoz, illetve az alábbi kérdést intézte a testülethez: szabadalmaztatható-e az az új eljárás, amelyben (1) a kutató elsőként fedez fel egy természeti jelenséget és (2) ez a felfedezés motiválja arra, hogy ismert eljárások új kombinációját alkalmazza, valamint (3) ezáltal korábban elérhetetlen eredményt sikerül megvalósítania anélkül, hogy megakadályozná a felfedezésének más módon történő felhasználását?¹⁰¹

A válasz iránt hevesen érdeklődő szakközönség csalódására¹⁰² azonban a legfelsőbb bíróság elutasította a Sequenom kérelmét,¹⁰³ és nem foglalt állást a feltett kérdésben, továbbra is kérdőjelek közé szorítva a biotechnológiai eljárás (diagnosztikai) szabadalmak sorsát.¹⁰⁴

3.2. *Vanda Pharmaceuticals Inc. v. West-Ward Pharmaceuticals Inc. (2018)*¹⁰⁵

A CAFC 2018. április 13. napján hozott döntése kibővítette a szabadalmaztatható eljárások körét. A kérdéses szabadalom tárgya olyan eljárás volt, amelynek keretében a Vanda Inc. skizofréniában szenvedő betegek egyes citokróm genotípusát vizsgálta meg, és amennyiben megállapítást nyert, hogy az adott genotípusú citokrómmal rendelkező egyének szervezete lassabban bontja le a skizofrénia kezelésére alkalmazott iloperidone nevű készítményt, a szokásos 12–24 mg/nap dozírozás helyett a betegnek maximum 12 mg/nap készítmény bevitelét írta elő. A CAFC megállapította, hogy ez a találmány szabadalmaztatható azon okból, hogy a betegek kezelése egy új diagnosztika alapján meghaladja pusztán a diagnózist. Összehasonlítva a Mayo-ügy alapjául szolgáló találmánnyal (amelynek szabadalmát a legfelsőbb bíróság megsemmisítette), a testület megállapította, hogy a két találmány nem vonható ugyanabba a körbe, számos lényegi különbséget fedezve fel közöttük (l. 2. számú melléklet). Habár a döntés pozitívan értékelendő abból a szempontból, hogy tovább „kontúrozta” a szabadalmaztatható és a szabadalmi körből kivont találmányok közötti határvonalat, szakértők szerint ez a határvonal nagyon vékony, és nem ad megfelelő biztosítékot a

¹⁰¹ Petition for Writ of Certiorari, *Sequenom, Inc. v. Ariosa Diagnostics, Inc.*, 788 F.3d 1371 (2015) (No. 15-1182).

¹⁰² L. többek között: *Naire Rezende Simmons*: Why the Supreme Court Should Use *Ariosa v. Sequenom* to Provide Further Guidance on 35. U.S. Code 101. § Patent Eligibility. *Chicago-Kent Journal of Intellectual Property*, 6. évf., 1. sz., 2016, p. 112–134, illetve *Gene Quinn*: Supreme Court denies cert. in *Sequenom v. Ariosa Diagnostics*. *IP Watch Dog*. 2016. június 27. Elérhető: <https://www.ipwatchdog.com/2016/06/27/70409/id=70409/>.

¹⁰³ Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának U.S. 579. számú rendelkezése 2016. június 7. napján. Elérhető: https://www.supremecourt.gov/orders/courtorders/062716zor_4fbi.pdf.

¹⁰⁴ *Palágyi Tivadar*: Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 11. (121.) évf. 6. sz., 2016. december, p. 120.

¹⁰⁵ *Vanda Pharmaceuticals Inc. v. West-Ward Pharmaceuticals International Limited*, *West-Ward Pharmaceuticals Corp.* No. 2016-2707, 2018. Elérhető: http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/16-2707.Opinion.4-12-2018.1_0.pdf.

területen dolgozó feltalálóknak arra, hogy találmányukat szabadalmi szempontból biztonságban tudhassák.¹⁰⁶

3.3. *Exergen Corp. v. Kaz USA Inc. (2018)*¹⁰⁷

Ebben a 2018. március 8. napján meghozott döntésében a CAFC megállapította, hogy szabadalmat kaphat az Exergen azon találmánya, amely az *arteria temporalis superficialis*¹⁰⁸ hőmérsékletét mérve kalkulálja ki egy személy testhőmérsékletét. Az igénypont egyszerre irányult eszközre és eljárásra: eszközként egy olyan, a testhőmérséklet mérésére alkalmas detektor képezte a szabadalom tárgyát, amely egyrészt egy sugárzásdetektort tartalmazott, másrészt pedig egy olyan elektronikát alkalmazott, amely másodpercenként legalább három különböző sugárzási adatot fogadott be, és ezáltal az adott artéria (aligénypontban meghatározva: *arteria temporalis*) hőmérsékletét a bőr hőmérsékletének figyelmen kívül hagyásával meg tudta állapítani. Eljárásként ebből kiindulva a szabadalom tárgyát az a módszer képezte, amelynek megfelelően egy személy testhőmérséklete másodpercenként legalább három, a meghatározott artériából származó sugárzási adatból, illetve az alkalmazott állandó együtthatóból kiszámolva pontosan (és az általánosan alkalmazott testhőmérséklet-mérési módszerekhez képest egyszerűbben) meghatározható lett. A találmánnyal kapcsolatban a CAFC megállapította, hogy a kérdéses találmány eltér mind a Mayo-ügyben megsemmisített szabadalomtól, mind pedig az *Ariosa v. Sequenom*-ügyben fenntartott szabadalomtól, mert az Exergen egy korábban ismeretlen együtthatót talált az *arteria temporalis* és az emberi belső hőmérséklet összefüggésére, amely eredményt egy új testhőmérséklet-mérési módszerhez használta fel.

A döntéshez Hughes bíró fűzött különvéleményt, amelyben kifejtette, hogy a szóban forgó találmány az *Ariosa*-ügyben meghatározottak alapján nem képezhetné szabadalom tárgyát, hiszen az természeti törvényből ered és természeti törvényhez tér vissza.¹⁰⁹ Ahhoz, hogy egy ilyen találmány szabadalom tárgyát képezhesse, a kialakult jogalkalmazás szerint

¹⁰⁶ L. például *Stephanie Sivinski: Vanda v. West-Ward: This Time, Dosage Adjustment Claims are Patent Eligible Subject Matter*. IP Watch Dog, 2018. május 16. Elérhető: <https://www.ipwatchdog.com/2018/05/16/vanda-v-west-ward-dosage-adjustment-claims-patent-eligible/id=97117/>.

¹⁰⁷ *Exergen Corporation v. Kaz USA, Inc. No. 16-2315 (March 8, 2018)*. Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/16-2315.Opinion.3-6-2018.1.PDF>.

¹⁰⁸ Az egyik felszínhez közeli halántéki verőér, amelynek hőmérséklete könnyen mérhető, és megbízható képet ad a beteg testhőmérsékletéről, mert állandó véráramlás van benne, a bőrfelszínhez közel helyezkedik el a homloknál, és hőmérséklete a szív hőmérsékletével közel azonos. Elérhető: <https://www.anatomynext.com/superficial-temporal-artery/#media>.

¹⁰⁹ Értsd: természeti törvény az, hogy a testhőmérséklet mérhető a homloknál, mert az itt futó *arteria temporalis superficialis* kellően közel van a bőrfelszínhez. Az emberi testhő meghatározása mint eredmény képezi a természeti törvényhez való visszatérést Hughes bíró különvéleményében.

nagymértékű feltalálói tevékenység lenne szükséges,¹¹⁰ amely azonban Hughes bíró szerint jelen esetben hiányzik, mert az Exargon már szokásos testhőmérséklet-mérési elemek ötvözéséből állította elő saját találmányát.

A különvéleményre reagálva az egyik szakcikk¹¹¹ szerzője azt írja, hogy Hughes bíró nézőpontja tökéletesen bemutatja, mi a probléma azzal, ahogyan a bíróságok a Mayo-tesztet alkalmazzák. Szerinte az a típusú alkalmazás, miszerint egy új jelenség bevett módszerrel történő felfedezése (ahol ez a felfedezés nem része egyik korábbi szabadalomnak sem, illetve nem ismert más forrásból sem) nem képezheti szabadalom tárgyát, a szabadalmazás alól kivont találmányok körének a Mayo-teszt megalkotásakor nem kívánt bővítését eredményezi. A cikk szerzője szerint nem lényegtelen eltérés, hogy csak azok a találmányok nem szabadalmaztathatók, amelyek a bevett módszerekhez képest nem tartalmaznak új jelleget, vagy eleve kizárt egy olyan eljárás szabadalmaztatása is, amely bevett módszerrel új jelenséget ír le, hacsak nem új maga a leíró módszer is.¹¹²

Különvéleményében Hughes bíró felvetette a Mayo-teszt oly módon történő alkalmazását a továbbiakban, hogy annak csak az első lépése során lenne szükséges széles körben vizsgálni azt, hogy a találmány természeti törvényből ered-e, és igenlő válasz esetén a második lépésben ettől elrugaszkodva már szorosan véve azt kellene vizsgálni, hogy az igénypont elemei összességében megfelelnek-e a szabadalmaztathatóság követelményeinek, tehát a természeti törvény felhasználása önmagában tartalmaz-e feltalálói tevékenységet.¹¹³ Ezt a véleményt lelkesen fogadta a szakma,¹¹⁴ mert egy ilyen típusú gondolatmenettel minden bizonnyal tágítható lenne a gyakorlat alapján egyre szűkülő szabadalmi kör. A következő mondatában Hughes bíró azonban, előző állítását nagyrészt szigorítva, végül arra jutott, hogy egyik lépésben sem elégséges a találmánynak a már ismerttől való eltérése, szokatlansága (*unconventionality*) ahhoz, hogy pusztán emiatt oltalmat szerezhessen.

¹¹⁰ Eredeti szöveg: „...if claims are directed to a patentineligible concept, we “consider the elements of each claim both individually and ‘as an ordered combination’ to determine whether the additional elements ‘transform the nature of the claim’ into a patent-eligible application.” L. Alice Alice, 134 S. Ct. at 2355, Mayo 566 U.S., illetve Exergen No. 16-2315.

¹¹¹ Kevin E. Noonan: Exergen Corp. v. Kaz USA (Fed. Cir. 2018). Patent Docs Patent Law Weblog, 2018. március 11. Elérhető: <https://www.patentdocs.org/2018/03/exergen-corp-v-kaz-usa-inc-fed-cir-2018.html>.

¹¹² L. a témában még: Shahrokh Falati: To Promote Innovation, Congress Should Abolish the Supreme Court Created Exceptions to 35 U.S. Code 101. §. Texas Intellectual Property Journal, 28. évf., 2019, p. 29. Elérhető: <https://tinyurl.hu/GDG0/>.

¹¹³ „Upon reaching step two, however, we focus more narrowly on the claim elements other than the invention’s use of the ineligible concept to which it is directed.” Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/16-2315.Opinion.3-6-2018.1.PDF> 31.

¹¹⁴ L. pl. Kevin E. Noonan: Exergen Corp. v. Kaz USA (Fed. Cir. 2018). Patent Docs Patent Law Weblog, 2018. március 11. Elérhető: <https://www.patentdocs.org/2018/03/exergen-corp-v-kaz-usa-inc-fed-cir-2018.html>, illetve Michael Cottler, David Zimmer: The CAFC Split Non-precedential Decision in Exergen v. Kaz Raises Interesting Issues About Eligibility Determinations. IP Watch Dog, 2018. április 9. Elérhető: <https://www.ipwatchdog.com/2018/04/09/cafc-split-non-precedential-decision-exergen-kaz-eligibility/id=95542/>.

3.4. *Cleveland Clinic v. Health Diagnostics* (2019)¹¹⁵

2019. április 1. napján a CAFC helybenhagyta a Kelet-Virginiai Körzeti Bíróság azon ítéletét, amely megsemmisítette a Cleveland Clinic szóban forgó szabadalmát annak természeti törvény voltára hivatkozva. A találmány tárgya egy olyan *in vitro* diagnosztikai módszer volt, amelynek során egy ún. myeloperoxidáz (MPO) fehérje szintjének mérésével megállapíthatóvá vált, hogy az adott személy milyen mértékben veszélyeztetett szív- és érrendszeri megbetegedések kialakulására nézve. Az eljárás alapját a Cleveland azon felfedezése adta, hogy az MPO szintje koszorúér-megbetegedés esetén lényegesen magasabb, mint annak optimális állapotakor. Maga az MPO-szintmérés egy bevett módszerrel, az ún. ELISA módszerrel történt. A CAFC megállapította, hogy a Cleveland találmánya nem kaphatott volna oltalmat, mert az egy természeti törvénynek a felismerésére és a természeti összefüggések (tehát az MPO-szint és a koszorúér-megbetegedés közötti összefüggés) bevett módszerrel történő felhasználására irányult, feltalálói tevékenység nélkül.

3.5. *Athena v. Mayo* (2019)¹¹⁶

2019. február 6. napján a CAFC megsemmisítette az Athena azon szabadalmát, amely az ún. *Myasthenia gravis* (MG)¹¹⁷ kialakulásának ritkább, a betegek 20%-nál előforduló hátterét fedezte fel. Eszerint a betegséget a korábban ismert, acetilkolin-receptor elleni antitestgyártás mellett egy bizonyos membránfehérje, az ún. MuSK fehérje ellen termelt antitest is okozhatja. Ennek a felismerésnek a mentén az Athena szabadalmat kért arra a diagnosztikai eljárására, amelynek során megvizsgálta, hogy a betegben fellelhető-e MuSK epitóphoz¹¹⁸ kapcsolódó antitest. Amennyiben a beteg vérében megtalálható volt ilyen antitest, megállapíthatóvá vált az autoimmun betegség. A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy ez az összefüggés természeti törvény, amely beavatkozás nélkül is fennáll az emberi testben, és az Athena nem talált fel új diagnosztikai módszert, csupán a már bevett módszereket alkalmazta egy újonnan felfedezett természeti törvényre.

Newman bíró különvéleményében hangot adott azonban annak, hogy szerinte az Athena egy természeti törvény felfedezésével olyan új diagnosztikai módszert teremtett meg, amely-

¹¹⁵ The Cleveland Clinic Foundation, Cleveland Heartlab, Inc. v. True Health Diagnostics Llc 859 F. 3D 1352, 2019. április 1. Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/18-1218.Opinion.4-1-2019.pdf>.

¹¹⁶ Athena Diagnostics, Inc., Oxford University Innovation Ltd., Max-Planckgesellschaft Zur Forderung Der Wissenschaften E.V. v. Mayo Collaborative Services, Llc, Dba Mayo Medical Laboratories, Mayo Clinic, 2019. február 6. Elérhető: <https://cases.justia.com/federal/appellate-courts/cafc/17-2508/17-2508-2019-02-06.pdf?ts=1549470647>.

¹¹⁷ Súlyos izomgyengeséggel járó autoimmun betegség, amelyről az Athena felfedezése előtt már ismert volt, hogy 80%-ban az oka a betegnek a saját acetilkolin-receptorai elpusztítására termelt ellenanyaga.

¹¹⁸ Epitóp avagy antigén determináns csoport: az antigén egyik, annak felszínén elhelyezkedő része, amelyet adott antitest (ellenanyag) felismer.

lyel egy korábban ilyen vizsgálattal nem kimutatható betegség felderíthetővé vált. Kifejtette azt is, hogy a bírósági joggyakorlat a diagnosztikai eljárások szabadalmaztathatóságával kapcsolatosan nem konzisztens, és a kollégái jelen döntéssel csak növelik az inkonzisztenciát és elmérgesítik azt a helyzetet, amely során a bíróságok aláássák az új diagnosztikai módszerek fejlesztését, közösségi haszon nélkül.

A döntéssel kapcsolatosan nagy port kavart, hogy a legfelsőbb bíróság ebben az esetben is elutasította a *rehearing en banc* kérelmet.¹¹⁹ A döntéshez csatolva kiemelkedően magas számú párhuzamos indokolást és különvéleményt fogalmaztak meg az eljáró bírák, ami 80 oldallal meghosszabbította az amúgy csak néhány oldalas elutasító döntést.

Lourie bíró párhuzamos indokolásában azt írta, hogy habár egyetért a döntéssel, hiszen a bíróságot köti a Mayo-ítéletben foglalt jogalkalmazói hozzáállás, és az ügyben a testület nem tudna eltérő konklúzióra jutni, mint amelyre a CAFC jutott, kiemelte, hogy számos kollégájával együtt ő sem ért egyet az ott megfogalmazottakkal.¹²⁰ Ha „üres lapra írhatna” – ahogyan fogalmaz – ő természeti törvényként csak a tényleges törvényeket zárná ki a szabadalmaztathatóság alól, így például a Boyle-Mariotte törvényt.¹²¹ A természeti törvények felhasználása azonban elképzelése szerint szabadalom tárgyát képezne.

Hughes bíró párhuzamos indokolásában kijelentette, hogy egyetért azokkal, akik szerint a diagnosztikai szabadalmak engedélyezésének zsinórmértéke problematikus. Ennek ellenére Lourie bíróhoz hasonlóan azt nyilatkozta, hogy a probléma megoldása nem a testület feladata, ennek folytán a legfelsőbb bíróság gyakorlatához való kötöttség miatt a felülvizsgálat felesleges, hiszen a CAFC döntésével csak egyetérteni lehet.¹²²

Moore bíró különvéleményében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a Mayo-döntés nem köti a bíróság kezét a jelen ügyben. Erős kritikával illetve megállapította, hogy önmagában a diagnosztikai eljárások a Mayo-döntés óta kizártak a szabadalmazásból, így olyan rendkívül fontos találmányok oltalom nélkül maradtak, mint a BRCA-génekre vonatkozó tesztelesek vagy a szív- és érrendszeri megbetegedések kockázatát nagymértékben növelő egyik enzimre történő korai fázisú tesztelés. Moore bíró véleménye szerint a Mayo-döntésben megfogalmazottak olyan ítélezési gyakorlathoz vezettek, amely szerint a diagnosztikai találmányok és technikák *per se* nem képezhetik többé szabadalom tárgyát

¹¹⁹ U.S. Court of Appeals for the Federal Circuit: On Petition for Rehearing En Banc on Athena Diagnostics, Inc., Oxford University Innovation Ltd., Max-Planckgesellschaft Zur Forderung Der Wissenschaften E.V. v. Mayo Collaborative Services, LLC, DBA Mayo Medical Laboratories, Mayo Clinic. Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/17-2508.Order.7-3-2019.1.pdf>.

¹²⁰ L. LOURIE, Circuit Judge, with whom REYNA and CHEN, Circuit Judges, join, concurring in the denial of the petition for rehearing en banc. Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/17-2508.Order.7-3-2019.1.pdf>, p. 5–8.

¹²¹ A Boyle–Mariotte-törvény kimondja, hogy egy adott mennyiségű ideális gáz térfogatának és nyomásának szorzata egy adott hőmérsékleten állandó.

¹²² L. HUGHES, Circuit Judge, with whom PROST, Chief Judge, and TARANTO, Circuit Judge, join, concurring in the denial of the petition for rehearing en banc. Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/17-2508.Order.7-3-2019.1.pdf>, p. 9–10.

annak ellenére, hogy a legfelsőbb bíróság több korábbi döntésében figyelmezteti a bíróságokat ilyen általános jellegű, túlságosan merev ítélkezési gyakorlat kialakításának mellőzésére. Mindezt figyelembe véve Moore arra jutott, hogy a testületnek tovább kellett volna lépnie azon, hogy a Mayo-döntés árnyékába bújva kimenti magát a problematikus és túlságosan merev ítélkezési gyakorlat reformálási kísérlete alól.¹²³ A bíró ugyanakkor külön fejezetet szánt különvéleményében annak kifejtésére, hogy a diagnosztika mennyire fontos része az innovációnak és az egészségügynek, és egyértelmű állásfoglalást tett amellett, hogy ezek alapvetően szabadalom tárgyát képezhessék. Kifejtette továbbá, hogy mivel a diagnosztikai eljárások kifejlesztése kiemelkedően pénz- és időigényes, a szabadalmi védelem kulcskérdés ennek az ipárnak a fennmaradásához és fejlődéséhez.¹²⁴

4. Megoldási kísérletek, javaslatok

4.1. USPTO: 2019 Revised Patent Subject Matter Eligibility Guidance

Az USPTO a kiszámíthatatlan ítélkezési gyakorlattal kapcsolatban felmerülő aggályokra reagálva 2019. január 7-én kiadott egy felülvizsgált útmutatót a találmányok szabadalmaztatóságának vizsgálati eljárásáról. Ahogyan az USPTO fogalmaz, a jogi bizonytalanság a 35. US Code 101. cikkét illetően korábban nem tapasztalt nehézséget jelent az USPTO számára, ugyanis biztosítania szükséges, hogy a mintegy 8500 szabadalmi vizsgáló és adminisztratív szabadalmi bíró a Mayo-tesztet olyan módon alkalmazza, amely ésszerűen konzisztens és kiszámítható eredményt hoz a bejelentések elbírálása tekintetében.¹²⁵ Ennek elérése céljából az USPTO kidolgozott egy olyan módszert, amelyet követve remélhetőleg egységesebb és konzisztensebb ítélkezési gyakorlat tud kialakulni annak tekintetében, hogy mely találmányok képezhetik szabadalom tárgyát annak ellenére, hogy természeti törvényen alapulnak – tehát a jövőben mik lesznek a „kivétel kivételei”. A módszer szerint elsőként meg kell vizsgálni, hogy az adott találmány egy természeti törvényt határoz-e meg, és amennyiben igen, annak megállapítása szükséges a szabadalmazáshoz, hogy a meghatározáson felül a találmány ezt olyan módon alkalmazza-e, amely felülírja azt a kitélt, hogy alapvetően természeti törvény nem képezheti szabadalom tárgyát. A felülvizsgált útmutatóban „2A” néven jelölt új lépés a már bevett Mayo-teszt lépéseiből kiindulva iránymutatást ad a vizsgálóknak arra nézve, hogy amennyiben a már bevett (és a felülvizsgált iránymutatásban változtatás

¹²³ A témában l. bővebben: Sherry Knowles, Anthony Prosser: Unconstitutional Application of 35. U.S.C. 101. § by the U.S. Supreme Court. John Marshall Review of Intellectual Property Law, 2018. 2. sz., p. 144–168. Elérhető: <https://tinyurl.hu/88b1/>.

¹²⁴ L. MOORE, Circuit Judge, with whom O'MALLEY, WALLACH, and STOLL, Circuit Judges, join, dissenting from the denial of the petition for rehearing en banc. Elérhető: <http://www.cafc.uscourts.gov/sites/default/files/opinions-orders/17-2508.Order.7-3-2019.1.pdf>, p. 42–64.

¹²⁵ United States Patent and Trademark Office: 2019 Revised Patent Subject Matter Eligibility Guidance. Elérhető: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2019-01-07/pdf/2018-28282.pdf>.

nélkül meghagyott) vizsgálat szerint a találmányban természeti törvény felismerésére kerül sor, hogyan szükséges értékelni a találmány azon részeit, amelyek ezt a természeti törvényt használják fel, és milyen esetben adható oltalom mégis erre az amúgy a szabadalmazásból kivont kategóriába eső találmányra.

Kiemelendő azonban, hogy az útmutató nem keletkeztet jogi kötelezettséget, nem tekinthető jogforrásnak. Az USPTO megfogalmazása szerint ez csak egy iránytű a kiszámíthatóbb, a jog fejlődésével lépést tartani tudó ítélkezési gyakorlathoz, amelyet az USPTO alapvetően saját magának, belső használatra adott ki. Az USPTO végül leszögezte, hogy önmagában nem elegendő indok a fellebbezésre az, ha egy vizsgáló esetlegesen eltér az útmutatóban foglaltaktól.

4.2. A 35. US Code 101. cikkének módosítási javaslata

Az inkonzisztens joggyakorlatot feloldandó Tillis és Coons szenátor 2019 májusában törvénymódosítási javaslatot nyújtott be a Kongresszusnak,¹²⁶ amelyben elhagynák az „új” jelzőt, és kibővítenék a szóban forgó cikket egy új bekezdéssel, amely szerint a szabadalmaztathatóságot a 101. cikknek megfelelően kell meghatározni csak az igényelt találmánynak mint egésznek a figyelembevételével, tekintet nélkül bármilyen igénypont-korlátozásra.¹²⁷

A javaslat kapcsán 2019 júniusában meghallgatásokat tartottak a Szenátus Szellemi Tulajdon Albizottságában. A három napon keresztül zajló meghallgatások során 45 szakértő formált véleményt a fennálló helyzetről és a tervezett változtatásokról. A tanúk között korábbi CAFC-bírók, USPTO-tisztviselők, egyetemi dékánok és professzorok mellett szabadalmi egyesületek, testületek és iparjogvédelemmel foglalkozó egyéb cégek képviselői is elmondhatták álláspontjukat.¹²⁸

A változtatás mellett érvelt Paul R. Michel korábbi CAFC-főbíró, aki amellett, hogy elismerte, bíróként sem tudná előre megjósolni a bizonytalan ítélkezési gyakorlat miatt, hogy egy új ügyben milyen döntés születik, kiemelte, hogy a legfelsőbb bíróság olyan mértékben kiszélesítette a szabadalmazás alól kivont kategóriákat, hogy abba már a jövő technológiájaként is előretörő, rendkívül jelentős találmányok is beleesnek. Véleménye szerint nem a bíróságok dolga a jog megalkotása, ahogyan az a 101. cikkel kapcsolatosan alakult. Kiemelte azt is, hogy a Mayo-döntés olyan elvont fogalmakkal dolgozik a szabadalmaztathatóság

¹²⁶ Elérhető: <https://www.tillis.senate.gov/services/files/E8ED2188-DC15-4876-8F51-A03CF4A63E26>.

¹²⁷ Palágyi Tivadar fordítása. L. Palágyi Tivadar: Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 15. (125.) évf. 1. sz., 2020. február, p. 72.

¹²⁸ Elérhető: <https://www.judiciary.senate.gov/meetings/the-state-of-patent-eligibility-in-america-part-i>; <https://www.judiciary.senate.gov/meetings/the-state-of-patent-eligibility-in-america-part-ii>; <https://www.judiciary.senate.gov/meetings/the-state-of-patent-eligibility-in-america-part-iii>.

megállapítása kapcsán, amelyek konkretizálása lényegében lehetetlen, és amelyre a bizonytalan ítélezési gyakorlat nagyrészt visszavezethető.¹²⁹

Ügyszintén a változás mellett foglalt állást Q. Todd Dickinson, az USPTO korábbi vezetője, aki azt is leírta véleményében, hogy a 2015-ös Alice Corp. v. CLS Bank International-ügy óta (amely absztrakt ötletnek tekintett és megsemmisített egy számítógépen keresztül működtetett escrow szolgáltatást)¹³⁰ jelentősen megnövekedett a szabadalmak megsemmisítésének száma, illetve volt olyan elbíráló tanács, amely két éven keresztül egyetlen szabadalmat sem adott meg az Alice-döntésből kiindulva. Kiemelte azt is, hogy az Alice-döntés óta a legfelsőbb bírósághoz 42 alkalommal fordultak felülvizsgálati kérelemmel (*writ of certiorari*), és ezeket a testület kivétel nélkül elutasította.¹³¹

Nem minden megkérdozett támogatta azonban a módosítástervezetet. Kate Ruane az American Civil Liberties Union (ACLU) képviseletében kifejtette aggályát a tervezettel kapcsolatban, és kiemelte, hogy a módosítás lehetővé tenné az emberi genom kisajátítását, amivel monopóliumot szerezhetnének a szabadalmasok az emberiség egyik közös java felett.¹³² Jeffrey Francer pedig az Association for Accessible Medicine képviseletében ahhoz az alapkérdéshez tért vissza, hogy szabadalmazás esetén az oltalmazott készítmények, eljárások a monopóliumhelyzet miatt drágábbak, mint anélkül.¹³³

A törvénymódosítási javaslat benyújtása után egy évvel a szellemi tulajdonnal foglalkozó IP Watch Dog online médium egyik munkatársa, Gene Quinn interjút készített Tillis szenátorral arról, hogyan látja kezdeményezésének jelenlegi helyzetét.¹³⁴ A szenátor ekkor úgy nyilatkozott, hogy a módosítással kapcsolatos folyamat megtorpan az érintett személyek kompromisszumképességének hiánya miatt, amire pedig azért is szükség lenne, mert az egyesült államokbeli jogalkalmazás jelenlegi helyzete nem buzdítja a feltalálókat új, innovatív diagnosztikai tesztljárások, illetve más, sokszor életmentő kezelések kutatására – amire

¹²⁹ Testimony of Judge Paul R. Michel (Ret.) United States Court of Appeals for the Federal Circuit Before the Subcommittee on Intellectual Property U.S. Senate Committee on the Judiciary. Elérhető: <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Michel%20Testimony.pdf>.

¹³⁰ Alice Corp. v. CLS Bank International, 573 U.S. 208 (2014). Elérhető: https://www.supremecourt.gov/opinions/13pdf/13-298_7lh8.pdf.

¹³¹ Testimony of Q. Todd Dickinson Before the Subcommittee on Intellectual Property U.S. Senate Committee on the Judiciary. Elérhető: <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Dickinson%20Testimony.pdf>.

¹³² Statement of Kate Ruane Senior Legislative Counsel, Washington Legislative Office American Civil Liberties Union For a Hearing on: “The State of Patent Eligibility in America: Part II”. Elérhető: <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Ruane%20Testimony.pdf>.

¹³³ Testimony of Jeffrey K. Francer Senior Vice President and General Counsel Association for Accessible Medicines Before the Senate Judiciary Committee Subcommittee on Intellectual Property “The State of Patent Eligibility in America: Part II”. Elérhető: <https://www.judiciary.senate.gov/imo/media/doc/Francer%20Testimony.pdf>.

¹³⁴ Gene Quinn: Senator Thom Tillis: If IP Stakeholders Can't Find Consensus, Congress Can't Help. IP Watch Dog, 2020. május 5. Elérhető: <https://www.ipwatchdog.com/2020/05/05/senator-thom-tillis-ip-stakeholders-cant-find-consensus-congress-cant-help/id=121262/>.

pedig, ahogyan azt a COVID-19 példája is mutatja, jelen időszakban különösen nagy szükség lenne.

A járvány okozta kihívások és a kompromisszumképesség hiánya miatt Tillis 2019-ben benyújtott módosítási javaslatának végül (egyelőre) nem lett kézzel fogható eredménye. Ugyanakkor a szenátor 2022. augusztus 2. napján új törvénymódosítási javaslatot nyújtott be a Kongresszusnak.¹³⁵ Az új javaslat merőben mást tartalmaz, mint a korábbi. Egyrészt módosítaná a 100. cikket akként, hogy az „eljárás” definícióját kiegészítené egyebek mellett a természetben előforduló eljárások (folyamatok) használatával, alkalmazásával, előállítással is.¹³⁶

Másrészt a módosítás értelmében a 101. cikk kiegészülne egy taxatív felsorolással, amelynek elemei ki lennének véve az oltalmazhatóság köréből. Ez a felsorolás tartalmazná többek között azokat az természeti folyamatokat (*process*), amelyek az emberi tevékenységtől függetlenül, illetve ezt megelőzően a természetben végbemennek,¹³⁷ a módosítás nélküli (*unmodified*) humán gént, ahogyan az az emberi testben létezik, illetőleg a módosítás nélküli (*unmodified*) természetes anyagot, ahogyan az a természetben létezik.¹³⁸ Ugyanakkor a javaslat azt is tartalmazza, hogy a humán gén és a természetes anyag nem tekinthető módosítás nélkülinek, amennyiben azt izolálták, tisztították, dúsították, más emberi tevékenységgel megváltoztatták vagy egyébként hasznos találmányban vagy felfedezésben felhasználták.¹³⁹ Tehát az előzőek szerint „kezelt” humán gén és természetes anyag nincs *ab ovo* kizárva az oltalomképességből.

Mindenképpen érdemes lesz figyelemmel kísérni a törvénymódosítási javaslat sorsát, amely jelen sorok írásakor még nem került a törvényhozók elé. A javaslat esetleges elfogadása esetén a jogalkalmazóra hárul majd annak a kivételnek az értelmezése, amely szerint nincs *ab ovo* kizárva az oltalomból az emberi gén, illetve természetes anyag, ha azt hasznos találmányban vagy felfedezésben használják fel a fentiek szerint.

¹³⁵ Patent Eligibility Restoration Act of 2022. Elérhető: <https://foxrothschild.gjassets.com/content/uploads/2022/08/The-Patent-Eligibility-Restoration-Act-of-2022.pdf>

¹³⁶ Az javaslat eredeti szövege szerint: [The term „process” means process, art or method, and includes] a use, application, or method of manufacture of a known or naturally-occurring process.

¹³⁷ A javaslat eredeti szövege szerint: ... „a person may not obtain a patent for ... a process that ... occurs in nature wholly independent of, and prior to, any human activity.

¹³⁸ A javaslat eredeti szövege szerint: ... „a person may not obtain a patent for ... an unmodified human gene, as that gene exists in the human body ... an unmodified natural material, as that material exists in nature.

¹³⁹ A javaslat eredeti szövege szerint: „... a human gene or natural material that is isolated, purified, enriched, or otherwise altered by human activity, or that is otherwise employed in a useful invention or discovery, shall not be considered to be unmodified.”

V. AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBELI JOGALKALMAZÁS HATÁSA EGYES SZABADALMI BEJELENTÉSEKRE

A Mayo- és Myriad-döntéssel éles irányváltást vett egyesült államokbeli joggyakorlat miatt 2013 után megfigyelhető tendencia az egyes PCT-bejelentések megfogalmazásának módosítása az USPTO-hoz történő benyújtás előtt.

Az első eklatáns példa erre a WO 2011/056489 számon publikált PCT-bejelentés és ennek szétágaztatásai (szabadalomcsalád-tagjai). 2010-ben (tehát még a Mayo- és a Myriad-döntés előtt) a WIPO-hoz egy egyesült államokbeli feltalálói csoport „diagnosztikai módszerek nem kissejtes tüdőrák¹⁴⁰ prognózisbecslésére” elnevezésű találmányt jelentett be. Ennek első igénypontja szerint a találmány lényege, hogy tüdőrákkal kezelt betegnél előre meghatározza a betegség valószínű lefolyását. A módszer szerint először mintát kell venni a betegtől, majd abban meg kell mérni meghatározott tumormarkerek kópiájának mennyiségét. Amennyiben ez eltér a zsinórmértékként meghatározott mennyiségektől, megállapítható, hogy a vizsgált beteg esetén rossz prognózis áll fenn.¹⁴¹

A PCT-szakasz végén a szabadalmasok nemzeti/regionális szabadalmi bejelentést nyújtottak be az USPTO-hoz, illetve az EPO-hoz – ekkor még mindkét hivatal előtt a fent lényegében ismertetett igényponttal megegyező megfogalmazással.¹⁴² Az EPO előtti eljárás során a fenti igénypont annyiban módosult, hogy többek között a mintavétel, a ráktípus és a beteg folyamatban lévő kezelésének típusa pontosításra került, így az eredetileg igényelt szabadalom szűkebb körben került megadásra,¹⁴³ de az eredeti megfogalmazás keretein belül.

Ezzel szemben az Egyesült Államokban az USPTO vizsgálója első körben a Mayo-tesztet alkalmazva megállapította, hogy a találmány nem képezheti szabadalom tárgyát, mert belesik a *laws of nature* kivételbe, hiszen pusztán felfedezi a kópiamennyiség és a tüdőrák-kockázat közötti összefüggést anélkül, hogy ezt a felfedezést olyan jelentős további találmánnyal társítaná, amely felülírná azt a szabályt, hogy természeti törvény nem képezheti szabadalom tárgyát.¹⁴⁴

¹⁴⁰ A tüdőrákok kb. 85%-át adó nem kissejtes tüdőkarcinóma legfőbb típusai a tüdőrákok 33,3%-át adó laphámrák, a nagysejtes karcinóma és az adenokarcinóma. Közös jellemzőjük, hogy kevésbé gyorsan növekszenek, mint a kissejtes tüdőráktípusok, így műtéttel könnyebben eltávolíthatók, azonban a kemoterápiára és a sugárkezelésre ez előbbinél kevésbé reakcióképesek. L. Nem kissejtes tüdőrák. Orvostovábbképző Szemle Online, 2019. november 14. Elérhető: http://otszonline.hu/betegtajekoztato/cikk/nem_kissejtes_tudorak.

¹⁴¹ Elérhető: <https://patentscope.wipo.int/search/en/detail.jsf?jsessionid=6A5899C70B5F70E4B0FE50B54D695F30.wapp1nC?docId=WO2011056489&tab=PCTCLAIMS>.

¹⁴² Elérhető: <https://tinyurl.hu/qbUh/>, illetve <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201013499850.A/70-5-US%20%201349985002P1%20/5/PDF>.

¹⁴³ Elérhető: <https://tinyurl.hu/ZGUY/>.

¹⁴⁴ L. USPTO 15019829 non-final rejection file 6. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201013499850.A/1-19-US%20%20134998500P1%20/19/PDF>.

Válaszul a szabadalmasok kifejtették, hogy a találmány nem pusztán egy természeti törvény felfedezése, hanem egyrészt az összefüggésből következtetést von le a tüdőrákkockázatra vonatkozóan, másrészt maga a kópiaszám-detekció egy nem bevett módszerrel (ún. fluoreszcens *in situ* hibridizációval, a továbbiakban: FISH) történik.¹⁴⁵ Ennek megfelelően a szabadalmasok az első igénypont részévé tették ennek a módszernek az alkalmazását.¹⁴⁶ Az USPTO azonban nem fogadta el ezt az érvelést, és végleges elutasításában megismételte, hogy a szóban forgó igénypont még új formájában is természeti törvénynek minősül, és kívül esik a szabadalmaztatható találmányok körén.¹⁴⁷

Ennek hatására a szabadalmasok akként változtatták meg beadványukat, hogy az igénypontban pusztán a FISH-módszerrel történő kópiaszám-detekciót és ezzel összefüggésben a markereket hagyták meg, azonban eltörölték a detekció után történő tüdőrákkockázati összefüggés elvégzését. Ezenfelül kifejtették az USPTO felé, hogy az igényelt módszer jelentős fejlesztés az adott területen, illetve a FISH-módszer főigénypontba történő beépítése mellett kihangsúlyozták a szintén alkalmazott mikroszkóphasználat megoldásának újdonságát. A módosítást és a felhozott érveket már akként értékelte az USPTO, hogy az nem ütközik a *laws of nature* kivételbe, így elfogadta azt, és a szabadalom ezzel a módosítással került megadásra.¹⁴⁸

Habár az USPTO nem indokolta meg, hogy a szóban forgó igénypont fenti módosítása miért hozott váratlanul pozitív fordulatot a szabadalmasok számára, úgy tűnik, hogy önmagában a FISH-módszer alkalmazása a kópiaszámmérésben találmánynak tekinthető. Érdekes módon az USPTO reakciói alapján az eredeti igénypont találmányi jellegét azrontotta le, hogy ennek a módszernek az alkalmazásához a szabadalmasok hozzárendelték az eredmény és az ebből származó következtetés levonását is. Úgy tűnik, hogy az USPTO vizsgálójának szeme az eredeti igénypont esetén megakadt az összefüggés levonásán, és nem vette figyelembe a FISH-módszer újszerű alkalmazását, míg amikor már csak ez maradt meg az igénypontban, elfogadta azt találmánynak.

Egy megosztott bejelentésben a szabadalmasok egy másik irányból is megközelítették az oltalmazni kívánt találmányt ahhoz, hogy azt az USPTO vizsgálói ne tekintsék pusztán természeti törvénynek: a benyújtott főigénypont a kópiaszámmérés eredményéhez társított egy optimális kemoterápia-kezelési rezsimet.¹⁴⁹ Az USPTO részéről ezen főigényponttal kap-

¹⁴⁵ Application Arguments / Remarks Made on the Arguments 2. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201013499850.A/6-3-US%20%20134998501DP1%20/3/PDF>.

¹⁴⁶ Amendments to the Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201013499850.A/2-4-US%20%20134998501DP1%20/4/PDF>.

¹⁴⁷ Final Rejection. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201013499850.A/1-11-US%20%20134998500UP1%20/11/PDF>.

¹⁴⁸ L. Issue Notification. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201013499850.A/1-1-US%20%20134998501QP1%20/1/PDF>.

¹⁴⁹ Diagnostic Methods For Determining Prognosis Of Non-Small Cell Lung Cancer, patent no. 9,291,625. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/442-24-US%20%201291089101P1%20/24/PDF>.

csolatban is felmerült azonban a természeti törvény felismerése miatti kizárás. Az USPTO vizsgálója szerint a főigénypont eredeti megfogalmazása (*determining a chemotherapy treatment*) nem ad elegendő hozzáadott értéket a természeti törvény felismeréséhez, különösen nem úgy, hogy ezt a megállapítást (*determining*) bármilyen ismert módszerrel megteheti az alkalmazó.¹⁵⁰ Válaszul a szabadalmasként módosították a főigénypontot, hogy a „megállapítás” kifejezés helyett a „kiválasztás” (*selecting*) kifejezést vezették be a kifogásolt mondatba, illetve adjuváns kemoterápia¹⁵¹ alkalmazásával egészítették ki az igénypontot, valamint pontosították a vizsgált marker jellegét.¹⁵² Az USPTO így már elfogadta a főigénypontot.¹⁵³

Egyes aligénypontok tekintetében azonban az USPTO vizsgálója más kivetnivalót is talált.¹⁵⁴ Ezek ugyanis eredetileg nem tartalmazták a FISH-módszer alkalmazását, illetve a kezelési rezsim alkalmazásának szükségét egy természeti összefüggésből vezették le nyelvtanilag („a marker kópiaszámának növekedése”). A szabadalmasként módosították ezeket az aligénypontokat olyan formában, hogy egyrészt szűkítették a kópiaszámmérés módszerét a FISH-módszer alkalmazására, és a korábbihoz képest úgy fogalmazták meg a kezelés szükségességét, hogy „a kópiaszámok összehasonlítása arra enged következtetni, hogy a beteg túlélési esélye csökkent”, valamint ezeket az aligénypontokat is kiegészítették az adjuváns kemoterápia alkalmazásával.¹⁵⁵ Ezt azonban az USPTO vizsgálója még nem tartotta elegendőnek ahhoz, hogy az túlmutasson a természeti törvény jellegén.¹⁵⁶ Nem végleges elutasítására válaszul a szabadalmasként azzal érveltek, hogy mivel a főigénypont tekintetében az adjuváns kemoterápia alkalmazásával való kiegészítés elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a vizsgáló elfogadja a találmány természeti törvényen való túlmutatását, ezt az aligénypontok esetében is ugyanilyen módon el kell fogadnia.¹⁵⁷ Ezt az érvet az USPTO el-

¹⁵⁰ Final Rejection 11. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/1-21-US%20%20129108910KP1%20/21/PDF>.

¹⁵¹ Adjuváns kemoterápiának nevezik a kemoterápiás kezelést abban az esetben, amikor az sebészeti vagy sugárterápiás kezelés eredményének javítása érdekében, annak kiegészítéseként kerül alkalmazásra. L. Részletes összeállítás a leggyakrabban alkalmazott kezelési eljárásokról – a kemoterápia. Elérhető: <http://daganatok.hu/reszletes-osszeallites-a-leggyakrabban-alkalmazott-kezesi-eljarasokrol/kemoterapia>.

¹⁵² Amendments to the Claims, 1. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/2-3-US%20%20129108910MP1%20/3/PDF>.

¹⁵³ L. Issue Notification. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/1-1-US%20%20129108911NP1%20/1/PDF>.

¹⁵⁴ Non-Final Rejection. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/1-21-US%20%20129108910KP1%20/21/PDF>.

¹⁵⁵ Amendments to the Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/2-2-US%20%20129108910YP1%20/2/PDF>.

¹⁵⁶ Non-Final Rejection 6. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/1-11-US%20%201291089111P1%20/11/PDF>.

¹⁵⁷ Applicant Remarks Made in the Amendment. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/7-7-US%20%201291089118P1%20/7/PDF>.

fogadta, többé nem hozta fel a természeti törvényre alapozott ellenvetését, és a szóban forgó aligénypontokat is megadta.¹⁵⁸

Másik példának hozható az európai és egyesült államokbeli joggyakorlat jelenlegi különbségének bemutatására a WO2008094678A2 számon publikált PCT-bejelentés és a szabadalomcsaládjába tartozó bejelentések. Itt a bejelentő adott markerből képzett adatnak a referenciaadattal történő összehasonlításából következtetett arra, hogy a mellrákban szenvedő beteg tumora metasztázist fog-e adni.¹⁵⁹ A szabadalmi bejelentések alapját az a felismerés képezte, hogy amennyiben meghatározott markerek (egészen pontosan 14 marker) expressziójának szintje megnő, nagyobb a metasztázis esélye. Az esély annál nagyobb, minél nagyobb az expressziós szintnövekedés.¹⁶⁰ Az ESZH előtt – az igénypontok megszorítását követve – a találmány sikeresen oltalmat szerzett,¹⁶¹ azonban az US 20190136326 A1 számon nyilvántartott bejelentés vizsgálata során az USPTO vizsgálója ezt a találmányt is¹⁶² természeti törvénynek titulálta. Ezt azzal indokolta, hogy a főigénypont azért számít természeti törvénynek, mert egy, a természetben fennálló összefüggést világít meg, miszerint minél magasabb egyes meghatározott markerek expressziójának szintje, annál nagyobb a metasztázis kialakulásának esélye. Ezt az érvelést azzal egészítette ki a vizsgáló, hogy a főigénypontba foglalt, összehasonlításra használt módszerek egyike sem minősíthető feltalálói tevékenységen alapuló módszernek, mert mindegyik már bevettnék tekinthető a markerek expressziós szintjének megállapítására.¹⁶³ Erre válaszul a szabadalmasok akként változtatták meg a főigénypontot, hogy a korábbi „*determining risk associated with tumor metastasis in breast cancer patient*” megfogalmazás helyett a „*treating a human at risk for breast cancer metastasis*” megfogalmazást választották.¹⁶⁴ A módosított igénypont ezen első passzusa után, a harmadik bekezdésbe került az eredeti megfogalmazás, immáron kiemelve, hogy a metasztázis-képződés kockázatának becslésére azután kerül sor, hogy a betegben mért meghatározott gének expressziós szintjének összege meghalad egy előzetesen meghatározott értéket. Ehhez hozzákapcsolták végül a szabadalmasok egy kezelési terápia megkezdését.¹⁶⁵ Ez a jelentős változtatás sem győzte meg azonban az USPTO-t, amely végleges

¹⁵⁸ Issue notification. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/91089110.A/1-1-US%20%20129108911NP1%20/1/PDF>.

¹⁵⁹ Metasztázisadás: áttétképződés, a rosszindulatú daganatok jellemzője, amelynek során az elsődleges daganatból leszakadnak sejtek, a vér- vagy nyirokkeringésen keresztül eljutnak más szervhez, és ott megtapadva létrehozzák a másodlagos daganatot, az áttétet.

¹⁶⁰ L. Description. Elérhető: <https://patents.google.com/patent/WO2008094678A2/en?oq=US20190136326>.

¹⁶¹ L. EP2129789B1 Method of determining risk associated with breast cancer metastasis by the determination of a molecular prognostic signature. Elérhető: <https://tinyurl.hu/9wKY/>.

¹⁶² US 16003682. Az eredeti igénypontokat l. <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201816003682.A/84-3-US%20%201600368202P1%20/3/PDF>.

¹⁶³ Non-Final Rejection 4-8. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201816003682.A/1-11-US%20%20160036820GP1%20/11/PDF>.

¹⁶⁴ Tehát a kockázatfelmérési fókusz helyett (determining risk) a kezelést (treating) állították a középpontba.

¹⁶⁵ Amendments to the Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201816003682.A/2-3-US%20%20160036820KP1%20/3/PDF>.

elutasításában leszögezte, hogy a szóban forgó főigénypont még mindig a természeti törvény kivételi kategóriába esik.¹⁶⁶ Végző elkeseredésükben a szabadalmasok azzal próbálkoztak, hogy a főigénypontba beleírták, hogy mRNS-expressziós szintet vizsgálnak a meghatározott génekben,¹⁶⁷ de erre az USPTO vizsgálója (még nem hivatalos elutasításban, hanem egy felek közötti telefonos interjúban) azt mondta, hogy már előzetesen is mRNS vizsgálatát feltételezte a főigénypont.¹⁶⁸ Végül azonban ebben a megfogalmazásban az USPTO mégis szabadalmat adott a találmányra az érvényben lévő igénypontok alapján, amelyek közül az elbíráló saját hatáskörében egy igénypontot törölt. A döntésre még lehetősége van a bejelentőnek reagálni, és folytatni az eljárást. Jelenleg itt tart az ügy az elérhető információk alapján.¹⁶⁹

Külön érdekes figyelemmel lenni a szabadalomcsaládba tartozó korábbi bejelentések sorsára is. 2008-ban – még a Mayo-döntés meghozatala előtt – a szabadalmasok oltalmat szereztek egy olyan diagnosztikai eljárásra, amelynek keretében meghatározott gének expressziós szintjének mérésével mérték a beteg metasztázis-kockázatát mellrák esetében.¹⁷⁰ Az igényelt oltalmat ekkor az USPTO anélkül megadta, hogy bárminemű kifogása lett volna a találmány szabadalmaztathatóságát illetően.¹⁷¹ Ezután a szabadalmasok egy megosztott bejelentés során 2010-ben újabb igénypontokat nyújtottak be az USPTO-hoz.¹⁷² Az ügy elhúzódott, és az USPTO első, 2013-ban közölt nem végleges elutasításában felhozta a *laws of nature* kivétel problémáját a találmánnyal kapcsolatban, kifejtve, hogy az nem megy át a Mayo-teszten.¹⁷³ A szabadalmasok erre válaszul akként változtatták meg a főigénypontot, hogy a „*comprising*” kifejezés helyett az „*at least*” kifejezést rakták be a felsorolt gének elé,

¹⁶⁶ Final-rejection. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201816003682.A/1-10-US%20%20160036820MP1%20/10/PDF>.

¹⁶⁷ Amendments to the Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201816003682.A/2-3-US%20%20160036820OP1%20/3/PDF>.

¹⁶⁸ Examiner Interview Summary Record. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201816003682.A/10-1-US%20%20160036820QP1%20/1/PDF>.

¹⁶⁹ Az USPTO Global Dossier honlapon az ügyben utolsó publikált esemény 2021. február 9. napjáról származik, ez egy vizsgálói kutatásstratégia- és eredménydokumentum.

¹⁷⁰ US 12012530 Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/1253008.A/93-4-US%20%201201253001P1%20/4/PDF>.

¹⁷¹ Erre az utal, hogy az ügyben egyetlen non-final rejection, vagy final rejection sem érkezett a vizsgáló részéről. Az elfogadásról l. Issue notification: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/1253008.A/1-1-US%20%20120125300MP1%20/1/PDF>.

¹⁷² US 12638040 Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/63804009.A/84-3-US%20%201263804002P1%20/3/PDF>.

¹⁷³ Non-final rejection. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/63804009.A/1-9-US%20%20126380400HP1%20/9/PDF>.

ezzel megváltoztatva a korábban vagylagos feltételeket konjunktív feltételekké.¹⁷⁴ Ezzel a módosítással az USPTO már oltalmat adott a találmányra.¹⁷⁵

A későbbiekben ezen ügyre elsőbbségi dokumentumként hivatkozva 2014-ben újabb bejelentést tettek a szabadalmazások, amelyben a főigénypont megfogalmazása megegyezett a 2010-es bejelentés eredeti megfogalmazásával.¹⁷⁶ Nem meglepő, hogy válaszul az USPTO megismételte 2013-ben is felhozott kifogását.¹⁷⁷ Miután egyes megfogalmazásváltoztatások sem hoztak kedvező változást az USPTO véleménye tekintetében,¹⁷⁸ a szabadalmaztatási folyamat félbeszakadt.¹⁷⁹ Ugyanígyen eljárás után, ugyanígyen sorsra jutott a szabadalmazások 2016-ban megindított szabadalmaztatási eljárása is.¹⁸⁰ Ebből a kísérletsorból úgy tűnhet, hogy a 2008-as elfogadás után a szabadalmazások nem akarták tudomásul venni, hogy az USPTO később ugyanazt a megfogalmazást már nem tartja elfogadhatónak, és többször (néhány év „türelmi idővel”) próbálkoztak az eredeti, 2008-ban még elfogadott megfogalmazással. Ehhez képest 2019-ben már lényeges változtatásokat eszközöltek a kérdéses főigényponton, más irányba terelve a vita menetét. Úgy tűnik, hogy ez a taktika sikerre vezetett, legalábbis a leginkább vitatott főigénypont esetében mindenképpen, hiszen erre vonatkozóan 2021. február 9. napján az USPTO megadta a szabadalmat. Érdekes lesz nyomon követni, hogy a bejelentők megelégednek-e az elért eredményekkel, vagy folytatják az eljárást, és megpróbálják meggyőzni az USPTO-t arról, hogy a vizsgáló által törölt aligénypont is oltalmat szerezhesen.

¹⁷⁴ Amendments to the Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/63804009.A/2-4-US%20%20126380400IP1%20/4/PDF>.

¹⁷⁵ Issue notification. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/63804009.A/1-1-US%20%20126380400NP1%20/1/PDF>.

¹⁷⁶ US 14083755 Claims. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201314083755.A/84-3-US%20%201408375502P1%20/3/PDF>.

¹⁷⁷ Non-final rejection. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201314083755.A/1-10-US%20%20140837550HP1%20/10/PDF>.

¹⁷⁸ L. Amendments to the Claims, elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201314083755.A/2-3-US%20%20140837550JP1%20/3/PDF>, illetve az erre válaszul adott final rejection, elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201314083755.A/1-11-US%20%20140837550OP1%20/11/PDF>.

¹⁷⁹ Abandonment. Elérhető: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201314083755.A/1-2-US%20%20140837550QP1%20/2/PDF>.

¹⁸⁰ US 15014294. Claims: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201615014294.A/84-3-US%20%20150142940IP1%20/3/PDF>, non-final rejection: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201615014294.A/1-11-US%20%20150142940EP1%20/11/PDF>, amendments to the claims: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201615014294.A/2-3-US%20%20150142940KP1%20/3/PDF>, final rejection: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201615014294.A/68-11-US%20%20150142940MP1%20/11/PDF>, illetve abandonment: <https://globaldossier.uspto.gov/svc/doccontent/US/201615014294.A/1-2-US%20%20150142940PP1%20/2/PDF>.

Emellett fontos lehet további, a jövőben lezáruló ügyeket keresni ugyanolyan (vagy legálábbis hasonló) módszerrel, mint amely a jelen fejezetben foglalt ügyekre rámutatott. Ebben segítséget nyújt a WIPO Patentscope használata, amelynek adatbázisában beállítható különböző keresőmezők kombinálása,¹⁸¹ így például a C12Q és a G01N osztályjelzetek kombinálása a „diagnosis” és „cancer” kulcsszavakkal, amely eredmények tovább szűkíthetők egyrészt további kulcsszavakkal, illetve finomabb osztályjelzetekkel, másrészt a kapott találatok köre szűrhető az USPTO-hoz benyújtott PCT-bejelentésekre.

VI. KONKLÚZIÓ

Az első témakör összefoglalásaként elmondható, hogy az izolált génszekvenciák szabadalmazása mellett és ellen szóló érvekben az alábbi nézőpontok jelennek meg.

1. Az oltalom mellett érvelők, így az EPC-t követő államok, az ESZH és az Egyesült Államok szakértőinek egy része technikai szempontból onnan igyekszik megfogni a szabadalmaztathatóság feltételeinek meglétét, hogy az újdonság és az ipari alkalmazhatóság mellett (amely két szempont közül még az újdonság is ritkán képezi vita tárgyát ezen a területen) a feltalálói tevékenység is megvalósul akkor, amikor a felfedezett génszekvenciát a feltaláló elválasztja természetes környezetétől, akkor is, ha maga az izolálás nem újszerű módszerrel történik. Fontos hozzátenni, hogy az EPC nem zárja ki az oltalom megszerzését abban az esetben sem, ha adott molekula megegyezik valamely, a természetben előforduló molekulával (ezt a gyakorlatot követi az SZTNH is). A szabadalmazás technikai hátterén túlmenően az izolált génszekvenciák oltalmazását támogatók arra az álláspontra helyezkednek, hogy a szabadalom adta biztonság nélkül az iparágba fektetett idő, pénz és energia nem feltétlenül térül meg, így kevésbé biztosított az innováció anyagi háttere.
2. Az izolált DNS-szekvencia szabadalmaztathatóságát ellenzők álláspontja szerint egyrészt hiányzik a feltalálói tevékenység, mert önmagában az izolálás nem keletkeztet új molekulát, és elhanyagolható az a beavatkozás, amely elválasztja a szóban forgó DNS-részletet a környezetétől, hiszen annak funkciója teljes mértékben, anyagszerkezete pedig lényegében változatlan marad.

A másik fő témakörrel, az *in vitro* diagnosztikával kapcsolatban elmondható, hogy annak szabadalmaztathatósága az EPC-tagállamokban nem képezi vita tárgyát, azonban az Egyesült Államokban a legfelsőbb bíróság egyes döntései során kialakult egy olyan álláspont, amely megkérdőjelezi ezt az európai evidenciát. Eszerint egy természeti törvény, illetve

¹⁸¹ Elérhető a WIPO Patentscope honlapján az „access database” után a fenti „search” fülön a „field combination” lehetőséggel.

törvények összefüggéseinek bevett módszerrel történő mérése, felhasználása nem képezheti szabadalom tárgyát. Így nem elégséges az általamhoz az, hogy korábban ismeretlen összefüggésekre rávilágítva, bevett módszerrel történik egy új génre, illetve a vonatkozó betegségre való tesztelés. Ahhoz, hogy a találmány szabadalmaztatható legyen, szükséges az is, hogy maga a diagnosztika módszere is innovatív legyen.

Egyes szabadalmak vizsgálati előzményeinek tanulmányozásával talán világosabbá válhat, hogy az USPTO az elmúlt években milyen megfogalmazásokat, igénypontleírásokat preferált, tehát hogyan szükséges adott esetben megközelíteni egy olyan találmányt, amely alapvetően természeti törvény felismerésére épít, ahhoz további, feltalálói tevékenységen alapuló elemeket kapcsolva. Az V. fejezetben foglalt két példából jól látszik, hogy a Mayo-döntés után az ilyen jellegű igénypontok megfogalmazása döntő jelentőségű: az USPTO-t meg kell győzni arról, hogy maga az eljárás feltalálói tevékenységen alapul (l. a FISH-módszer alkalmazása kópiaszámméréshez vagy 14 meghatározott marker egyidejű vizsgálata), és ez olyan mértékben túlmutat a természeti törvény pusztá felismerésén, hogy a találmány szabadalmat kaphat – tehát a „kivétel kivételévé” válik. Az V. fejezetben foglalt két esetből kitűnik ugyanakkor, hogy akár egy-egy kifejezésen is múlhat, hogy átbillen-e a mérleg nyelve. Amennyiben az USPTO vizsgálójának konkrét elképzelése van arra vonatkozóan, hogy milyen szövegezési módosítással valósulna meg szerinte a feltalálói tevékenység, azt javaslatként lehet, hogy megfogalmazza a nem végleges elutasításban (így történt az előző fejezet második ügyében).¹⁸² Kevésbé szerencsés esetben a vizsgáló csak annyit jelez, hogy az aktuális formában benyújtott igénypont alapján a találmány kívül esik a szabadalmaztatható találmányok körén és a szabadalmasoknak (adott esetben több nekifutásból) kell kitalálniuk, hogy milyen megfogalmazást ítél az USPTO elfogadhatónak, miközben a kifogásolás módszere nem feltétlenül követ konzekvens elbírálói gyakorlatot.

Mindebből az következik, hogy az európai konzekvens joggyakorlatból kiinduló bejelentők dolga igencsak megnehezült az elmúlt években az egyesült államokbeli bejelentések tekintetében. A természeti törvényen alapuló találmányok szabadalmaztatása a jövőben – változatlan egyesült államokbeli helyzet mellett – még problémát és nehézségeket fog okozni az európai bejelentőknek, hiszen jelenleg még kevésbé kiszámítható az USPTO döntése, mint más típusú szabadalmak esetén. Vannak ugyanis olyan találmányok, amelyek mára már egyértelműen nem képezhetik oltalom tárgyát az Egyesült Államokban,¹⁸³ és vannak olyanok, amelyek nagy valószínűséggel megadásra kerülnek.¹⁸⁴ Ezzel szemben a természeti törvényen alapuló találmányok esetén – ahogyan az a korábban tárgyalt egyesült államokbeli „hullámvasútszerű” bírói joggyakorlatból és egyes szabadalmak megadásának folyama-

¹⁸² L. Non-Final Rejection 4. Elérhető: <https://tinyurl.hu/W5NC/>.

¹⁸³ Ilyenek pl. a jelenlegi USA-beli nézőpont szerint az izolált génszekvenciák.

¹⁸⁴ Az olyan találmányok, amelyek szabadalmazása elé a 35. US Code nem állít az európaítól eltérő, azt meghaladó korlátokat, így pl. nem tartozik egyik, az oltalmazás alól kivont találmányi kategóriába sem.

tábol kitűnik – gyakran nem látható előre, hogyan fog az egyes igénypontokhoz hozzáállni az USPTO.

Ennek az a következménye, hogy amíg egy PCT-bejelentésből elágaztatott európai bejelentés esetében az igénypontok megfogalmazása szinte rutinmunkának tekinthető, addig az Egyesült Államokban a szabadalmaztatási eljárás jelentős kihívás elé tudja állítani a bejelentőt, adott esetben a találmány igénypont-leképezésének teljes „áthangolása” válik szükségessé. Ahogyan azt az V. fejezetben tárgyalt igénypont-változtatások mutatják, ez akár azzal is járhat, hogy a PCT-szakaszban egy, a PCT jogi háttere alapján szabadalmaztathatónak ítélt diagnosztikai módszer egyes – valójában a találmány esszenciáját adó – elemei törlésre kell, hogy kerüljenek.¹⁸⁵

Ez a helyzet hosszú távon nem fenntartható, hiszen – habár egyelőre felmérések szerint nem mutatkozik visszaesés az egyesült államokbeli biotechnológiai szabadalmak számában¹⁸⁶ – a kiszámíthatatlan joggyakorlat a történelmi tapasztalatok szerint mindig negatív következményekkel jár. Az Egyesült Államok biotechnológiai piaca jelenleg olyan erős,¹⁸⁷ hogy valószínűsíthetően a szabadalmasok továbbra is megpróbálják majd az Egyesült Államokban is megszerezni az oltalmat a találmányukra, azonban ennek most már nem csak pénz- és időigénye lesz problémás, hanem az is, hogy esetleg teljesen más találmányra kaphatnak oltalmat, mint az EPC-tagállamok területén. Ez azért is fontos, mert azok a legértékesebb szabadalmak, amelyek Európában, Japánban (illetve erőteljes előretörése miatt most már Kínában is) és az Egyesült Államokban egyaránt oltalmat tudnak szerezni. Ezek az ún. hármasszabadalmak, amelyek tekintetében az innováció forrásaként Európa 2011-ben egymillió főre vetítve mind Japán, mind az Egyesült Államok mögött elmaradt.¹⁸⁸ Ennek a lemaradásnak a csökkentéséhez pedig elengedhetetlenül szükséges, hogy az Európai Unió területéről származó szabadalmakat az Egyesült Államokban is oltalom alá tudja helyezni a bejelentő.

Mit tehet egy természeti törvényen alapuló találmánnyal ma egy magyar szabadalmas, ha találmányát az Egyesült Államokban is oltalmazni kívánja? Először is (elsősorban a PCT-szakaszban szabadalmaztathatónak nyilvánított találmány esetében) érdemes lehet – jórészt próba-szerencse alapon – lényegében a PCT-bejelentéshez képest változatlan formában benyújtani a szabadalmat az USPTO-hoz. Azt azonban érdemes tudni, hogy attól még, hogy a

¹⁸⁵ Így történt a WO 2011/056489 IPC számú bejelentés USA-beli szabadalmazása esetén is, ahol az USPTO iránymutatása szerint végül a szabadalom csak egy FISH-módszerrel történő kópiaszám-detekciót tartalmazott, azonban törlésre került az igénypontból az ebből levezett tudórakkockázati összefüggés elvégzése. Kérdés, hogy nem veszítette-e el lényegét a szabadalom egy ilyen jelentőségű „csonkolás” következtében.

¹⁸⁶ L. John Raidt: Patents and Biotechnology. U.S. Chamber of Commerce Foundation. 2014, p. 24. Elérhető: <https://www.uschamberfoundation.org/sites/default/files/article/foundation/RaidtPaper.pdf>.

¹⁸⁷ L. WIPO Intellectual Property Indicators 2019, p. 15. Elérhető: <https://tinyurl.hu/PriX/>.

¹⁸⁸ Petkő Mihály: Tendenciák a szabadalmi jog szabályozásában. In: Barzó Tímea (szerk.): A szellemi tulajdon (tanulmánykötet). Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc, 2011, p. 99.

PCT-szakaszban esetleg az USPTO készíti a PCT-kutatási jelentést és vizsgálatot, ehhez saját nemzeti szakaszában nem lesz kötve. Előfordul, hogy az USPTO a nemzeti szakaszban eljárva negatívabb értékitéletet mond ugyanarról a találmányról, amelyről a PCT-szakaszban felkért hivatalként már egyszer nyilatkozott, tekintettel az eltérő jogszabályi háttérre és az abban foglalt követelményekre.¹⁸⁹ Másodjára – amennyiben elutasításra kerül sor – meg kell próbálni minél közelebbi információt szerezni a vizsgálótól, hogy milyen módosítással tartaná elfogadhatónak a kifogásolt igénypontot (igénypontokat) – feltéve, hogy ezt nem közli a vizsgáló magától kiadott kifogásoló határozatában. Amennyiben az elutasításra a „laws of nature” kifogás miatt kerül sor, úgy arról szükséges meggyőzni a vizsgálatot, hogy a találmány túlmutat a természet törvényein és azok összefüggésein. Egyelőre sajnos nem tekinthető teljesen konzekvensnek a vizsgálói gyakorlat, így érdemes a feltalálói tevékenységet a legszélesebb körben alátámasztani, és nagy hangsúlyt fektetni arra az érvelésre, hogy miért mutat túl a természeti törvényeken a találmány.

Ez a bizonytalan helyzet nemcsak jelenleg okoz problémát a szabadalmi bejelentések tekintetében, de a jövőben is negatív hatása várható mind az Egyesült Államok biotechnológiai iparára, mind a magyar bejelentőkre nézve. A dolgozat a jelenlegi helyzet előzményeinek elemzésével, illetve a magyar bejelentők számára történő iránymutatással elősegíti ennek a – maga területén égető – problémának a megértését, a helyzetre való felkészülést, bízva az újabb egyesült államokbeli tendenciaváltásban.

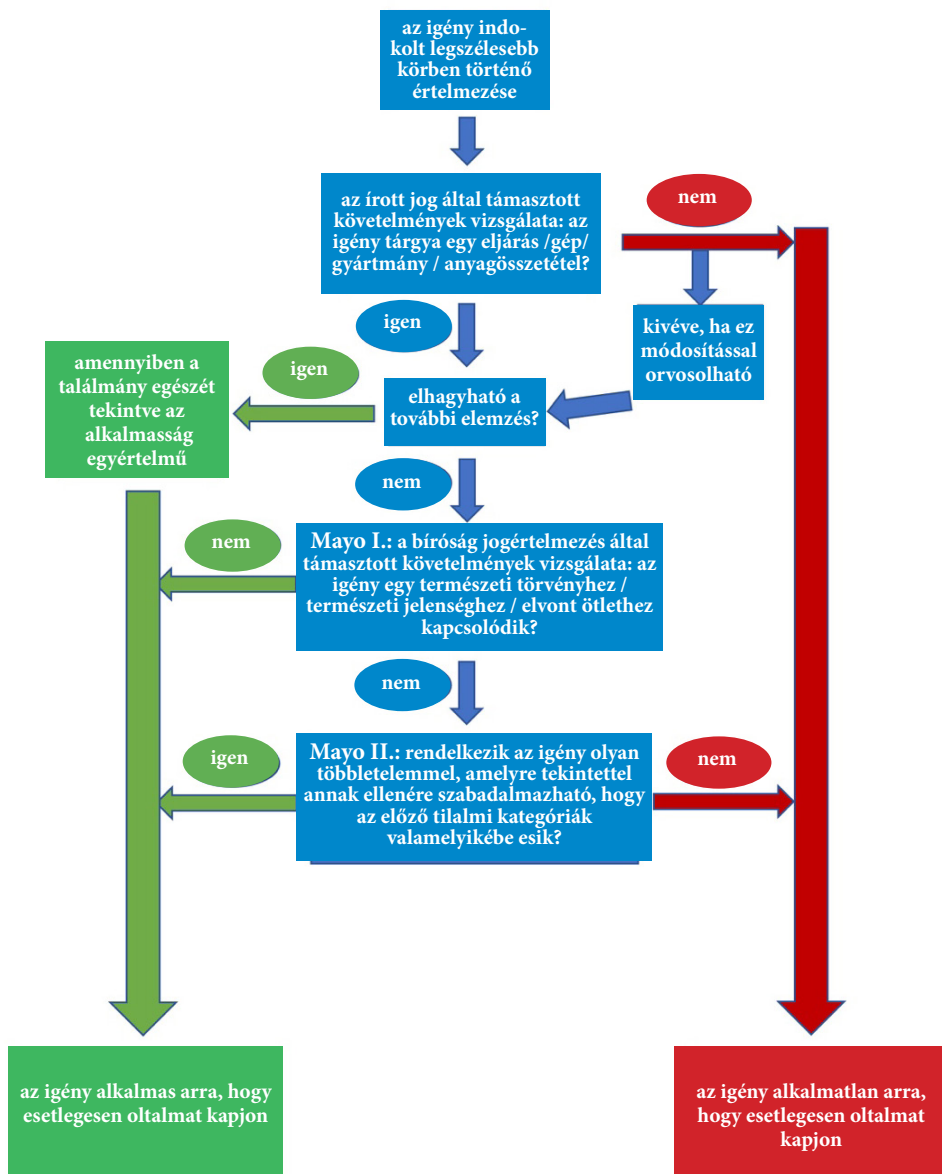
MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Alkalmassági teszt az eljárások és termékek szabadalmaztathatóságára vonatkozóan (Mayo-teszt)¹⁹⁰

¹⁸⁹ Ennek az az oka, hogy az USPTO a PCT-szakaszban elbírálóként a PCT Guidelines-t követi, a nemzeti szakaszban pedig a saját módszertani útmutatóját.

¹⁹⁰ Készült az USPTO honlapján található angol nyelvű ábra alapján, amely elérhető az alábbi linken: <https://www.uspto.gov/web/offices/pac/mpep/s2106.html>.

2. számú melléklet

	Mayo v. Prometheus	Vanda v. West-Ward
a szabadalom lényege	Olyan eljárás, amelynek során az orvos megvizsgálja a beteg vérében bizonyos anyagcsere termék szintjét, majd a kapott adatnak megfelelő optimális adagolásra kerül sor.	Olyan eljárás, amelynek során az orvos megvizsgálja a beteg bizonyos citokróm genotípusát, ezzel megállapítja az iloperidone lebontási sebességét, és gyenge lebontás esetén csökkentett adagolásra kerül sor.
újdonosság	Annak a felismerése, hogy a tiopurin tartalmú gyógyszerkészítmény lebontása során keletkező anyagcsere termék mérésével pontosabban beállítható, hogy a kezelt betegnek milyen adagolásra van szüksége.	Annak a felismerése, hogy bizonyos citokróm genotípus lassabban bontja le az iloperidone-t, és amennyiben a beteg a normál lebontási sebesség melletti dózist kap, mellékhatások jelentkezhetnek.
szabadalmaztatható-e?	Nem, mert pusztán egy természeti törvényt ismer fel és alkalmaz + nem tartalmaz pontos instrukciót, csak jelzi (<i>indicates</i>) az esetleges dóziszváltoztatás szükségességét.	Igen, mert egy természeti törvény felismerése mellett egy újfajta, egyes betegek számára a korábbinál biztonságosabb adagolási eljárást tartalmaz a találmány.
különbség / 1.	Az igénypont nem az újszerű eljárásra vonatkozik, hanem az anyagcsere-melléktermék szintjének mérésére és az ebből levont következtetésnek megfelelő adagolásra. Az igénypont nem magára a gyógyszer alkalmazására vonatkozik.	Az igénypont az iloperidone készítmény skizofréria elleni alkalmazásának újfajta módszerére vonatkozik. Az igénypont azon túlmenően, hogy felismeri adott citokróm genotípus és az iloperidone lebontási sebesség közötti összefüggést, ezt alkalmazva újfajta, a beteg szempontjából biztonságosabb adagolást ír elő (lassabb lebontás esetén alacsonyabb szintet, mint az általánosan használt).
különbség / 2.	Az orvos akár akkor is bitorlást követhet el, ha nem változtat az adagoláson, elégséges, ha azt a teszt megállapításainak tudatában teszi.	Nem köti meg az orvos kezét az elkövetkezendő kezelési döntések kérdésében.
különbség / 3.	Nem kezelésre vonatkozó szabadalom, az igénypont szerint az anyagcsere termék-szint <i>indikálja</i> a adagolás megváltoztatásának szükségét, de nem ír konkrét iránymutatást erre vonatkozóan.	Kezelésre vonatkozó szabadalom, pontosan meghatározott adagolást ír elő meghatározott vizsgálati eredmények esetén.

**DE MEKKORA ÚR A KÉNYSZER? A KÖZEGÉSZSÉGÜGYI
KÉNYSZERENGEDÉLY JOGINTÉZMÉNYÉNEK TÖRTÉNETE,
SZABÁLYOZÁSA ÉS AKTUALITÁSA A SZABADALMI JOGBAN
– MÁSODIK RÉSZ**

**V. KÜLFÖLDI PÉLDÁK A KÖZEGÉSZSÉGÜGYI KÉNYSZERENGEDÉLYRE
2020 ELŐTT**

A közegészségügyi kényszerengedély jogintézménye – 2020-ig legalábbis –, ha nem is kizárólagosan, túlnyomó többségben összefonódott a HIV/AIDS-járvánnyal és annak a fejlődő országokban és LDC-kben való kezelésének igényével, a legtöbb eset így *anti-retrovírus* szerekhez kapcsolódik.

1. *Dél-afrikai Köztársaság*: az egyik első dokumentált eset a Dél-afrikai Köztársasághoz köthető, ahol 1997-ben – nem egészen két évvel a TRIPS-megállapodás hatálybalépése után – közegészségügyi kényszerengedéllyel kapcsolatos szabályozást fogadtak el. A szabályozás elfogadását követően az Egyesült Államok a szellemi tulajdon-jogok védelmének figyelemmel kísérését szolgáló megfigyelési listára, a *Special 301 Watchlist*¹¹⁷-re helyezte az országot, és kereskedelmi szankciókkal is fenyegetett,¹¹⁸ amit végül a nemzetközi felháborodás miatt visszavont.¹¹⁹

2. *Brazília*: az LDC-nek egyáltalán nem tekinthető Brazília több alkalommal is tárgyalási alapként használta a kényszerengedély megadásának lehetőségét gyógyszergyártókkal szemben annak érdekében, hogy egyes HIV/AIDS-gyógyszerek árát le tudja alkudni. 2001-ben a Roche gyógyszergyártó tulajdonában lévő *NELFINAVIR*¹²⁰ készítmény vonatkozásában jelezte, hogy amennyiben a jogosult az árakat nem csökkenti, úgy az egészségügyi miniszter kényszerengedélyt ad a termék tekintetében.¹²¹ Brazília azonos tárgyalási technikát

* Dr. Ujhelyi Dávid, PhD LL.M. az Igazságügyi Minisztérium Versenyjogi és Szellemi Tulajdonjogi Főosztályának vezetője, továbbá a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának megbízott oktatója. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával.

¹¹⁷ Bővebben l.: <https://ustr.gov/issue-areas/intellectual-property/Special-301>.

¹¹⁸ Anthony P. Valach Jr.: TRIPS: Protecting the Rights of Patent Holders and Addressing Public Health Issues in Developing Countries. Chicago-Kent Journal of Intellectual Property, 4. évf., 2005, p. 174.

¹¹⁹ Xiao Peng: TRIPS Agreement and Public Health Crisis in Developing Countries: Problems and Solutions. US-China Law Review, 6. évf. 2. sz., 2009, p. 35.

¹²⁰ Bővebben l. a Nelfinavir-hoz kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Nelfinavir>.

¹²¹ Jason D. Ferrone: Compulsory Licensing during Public Health Crises: Bioterrorism's Mark on Global Pharmaceutical Patent Protection. Suffolk Transnational Law Review, 26. évf. 2. sz., 2003, p. 401.

alkalmazott 2003-ban a szintén HIV/AIDS kezelésére szolgáló a *lopinavir*,¹²² *efavirenz*¹²³ és *ritonavir*,¹²⁴ 2005-ben a szintén *liponavir* tartalmú KALETRA és a *tenofovir-disoproxil* tartalmú VIREAD¹²⁵ termékek vonatkozásában is.¹²⁶ 2007-ben a tárgyalások már nem vezettek eredményre, így az *efavirenz* termékek tekintetében végül sor került kényszerengedély megadására.¹²⁷

3. *Amerikai Egyesült Államok*: érdekes módon a Brazília által is alkalmazott tárgyalási technika az Egyesült Államoktól sem állt távol. 2001. szeptember-októberében több újságíró lépfene-baktériummal (*anthrax*) fertőzött levélküldeményeket kapott, aminek következtében öten meghaltak. A megbetegedés kezeléséhez szükséges, CIPROFLOXACIN nevű, *fluoroquinolone* tartamú¹²⁸ antibiotikumot a Bayer szabadalma védte, az Egyesült Államok kormánya – a támadások tömegessé válásától tartva – kényszerengedély megadásával való fenyegetés útján vette rá a jogosultat a kezelésenként 500 és 700 USD közötti árak csökkentésére. Ennek eredményeként 12 millió ember kezelésére elegendő, 200 millió tabletta került előállításra.¹²⁹ Kanada hasonlóan járt el a Bayerrel szemben ugyanezen gyógyszer tekintetében,¹³⁰ a Bush-kormányzat a 2005-ös madárinfluenza-járvány idején pedig az *oseltamivir* tartalmú, TAMIFLU nevű¹³¹ készítmény vonatkozásában vetette fel a kényszerengedélyezés lehetőségét.¹³²

4. *Egyiptom*: komoly szakmai vitákat váltott ki Egyiptom 2002-ben, amikor az egészségügyért felelős miniszter a Pfizer gyógyszergyártó által előállított, potenciazavarok kezelésére való, széles körben ismert VIAGRA nevű termékére adott ki kényszerengedélyt, amely

¹²² Bővebben l. a Lopinavirhoz kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Lopinavir>.

¹²³ Bővebben l. az Efavirenzhez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Efavirenz>.

¹²⁴ Bővebben l. a Ritonavirhez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ritonavir>.

¹²⁵ Bővebben l. a tenofovir-disoproxilhoz kapcsolódó wikipedia-szócikket: https://en.wikipedia.org/wiki/Tenofovir_disoproxil.

¹²⁶ Wael Armouti: Grounds for Compulsory License with Selected Cases Granted for Pharmaceuticals. Tulane Journal of International and Comparative Law, 26. évf. 2. sz., 2018, p. 398.

¹²⁷ Jack Brodsky: The Health of Ebay: The Impact of Ebay on the Future of Trips-Like Pharmaceutical Compulsory Licenses in the United States. American Journal of Law & Medicine, 41. évf. 4. sz., 2015, p. 665.

¹²⁸ Bővebben l. a Ciprofloxacinhoz kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ciprofloxacin>.

¹²⁹ Jamie Feldman: Compulsory Licenses: The Dangers behind the Current Practice. Journal of International Business and Law, 8. évf. 1. sz., 2009, p. 149. és Jared Mullooney, Neil Harris: Patent Protectability or Public Health – An Examination of the Patent Compulsory License and Bioterrorism. Journal of Biosecurity, Biosafety and Biodefense Law, 4. évf., 2013, p. 162.

¹³⁰ Thomas F. Mullin: AIDS, Anthrax, and Compulsory Licensing: Has the United States Learned Anything? A Comment on Recent Decisions on the International Intellectual Property Right of Pharmaceutical Patents. ILSA Journal of International & Comparative Law, 2002, 9. sz., p. 201–202.

¹³¹ L. bővebben az oseltamivirhez tartozó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Oseltamivir>.

¹³² Andrew W. Torrance: Patents to the Rescue – Disasters and Patent Law. DePaul Journal of Health Care Law, 10. évf. 3. sz., 2007, p. 343.

alapján bármely egyiptomi generikusgyógyszer-gyártó hasznosíthatta az egyébként szabadalom által védett találmányt. Az üggyel foglalkozó tanulmányok túlnyomó többsége úgy látta, hogy önmagában a magas árra alapítani egy nem létfontosságú gyógyszerrel kapcsolatos kényszerengedélyt jelentősen túllép a nemzetközi jog által biztosított kereteken.¹³³ A kényszerengedély megadása komoly gazdasági szankciókkal járt, több külföldi befektető is kivonult az országból.¹³⁴

5. *Thaiföld*: 2006-ban Thaiföldön három kényszerengedély megadására is sor került három hónapon belül. Ezek közül kettő AIDS/HIV-gyógyszerekre vonatkozott – az egyik az AbbVie gyógyszergyártó céghez tartozó KALETRA, a másik a Merck társaság *efivarens* tartalmú gyógyszere –, míg a harmadik a *klopidogréll* tartalmú, PLAVIX nevű szívgyógyszert¹³⁵ érintette.¹³⁶ Utóbbi azért váltott ki komoly visszhangot, mivel ez volt az egyik első olyan kényszerengedély, amely nem fertőző betegség, hanem krónikus megbetegedés kezelésére való terméket érintett.¹³⁷ A kényszerengedélyek megadását követően az Egyesült Államok Thaiföldet is a *Special 301 Watchlistre* helyezte.¹³⁸

6. *Németország*: szükséges rámutatni ugyanakkor, hogy nem csak a fejlődő országok vagy LDC-k élnek a gyakorlatban a kényszerengedélyezés lehetőségével. A *Bundesgerichtshof* (a továbbiakban: BGH) 2017. július 11-i,¹³⁹ X ZB 2/17. sz. döntésében ugyanis a HIV/AIDS kezelésére alkalmas, a japán Shionogi társasághoz tartozó, *raltegravir* tartalmú, ISENTRESS néven forgalmazott gyógyszer¹⁴⁰ tekintetében kényszerengedélyt adott a Merck társaság-

¹³³ Daniel E. Mansuri: Compulsory Licenses: Damaging Firm Value in the Short Run? Honors Theses, 2015, 5. sz., p. 21–22. Elérhető: <http://scarab.bates.edu/honorstheses/141>.

¹³⁴ Jon Matthews: Renewing Healthy Competition: Compulsory Licenses and Why Abuses of the TRIPS Article 31 Standards are Most Damaging to the United States Healthcare Industry. *Journal of Business, Entrepreneurship & the Law*, 4. évf. 1. sz., 2010, p. 133.

¹³⁵ Bővebben l. a klopidogréllhez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Klopidogr%C3%A9l>.

¹³⁶ Palágyi Tivadar: Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2. (112.) évf. 4. sz., 2007. augusztus, p. 181. Elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/200708-pdf/10.pdf>.

¹³⁷ Feldman: i. m. (129), p. 151–152. és Dina Halajian: Inadequacy of Trips & the Compulsory License: Why Broad Compulsory Licensing Is Not a Viable Solution to the Access to Medicine Program. *Brooklyn Journal of International Law*, 38. évf. 3. sz., 2013, p. 1217.

¹³⁸ Marla L. Mellino: The TRIPS Agreement: Helping or Hurting Least Developed Countries' Access to Essential Pharmaceuticals. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, 20. évf. 4. sz., 2010, p. 1376.

¹³⁹ André den Exter: Fighting Excessive Pharmaceutical Prices: Evaluating the Options. *European Journal of Health Law*, 27. évf., 2020, p. 4.

¹⁴⁰ L. bővebben a raltegravirhez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Raltegravir>.

nak.¹⁴¹ A döntés a német szabadalmi törvény 24. § (1) bekezdésén¹⁴² alapul, amely szerint ha a jogosulttal való tárgyalások nem vezetnek sikerre, és a hasznosítás közérdekből szükséges, akkor kényszerengedély (*Zwangslizenz*) adható.¹⁴³ A BGH konkrét döntésének indokolása szerint a kényszerengedélyre azért volt szükség, mivel bizonyos betegek esetében a kezelés minőségének és biztonságának garantálásához szükséges a gyógyszer alkalmazása (lényegében a függéshez hasonló helyzet állt elő).¹⁴⁴

7. *Oroszország*: 2018-ban Oroszországban is sor került kényszerengedély megadására, amely az Egyesült Államokban honos Celgene társaság *INN-lenalidomide* tartalmú, *REVLIMID* néven forgalmazott gyógyszerét¹⁴⁵ érintette (a hatóanyag lepra, tuberkulózis, leukémia és HIV/AIDS-kezelésekben egyaránt használható).¹⁴⁶ A kényszerengedély jogosult általi hasznosítási engedély megtagadását követően került megadásra a *Nativa LLC* társaság javára.¹⁴⁷

8. *Egyéb példák*: a fentiekén kívül még számos országban elérhető a nemzeti szabályozásban a kényszerengedély intézménye, illetve több nemzet adott, jellemzően HIV/AIDS-gyógyszerekkel kapcsolatban kényszerengedélyt – ilyen pl. Mozambik, Zimbabwe, Jordá-

¹⁴¹ *Mark Schweizer*: BGH grants compulsory license in preliminary proceedings. IP Kat, blogbejegyzés, 2017. július 12. Elérhető: <https://ipkitten.blogspot.com/2017/07/bgh-grants-compulsory-license-in.html>.

¹⁴² Patentrecht (PatG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 30. August 2021 (BGBl. I S. 4074) geändert worden ist. 24. § (1) bekezdés. A vizsgált szöveg németül és angolul elérhető: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_patg/.

Die nicht ausschließliche Befugnis zur gewerblichen Benutzung einer Erfindung wird durch das Patentgericht im Einzelfall nach Maßgabe der nachfolgenden Vorschriften erteilt (*Zwangslizenz*), sofern

1. der Lizenzsucher sich innerhalb eines angemessenen Zeitraumes erfolglos bemüht hat, vom Patentinhaber die Zustimmung zu erhalten, die Erfindung zu angemessenen geschäftsmäßigen Bedingungen zu benutzen, und
2. das öffentliche Interesse die Erteilung einer *Zwangslizenz* gebietet.

The non-exclusive authorisation to commercially use an invention shall be granted by the Federal Patent Court in an individual case in accordance with the following provisions (compulsory licence) where

1. a licence seeker has, within a reasonable period of time, unsuccessfully attempted to obtain permission from the proprietor of the patent to use the invention on reasonable commercial terms and conditions, and
2. the public interest calls for the grant of a compulsory licence.

¹⁴³ BGH: Bundesgerichtshof gestattet weiteren Vertrieb eines HIV-Medikaments. Sajtóközlemény, 2017. július 11. Elérhető: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=pm&Datum=2017&Sort=3&nr=78868&pos=0&anz=111>.

¹⁴⁴ BGH X ZB 2/17. Elérhető: <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288&Seite=2&nr=79269&pos=75&anz=608>.

¹⁴⁵ Bővebben l. a *Revlimid*del kapcsolatos wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Lenalidomide>.

¹⁴⁶ *Moore McKenna*: Russian Drugmaker Granted License to Produce Celgene Copycat. *Fortune.com*, 2018. július 11. Elérhető: <https://fortune.com/2018/07/11/celgene-russia-nativa-revlimid/>.

¹⁴⁷ *Elvira V. Dubovskaya*: The Compulsory Licensing in Russia: The First Precedent Lessons Learned. *International In-House Counsel Journal*, 12. évf. 46. sz., 2019, p. 1.

nia, Bahrain, Chile, Malajzia, Zambia,¹⁴⁸ Ecuador, Ghána, Indonézia¹⁴⁹ –, ugyanakkor ezek kevésbé dokumentáltak. Két ország, Kanada és India ugyanakkor kiemelt relevanciával bír a közegészségügyi kényszerengedélyek tekintetében, így ezen országok gyakorlatát jelen tanulmány külön alfejezetekben tárgyalja.

V.1. Kanada

A TRIPS-megállapodás 31bis cikkét nem csak az EU, Norvégia, Hollandia, Kína, Svájc, Dél-Korea és India vette át,¹⁵⁰ Kanada – bár szabadalmi joga 1923 óta ismeri a kényszerengedély jogintézményét –¹⁵¹ 2005-ben fogadta el az szabadalmi törvényét¹⁵² módosító, *Canada's Access to Medicines Regime* (a továbbiakban: CAMR) elnevezésű jogszabályt,¹⁵³ amely a közegészségügyi kényszerengedély ezen speciális formájának nemzeti jogba való átültetését célozta.¹⁵⁴

A kanadai rendszerben exportcélú gyógyszer-előállításra egy nem átruházható, nem kizárólagos licenciat lehet szerezni két év időtartamra, amely szükség szerint meghosszabbítható. A kényszerengedély iránti kérelmet a Kanadai Szellemi Tulajdoni Hivatalnál (*Canadian Intellectual Property Office*, CIPO) lehet benyújtani, amelynek tárgyában a szabadalmi főigazgató (*Commissioner of Patents*) dönt, e döntés ellen bíróság előtt lehet jogorvoslattal élni. A kérelemnek tartalmaznia kell az érintett találmány és a célország megnevezését, az előállítani és exportálni kívánt gyógyszer mennyiségét, a célországnak a TRIPS Tanács előtti notifikációjának a tényét, és a jogosulttal való előzetes – legalább 30 napos – és sikertelen egyeztetések bizonyítékait.¹⁵⁵

A CAMR engedélyezési folyamatát nagyban nehezíti, hogy csak a jogszabály mellékletében előzetesen rögzített hatóanyagok és célországok tekintetében alkalmazandó, így pl. egy újonnan kialakult járványhelyzethez készült specifikus gyógyszerek esetén a kényszerenge-

¹⁴⁸ Armouti: i. m. (126), p. 390.

¹⁴⁹ Bruce Alexander McDonald, Vladislav Ugryumov, Denis Kolesnikov: Compulsory Licensing of Pharmaceutical Patents in the Russian Federation Threatens Foreign & Domestic Drug Developers. *AIPLA Quarterly Journal*, 46. évf. 1. sz., 2018, p. 26.

¹⁵⁰ Ashley Weber, Lisa Mills: A One-Time-Only Combination: Emergency Medicine Exports under Canada's Access to Medicines Regime. *Health and Human Rights*, 12. évf. 1. sz., 2010, p. 110. és Kishore Khan: Striking a Balance in Compulsory License Legislation. *George Mason Journal of International Commercial Law*, 5. évf. 2. sz., 2014, p. 231.

¹⁵¹ Dipika Jain, Jonathan J. Darrow: An Exploration of Compulsory Licensing as an Effective Policy Tool for Antiretroviral Drugs in India. *Health Matrix: Journal of Law-Medicine*, 23. évf. 2. sz., 2013, p. 443.

¹⁵² Patent Act. (R.S.C., 1985, c. P-4). Elérhető: <https://www.laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-4/>.

¹⁵³ Bill C-9. An Act to Amend the Patent Act and the Food and Drugs Act. A vizsgálat tárgyává tett szöveg elérhető: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/37-3/bill/C-9/royal-assent>.

¹⁵⁴ Paige E. Goodwin: Right Idea, Wrong Result – Canada's Access to Medicines Regime. *American Journal of Law & Medicine*, 34. évf. 3. sz., 2008, p. 572. és Armouti: i. m. (126), p. 396.

¹⁵⁵ Khan: i. m. (150), p. 234, 237 és Fanni Weitsman: Eliminating Barriers to Export of Generic Versions of Patented Drugs to Developing Countries – From Doha to Bill C-9. *Asper Review of International Business and Trade Law*, 2006. 6. sz., p. 123.

dély adta lehetőség kiaknázásához az irányadó jogszabályok módosítása is szükséges lenne. Érdeme ugyanakkor a CAMR-nek, hogy a kényszerengedély ellentételezésére szolgáló licenciadíj tekintetében egy részletes rendszert szabályoz – a célország fejlettségi szintjéhez képest lesz olcsóbb vagy drágább a díj¹⁵⁶ –, ami e tekintetben kiszámíthatóvá és előreláthatóvá teszi a kényszerengedélyezés folyamatát.

A CAMR által biztosított rendszer alkalmazására 2007-ben került sor, amikor az Apotex generikusgyógyszer-gyártó kényszerengedély alapján 260 000 csomag (több mint 14 millió tabletta),¹⁵⁷ 21 000 fő egy éven át való kezelésére elegendő HIV/AIDS-gyógyszert¹⁵⁸ – a GlaxoSmithKline, Shire és Boehringer Ingelheim jogosultak találmányait érintő ún. APO-TRIAVIR nevű készítményt – állított elő¹⁵⁹ és szállított le Ruanda javára.

Visszatekintve az Apotex jelezte, hogy a CAMR által szabályozott rendszer olyan szinten lassú és bonyolult, hogy várhatóan sem ők, sem más nem fog élni a kanadai jogszabály által biztosított lehetőséggel.¹⁶⁰ Emellett a releváns tanulmányok megállapítják, hogy mindent összevetve Ruanda jobban járt volna, ha inkább Indiából importál generikus gyógyszereket.¹⁶¹

Az eljárás túlszabályozottságát támasztja alá az a tény is, hogy a 2007-es kanadai kényszerengedély az egyetlen dokumentált eset a TRIPS-megállapodás 31bis cikkének gyakorlati alkalmazására.

V.2. India

Indiában 1970-ben új szabadalmi törvény (angolul *Indian Patents Act*, a továbbiakban: IPA)¹⁶² lépett hatályba, ez – többek között – megszüntette a gyógyszerek szabadalmaztathatóságának lehetőségét.¹⁶³ Ez a helyzet egészen Indiának a TRIPS-megállapodáshoz való csatlakozásáig, egészen pontosan a már fent említett 2005-ös türelmi idő lejártáig tar-

¹⁵⁶ Weber, Mills: i. m. (150), p. 115.

¹⁵⁷ Ashley E. Sperbeck: A Mathematical Solution to the Sine of Madness that Is Pharmaceutical Compulsory Licensing under the TRIPS Agreement and the Doha Declaration. *Marquette Intellectual Property Law Review*, 33. évf. 1. sz., 2019, p. 34.

¹⁵⁸ Sonia A. Desai: To Define or Not Define: The “National Emergency” Exception of TRIPS. *Federal Circuit Bar Journal*, 23. évf. 3. sz., 2014, p. 381.

¹⁵⁹ Goodwin: i. m. (154), p. 574.

¹⁶⁰ Stacey B. Lee: Can Incentives to Generic Manufacturers Save the Doha Declaration’s Paragraph 6? *Georgetown Journal of International Law*, 44. évf. 4. sz., 2013, p. 1404. és Weber, Mills: i. m. (150), p. 115.

¹⁶¹ Mellino: i. m. (138), p. 1370.

¹⁶² The Patents Act, 39 of 1970. Angol nyelven elérhető: https://ipindia.gov.in/writereaddata/Portal/IPOAct/1_31_1_patent-act-1970-11march2015.pdf.

¹⁶³ Madhavi Chopra: Of the Big Daddy, the Underdog, the Mother Hen, and the Scapegoats: Balancing Pharmaceutical Innovation and Access to Healthcare in the Enforcement of Compulsory Patent Licensing in India, Its Compliance with TRIPS, and Bayer v. Natco. *Santa Clara Journal of International Law*, 13. év. 2. sz., 2015, p. 340.

tott.¹⁶⁴ A gyógyszereket védő szabadalmi jogok hiányában India a világ egyik legjelentősebb generikusgyógyszer-iparát építette ki.

Az IPA lényegében három jogalapot nevesít kényszerengedély megadására, egyet a 84. cikkben és egyet-egyét a 92. és 92A. cikkben. Az IPA 84. cikke szerint a szabadalom megadásától számított három évet követően van lehetőség kényszerengedély megadására, ha a szabadalmaztatott találmány tekintetében *a*) a nyilvánosság (köz) észszerű igényei nem teljesülnek (*the reasonable requirements of the public with respect to the patented invention have not been satisfied*), *b*) nem áll a nyilvánosság (köz) rendelkezésére észszerűen megfizethető áron (*the patented invention is not available to the public at a reasonably affordable price*), vagy *c*) Indián belül nem kerül hasznosításra (*the patented invention is not worked in the territory of India*). A kényszerengedélyt az indiai kereskedelmi és ipari minisztérium alá tartozó szellemi tulajdoni hivatal vezetője (*Controller General of Patents*) adhatja meg. A jogosulttal való előzetes egyeztetés kötelezettségét a rendelkezés nem írja elő, ugyanakkor a kényszerengedély megadásával kapcsolatos eljárásban az észszerű feltételek ellenére való szerződéskötés megtagadását figyelembe veheti.¹⁶⁵ Ez a kényszerengedély egy rendelkezésen belül több közérdek érvényesítését is megában foglalja, mint például a szabadalom hasznosítása vagy az ellátást biztosítása.

Az IPA 92. cikke szerinti jogalap két esetben, országos szükséghelyzet vagy egyéb rendkívüli sürgősségi körülmény (*in circumstances of national emergency or in circumstances of extreme urgency*), illetve közhasznú, nem kereskedelmi hasznosítás (*in case of public noncommercial use*) érdekében ad lehetőséget kényszerengedély megadására. Mindkét eset fennállását az indiai kormány nyilvánítja ki, a kényszerengedély megadásának ténye pedig közzétételre kerül a hivatalos lapban. A konkrét hasznosítás engedélyezését – a közzétett kényszerengedély alapján – ebben az esetben is a *Controller General of Patents* végzi a találmányt hasznosítani szándékozó kérelmezők bejelentése alapján. A fenti esetekre példaként említi az IPA a közegészségügyi krízisek fennállását, különösen a HIV/AIDS megbetegedést, tuberkulózist, maláriát és más járványokat.¹⁶⁶ Ez a kényszerengedély-típus láthatóan a TRIPS-megállapodás 31. cikk *b*) pontjában foglalt felhatalmazáson alapul, szolgálhatja közegészségügyi helyzetből vagy állami kötelezettségekből fakadó közérdek érvényesítését is.

A TRIPS-megállapodás 31*bis* cikkének átültetését valósítja meg az IPA 92A. cikke.¹⁶⁷ Eszerint a *Controller General of Patents* részéről gyógyszer előállítását és exportját biztosító kényszerengedély megadására van lehetőség akkor, ha a célország nem vagy nem megfelelő gyártási kapacitásokkal rendelkezik (*any country having insufficient or no manufacturing*

¹⁶⁴ Namrata Dawar, Pooja Kumari: Compulsory License for Pharmaceuticals in India: Balancing the Conflict of Interest. *Indian Journal of Intellectual Property Law*, 6. évf., 2013, p. 145.

¹⁶⁵ IPA 84. cikk (6) bekezdés (iv) pont.

¹⁶⁶ IPA 92. cikk (3) bekezdés.

¹⁶⁷ Swarup Kumar: Compulsory Licensing Provision under TRIPS: A Study of Roche vs. Natco Case in India vis-a-vis the Applicability of the Principle of Audi Alteram Partem. *SCRIPTed: A Journal of Law, Technology and Society*, 7. évf. 1. sz., 2010, p. 136.

capacity) ahhoz, hogy a nála felmerült közegészségügyi problémákat kezelje (*to address public health problems*), és a célországban is sor került a hasznosítást – az Indiából való importot – lehetővé tevő kényszerengedély megadására.

Különösen érdekes, hogy Indiában majdnem sor került az IPA 92A. cikkének – vagyis közvetetten a TRIPS-megállapodás 31*bis* cikkének – alkalmazására 2007-ben, amikor a Natco Pharma Nepál javára szerette volna exportálni a Hoffmann La-Roche gyógyszer-gyártó *erlotinib* tartalmú, TARVECA néven forgalmazott¹⁶⁸ és a Pfizer vállalkozás *sunitinib* tartalmú, SUTENT nevű,¹⁶⁹ mindkét esetben rák kezelésére alkalmas készítményét, ugyanakkor 2008-ban a kényszerengedély iránti kérelem – az eljárás összetettségére és lassúságára tekintettel – a kérelmező által visszavonásra került.¹⁷⁰

Az indiai kényszerengedélyezési rendszer legismertebb gyakorlati alkalmazására 2012-ben került sor, amikor a *Controller General of Patents* kényszerengedélyt adott a Bayer AG szellemi tulajdonába tartozó, NEXAVAR néven forgalmazott, *sorafenib* tartalmú vese-, illetve májrák kezelésére alkalmas termékét¹⁷¹ védő szabadalom vonatkozásában az indiai Natco Pharma generikusgyógyszer-gyártó részére.¹⁷²

A kényszerengedélyt az IPA 84. cikk (1) bekezdés c) pontjára,¹⁷³ vagyis az Indián belüli hasznosítás elmulasztására alapozták.¹⁷⁴ A Bayer ugyanis Indián belül nem gyártotta, csak importálta a terméket, ráadásul a gyógyszerből egyhavi adagot 88 000 rúpiáért (INR) árult (a Natco Pharma terméke 8 800 rúpia volt később),¹⁷⁵ vagyis a termék ára az éves átlagkezelést ötszöröse volt, ráadásul csak az országos igény 2%-át szolgáltatta ki.¹⁷⁶ A licenciadíj a Natco Pharma a kényszerengedély alapján előállított termékekhez kapcsolódó profitjának a 6%-ában került meghatározásra.¹⁷⁷

A Bayer AG által megvalósított hasznosítással kapcsolatban nem önmagában a belföldi gyártás hiánya volt a probléma¹⁷⁸ – hiszen a belföldi forgalomba hozatal is értelemszerűen hasznosításnak tekinthető –, hanem az, hogy a jogosult nem tudta bizonyítani, hogy milyen

¹⁶⁸ Bővebben l. az *erlotinib*hez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Erlotinib>.

¹⁶⁹ Bővebben l. a *sunitinib*hez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sunitinib>.

¹⁷⁰ Chopra: i. m. (163), p. 368.

¹⁷¹ Bővebben l. a *sorafenib*hez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Sorafenib>.

¹⁷² Javier Esparza: Indian Patent Law: Working within the Trips Agreement Flexibilities to Provide Pharmaceutical Patent Protection While Protecting Public Health. *Journal of Transnational Law & Policy*, 24. évf., 2015, p. 216.

¹⁷³ Levon Barsoumian: India's Use It or Lose It: Time to Revisit TRIPS. *John Marshall Review of Intellectual Property Law*, 11. évf. 4. sz., 2012, p. 806.

¹⁷⁴ Mansi Sood: Natco Pharma Ltd. v. Bayer Corporation and the Compulsory Licensing Regime in India. *NUJS Law Review*, 6. évf. 1. sz., 2013, p. 109.

¹⁷⁵ Dawar, Kumari: i. m. (164), p. 153.

¹⁷⁶ Esparza: i. m. (172), p. 216.

¹⁷⁷ Dawar, Kumari: i. m. (164), p. 153.

¹⁷⁸ James J. Nedumpara, Prateek Misra: Natco v. Bayer: Indian Patent Authority Grants Its First Ever Compulsory License on Pharmaceutical Products. *Global Trade and Customs Journal*, 7. évf. 7–8. sz., 2012, p. 326.

objektív akadályok miatt nem tudott volna Indiában *megfelelő mértékű* hasznosítást megvalósítani.¹⁷⁹

VI. KÖZEGÉSZSÉGÜGYI KÉNYSZERENGEDÉLY A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNY ALATT

VI.1. A külföldi és nemzetközi környezet

A HIV/AIDS-járvány kezelése két olyan problémát vetített előre a közegészségügyi kényszerengedélyezés rendszerében, amelyek egy – kis valószínűségű, de bekövetkezése esetén nagy veszélyességű – világjárvány esetén komoly problémát okozhatnak.¹⁸⁰

Az egyik ilyen a TRIPS-megállapodás 31. cikk f) pontjában található, a kényszerengedélyt elsősorban belföldi hasznosításra szorító rendelkezés, amely a fejlett, de gyógyszergyártási kapacitásokkal nem rendelkező országok esetében akadályát képezheti a termékek megfelelő ellátásának; különösen annak fényében, hogy a TRIPS 31bis cikke által biztosított jogalap szerinti jogosult importáló ország státuszról a fejlett országok rendre lemondtak.

A másik a TRIPS-megállapodás 31bis cikkének gyakorlati alkalmazásából fakad, a fenti példákban ugyanis egyértelműen látható, hogy a rendszer nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a gyártási kapacitással rendelkező országok inkább a TRIPS 31. cikkében található felhatalmazást alkalmazták, a gyártási kapacitás nélküli országok pedig inkább ezektől az országoktól importáltak. A Doha-nyilatkozat hagyatékának alkalmazhatatlanságát jól mutatja, hogy Bolívia 2021. május 10. napján notifikálta a TRIPS Tanácsot arról, hogy 15 millió dózis COVID-vakcinára lenne szüksége a TRIPS 31bis cikkének hatálya alatt,¹⁸¹ ugyanakkor nem volt olyan ország, amely jelen tanulmány lezárásáig vállalkozott volna a gyártásra.

A koronavírus-járvány alatt több olyan álláspont is megfogalmazódott, miszerint a szellemi tulajdon-jogok a világjárvány idején a szükséges eszközök és gyógyszerek vonatkozásában magas árakat¹⁸² és mesterséges ellátási problémákat okoznak, ezáltal veszélyeztetve

¹⁷⁹ Palágyi Tivadar: A Bayer Indiai kényszerengedélyügye. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 9. (119.) évf. 6. sz., 2014. december, p. 80. Elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkhv/szemle-2014-06/03.pdf> és Darren Smyth: The first, but of how many? India grants compulsory licence for Bayer drug Sorafenib. IPKat blog, 2012. március 14. Elérhető: <https://ipkitten.blogspot.com/2012/03/first-but-of-how-many-india-grants.html>.

¹⁸⁰ Frederick M. Abbott, Jerome H. Reichman: Facilitating Access to Cross-Border Supplies of Patented Pharmaceuticals: The Case of the COVID-19 Pandemic. *Journal of International Economic Law*, 23. évf., 2020, p. 535, 537.

¹⁸¹ Plurinational State of Bolivia: Notification under the amended TRIPS Agreement – Notification of need to import pharmaceutical products under the special compulsory licensing system. TRIPS Tanács, IP/N/9/BOL/1. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:IP/N/9BOL1.pdf&Open=True>.

¹⁸² Raj S. Dave, Neil Davey, Vignesh Ramachandran, Ron Somers: Lexmark and International Patent Exhaustion on Sale: Its Implications on Affordable Medicines in the US and India. *International Journal on Consumer Law and Practice*, 2021, 9. sz., p. 99.

a megbetegedés terjedésének akadályozását és a hatékony járványkezelést.¹⁸³ A járvány kitörésekor erre gyakorlati példa is volt, ugyanis Olaszországban hirtelen hiány lépett fel lélegeztetőgépekhez szükséges, szabadalmi oltalom által védett szelepekből,¹⁸⁴ amit 3D-nyomtatással igyekeztek pótolni, ez ugyanakkor a jogosult kizárólagos jogaiba ütközött.¹⁸⁵

A vakcinák előállítása, a hozzáférés és ellátás biztosítása érdekében a járvány kitörése óta ugyanakkor számos intézkedés került kidolgozásra. A koronavírus terjedésének kezdete-kor a vírus genomjának kutatása terén igen komoly adatmegosztás volt megfigyelhető,¹⁸⁶ az EU közös beszerzési rendszere¹⁸⁷ számos termék uniós szintű elérhetőség biztosította, 2020 májusában az EU a WHO előtt egy önkéntes *patent pool* létrehozására tett javaslatot,¹⁸⁸ amely végül a C-TAP rendszerben öltött testet,¹⁸⁹ továbbá a WHO által üzemeltetett COVAX rendszeren keresztül 2022 februárjáig 319 millió oltást juttatott el az arra rászoruló országok számára.¹⁹⁰ Ezen túlmenően számos ország kormánya komoly összegeket fordított a vakcinafejlesztés elősegítésére,¹⁹¹ aminek köszönhetően pl. a Pfizer vakcinája esetében az akár 10-15 évig tartó fejlesztési folyamat helyett¹⁹² a vírus genomjának azonosításától (2020 januárja) az első oltás szállításáig (2020 decembere) mindösszesen 11 hónap telt el.¹⁹³

¹⁸³ Brook K. Baker: Hamstringing the Health Technology Response to COVID-19: The Burdens of Exclusivity and Policy Solutions. *Northeastern University Law Review*, 13. évf. 2. sz., 2021, p. 707.

¹⁸⁴ Talat Chaudhary, Arshi Chaudhary: TRIPS waiver of COVID-19 vaccines: Impact on pharmaceutical industry and what it means to developing countries. *The Journal of World Intellectual Property*, 24. évf. 5–6. sz., 2021, p. 6.

¹⁸⁵ Gian Paolo Di Santo, Gabriele Girardello, Greta Cucinella: Insights on pharmaceuticals patents and Covid-19 from an Italian perspective. *IPKat blog*, 2020. április 22. Elérhető: <https://ipkitten.blogspot.com/2020/04/guest-post-insights-on-pharmaceuticals.html> és Neil Wilkof: Patent exceptions in times of Covid-19: an Italian perspective. *IPKat blog*, 2020. május 3. Elérhető: <https://ipkitten.blogspot.com/2020/05/patent-exceptions-in-times-of-covid-19.html>.

¹⁸⁶ Baker: i. m. (183), p. 697.

¹⁸⁷ Preparedness and response planning – Joint Procurement of medical countermeasures: ensuring proper preparedness. Európai Bizottság. Elérhető: https://ec.europa.eu/health/health-security-and-infectious-diseases/preparedness-and-response_en#joint-procurement-of-medical-countermeasures-ensuring-proper-preparedness.

¹⁸⁸ EU proposal for a CONSOLIDATED zero draft on a WHA73: Covid-19 Response. WHA73, 17-21 May 2020. Elérhető: <https://www.statnews.com/wp-content/uploads/2020/04/EU-Proposal-for-a-WHA73-Resolution-on-the-COVID-19-Response.pdf>.

¹⁸⁹ Alexandra H. Farquhar: Redefining the TRIPS Agreement to Accommodate en Masse Compulsory Licensing of Vaccines & Other Pharmaceuticals for the Treatment of Covid-19. *North Carolina Journal of Law & Technology*, 22. évf. 2. sz., 2020, p. 266. l. még: a WHO honlapján található összefoglalót: <https://www.who.int/initiatives/covid-19-technology-access-pool>.

¹⁹⁰ Globális szolidaritás a Covid19-világjárvány idején. Európai Tanács. Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/coronavirus/global-solidarity/>.

¹⁹¹ Abbott, Reichman: i. m. (180), p. 543.

¹⁹² Maria Camila Gutierrez, Maria Jose Oliveros: Some Thoughts about Barriers to Access to a Possible Vaccine against the Covid-19. *Con-texto: Revista de Derecho y Economía*, 55. évf., 2021, p. 115.

¹⁹³ Jim Cafone: Vaccine inputs' sourcing and global value chains. WTO Technical workshop on COVID-19 Vaccines R&D; Manufacturing and distribution, konferencia-előadás, 2022. február 11. Elérhető: <https://www.youtube.com/watch?v=lxo14Zdj3BY>.

A fenti intézkedésekkel párhuzamosan ugyanakkor más folyamatok is zajlottak, ezek közül a kényszerengedélyezésben bekövetkezett változások és az ún. TRIPS waiver érdemel külön figyelmet.

1. *Szabályozási változások, megadott kényszerengedélyek.* Ahogyan a fentiekben láthattuk, számos ország rendelkezett és rendelkezik kényszerengedéllyel kapcsolatos szabályozással, és bár a közegészségügyi kényszerengedély ritka a gyakorlatban, ez nem jelenti azt, hogy példa nélküli lenne. A koronavírus-járvány elterjedésével ugyanakkor a jogintézmény a fejlett, fejlődő országokban és az LDC-k esetében is új relevanciát nyert. A fejlett országok közül Németország, Franciaország, Kanada,¹⁹⁴ Olaszország¹⁹⁵ és – ahogyan az a későbbiekben részletesen ismertetésre kerül – Magyarország¹⁹⁶ is módosított a közegészségügyi kényszerengedélyezéssel kapcsolatos szabályozásán annak érdekében, hogy az esetlegesen felmerülő ellátási problémákat végső esetben saját gyártási kapacitásainak kiaknázása útján orvosolja. Kanadában a 2020. március 25. napján hatályba lépett szabályozás alapján a kormány 2020. szeptember 30-ig bizonyos szabadalmak oltalmát felfüggeszthette,¹⁹⁷ továbbá a kanadai egészségügyi miniszter (*Chief Public Health Officer*) által elrendelt egészségügyi válsághelyzet további jogalapot biztosít kényszerengedély megadására is, amelyről kérelemre a CIPO dönt.¹⁹⁸ A fejlődő országok vagy LDC-k közül Chile és Ecuador is módosította saját közegészségügyi kényszerengedélyre vonatkozó szabályozását.¹⁹⁹

Az első, a járványhoz kapcsolódó kényszerengedély Izraelben került megadásra, pontosan egy héttel a COVID-19 világjárványnak való minősítését követően, 2020. március 18. napján. A kényszerengedély az AbbVie gyógyszergyártó cég a fentiekben már említett KALTERA nevű, eredetileg a HIV/AIDS kezelésére kifejlesztett termékét érintette.²⁰⁰ Érdekes fordulat volt ugyanakkor, hogy nem sokkal később a jogosult a járvánnyal összefüggő felhasználások tekintetében felhagyott a szabadalomból fakadó kizárólagos jogok gyakorlásával.²⁰¹

A COVID-19 járvánnyal összefüggésben jelen tanulmány lezárásáig megadott további két kényszerengedély a Gilead Sciences gyógyszergyártó cég *remdesivir* hatóanyagú, VEKLURY

¹⁹⁴ Aisling McMahon: Patents, access to health and COVID-19 – The role of compulsory and government-use licensing in Ireland. Northern Ireland Legal Quarterly, 71. évf. 3. sz., 2020, p. 333; Lorelei Garagancea: Access to Medicines: The Interplay between Parallel Imports, Compulsory Licensing, and Voluntary Licensing. European Pharmaceutical Law Review, 5. évf. 1. sz., 2021, p. 53. és Baker: i. m. (183), p. 721.

¹⁹⁵ A módosító jogszabály elérhető: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2021/07/30/21G00118/sg>.

¹⁹⁶ Közegészségügyi kényszerengedélyekkel kapcsolatos változás. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala: sajtóközleménye, 2020. június 18. Elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/hirek/sztnh-hirek/szakmai-es-hatosagi-kozlemenyek/kozegezessegugyi-kenyyszerengedelyekkel-kapcsolatos>.

¹⁹⁷ Nandini Rajesh, Arya Kuttan: Compulsory Licensing: An Antidote for the Dissemination of Potential COVID-19 Cure? Kathmandu School of Law Review, 8. évf. 1. sz., 2020, p. 108.

¹⁹⁸ Haochen Sun: Patent Responsibility. Stanford Journal of Civil Rights & Civil Liberties, 17. évf. 2. sz., 2021, p. 372 és Garagancea: i. m. (194), p. 53.

¹⁹⁹ Rajesh, Kuttan: i. m. (197), p. 107–108.

²⁰⁰ Jordan Paradise: COVID-IP: Staring down the Bayh-Dole Act with 2020 Vision. Journal of Law and the Biosciences, 7. évf. 1. sz., 2020, p. 3.

²⁰¹ Rajesh, Kuttan: i. m. (197), p. 105.

néven forgalmazott terméke²⁰² vonatkozásában került megadásra, miután az eredetileg az ebola vírusfertőzés kezelésére kifejlesztett készítmény hatásosnak bizonyult a koronavírus komolyabb tüneteinek kezelésére.²⁰³ Az első ilyen kényszerengedélyt – pontosan három kényszerengedély került megadásra, ugyanakkor mind a három a *remdesivir* belföldi hasznosítását szolgálta – 2020. december elején, Magyarországon adta meg a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH).²⁰⁴

A megadott hazai kényszerengedély vonatkozásában a szabadalmas megváltoztatási kérelemmel élt a Fővárosi Törvényszék előtt.²⁰⁵ Kérelmét alapvetően két érdemi kifogásra építette: egyrésztől jogsértőnek tartotta, hogy a szabadalmas ügyfélként nem került bevonásra az eljárásban, másrésztől pedig, hogy az Országos Gyógyszerészeti Intézet (a továbbiakban: OGYÉI) által kiadott igazolás tartalmát az SZTNH nem mérlegelte, és ennek körében nem vizsgálta felül, hogy a kényszerengedély valós szükségletek kielégítésére irányul-e. Eredeti kérelmében a szabadalmas az SZTNH által megállapított hasznosítási díjat is vitatta, ugyanakkor ezt a későbbiekben visszavonta. Az SZTNH „[a]z Szt. 33/C. § (3) bekezdése alapján a kényszerengedélyért fizetendő díjat a szabadalom hasznosításával elért nettó értékesítési árbevétel 4%-ában határozta meg 60%-os fedési hányaddal, ami egyenlően oszlik el a hatóanyagra és az azt tartalmazó gyógyszerekre vonatkozó három szabadalom között. Ezért a tárgyi szabadalomra adott kényszerengedély esetében a szabadalmasnak fizetendő díj a szabadalom hasznosításával elért nettó értékesítési árbevétel 0,8%-a.”²⁰⁶

A szabadalmas jogállása tekintetében a Fővárosi Törvényszék megállapítja, hogy a kényszerengedély megadására irányuló eljárásban az Szt. ügyféljogállást csak a kényszerengedély kérelmezője számára biztosít, a szabadalmas tekintetében csak az érdemi döntés meghozataláról való tájékoztatást írja elő. Ezen jogalkotási megoldás alátámasztásául – a TRIPS-megállapodás 31. cikk b) pontjának felhívásán túlmenően – a bíróság (álláspontunk szerint) megállapítja, hogy „[j]ózan ésszel tehát csak az mondható, hogy egy olyan, a közjót fenyegető helyzetben, mint ami a szabadalmi kényszerengedély megadására okot ad, igazolható az eljárásnak a lehető leggyorsabb menetet biztosító ex parte keretben való folytatása akár annak árán is, hogy a szabadalmas magánérdekei ezzel sérülhetnek.”²⁰⁷ A szabadalmas jogainak ilyen, közérdeken nyugvó korlátozását érdemben ellensúlyozza, hogy az SZTNH érdemi döntésével szembeni, bíróság előtti jogorvoslat lehetősége természetesen rendelkezésre áll.

²⁰² Bővebben l. a remdesivirhez kapcsolódó wikipedia-szócikket: <https://en.wikipedia.org/wiki/Remdesivir>.

²⁰³ Enrico Bonadio, Andrea Baldini: COVID-19, Patents and the Never-Ending Tension between Proprietary Rights and the Protection of Public Health. European Journal of Risk Regulation, 11. évf. 2. sz., 2020, p. 390–391.

²⁰⁴ Tények & adatok 2020. SZTNH, Budapest, 2021, p. 25. Elérhető: https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/_report2020mszh_hun_web.pdf.

²⁰⁵ György Ádám: Jogalkotási és jogalkalmazási kérdések a közegészségügyi kényszerengedély kapcsán. Jogászvilág, 2022. március 21. Elérhető: <https://jogaszvilag.hu/szakma/jogalkotasi-es-jogalkalmazasi-kerdesek-a-kozegeszsegugyi-kenyszerengedely-kapcsan/?fbclid=IwAR2ZI9og0izuZn8NlmmiqpV4wOMiVEHOuzbN7Gxf4qTHZ4Al3ApXSRfp9Tw>.

²⁰⁶ Fővárosi Törvényszék Pk. 20.225/2021/18. [14] bekezdés.

²⁰⁷ Uo. [62] bekezdés.

Az OGYÉI igazolása tekintetében a bíróság megállapítja, hogy a kényszerengedély megadására irányuló eljárás gyorsaságának biztosítása céljából „... az Szt. egy kötött bizonyítási rendszert [Ákr. 62. § (5) bekezdés] határoz meg a közegészségügyi kényszerengedély megadásához szükséges feltételek teljesülésének bizonyítására, amennyiben a Hivatal számára előre meghatározza, hogy mit kell elfogadnia bizonyítékként, annak milyen bizonyító erőt köteles tulajdonítani, és az alapján hogyan kell döntenie, anélkül, hogy a Hivatalnak ezekben a kérdésekben bármilyen mozgásteret hagyna mérlegelésre.”²⁰⁸ Ennek alátámasztásául a bíróság – a jogalkotói megfontolásokkal egybehangzóan – hozzáteszi, hogy „[n]yomatékkal hangsúlyozandó, hogy az igazolás funkciója nem kizárólag tényadatok közlése, hanem kockázatelemzés és a jövőbeli kapacitási igények becslése, ami olyan speciális szaktudást igényel, ami reálisan csak az OGYÉI-nél állhat rendelkezésre, míg az ehhez alapul szolgáló országos közegészségügyi statisztikai adatok feltétlenül és csakis ennél a hatóságnál, illetve a Szt. 33/B. § (2) bekezdése szerint megkereshető konkrét szakhatóságoknál állhatnak rendelkezésre, máshol, s különösen a Hivatalnál semmiképpen.”²⁰⁹ Az OGYÉI szükségletekkel kapcsolatos igazolása fényében különösen aggályosnak tűnik a megváltoztatási kérelem kérelmezőjének azon eszmefuttatása,²¹⁰ miszerint a szabadalmas rendelkezik megfelelő kapacitásokkal a termékek előállítására: ugyanis, ha a szabadalmas megfelelő gyártási erőforrásokkal rendelkezik, a hiány ugyanakkor ennek ellenére fennáll, akkor az ellátási problémák csakis a jogosult saját magatartására vezethetők vissza. Álláspontunk szerint ez az érvelés csak további alátámasztásául szolgálhat a kényszerengedély megadásának, ellenérvként semmiképpen sem. A Fővárosi Törvényszék végül a megváltoztatási kérelmet nem tartotta alaposnak.

A szabadalmas további jogorvoslatot keresett a Fővárosi Ítélőtábla előtt, mivel álláspontja szerint a Fővárosi Törvényszék helytelen megállapításokra jutott. A fellebbviteli bíróság ugyanakkor mindkét érdemi jogkérdésben egyetértett az elsőfokú bíróság által tett megállapításokkal, a fellebbezést alaptalannak találta. A szabadalmas jogállása tekintetében a Fővárosi Ítélőtábla kiegészítőleg megjegyzi, hogy „[a] szabadalmas nyilatkozatának bevárása ugyanis a kényszerengedélyre vonatkozó eljárás elhúzódását eredményezné, ami a jogintézmény által elérni kívánt jogpolitikai cél – az egészségügyi válsághelyzetben a soron kívüli, minél gyorsabb eljárás lefolytatása – megghiúsulásához vezetne” és „... a szabadalmas szabadalomhoz fűződő jogai érvényesítésében nem volt akadályozott, jogorvoslati joga – a fellebbezésben foglaltakkal ellentétben –nem sérült.”²¹¹ Az OGYÉI igazolásának megítélése tekintetében megállapítja továbbá a fellebbviteli bíróság, hogy „... a vészhelyzet elhárítása iránti törekvés során nem jön számításba annak vizsgálata, hogy egyébként a szabadalmas piaci alapokon biztosítani tudná és kívánja-e a felmerült belföldi szükségleteket. A kényszerengedély megadásának tehát nem előfeltétele az, hogy a szabadalmas képes-e a belföldi szük-

²⁰⁸ Uo. [77] bekezdés.

²⁰⁹ Uo. [80] bekezdés.

²¹⁰ Uo. [20] bekezdés.

²¹¹ Fővárosi Ítélőtábla 8.Pkf.25.538/2021/6. [39] és [41] bekezdés.

ségeket saját maga megfelelően kielégíteni, ezért sem a Hivatalnak, sem az ügyben eljáró bíróságoknak nem kell vizsgálnia, hogy a szabadalmas milyen gyártási kapacitással rendelkezik.”²¹² A Kúria, bár a felperes ügyféli jogállás tekintetében eltérő megállapításra jutott, Pf.IV.21.465/2021/10. sz. végzésében az SZTNH döntését hatályában fenntartotta.

A második, *remdesivir*hez kapcsolódó kényszerengedélyt Oroszország adta meg – egy kormányrendeletben – 2020. december 31. napján.²¹³ Ezen kényszerengedélyek – közvetetten – mind a TRIPS-megállapodás 31. cikkén alapulnak, és belföldi hasznosítást szolgálnak. A teljesség kedvéért szükséges jelezni, hogy India is gondolkodott a *remdesivir*hez kapcsolódó kényszerengedély megadásán, ugyanakkor erre végül nem került sor.²¹⁴

2. *TRIPS waiver*. 2020. október 2. napján India és a Dél-afrikai Köztársaság egy javaslatot nyújtott be²¹⁵ a TRIPS Tanács elé,²¹⁶ amelyben szorgalmazza a TRIPS-megállapodás II. rész 1. (*szervi jogi védelem*), 4. (*ipari minták védelme*), 5. (*szabadalmak védelme*) és 7. fejezete (*nyilvánosságra nem hozott adatok védelme*) alkalmazásának felfüggesztését (*waiver*) a COVID-19 járvány megfékezéséhez és kezeléséhez kapcsolódóan, amelynek felülvizsgálatára egy év után kerülne sor.²¹⁷ Ahogyan várható volt, a fejlett országok – mint az EU, az Egyesült Államok, Kanada, Svájc, Norvégia, Ausztrália, Japán és az Egyesült Királyság – hevesen ellenezték a kétségtől szűlsőségesnek mondható kezdeményezést, a 2020. december 16–17. napjai között zajló WTO általános tanácsi üléseket követően a javaslat elhalni látszott.²¹⁸ Ugyanakkor a Biden-adminisztrációval az Egyesült Államok álláspontja hirtelen támogató lett, amely új lendületet adott a *waiver*rel kapcsolatos tárgyalásoknak.²¹⁹

A javaslat 2021. május 25-i verziójához²²⁰ már Bolívia, Egyiptom, a Fidzsi-szigetek, Indonézia, Kenya, a Maldív-szigetek, Mozambik, Mongólia, Namíbia, Pakisztán, Szváziföld,

²¹² Uo. [47] bekezdés.

²¹³ ПРАВИТЕЛЬСТВО РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ РАСПОРЯЖЕНИЕ, No. 3718-г, 2020. december 31. Elérhető: <http://ips.pravo.gov.ru:8080/default.aspx?pn=0001202101050003>.

²¹⁴ Prabhash Ranjan: COVID-19, India and Indirect Expropriation: Is the Police Powers Doctrine a Reliable Defence? Contemporary Asia Arbitration Journal, 13. évf. 1. sz., 2020, p. 208.

²¹⁵ Alexander Winning: South Africa's Ramaphosa: TRIPS waiver urgent to save millions of lives. Reuters.com, 2021. szeptember 28. Elérhető: <https://www.reuters.com/world/africa/south-africa-ramaphosa-trips-waiver-urgent-save-millions-lives-2021-09-28/>.

²¹⁶ Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19 – Communication from India and South Africa. IP/C/W/669, 2020. október 2. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W669.pdf&Open=True>.

²¹⁷ Hans Morten Haugen: Does TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) prevent COVID-19 vaccines as a global public good? The Journal of World Intellectual Property, 24. évf. 3–4. sz., 2020, p. 198.

²¹⁸ Baker: i. m. (183), p. 717–718.

²¹⁹ Sun: i. m. (198), p. 323. és Marc L. Busch: Biden's support of the TRIPs waiver gives new life to a false narrative. Thehill.com, 2021. május 15. Elérhető: <https://thehill.com/opinion/international/553676-bidens-support-of-the-trips-waiver-gives-new-life-to-a-false-narrative>.

²²⁰ Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19, revised decision text. IP/C/W/669/Rev.1, 2021. május 25. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W669R1.pdf&Open=True>.

Vanuatu, Venezuela, Zimbabwe és az LDC-k csoportja is csatlakozott. A felülvizsgált szöveg tárgyi hatálya szűkült, a *waiver* így a COVID-19 járvány megfékezéséhez és kezeléséhez kapcsolódó egészségügyi termékekre és technológiákra – mint a diagnosztikai, terápiás eszközök, vakcinák, orvosi eszközök, személyi védelmi eszközök és az ehhez kapcsolódó alapanyagok és alkatrészek – és előállítási eljárásokra terjedne ki. Ugyanakkor az időbeli hatály pontosításra került, a tervek szerint a jogok felfüggesztése hároméves időtartamra szólna, ugyanakkor az elrendelés indokát képező körülmények megszűnésével a *waiver* is megszűnne. A kezdeményezéshez ezt követően Jordánia,²²¹ Malajzia²²² és Argentína²²³ is csatlakozott. 2021. szeptember 30. napján részletes indokolás is készült ezen tervezethez,²²⁴ ezt követően – a jelen tanulmány lezárásáig – ugyanakkor érdemi fejleményről nem lehet beszámolni.

Álláspontunk a *TRIPS waiver* tekintetében az EU által is képviselt, illetve a releváns tanulmányokban is megjelenő állásponthoz közelít: a TRISP-megállapodás alapvetően megfelelő eszközrendszert tartalmaz – mint pl. a közegészségügyi kényszerengedélyek – a kialakult járványhelyzet kezelésére (nem vitatva, hogy kényszerengedélyezési szabályok finomhangolása például az eljárási szabályok harmonizációja, sztandardizációja²²⁵ és a licenciadíj meghatározása körében indokoltnak látszik).²²⁶ Ennek fényében pedig a szellemi tulajdonjogok felfüggesztése egy olyan szélsőséges eszköznek tűnik, amely hosszú távon aránytalan és alkalmatlan a kívánt célok eléréséhez. Meglátásunk szerint a *waiver* a szellemi tulajdonjogok felfüggesztése útján pontosan a helyzet kulcsát jelentő innováció és alkotótevékenység ösztönzésének vitorlájából fogná ki a szelet,²²⁷ hosszú távon komoly károkat okozva. A helyzet megoldása sokkal inkább abban az irányban keresendő, amelybe a fejlett országok maguktól is elindultak: a gyártási kapacitások fejlesztésében,²²⁸ az innovációs tevékenység támogatásában, az önkéntes engedélyezés ösztönzésében,²²⁹ a szabadalmak önkéntes meg-

²²¹ Jordánia addenduma, IP/C/W/669/Add.16, 2021. május 27. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W669A16.pdf&Open=True>.

²²² Malajzia addenduma, IP/C/W/669/Rev.1/Add.2, 2021. augusztus 9. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W669R1A2.pdf&Open=True>.

²²³ Argentína addenduma, IP/C/W/669/Rev.1/Add.3, 2021. december 15. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W669R1A3.pdf&Open=True>.

²²⁴ Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19, IP/C/W/684. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W684.pdf&Open=True>.

²²⁵ Wang Xiangxiu, Wang Yiyang: Exploring the Compulsory Licensing System for Pharmaceutical Patents during the COVID-19 Pandemic. Journal of WTO and China, 11. évf. 2. sz., 2021, p. 80.

²²⁶ Farquhar: i. m. (189), p. 272–273.

²²⁷ Garagancea: i. m. (194), p. 53.

²²⁸ Baker: i. m. (183), p. 717.

²²⁹ Abbott, Reichman: i. m. (180), p. 548.

osztásában és – végső esetben, ha a feltételei fennállnak – a kényszerengedély eszközének alkalmazásában.²³⁰

2022. március 15. napján nem hivatalos módon nyilvánosságra került egy, az Egyesült Államok, az Európai Unió, a Dél-afrikai Köztársaság és India részvételével kidolgozott kompromisszumos szöveg a *TRIPS waiver* tekintetében.²³¹ A kompromisszumos szövegtervezet gyakorlatilag a jogosult tagok – értve ezúttal azon fejlődő országokat, amelyek 2021-ben a globális vakcinaexport kevesebb, mint 10%-át valósították meg – részére ad olyan lehetőséget, hogy egyedi jogi aktus – pl. utasítás, rendelet, bírósági vagy hatósági döntés – útján, a COVID19 vakcinák előállításához és ellátásához szükséges hasznosítási engedélyt adjanak, felmentést adva ezzel a TRIPS-megállapodás 28. cikk 1. bekezdése szerinti, a szabadalmakhoz kapcsolódó engedélyezési jogok alól.²³² Az engedély megadásához a jogosulttal való előzetes egyeztetésre nincs szükség, nem kell megfelelnie a TRIPS-megállapodás 31. cikk *f)* pontja szerinti, elsősorban belföldi hasznosításra való irányultságnak, a TRIPS-megállapodás 31. cikk *h)* pontja szerinti megfelelő kompenzációnak pedig szem előtt kell tartania a felhasználás humanitárius, illetve nonprofit jellegét.²³³ Amellett, hogy a hasznosítási engedély megadásáról szóló döntésről a TRIPS Tanácsot tájékoztatni kell, a kompromisszumos szövegtervezet azt is jelzi, hogy ilyen engedély kiadására legfeljebb 3 vagy 5 éven belül lenne lehetőség azzal, hogy a WTO Általános Tanácsa évente felülvizsgálja a szabályozás szükségességét.²³⁴ Kérdéses ugyanakkor, hogy a fejlődő országok és LDC-k tekintetében van-e még érdemi aktualitása a vakcinákkal kapcsolatos, speciális kényszerengedély kiadásának, a kapcsolódó know-how alóli mentesség mellőzésével megvalósítható-e egyáltalán érdemi gyártási tevékenység, és a kezdeményező országok beérik-e – az egyébként a realitás talaján álló – kompromisszummal, amely az eredeti elképzeléseikhez képest jelentős visszalépést jelent?²³⁵

²³⁰ Valentyn Fedorov, Sergii Kravchenko, Hanna Reznichenko, Nataliia Opara, Oleg Tsybokhin: Theoretical Problems of Legal Regulation of Innovations in the Medical Field: Experience in Counteracting Covid-19. *Ius Humani*, Revista de Derecho, 9. évf. 2. sz., 2020, p. 278; McMahon: i. m. (194), p. 333. és Paradise: i. m. (200), p. 13.

²³¹ Matt Groch: Statement: Leaked Proposal on COVID Medicines Waiver Helps No One But Floundering WTO. PublicCitizen, 2022. március 15. Elérhető: <https://www.citizen.org/news/statement-leaked-proposal-on-covid-medicines-waiver-helps-no-one-but-floundering-wto/> és Brook Baker: US, EU draft to amend India's TRIPS waiver proposal shows West hypocrisy at its best. ThePrint, 2022. március 24. Elérhető: <https://theprint.in/opinion/us-eu-draft-to-amend-indias-trips-waiver-proposal-shows-west-hypocrisy-at-its-best/885184/>.

²³² A nem hivatalos, nyilvánosságra került szöveg elérhető: <https://healthjusticeinitiative.org.za/2022/03/24/trips-waiver-negotiations-leaked-text/> 1. és 2. bekezdés.

²³³ Uo. 3. bekezdés.

²³⁴ Uo. 5–6. bekezdés.

²³⁵ Rachel Silverman: Advocates Poured Effort into a Proposal to Solve Vaccine Inequity. The Payoff Is Unclear. Barron's, 2022. március 25. Elérhető: <https://www.barrons.com/articles/advocates-poured-effort-into-a-proposal-to-solve-vaccine-inequity-the-payoff-is-unclear-51648237296> és Richa Chintani: Leaked WTO Draft Text on TRIPS Waiver Reveals 'Compromise'. The Leaflet, 2022. március 25. Elérhető: <https://theleaflet.in/leaked-wto-draft-text-on-trips-waiver-reveals-compromise/>.

A szövegtervezet 2022. május 3. napján a TRIPS Tanács Titkársága által hivatalosan is megküldésre került a tagoknak,²³⁶ amelyet követően megkezdődött a javaslatról való diskurzus. 2022. június 12. és 17. között került sor a WTO egyik legsikeresebb, 12. miniszteri konferenciájára, ahol – a WTO átfogó reformjával kapcsolatos kezdeményezés támogatásán túlmenően²³⁷ – mind a *waiver*hez kapcsolódó miniszteri deklaráció,²³⁸ mind a miniszteri döntés²³⁹ tervezete kapcsán konszenzus született. A miniszteri döntés tervezete szerint jogosult tagnak tekinthető minden fejlődő ország, ugyanakkor a megfelelő gyártási kapacitással rendelkező tagok számára javasolja a szöveg, hogy tegyenek magukra nézve kötelező vállalást arra, hogy nem fogják a döntésben foglalt rendszert használni. A *waiver* alapján az adott országba importált termékeknek a további exportját (*re-exportation*) a tagok kötelesek megakadályozni, ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy más jogosult tagok számára ne lennének a legyártott vakcinák – megfelelő notifikáció mellett – átdadhatóak. A kapcsolódó szabályozások és döntések a TRIPS Tanács irányába való notifikációjának fenntartása mellett a *waiver* időtartama a végső szövegben öt év lett, amelynek szükségességét az Általános Tanács évente felül fogja vizsgálni. Végezetül jelzi még a döntés tervezete, hogy a tagok fél éven belül döntenek a *waiver*nek a diagnosztikai és terápiás eszközökre való kiterjesztésének szükségességéről.²⁴⁰

VI.2. A hazai szabályozás változása

Az Szt. 2020 januárjában háromféle kényszerengedélyt ismert,²⁴¹ a hasznosítás elmulasztása,²⁴² a szabadalmak függősége miatti és közegészségügyi problémák kezelésére szolgáló kényszerengedélyeket.²⁴³ Utóbbi – ahogy fent már bemutattuk – a 816/2006/EK rendeletnek

²³⁶ Ngozi Okonjo-Iwela: Communication from the chairperson. TRIPS Tanács, IP/C/W/688, 2022. május 3. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/C/W688.pdf&Open=True>.

²³⁷ WTO: MC12 Outcome Document, Ministerial Conference Twelfth Session, 2022. június 16. WT/MIN(22)/W/16/Rev.1. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/MIN22/W16R1.pdf&Open=True>,

²³⁸ WTO: Draft ministerial declaration on the WTO response to the Covid-19 pandemic and preparedness for future pandemics. Ministerial Conference Twelfth Session, 2022. június 10. WT/MIN(22)/W/13. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/MIN22/W13.pdf&Open=True>.

²³⁹ WTO: Draft ministerial decision on the TRIPS Agreement. Ministerial Conference Twelfth Session, 2022. június 17. WT/MIN(22)/W/15/Rev.2. Elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/MIN22/W15R2.pdf&Open=True>.

²⁴⁰ Uo.

²⁴¹ Vö. Lovas Lilla Júlia: A szoftver jogi oltalma: A számítógépi programalkotások szabadalmaztathatósága összehasonlító jogi megközelítésben – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 2. sz., 2010. április, p. 46. Elérhető: <https://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/201004-pdf/02.pdf>.

²⁴² Sümeghy Pálné, Adler Györgyné: Termékoltalom Magyarországon. Magyar Tudomány, 1994 4. sz., p. 489.

²⁴³ Szt. 31, 32. és 33/A. §.

való megfelelést szolgálta,²⁴⁴ vagyis a TRIPS-megállapodás 31*bis* cikke szerinti jogalapra épült. Magyarországon tehát a koronavírus-járvány kitörésekor az állami kötelezettségekhez vagy a belföldi közegészségügyi problémák kezeléséhez kapcsolódó közérdeket szolgáló kényszerengedély nem állt rendelkezésre.

Tekintettel arra, hogy nem volt teljes körűen előre látható, hogy a járvány miatt milyen termékek ellátásában várhatóak fennakadások, a kormány a különleges jogrend alatt a 212/2020. Korm. rendelet elfogadásáról döntött, amely a TRIPS-megállapodás 31. cikke szerinti jogalapra helyezkedve, kizárólag belföldi hasznosításra adott lehetőséget közegészségügyi kényszerengedély megadására. A jogalkotási aktus 2020. június 4. napján, IP/N/1/HUN/3. számon,²⁴⁵ hatályon kívül helyezése – a törvényi szintű szabályozás hatálybalépéséhez kapcsolódóan – pedig 2020. július 10. napján, IP/N/1/HUN/4. számon²⁴⁶ a TRIPS-megállapodás 63. cikk 2. bekezdésének megfelelően notifikációra került a TRIPS Tanács előtt.

A 212/2020. Korm. rendelet szerint közegészségügyi kényszerengedély kiadására az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 228. § (2) bekezdése szerinti egészségügyi válsághelyzettel összefüggő belföldi szükségletek kielégítése céljából van lehetőség, szabadalmi vagy kiegészítő oltalom alatt álló gyógyszer vagy hatóanyag, szabadalmi oltalom alatt álló orvostechikai eszköz vagy vizsgálati készítmény, vagy egészségügyi termék előállításához szükséges, szabadalmi oltalom alatt álló eljárás, berendezés vagy eszköz hasznosítására, amely az SZTNH előtt kérelmezhető [ez megfelel a TRIPS-megállapodás 31. cikk *a*) és *f*) pontjának].

A kényszerengedély – a TRIPS-megállapodás 31. cikk *d*) és *e*) pontjából fakadóan – nem kizárólagos, és nem szubdelegálható hasznosításra ad lehetőséget.²⁴⁷ A kényszerengedély időtartamát az SZTNH a gyógyszerészeti államigazgatási szerv tájékoztatása alapján, az egészségügyi válsághelyzet kezelésére alkalmas szükségletekre tekintettel állapítja meg – ami megfelel a TRIPS-megállapodás 31. cikk *c*) és *g*) pontjának. Ugyanakkor a 212/2020. Korm. rendelet alapján közegészségügyi kényszerengedély legfeljebb 2021. március 31. napjáig lett volna adható,²⁴⁸ bár ezen jogforrás alapján végül nem került sor kényszerengedély megadására. Az egészségügyi szükségletek igazolásának követelményét azért volt szükséges a – gyógyszerészeti államigazgatási szerv feladatait jelenleg ellátó – OGYÉI-re telepíteni, mivel az SZTNH-nak erről hivatalból nem áll rendelkezésre információ.

A licenciadíj megállapítása talán az egyik legnehezebben kodifikálható része a normaszövegnek. A közegészségügyi kényszerengedély tekintetében alkalmazott díjmérték a kül-

²⁴⁴ Legeza Dénes (szerk.): Iparjogvédelem. SZTNH, Budapest, 2020, p. 85.

²⁴⁵ A notifikáció elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/N/1HUN3.pdf&Open=True>.

²⁴⁶ A notifikáció elérhető: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/IP/N/1HUN4.pdf&Open=True>.

²⁴⁷ 212/2020. Korm. rendelet 1. § (3) bekezdés.

²⁴⁸ 212/2020. Korm. rendelet 1. § (4) bekezdés.

földi példák alapján – a gyakorlatban – az előállított termékekből származó profit 0,5% és 6%-a között mozog.²⁴⁹ Ugyanakkor releváns hazai gyakorlat hiányában – hiszen új jogintézményről volt szó – nehezen lett volna indokolható, hogy pl. a jogalkotó miért 4 és miért nem 3,5%-os licenciadíjat írt elő, továbbá az egységes százalékban való meghatározás túlságosan megkötötte volna az SZTNH kezét a díj megállapítása során, rugalmatlanná téve a szabályozást. Mindezek alapján a jogalkotó a TRIPS-megállapodás 31. cikk *h)* pontjához hasonlóan csupán *megfelelő díjazást* ír elő, amelyhez irányító, magyarázó szempontokat is ad. Így a díjnak ki kell fejeznie a közegészségügyi kényszerengedély gazdasági értékét, különösen arányban kell állnia azzal a díjjal, amelyet a közegészségügyi kényszerengedélyesnek – a találmány tárgya szerinti műszaki területen kialakult licencforgalmi viszonyokra figyelemmel – a szabadalmassal kötött hasznosítási szerződés alapján fizetnie kellene. A díj megállapítása során figyelembe kell venni különösen az adott iparágban a hasznosítási díj és a nettó értékesítési árbevétel jellemző arányát, illetve hogy az adott egészségügyi termékben, vagy az egészségügyi termék előállításához szükséges, szabadalmi oltalom alatt álló eljárásban, berendezésben vagy eszközben megjelenő gazdasági előny milyen arányban vezethető vissza a közegészségügyi kényszerengedéllyel érintett szabadalom alkalmazására (ún. *fedési hányad*).²⁵⁰ A díj mértékének megfelelősége végső soron – az esetleges jogorvoslat során – bírói mérlegelés körébe tartozik.

A kényszerengedélyes a kényszerengedélyről bármikor lemondhat, de a kényszerengedély megszűnik az engedély által korlátozott oltalom megszűnésével vagy legkésőbb 2021. március 31. napjául is.²⁵¹

A TRIPS-megállapodáson túlmutató kötelezettség, hogy a közegészségügyi kényszerengedély alapján előállított termékeket a jogosult által előállított terméktől egyedi jelzéssel kell megkülönböztetni, a csomagoláson és valamennyi kapcsolódó iraton egyértelműen fel kell tüntetni, hogy az egészségügyi termék előállítására az SZTNH által adott közegészségügyi kényszerengedély alapján, kizárólag belföldi forgalmazás céljából került sor. Amennyiben a kényszerengedély megszűnésével jogszerűen forgalomba nem hozott egészségügyi termék, vagy egészségügyi termék előállításához szükséges eljárás, berendezés vagy eszköz marad hátra, annak megsemmisítését a gyógyszerészeti államigazgatási szerv határozatban rendeli el.²⁵²

A kényszerengedély megadásával kapcsolatos eljárás annyiban speciális, hogy az SZTNH háromtagú tanácsban, soron kívül jár el, továbbá egyes eljárási határidők (pl. a hiánypótlásra nyitva álló) is rövidebb. Jogorvoslatra – a TRIPS-megállapodás 31. cikk *i)* és *j)* pontjának

²⁴⁹ Sun: i. m. (198), p. 376, Dawar, Kumari: i. m. (164), p. 154. és a 816/2006/EK rendelet 10. cikk (9) bekezdés.

²⁵⁰ 212/2020. Korm. rendelet 1. § (6)–(7) bekezdés. A fedési hányadról bővebben l. az Iparjogvédelmi Szakértői Testület ISZT-6/2012. sz. szakvéleményét.

²⁵¹ 212/2020. Korm. rendelet 1. § (8)–(9) bekezdés.

²⁵² 212/2020. Korm. rendelet 1. § (10) és 2. §.

való megfeleléssel – a Fővárosi Törvényszék előtt van lehetőség az Szt. általános szabályai szerint, ugyanakkor a megváltoztatási kérelemnek a megadott közegészségügyi kényszerengedély tekintetében halasztó hatálya nincs.²⁵³

Végezetül szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy a TRIPS-megállapodás 31. cikk *b*) pontjában foglalt felhatalmazás alapján – mivel a kényszerengedély rendkívüli sürgősségi körülmény kezelésére szolgál – a jogosulttal való előzetes egyeztetésre nincs szükség, ez ugyanis jelentősen elnyújthatja az egyébként értelemszerűen azonnali beavatkozást igénylő helyzetek kezelésére szolgáló engedélyezést. Szintén ezt a célt szolgálja, hogy az SZTNH a kérelem tárgyában tárgyalás tartása nélkül határoz, a kérelmezővel szemben a kérelemben megjelölt szabadalommal vagy kiegészítő oltalmi tanúsítvánnyal kapcsolatban folyó bitorlási pert, és az ahhoz kapcsolódó ideiglenes intézkedést fel kell függeszteni.

A Módtv. 2020. június 18. napján lépett hatályba és egyúttal emelte törvényi szintre a 212/2020. Korm. rendeletben foglalt szabályozást. Az Szt.-be helyezett rendelkezések két, külön kiemelését érdemlő ponton különböznek a kormányrendeleti szintű normaszövegtől.

Az egyik, hogy az Szt.-ben lévő kényszerengedély rendkívül szigorú keretek között és korlátozott mértékben, de lehetővé tesz exportcélú hasznosítást is. A releváns rendelkezések megalkotását nehezítette, hogy a TRIPS-megállapodás 31. cikk *f*) pontja szerinti elsősorban belföldi célú hasznosításra lehet kényszerengedélyt adni (*predominantly for the supply of the domestic market*), ugyanakkor nincs olyan döntés vagy gyakorlati eset, amely ezen elsődlegesen belföldi hasznosítás tekintetében legalább hozzávetőleges iránymutatást adna. Ugyanakkor a rendelkezés elfogadásakor reális veszélynek tűnt, hogy lesznek olyan – akár EU-tag – fejlett országok, amelyek saját gyártási kapacitással nem rendelkeznek, de a TRIPS-megállapodás 31*bis* cikke szerinti jogosult importáló ország státusz²⁵⁴ alól *opt-out* nyilatkozattal éltek, így ezt a rendszert nem jogosultak igénybe venni. Az ilyen országokkal való szolidaritás érdekében a törvényi szintű szabályozás – ha a kérelmező a célországban történő hasznosításra külföldi kényszerengedéllyel rendelkezik, kivéve, ha az adott egészségügyi termék vagy egészségügyi termék előállításához szükséges eljárás, berendezés vagy eszköz a célországban nem áll szabadalmi vagy kiegészítő oltalom alatt, az exportcélú hasznosítás a gyógyszerészeti államigazgatási szerv igazolása alapján az egészségügyi válsághelyzet elhárítását nem veszélyezteti, és az exportcélú hasznosítás nem haladja meg a külföldi kényszerengedélyben meghatározott mértéket – lehetővé teszi az exportcélú hasznosítást is.²⁵⁵ További, kapcsolódó garanciális szabályt tartalmaz²⁵⁶ az Szt. 33/C. § (5) bekezdése, amely alapján az exportcélú hasznosításról külön is le lehet mondani, és az Szt. 33/C. § (6)

²⁵³ 212/2020. Korm. rendelet 3. §, 5. §.

²⁵⁴ Carlos M. Correa: TRIPS Agreement and Access to Drugs in Developing Countries. Sur – International Journal on Human Rights, 3. évf., 2005, p. 28.

²⁵⁵ Szt. 33/B. § (2) bekezdés.

²⁵⁶ Tattay Levente, Pogácsás Anett, Ujhelyi Dávid: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, 2021, p. 263.

bekezdése, amely szerint „[a] közegészségügyi kényszerengedély az exportcélú hasznosítás tekintetében a külföldi kényszerengedély megszűnésével hatályát veszti.” Álláspontunk szerint ez a szabályozás – különös tekintettel arra, hogy a kényszerengedély eleve csak utolsó lehetőségként (*ultima ratio, last resort*) alkalmazható, a gyakorlatban pedig rendkívül ritkán²⁵⁷ fordul elő – megfelel a TRIPS-megállapodás 31. cikk f) pontja szerinti követelménynek.

A másik érdemi különbség a hasznosítás idejében keresendő, e tekintetében az Szt. legalább féléves időtartamot ír elő arra tekintettel, hogy az egyes gyógyszerek, orvostechikai eszközök gyártására való felkészülés jellemzően hosszabb időt vesz igénybe,²⁵⁸ ugyanakkor a kényszerengedély határozott időtartama főszabály szerint továbbra is az egészségügyi válsághelyzet kezelésére alkalmas szükségletekre tekintettel kerül meghatározásra.²⁵⁹

Az eljárási szabályok – különösen a kényszerengedély iránti kérelem tartalma vonatkozásában – szintén kiegészültek az exportcélú kényszerengedélyre vonatkozó rendelkezésekkel,²⁶⁰ ugyanakkor a szabályozás további része érdemben változatlanul került átvételre a rendeleti szintről.

VII. KONKLÚZIÓ

A közegészségügyi kényszerengedély – mint minden szabadalmi kényszerengedély – egy különleges,²⁶¹ belső, a jogosultak és a társadalom igényei közötti egyensúlyt biztosító eszköz a szabadalmi jogban.²⁶² Specialitása, *differentia specificaja* abban ragadható meg, hogy a közegészségügyi igények kielégítéséhez kapcsolódó társadalmi érdeket, közérdeket szolgálja.²⁶³

²⁵⁷ Papp László: A magyar szabadalmi jog fejlődése a Szabadalmi Bíróság ítélkezési gyakorlatának tükrében. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2014, p. 235. Elérhető: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/202943/PappLaszlo_ertekezes.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

²⁵⁸ Szt. 33/C. § (1) bekezdés.

²⁵⁹ L. a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 295–300. §-aihoz kapcsolódó indokolást.

²⁶⁰ Szt. 83/I–83/K. §.

²⁶¹ Vass László Ádám: A szabadalmi oltalom és a know-how egyes összefüggéseiről. In: Smuk Péter: Az állam és jog alapvető értékei I. – Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2010, p. 307. Elérhető: https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/doktori/%c3%a1ll_%c3%a9s_jog_alap_%c3%a9rt%c3%a9kei_2010/1.%20k%c3%b6t/vass.pdf.

²⁶² Lukácsi Péter: A védjegyjog belső versenyjogi korlátai, különös tekintettel az abszolút oltalomkizáró okokra. In: Grad-Gyenge Anikó, Kabai Eszter, Menyhárd Attila (szerk.): Liber Amicorum, Studia G. Faludi Dedicata – Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére. Budapest, 2018, p. 267. Elérhető: <https://www.eltereader.hu/media/2018/07/Faludi-READER.pdf>.

²⁶³ Szalai Péter: A védjegyjog oltalom sajátos problematikája a szellemi tulajdon-jogban. In: Keserű Barna Arnold, Köhidi Ákos (szerk.): Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére. Budapest–Győr, 2015, p. 431. Elérhető: <https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/lenkovich%20k%C3%B6t/szalai.pdf>.

Bár a gyakorlatban ritkán fordul elő, és a gyártási kapacitással nem rendelkező országoknak szánt jogalap komoly gyakorlati problémákkal küzd, a nemzetközi jog – különösen a TRIPS-megállapodás 31. cikke – álláspontunk szerint ettől függetlenül funkcionális keretet biztosít a nemzeti jogalkotó számára az egészségügyi ellátásban felmerülő problémák, akár világjárványok esetén való hatékony beavatkozásra; ez pedig a TRIPS-megállapodás megalkotóinak előrelátását és szakmai munkáját dicséri. Ez a TRIPS-megállapodás 31. cikkében lefektetett joglap a COVID-19 járvány idején is képes volt a neki szánt szerepet betölteni, még ha a külföldi példákból – és hazai tapasztalatokból – az is látszik, hogy az eljárási szabályok sztyenderdizálását, egységesítését érdemes lenne megfontolni. Szintén mérlegelés tárgya lehet, hogy a licenciadíj tekintetében nem lenne-e előremutató a WHO kapcsolódó, 2005-ös iránymutatásának felülvizsgálata.²⁶⁴

Ettől függetlenül álláspontunk szerint a kényszerengedély természetéből fakadóan – ahogyan erre Magyarországon is sor került – csak utolsó mentsvárként alkalmazandó, így önmagában nem képes minden, közegészségügyi jellegű ellátási probléma megoldására, szükséglet pótlására. A koronavírus-járvány kezelésének tapasztalatai rámutatnak arra, hogy egy-egy eszköz önmagában nem elegendő, ugyanakkor az egyes eszközök – az önkéntes engedélyezés, a *patent pooling*, az információmegosztás, a közös K+F és gyártási tevékenységek és állami támogatások (értelemszerűen az irányadó versenyjogi keretek között),²⁶⁵ a Bolar-kivétel²⁶⁶ vagy akár a kényszerengedély – párhuzamos alkalmazása rendkívül gyors és hatékony eredményeket produkálhat.

Álláspontunk szerint a közegészségügyi kényszerengedélyre vonatkozó hazai szabályozás egyrészt hiánypótló volt, mivel a mögötte álló közérdek biztosításának szabadalmi jogi eszköze 2020 előtt hiányzott az Szt.-ből, másrészt pedig a célját is elérte, mivel legalább 13 000 beteg kezeléséhez szükséges gyógyszer került legyártásra az Szt. 33/B. §-a alapján,²⁶⁷ közvetlen hozzájárulva ezzel a járvány leküzdéséhez és az emberi életek védelméhez.

²⁶⁴ WHO: Remuneration guidelines for non-voluntary use of a patent on medical technologies. WHO/TCM/2005.1, 2005. Elérhető: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/69199>.

²⁶⁵ L. a jelenleg felülvizsgálat alatt álló, az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének a kutatás-fejlesztési megállapodások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról szóló 1217/2010/EU rendeletet és az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének a szakosítási megállapodások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról szóló 1218/2010/EU rendeletet.

²⁶⁶ Bővebben I. Marina Barnden: EU Bolar Exemption is Not So Simple. Managing Intellectual Property, 182. sz., 2008, p. 56–61.

²⁶⁷ Gabay Balázs: Lejárt a remdesivir engedélye, nem gyárt többet a Richter. Index.hu, 2021. május 10. Elérhető: <https://index.hu/gazdasag/2021/05/10/richter-covid-remdesivir-tocilizumab-vakcina/>.

FORRÁSJEGYZÉK

Tanulmányok, monográfiák

- Abbott, Frederick M. – Reichman, Jerome H.: Facilitating Access to Cross-Border Supplies of Patented Pharmaceuticals: The Case of the COVID-19 Pandemic. *Journal of International Economic Law*, Vol. 23, 2020.
- Armouti, Wael: Grounds for Compulsory License with Selected Cases Granted for Pharmaceuticals. *Tulane Journal of International and Comparative Law*, Vol. 26, No. 2, 2018.
- Baca, Rafael V.: Compulsory Patent Licensing in Mexico in the 1990's: The Aftermath of NAFTA and the 1991 Industrial Property Law. *Transnational Lawyer*, Vol. 8, No. 1, 1995.
- Baker, Brook K.: Hamstringing the Health Technology Response to COVID-19: The Burdens of Exclusivity and Policy Solutions. *Northeastern University Law Review*, Vol. 13, No. 2, 2021.
- Baranyi Róbert – Ujhelyi Dávid: A digitális szerzői jogi szabályozás legújabb lépcsője – a CDSM irányelv átültetésének háttere és eredményei. *Fontes Iuris*, 2021/3.
- Barnden, Marina: EU Bolar Exemption is Not so Simple. *Managing Intellectual Property*, Vol. No. 182, 2008.
- Barsoumian, Levon: India's Use It or Lose It: Time to Revisit TRIPS. *John Marshall Review of Intellectual Property Law*, Vol. 11, No. 4, 2012.
- Beck Salamon: A szabadalmi kényszerengedély fejlődése. *Jogtudományi Közlöny*, 1958/11–12.
- Beck Salamon: Szabadalmi jog. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog, első kötet, Általános rész, Személyiségi jog*. Grill Károly könyvkiadó vállalat, Budapest, 1941.
- Benjamin, George: Compulsory License Suits in Germany. *Journal of the Patent Office Society*, Vol. 17, No. 12, 1935.
- Bobrovsky Jenő: Az enyém, a tied és a miénk a szellemi tulajdonban – Áttekintés a közkinccs és a szellemi magántulajdon egyes összefüggéseiről az Internet tükrében. In: Faludi Gábor (szerk.): *Liber Amicorum – Studia P. Gyertyánfy Dedicata*. ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2008.
- Bonadio, Enrico – Baldini, Andrea: COVID-19, Patents and the Never-Ending Tension between Proprietary Rights and the Protection of Public Health. *European Journal of Risk Regulation*, Vol. 11, No. 2, 2020.
- Brandt, Michael C.: Compulsory Licenses in the Aftermath of eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.: The Courts' Authority to Impose Prospective Compensatory Relief for Patent Infringement. *Federal Circuit Bar Journal*, Vol. 17, No. 5, 2008.
- Brodsky, Jack: The Health of Ebay: The Impact of Ebay on the Future of Trips-Like Pharmaceutical Compulsory Licenses in the United States. *American Journal of Law & Medicine*, Vol. 41, No. 4, 2015.
- Cahoy, Daniel R.: Confronting Myths and Myopia on the Road from DOHA. *Georgia Law Review*, Vol. 42, No. 1, 2007.

- Casalonga, Alain: The Compulsory License System in France. *Journal of the Patent Office Society*, Vol. 36, No. 1, 1954.
- Castel, J. G.: Recent Trends in Compulsory Licensing in Case of Non-use of Patents: A Comparative Analysis. *Journal of the Patent Office Society*, Vol. 36, No. 5, 1954.
- Chaudhary, Talat – Chaudhary, Arshi: TRIPS waiver of COVID-19 vaccines: Impact on pharmaceutical industry and what it means to developing countries. *The Journal of World Intellectual Property*, Vol. 24, No. 5–6, 2021.
- Chopra, Madhavi: Of the Big Daddy, the Underdog, the Mother Hen, and the Scapegoats: Balancing Pharmaceutical Innovation and Access to Healthcare in the Enforcement of Compulsory Patent Licensing in India, Its Compliance with TRIPS, and Bayer v. Natco. *Santa Clara Journal of International Law*, Vol. 13, No. 2, 2015.
- Cohen, Shlomo: Compulsory Licensing of Patents – The Paris Convention Model. *IDEA: The Journal of Law and Technology*, Vol. 20, No. 2, 1979.
- Correa, Carlos M.: TRIPS Agreement and Access to Drugs in Developing Countries. *Sur – International Journal on Human Rights*, Vol. 3, 2005.
- Dave, Raj S. – Davey, Neil – Ramachandran, Vignesh – Somers, Ron: Lexmark and International Patent Exhaustion on Sale: Its Implications on Affordable Medicines in the US and India. *International Journal on Consumer Law and Practice*, No. 9, 2021.
- Dawar, Namrata – Kumari, Pooja: Compulsory License for Pharmaceuticals in India: Balancing the Conflict of Interest. *Indian Journal of Intellectual Property Law*, Vol. 6, 2013.
- Delrahim, Makan: Forcing Firms to Share the Sandbox: Compulsory Licensing of Intellectual Property Rights and Antitrust. *European Business Law Review*, Vol. 15, No. 5, 2004.
- den Exter, André: Fighting Excessive Pharmaceutical Prices: Evaluating the Options. *European Journal of Health Law*, Vol. 27, 2020.
- Desai, Sonia A.: To Define or Not Define: The “National Emergency” Exception of TRIPS. *Federal Circuit Bar Journal*, Vol. 23, No. 3, 2014.
- Dubovskaya, Elvira V.: The Compulsory Licensing in Russia: The First Precedent Lessons Learned. *International In-House Counsel Journal*, Vol. 12, No. 46, 2019.
- Esparza, Javier: Indian Patent Law: Working within the Trips Agreement Flexibilities to Provide Pharmaceutical Patent Protection While Protecting Public Health. *Journal of Transnational Law & Policy*, Vol. 24, 2015.
- Farquhar, Alexandra H.: Redefining the TRIPS Agreement to Accommodate en Masse Compulsory Licensing of Vaccines & Other Pharmaceuticals for the Treatment of Covid-19. *North Carolina Journal of Law & Technology*, Vol. 22, No. 2, 2020.
- Fauver, Cole M.: Compulsory Patent Licensing in the United States: An Idea Whose Time Has Come. *Northwestern Journal of International Law & Business*, Vol. 8, No. 3, 1988.
- Fazekas Oszkár: Tudnivalók a szabadalmi reformról. *Iparjogi Szemle*, 1932/6-9.
- Fedorov, Valentyn – Kravchenko, Sergii – Reznichenko, Hanna – Opara, Nataliia – Tsybokhin, Oleg: Theoretical Problems of Legal Regulation of Innovations in the Medical Field: Experience in Counteracting Covid-19. *Ius Humani, Revista de Derecho*, Vol. 9, No. 2, 2020.

- Feldman, Jamie: Compulsory Licenses: The Dangers behind the Current Practice. *Journal of International Business and Law*, Vol. 8, No. 1, 2009.
- Ferrone, Jason D.: Compulsory Licensing during Public Health Crises: Bioterrorism's Mark on Global Pharmaceutical Patent Protection. *Suffolk Transnational Law Review*, Vol. 26, No. 2, 2003.
- Ficsor Mihály: *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms*. WIPO, 2003.
- Garagancea, Lorelei: Access to Medicines: The Interplay between Parallel Imports, Compulsory Licensing, and Voluntary Licensing. *European Pharmaceutical Law Review*, Vol. 5, No. 1, 2021.
- Gold, Michael A.: European Patent Law and the Exhaustion Principle. *University of Chicago Legal Forum*, 1992.
- Goodwin, Paige E.: Right Idea, Wrong Result – Canada's Access to Medicines Regime. *American Journal of Law & Medicine*, Vol. 34, No. 3, 2008.
- Gutierrez, Maria Camila – Oliveros, Maria Jose: Some Thoughts about Barriers to Access to a Possible Vaccine against the Covid-19. *Con-texto: Revista de Derecho y Economia*, Vol. 55, 2021.
- Haag, Thomas A.: TRIPS Since Doha: How Far Will the WTO Go Toward Modifying the Terms for Compulsory Licensing. *Journal of the Patent and Trademark Office Society*, Vol. 84, No. 12, 2002.
- Halajian, Dina: Inadequacy of Trips & the Compulsory License: Why Broad Compulsory Licensing Is Not a Viable Solution to the Access to Medicine Program. *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 38, No. 3, 2013.
- Hatvany Endre: Ipari vámvédelem és mezőgazdaság. *Magyar Gyáripar*, 1930/1.
- Haugen, Hans Morten: Does TRIPS (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) prevent COVID-19 vaccines as a global public good? *The Journal of World Intellectual Property*, Vol. 24, No. 3-4, 2020.
- Hoff György: *Szabadalmi jog*. Dunántúli Pécsi Egyetemi Könyvkiadó, Pécs, 1939
- Jain, Dipika – Darrow, Jonathan J.: An Exploration of Compulsory Licensing as an Effective Policy Tool for Antiretroviral Drugs in India. *Health Matrix: Journal of Law-Medicine*, Vol. 23, No. 2, 2013.
- Johnson, Eric E.: Calibrating Patent Lifetimes. *Santa Clara Computer & High Technology Law Journal*, Vol. 22, No. 2, 2006.
- Julian-Arnold, Gianna: International Compulsory Licensing: The Rationales and the Reality. *IDEA: The Journal of Law and Technology*, Vol. 33, No. 4, 1993.
- Kacsuk Zsófia: Az igénypont szerepe a szabadalmi jogban – IV. rész. A szabadalmi oltalom terjedelme, bitorlása és az ekvivalencia elve. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2010/4.
- Kelemen András: Kényszerengedély a szabadalmi jogban – A szabadalom 20 éves tartama a magyar ipar szolgáltatában. *Ujság*, 1932. július 3.
- Khan, Kishore: Striking a Balance in Compulsory License Legislation. *George Mason Journal of International Commercial Law*, Vol. 5, No. 2, 2014.
- Klein, Arthur O.: Why U.S. Corporations Should Now File Patent and Trademark Applications in Hungary. *Journal of the Patent Office Society*, Vol. 46, No. 8, 1964.

- Kumar, Swarup: Compulsory Licensing Provision under TRIPS: A Study of Roche vs. Natco Case in India vis-a-vis the Applicability of the Principle of Audi Alteram Partem. *SCRIPTed: A Journal of Law, Technology and Society*, Vol. 7, No. 1, 2010.
- Lang, Mark C.: What a Long, Strange TRIPS It's Been: Compulsory Licensing from the Adoption of TRIPS to the Agreement on Implementation of the Doha Declaration. *John Marshall Review of Intellectual Property Law*, Vol. 3, No. 2, 2004.
- Lee, Stacey B.: Can Incentives to Generic Manufacturers Save the Doha Declaration's Paragraph 6? *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 44, No. 4, 2013.
- Legeza Dénes (szerk.): *Iparjogvédelem*. SZTNH, Budapest, 2020.
- Liu, Yen-Chin – Kuo, Rei-Lin – Shih, Shin-Ru: COVID-19: The first documented coronavirus pandemic in history. *Biomed Journal*, Vol. 43, Iss. 4, 2020.
- Lovas Lilla Júlia: A szoftver jogi oltalma: A számítógépi programalkotások szabadalmaztathatósága összehasonlító jogi megközelítésben – I. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2010/2.
- Lukácsi Péter: A védjegy jogi belső versenyjogi korlátai, különös tekintettel az abszolút oltalomkizáró okokra. In: Grad-Gyenge Anikó – Kabai Eszter – Menyhárd Attila (szerk.): *Liber Amicorum, Studia G. Faludi Dedicata – Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest, 2018.
- Mace, Andrew C.: TRIPS, eBay, and Denials of Injunctive Relief: Is Article 31 Compliance Everything. *Columbia Science and Technology Law Review*, Vol. 10, 2009.
- Mansuri, Daniel E.: Compulsory Licenses: Damaging Firm Value in the Short Run? Honors Theses, Iss. 5, 2015.
- Matthews, Jon: Renewing Healthy Competition: Compulsory Licenses and Why Abuses of the TRIPS Article 31 Standards are Most Damaging to the United States Healthcare Industry. *Journal of Business, Entrepreneurship & the Law*, Vol. 4, No. 1, 2010.
- McDonald, Bruce Alexander – Ugryumov, Vladislav – Kolesnikov, Denis: Compulsory Licensing of Pharmaceutical Patents in the Russian Federation Threatens Foreign & Domestic Drug Developers. *AIPLA Quarterly Journal*, Vol. 46, No. 1, 2018.
- McMahon, Aisling: Patents, access to health and COVID-19 – The role of compulsory and government-use licensing in Ireland. *Northern Ireland Legal Quarterly*, Vol. 71, No. 3, 2020.
- Mellino, Marla L.: The TRIPS Agreement: Helping or Hurting Least Developed Countries' Access to Essential Pharmaceuticals. *Fordham Intellectual Property, Media & Entertainment Law Journal*, Vol. 20, No. 4, 2010.
- Mezei Péter: Nemzetközi együttműködés a szellemi tulajdon jog területén. In: Fejes Zsuzsanna – Szalai Anikó (szerk.): *Államközi kapcsolatok*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2019.
- Mullin, Thomas F.: AIDS, Anthrax, and Compulsory Licensing: Has the United States Learned Anything? A Comment on Recent Decisions on the International Intellectual Property Right of Pharmaceutical Patents. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, Iss. 9, 2002.
- Mullowney, Jared – Harris, Neil: Patent Protectability or Public Health – An Examination of the Patent Compulsory License and Bioterrorism. *Journal of Biosecurity, Biosafety and Biodefense Law*, Vol. 4, 2013.

- Nedumpara, James J. – Misra, Prateek: Natco v. Bayer: Indian Patent Authority Grants Its First Ever Compulsory License on Pharmaceutical Products. *Global Trade and Customs Journal*, Vol. 7, No. 7-8, 2012.
- Palágyi Tivadar: A Bayer Indiai kényszerengedélyügye. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2014/6.
- Palágyi Tivadar: Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2007/4.
- Papp László: *A magyar szabadalmi jog fejlődése a Szabadalmi Bíróság ítélkezési gyakorlatának tükrében*. PhD-értekezés, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen, 2014.
- Paradise, Jordan: COVID-IP: Staring down the Bayh-Dole Act with 2020 Vision. *Journal of Law and the Biosciences*, Vol. 7, No. 1, 2020.
- Peng, Xiao: TRIPS Agreement and Public Health Crisis in Developing Countries: Problems and Solutions. *US-China Law Review*, Vol. 6, No. 2, 2009.
- Picht, Peter Georg: German Law on Patent Injunctions: Legal Framework and Recent Developments. *Chicago-Kent Journal of Intellectual Property*, Vol. 19, No. 1, 2019.
- Rajesh, Nandini – Kuttan, Arya: Compulsory Licensing: An Antidote for the Dissemination of Potential COVID-19 Cure? *Kathmandu School of Law Review*, Vol. 8, No. 1, 2020.
- Ranjan, Prabhash: COVID-19, India and Indirect Expropriation: Is the Police Powers Doctrine a Reliable Defence? *Contemporary Asia Arbitration Journal*, Vol. 13, No. 1, 2020.
- Rudi Alexandra – Ujhelyi Dávid: A szellemi tulajdon-jog területén megvalósult különleges jogrendi jogalkotás – háttér és eredmények. *Fontes Iuris*, 2020/2.
- Schuster Rudolf: A kényszerengedély kérdéséhez szabadalmi ügyekben. *Ügyvédek Lapja – A Budapesti Ügyvédi Kör Közlönye*, 1916/52.
- Sekar, Deepika – H. Aishwarya: A Re-Look into Compulsory Licensing: After NATCO v. Bayer. *Indian Journal of Intellectual Property Law*, No. 5, 2012.
- Socretes, Kamban: Compulsory Licensing under the Patent System in India. *Indian Journal of Law and Justice*, Vol. 6, No. 2, 2015.
- Sood, Mansi: Natco Pharma Ltd. v. Bayer Corporation and the Compulsory Licensing Regime in India. *NUJS Law Review*, Vol. 6, No. 1, 2013.
- Sperbeck, Ashley E.: A Mathematical Solution to the Sine of Madness That Is Pharmaceutical Compulsory Licensing under the TRIPS Agreement and the Doha Declaration. *Marquette Intellectual Property Law Review*, Vol. 23, No. 1, 2019.
- Stern-Dombal, Charlene A.: Tripping Over TRIPS: Is Compulsory Licensing under eBay at Odds with U.S. Statutory Requirements and TRIPS. *Suffolk University Law Review*, Vol. 41, No. 1, 2007.
- Sun, Haochen: Patent Responsibility. *Stanford Journal of Civil Rights & Civil Liberties*, Vol. 17, No. 2, 2021.
- Sümeghy Pálné – Adler Györgyné: Termékköltalom Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 1994/4.

- Szalai Péter: A védjegyjog sajátos problematikája a szellemi tulajdon-jogban. In: Keszler Barna Arnold – Kőhidi Ákos (szerk.): *Tanulmányok a 65 éves Lenkovich Barnabás tiszteletére*. Budapest–Győr, 2015.
- Szupera Blanka: A szabadalmi kényszerengedély kihívásai és kihívói pandémia idején. In: Pogácsás Anett (szerk.): *„Szellemi alkotások az ember szolgálatában” – Professzor Dr. Tattay Levente tiszteletére szervezett emlékkonferencia tanulmánykötete*. Pázmány Press, Budapest, 2022.
- Tattay Levente – Pogácsás Anett – Ujhelyi Dávid: *Szellemi alkotások joga*. Szent István Társulat, 2021.
- Tattay Levente: A szellemi alkotások teljes körű újrászabályozása Magyarországon. *Iustum Aequum Salutare*, 2009/2.
- Torrance, Andrew W.: Patents to the Rescue – Disasters and Patent Law. *DePaul Journal of Health Care Law*, Vol. 10, No. 3, 2007.
- Tudor, Jarrod: Compulsory Licensing in the European Union. *George Mason Journal of International Commercial Law*, Vol. 4, No. 2, 2013.
- Udvari Beáta: Mindenki ugyanannyit veszít? A fejlődő országok és a TRIPS-Egyezmény gyógyszer-kereskedeleme vonatkozó szabályai. *Fordulat*, 2010/8.
- Ujfalussy Kristóf Sebestyén: A szellemi tulajdon-jogok közösségi jogi kimerülése és ennek gyógyszeripari jelentősége. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/5.
- Ujhelyi Dávid: A szabadalmi kényszerengedély szabályozásának nemzetközi és uniós keretrendszere. In: Pogácsás Anett (szerk.): *„Szellemi alkotások az ember szolgálatában” – Professzor Dr. Tattay Levente tiszteletére szervezett emlékkonferencia tanulmánykötete*. Pázmány Press, Budapest, 2022.
- Valach, Anthony P. Jr.: TRIPS: Protecting the Rights of Patent Holders and Addressing Public Health Issues in Developing Countries. *Chicago-Kent Journal of Intellectual Property*, Vol. 4, 2005.
- Vass László Ádám: A szabadalmi kényszerengedélyezés összehasonlító jogi vizsgálata. In: Mezei Péter (szerk.): *Természeti és ipari katasztrófák – Jogi aspektusok a 2010-es ajkai vörösiszap-katasztrófa fényében*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2010.
- Vass László Ádám: A szabadalmi oltalom és a know-how egyes összefüggéseiről. In: Smuk Péter: *Az állam és jogalapvető értékei I. – Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája*. Széchenyi István Egyetem, Győr, 2010.
- Vaughan, Susan Vastano: Compulsory Licensing of Pharmaceuticals under TRIPS: What Standard of Compensation. *Hastings International and Comparative Law Review*, Vol. 25, No. 1, 2001.
- Vida Sándor: Emberi jogok és védjegyek. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/4.
- Weber, Ashley – Mills, Lisa: A One-Time-Only Combination: Emergency Medicine Exports under Canada's Access to Medicines Regime. *Health and Human Rights*, Vol. 12, No. 1, 2010.
- Weitsman, Fanni: Eliminating Barriers to Export of Generic Versions of Patented Drugs to Developing Countries – From Doha to Bill C-9. *Asper Review of International Business and Trade Law*, No. 6, 2006.
- Wu, Hsien: WTO Dispute Settlements in the Wake of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Exploring the Possible Benefits and Limits of Contemporary Mechanisms. *Contemporary Asia Arbitration Journal*, Vol. 13, No. 1, 2020.

Xiangxiu, Wang – Yiyang, Wang: Exploring the Compulsory Licensing System for Pharmaceutical Patents during the COVID-19 Pandemic. *Journal of WTO and China*, Vol. 11, No. 2, 2021.

Nemzetközi jogforrások

1925. évi hágai jegyzőkönyv (TRIPS).

1934. évi londoni jegyzőkönyv (TRIPS).

1958. évi lisszaboni jegyzőkönyv (TRIPS).

A szellemi tulajdon-jogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló megállapodás.

A vakok, látáskárosultak és nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen személyek megjelent művekhez való hozzáféréseinek megkönnyítéséről szóló Marrákési Szerződés.

Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény.

Az Ipari Tulajdon Oltalmáról szóló Párizsi Unió Egyezmény.

Egyéb nemzetközi források

Amendment of the TRIPS Agreement, WT/L/641. 2005. december 6.

Argentína addenduma, IP/C/W/669/Rev.1/Add.3, 2021. december 15.

Declaration on the TRIPS agreement and public health, WT/MIN(01)/DEC/2, 2001.11.14. Quatar, Doha (Doha Nyilatkozat).

Implementation of paragraph 6 of the Doha Declaration on the TRIPS Agreement and public health, WT/L/540 and Corr.1, 2003. augusztus 30, Cancún (Mexico).

Jordánia addenduma, IP/C/W/669/Add.16, 2021. május 27.

Malajzia addenduma, IP/C/W/669/Rev.1/Add.2, 2021. augusztus 9.

Plurinational State of Bolivia: Notification under the amended TRIPS Agreement – Notification of need to import pharmaceutical products under the special compulsory licensing system. TRIPS Tanács, IP/N/9/BOL/1.

Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19 – Communication from India and South Africa. IP/C/W/669, 2020. október 2.

Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19, revised decision text. IP/C/W/669/Rev.1, 2021. május 25.

Waiver from certain provisions of the TRIPS Agreement for the prevention, containment and treatment of COVID-19, IP/C/W/684.

EU-s jogforrások

A digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról szóló (EU) 2019/790 irányelv.

A közegészségügyi problémákkal küzdő országokba történő kivitelre szánt gyógyszeripari termékek előállításával kapcsolatos szabadalmak kényszerengedélyezéséről szóló 816/2006/EK rendelet.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének a kutatás-fejlesztési megállapodások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról szóló 1217/2010/EU rendelet.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. cikke (3) bekezdésének a szakosítási megállapodások egyes csoportjaira történő alkalmazásáról szóló 1218/2010/EU rendelet.

Az Európai Unióról szóló szerződés.

Egyéb EU-s források

EU proposal for a consolidated zero draft on a WHA73: Covid-19 Response. WHA73, 17-21 May 2020.

Európai Bizottság: Az EU innovációs lehetőségeinek maximális kiaknázása – A szellemi tulajdonra vonatkozó cselekvési terv az EU helyreállításának és rezilienciájának támogatása érdekében. Közlemény, COM(2020) 760 final, 2020. november 25.

Európai Bizottság: Preparedness and response planning – Joint Procurement of medical countermeasures: ensuring proper preparedness.

Európai Tanács: Globális szolidaritás a Covid19-világjárvány idején.

Az EUB döntései

C-19/84. Pharmon BV v Hoechst AG.

C-267/95 és C-268/95. Merck & Co. Inc. v Primecrown Ltd. egyesített ügyek.

Külföldi jogforrások

Bill C-9. An Act to amend the Patent Act and the Food and Drugs Act (CAMR).

Patent Act. (R.S.C., 1985, c. P-4) (kanadai szabadalmi törvény).

Patentgesetz (PatG) in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 30. August 2021 (BGBl. I S. 4074) geändert worden ist (német szabadalmi törvény).

The Patents Act, 39 of 1970. (indiai szabadalmi törvény).

ПРАВИТЕЛЬСТВО РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ РАСПОРЯЖЕНИЕ, No. 3718-г, 2020. december 31.

Külföldi bírósági döntések

BGH X ZB 2/17.

Hazai jogforrások

A belföldi hasznosításra szolgáló közegészségügyi kényszerengedélyről szóló 212/2020. (V. 16.) Korm. rendelet.

A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény.

A koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény.

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény oktatási célú szabad felhasználásai alkalmazásának a veszélyhelyzettel összefüggő eltérő szabályairól szóló 125/2020. (IV. 16.) Korm. rendelet.

A találmányi szabadalmakról szóló 1895. évi XXXVII. törvénycikk.

A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény.

A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény.

A veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet.

A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény.

Az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvény.

Az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények 1967. július 14-én Stockholmban felülvizsgált, illetve létrehozott szövegének kihirdetéséről szóló 1970. évi 18. törvényerejű rendelet.

Az ipari tulajdon védelmére Hágában, 1925. évi november hó 6-án aláírt nemzetközi megegyezések becikkelyezéséről szóló 1929. évi XVIII. törvénycikk.

Magyarország Alaptörvénye.

Egyéb hazai források

A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény indokolása.

Az Alkotmánybíróság döntései

1414/D/1995. AB határozat.

17/1992. (III. 30.) AB határozat.

Hazai bírósági döntések

Fővárosi Bíróság 41Pf.55297/1952/9.

Fővárosi Ítéltábla 8.Pkf.25.538/2021/6.

Fővárosi Törvényszék Pk. 20.225/2021/18.

A Versenytanács döntései

4/2019. VJ.

Az Iparjogvédelmi Szakértői Testület szakvéleményei

ISZT-6/2012.

Internetes források

A TRIPS waiver nem hivatalos, kompromisszumos szövege, 2022. március 15.

Baker, Brook: US, EU draft to amend India's TRIPS waiver proposal shows West hypocrisy at its best. *ThePrint*, 2022. március 24.

BGH: Bundesgerichtshof gestattet weiteren Vertrieb eines HIV-Medikaments. Sajtóközlemény, 2017. július 11.

Busch, Marc L.: Biden's support of the TRIPS waiver gives new life to a false narrative. *Thehill.com*, 2021. május 15.

Cafone, Jim: Vaccine inputs' sourcing and global value chains. *WTO Technical workshop on COVID-19 Vaccines R&D; Manufacturing and distribution*, konferencia-előadás, 2022. február 11.

Chintani, Richa: Leaked WTO Draft Text on TRIPS Waiver Reveals 'Compromise'. *The Leaflet*, 2022. március 25.

Di Santo, Gian Paolo – Girardello, Gabriele – Cucinella, Greta: Insights on pharmaceuticals patents and Covid-19 from an Italian perspective. *IPKat blog*, 2020. április 22.

Ducharme, Jamie: World Health Organization Declares COVID-19 a 'Pandemic.' *Time.com*, 2020. március 11.

Gabay Balázs: Lejárt a remdesivir engedélye, nem gyárt többet a Richter. *Index.hu*, 2021. május 10.

Groch, Matt: Statement: Leaked Proposal on COVID Medicines Waiver Helps No One But Floundering WTO. *PublicCitizen*, 2022. március 15.

György Ádám: Jogalkotási és jogalkalmazási kérdések a közegészségügyi kényszerengedély kapcsán. *Jogászvilág*, 2022. március 21.

McKenna, Moore: Russian Drugmaker Granted License to Produce Celgene Copycat. *Fortune.com*, 2018. július 11.

- Schweizer, Mark: BGH grants compulsory license in preliminary proceedings. *IP Kat*, blogbejegyzés, 2017.
- Silverman, Rachel: Advocates Poured Effort into a Proposal to Solve Vaccine Inequity. The Payoff Is Unclear. *Barron's*, 2022. március 25.
- Smyth, Darren: The First, but of how many? India grants compulsory licence for Bayer drug Sorafenib. *IPKat blog*, 2012.
- SZTNH: Közegészségügyi kényszerengedélyekkel kapcsolatos változás. Sajtóközlemény, 2020. június 18.
- SZTNH: *Tényekés adatok 2020*. Budapest, 2021.
- WHO: *Remuneration guidelines for non-voluntary use of a patent on medical technologies*. WHO/TCM/2005.1, 2005.
- Wilkof, Neil: Patent exceptions in times of Covid-19: an Italian perspective. *IPKat blog*, 2020. május 3.
- Winning, Alexander: South Africa's Ramaphosa: TRIPS waiver urgent to save millions of lives. *Reuters.com*, 2021. szeptember 28.
- WTO: Draft ministerial decision on the TRIPS Agreement. Ministerial Conference Twelfth Session, 2022. június 17. WT/MIN(22)/W/15/Rev.2.
- WTO: Draft ministerial declaration on the WTO response to the Covid-19 pandemic and preparedness for future pandemics. Ministerial Conference Twelfth Session, 2022. június 10. WT/MIN(22)/W/13.
- WTO: MC12 Outcome Document, Ministerial Conference Twelfth Session, 2022. június 16. WT/MIN(22)/W/16/Rev.1.

Egyéb források

- A Ciprofloxacinhoz kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A Hyderginhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A klopidoгрélhoz kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A Nelfinavirhoz kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A raltegravirhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A remdesivirhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A Revlimiddel kapcsolatos wikipedia-szócikk.
- A Ritonavirhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A sorafenibhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A sunitinibhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- A tenofovir-disoproxilhoz kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- Az Efavirenzhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- Az erlotinibhez kapcsolódó wikipedia-szócikk.
- Az oseltamivir-hez tartozó wikipedia-szócikk.

Dr. Baticz Csaba – Péteri Attila***

A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉGÉNEK FŐBB JELLEMZŐI 2022 ELSŐ FELÉBEN

A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) nemzetközi tevékenysége a világszintű koronavírus-járvány következtében 2022 első felében korlátozott keretek között folyt, a szakmai rendezvények, ülések és konferenciák egy része virtuális, többségük pedig hibrid formában került megrendezésre. A félév második felében már lehetőség nyílt az üléseken történő személyes részvételre is.

MAGYARORSZÁG KÉPVISELETE A SZELLEMI TULAJDON VILÁGSZERVEZETE (WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION, WIPO) KERETÉBEN FOLYÓ NEMZETKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSBEN

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 42. ülése, online, február 28. és március 4. között

A WIPO Általános Közgyűlése 2021 októberében megújította az IGC mandátumát a 2022/23-as bienniumra, és úgy döntött, hogy „a Bizottság a 2022–2023-as biennium során folytatja munkájának felgyorsítását azzal a céllal, hogy véglegesítse a nemzetközi megállapodást”.

A regionális csoportok nyitó hozzászólásaikban egybehangzóan kifejezték igényüket arra, hogy haladást érjenek el a jogi kötőerővel rendelkező nemzetközi dokumentumok elfogadása érdekében a genetikai források területén. Az EU álláspontja szerint a WIPO/GRTKF/IC/42/5 dokumentumban szereplő elnöki szöveg tisztább és célzottabb, hatálya pedig jobban körülhatárolt, mint a korábbi egységes szerkezetbe foglalt dokumentumé.

Az őslakos és helyi közösségek részvétele

Az IGC tudomásul vette az akkreditált őslakosok és helyi közösségek számára létrehozott önkéntes alapról szóló dokumentumokban foglaltakat, felkérte tagjait, valamint minden

* Főosztályvezető, Jogi és Nemzetközi Főosztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

** Nemzetközi ügyintéző, Nemzetközi Együttműködési Osztály, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala.

szervezetet, hogy járuljanak hozzá az önkéntes alaphoz. Emlékeztetett a WIPO 2021. évi közgyűlésének határozataira, kérve a tagokat más finanszírozási formák igénybevételére.

Genetikai források

A WIPO Titkársága áttekintést adott a genetikai forrásokkal kapcsolatos főbb érdemi munkadokumentumokról és azok történetéről. A munkadokumentumok négy nagy csoportba sorolhatók: 1. azok a szövegtervezetek, amelyeken az IGC tagjai, valamint az elnök dolgozott; 2. a genetikai forrásokra és a hagyományos tudásra vonatkozó adatbázisokkal és közzétételi rendszerekkel foglalkozó jelentések; 3. a két közös ajánlás, amelyek a 23. ülészakóta szerepelnek az IGC napirendjén; 4. a tagállamok javaslatait tartalmazó dokumentumok.

A plenáris ülésen valamennyi munkadokumentum megvitatásra került a szellemi tulajdonnal és a genetikai forrásokkal kapcsolatos kulcsfontosságú kérdésekre összpontosítva, mint például célkitűzések, tárgy, közzétételi követelmények és információs rendszerek. Ez utóbbiak további megvitatására hibrid formában informális egyeztetéseken került sor. A csoport mintegy 40 szakértőből állt, régióként legfeljebb hat, a tagállamok által kijelölt küldött, valamint két, az őslakos népek által kijelölt szakértő vett részt az ülésen. A többi küldött megfigyelőként, felszólalási jog nélkül vehetett részt a tanácskozáson.

Ad hoc szakértői csoportok felállítása

Az IGC 2022/2023-as mandátuma úgy rendelkezik, hogy a kormányközi bizottság „ad hoc szakértői csoport(ok)at hozhat létre egy adott jogi, szakpolitikai vagy technikai kérdéssel való foglalkozás céljából”, és „az ilyen csoport(ok) munkájának eredményeit a bizottság elé terjesztik megfontolásra”.

A plenáris ülés által kijelölt facilitátorok az utolsó ülésnapon bemutatták a „Szellemi tulajdonra és a genetikai forrásokra vonatkozó konszolidált dokumentumot (Rev. 2)”, amelyet a plenáris ülésen született döntésnek megfelelően továbbítanak az IGC 43. ülészakára.

A Védjegyek, Ipari Minták és Földrajzi Árujelzők Jogi Oltalmával Foglalkozó Állandó Bizottság (Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, SCT) 45. ülése, online, március 28–30.

Az ülést a WIPO területért felelős főigazgató-helyettese, Wang Binying nyitotta meg. Elmondta, hogy a nagyvállalatok, valamint a kkv-k még kreatívabbá váltak a pandémia okozta összetett kihívások kezelésében, ami különösen a védjegy- és formatervezésimintailmi bejelentések számában követhető nyomon. Becslések szerint 2020-ban világszerte 13,4 millió védjegybejelentést nyújtottak be, ami majdnem 1,9 millióval több, mint az előző évben benyújtott bejelentések száma. 2020-ban világszerte mintegy 1,1 millió ipari

formatervezésiminta-oltalmi bejelentést nyújtottak be, ami 5,6%-os növekedést jelent 2019-hez képest. Felhívta a figyelmet arra, hogy a földrajzi árujelzők online kiállítása továbbra is elérhető a WIPO honlapján. A földrajzi árujelzőkkel foglalkozó szimpóziumon 107 tagállam és 22 megfigyelő vett részt.

A formatervezésiminta-oltalmi eljárások alakításait harmonizáló egyezmény (*Design Law Treaty, DLT*) vonatkozásában az USA javaslatot nyújtott be a DLT-vel kapcsolatos vita napirendre vétele céljából. A vitának azokra a rendelkezésekre kell fókuszálnia, amelyekben továbbra is ellentétes álláspontok vannak (1a. cikk, 3. cikk és 2. szabály). Az USA jelezte, készen áll arra, hogy ezeket a kérdéseket érdemben és technikai részletekben megvitassa, és felkérte a delegációkat, fontolják meg a csatlakozást a lezáratlan kérdésekről folytatott megbeszélésekhez. Az EU álláspontja az volt, hogy a 2022. évi közgyűléssorozat a tavalyihoz képest sokkal jobb alkalmat kínálna a viták lefolytatásához, ezért inkább az ott történő konszenzusra törekvést támogatta. A közép-európai és balti államokat tömörítő országcsoport (CEBS) szintén azt támogatta, hogy a DLT fennmaradó nyitott kérdéseit a közgyűléssorozaton tárgyalják meg. Az SCT tudomásul vette a felszólalásokat, és ennek megfelelő jelentést terjesztett az általános közgyűlés elé, amelynek döntésétől függően az SCT a következő ülésén folytatja a vitát a javaslatról.

A mobil eszközökön használt ikonok, felhasználói felületek és betűkészletek formatervezésiminta-oltalmára (GUI) vonatkozó napirendi pont alatt az SCT megtárgyalta az új technológiákra épülő GUI-k formatervezésiminta-oltalomban részesíthetőségének feltételeiről szóló közös ajánlás tervezetét (előterjesztők: USA, Japán, Izrael, Kanada, Egyesült Királyság, továbbá az EU, amely ezen az ülésen csatlakozott). Az EU részletes észrevételeket is tett az ajánlástervezet szövegével és annak végjegyzeteivel kapcsolatban, amelyeket a javaslat előterjesztői elfogadtak. Az SCT elnöke megállapította, hogy az SCT tudomásul vette a különböző álláspontokat, és a következő ülésén folytatja a vonatkozó dokumentummal kapcsolatos vitát.

A *Párizsi Unió Egyezmény 11. cikkében foglalt szabályozás* vizsgálatára vonatkozó spanyol javaslat alapján létrehozandó adatbázist az EU támogatta az SCT 44. ülésén. A titkárság által készített frissített dokumentum ismerteti az adatbázis kifejlesztésének költségeit, és felvázolja a további becsült költségeket, amennyiben az SCT úgy dönt, hogy a prototípust teljes adatbázissá bővíti. A becsült 13 000 svájci frankos költséggel az adatbázis az ENSZ mind a hat hivatalos nyelvén elérhető lenne. Az SCT megvizsgálta a dokumentumot, és felkérte a titkárságot, hogy folytassa a Párizsi Egyezmény 11. cikke alapján a nemzetközi kiállításokhoz kapcsolódó ideiglenes oltalomról szóló kérdőívre adott válaszokat tartalmazó adatbázis teljes körű fejlesztését az SCT-nek bemutatott prototípus alapján, és tegye elérhetővé az adatbázist az ENSZ hat hivatalos nyelvén.

A WIPO évek óta működteti a *DAS adatbázist*, aminek használatát kiterjesztették a formatervezési-mintaoltalmi elsőbbségi iratokra is. Elsődleges célja, hogy az ügyfeleknek az elsőbbség érvényesítésekor ne kelljen írásban és eredeti másolatban benyújtani az iratokat,

ehelyett elegendő, ha a DAS rendszerben szereplő iratra hivatkoznak egy kóddal. A rendszer önkéntes alapon működik, a hivatalok saját elhatározásukból csatlakozhatnak, és ez alapján tölthetnek fel a saját eljárásaik során keletkező elsőbbségi iratokat és fogadhatnak el ilyeneket más hivataloktól. A rendszer hitelességéről a WIPO gondoskodik. Az SCT tudomásul vette az elért eredményeket, következő ülésén pedig visszatér e kérdés tárgyalására.

Jamaika ismertette átdolgozott javaslatát (SCT/43/9), amely már a 32. SCT ülés óta napirenden szerepel. A javaslat célja az, hogy a közgyűlés olyan közös ajánlást fogadjon el, melynek tárgya az országnevekkel ütköző, megtévesztő védjegybejelentésekkel, kereskedelmi nevekkal és doménnevekkel szembeni védelem biztosítása. Az SCT tudomásul vette a dokumentum tartalmát, a következő ülésén pedig folytatja a vitát az SCT/43/9 sz. dokumentum vagy egy felülvizsgált javaslat alapján.

Az országnevek fokozott védelmére vonatkozó napirendi pont kapcsán Georgia, Izland, Indonézia, Jamaica, Liechtenstein, Malajzia, Mexikó, Monaco, Peru, Svájc, az Egyesült Arab Emírségek és Szenegál – SCT/43/6 számon – felülvizsgált javaslatot nyújtott be. Ez arra irányul, hogy az SCT kérésére a WIPO Általános Közgyűlése módszertani útmutatót fogadjon el az országneveket, illetve nemzeti jelentőségű földrajzi neveket tartalmazó védjegybejelentések elbírálásához. Az SCT tudomásul vette a dokumentum tartalmát, következő ülésén folytatja a vitát. Az *ország márkák fokozott védelmére* vonatkozó perui javaslat alapján az ország márkákra vonatkozó gyakorlat feltérképezése érdekében készült *kérdőív*re 2021. január 29. napjáig lehetett válaszokat benyújtani. Az SCT tudomásul vette a titkárság előadását a kérdőívre adott válaszokban azonosított főbb megállapításokról és trendekről. Az SCT felkérte továbbá a titkárságot, hogy 2022. szeptember 30-ig nyissa meg újra a kérdőívet további válaszadás céljából, és ennek megfelelően frissítse a dokumentumot.

Az SCT megvitatta Georgia, Izland, Indonézia, Jamaica, Liechtenstein, Malajzia, Mexikó, Monaco, Peru, Svájc, az Egyesült Arab Emírségek és Szenegál javaslatát (SCT/41/6), amely olyan listák meghatározására tesz indítványt, amelyeken *fokozott védelemben részesülő országnevek és földrajzi nevek* szerepelnének, így például azokat nem lehetne első szintű doménnevként lajstromozni. A téma az SCT következő ülésén is napirenden lesz.

A Szerzői és Szomszédos Jogok Állandó Bizottságának (Standing Committee on Copyright and Related Rights, SCCR) 42. ülése, Genf május 9–13.

Az ülés elnökhelyettese dr. Lábod Péter, az SZTNH jogi, nemzetközi és innovációs ügyekért felelős elnökhelyettese volt.

A Covid-19 járvány kreatív szektorra gyakorolt hatásainak áttekintése

Bemutatásra került egy tanulmány, amely a Covid-19 járvány hatásait vizsgálja a kreatív szektor vonatkozásában. A metodológia meghatározásához első lépésként kiterjedt ku-

tatást végeztek, amelyben figyelembe vettek tudományos anyagokat, könyveket, cikkeket, jelentéseket, információkat gyűjtöttek be a WIPO-tagállamoktól, és interjúkat folytattak le szakértőkkel.

A járváynak egyértelműen olyan hatásai voltak egészségügyi és szociális szinten is, amelyekre eddig nem volt példa. A piac széttagozódott, de az innovációs folyamatok fel is gyorsultak, hiszen az innovációs érdekeket egy jóval sürgetőbb ok vezérelte. Új üzleti modellek és folyamatok alakultak ki, a technológia kiemelt szerepet vagy éppen főszerepet játszott ebben az átalakulásban.

Az *audiovizuális szektorra* a járváynak kevert hatásai voltak. Fő hatások voltak pl. a platformok pozíciójának erősödése vagy a digitális forradalom járvány miatti gyorsulása. A járvány egyértelműen álláshelyek elvesztéséhez, munkanélküliséghez és a bevételek visszaeséséhez vezetett. A jegyirodák bevétele felére esett vissza.

A *zenei szektor* érintettsége jelentős volt, az online streaming vált általánossá a felhasználás tekintetében. A piac bevételeinek 50%-a az élő fellépésekből származott. Digitális megosztottság figyelhető meg a már régóta működő zenészek és az új előadók között.

A *kiadói szektorban* a globális forgalmazás szintén jelentősen visszaesett. Az online bevételek nem voltak képesek ezt megfelelően kompenzálni. Rengeteg jogosult tette lehetővé oktatási intézmények és kulturális intézmények számára műveinek szabad felhasználását, valamint azok online elérhetőségét.

A *vizuális szektorban* szintén globálisan volt érezhető a járvány hatása. A bevételek 2020-ban 38%-kal csökkentek 2019-hez képest. A galériák és aukciós házak bezárása alapvető visszaeséshez vezetett. Ennek nyomán itt is megindultak a digitalizációs törekvések, pl. online aukciós házak és galériák formájában. Sok alkotó azonban nem volt képes vagy alkotása jellegénél fogva nem volt alkalmas az online térben való érvényesülésre. Kiemelendő e tekintetben az NFT-piac megjelenése is, ami viszont kiemelkedő mértékű növekedést mutatott 2021-ben.

A Covid-19 járvány hatásai az oktatási, kutatási és kulturális örökség-védelmi szektorra

A tanulmány 2. része tért ki ezekre a szektorokra. A *múzeumok* tekintetében szintén kiemelkedő hatása volt a járváynak, hiszen a személyes látogatások elmaradtak, így a múzeumok kénytelenek voltak átállni az online tér által nyújtott lehetőségekre (streaming általi tárlatvezetés, online tárlat stb). Számos jogi bizonytalanság áll fenn azonban a művek felhasználhatóságát illetően. A digitális eszközök tekintetében a múzeumok előállítóként és kiadóként is működnek. További problémaként merült fel a személyzet digitális készségének hiánya. A hosszú távú hatások vonatkozásában egyértelműen megállapítható, hogy a digitális tér nem fogja pótolni a fizikai teret, de kiegészítője lehet annak.

A *könyvtáraknál és archívumoknál* általános volt a fizikai zárás, azaz a helyszínen való elérhetőség megszűntetése. Ezeknek az intézményeknek nehéz volt digitális gyűjteményük

gyors bővítése annak érdekében, hogy online elérhető tartalmakat kínálhassanak látogatóiknak. Egyes országokban az e-kölcsönzési szektor nőtt kiemelkedő mértékben. Az archívumok tekintetében megnövekedett a webarchiválás mértéke, és alapvetően a digitalizáció trendje is erősödött.

Az oktatási és kutatási területen az oktatási folyamatokat a járványügyi intézkedések megzavarták, azok sok esetben megszakadtak. A magasabb szintű oktatási intézmények 75%-a áttért az online oktatásra, ami kihívások elé állította az intézményeket, nemcsak a forráshiány, hanem a szervezési és infrastrukturális kérdések miatt is.

A tanulmány fő megállapításai között szerepel, hogy a járványhelyzet a hátrányos következmények mellett katalizátora is volt a digitalizációs folyamatok alakulásának. A túlélés érdekében a jogosultaknak és a felhasználóknak új megoldásokat és platformokat kellett találniuk. A fogyasztási szokások is átalakultak, nem volt egyértelmű, hogy maga a kulturális tartalom miként készülhet el, milyen platformon érhető el és hogyan fogyasztható a nagyközönség által.

A műsorsugárzó szervezetek védelme

A delegációk általános hozzászólásai után az ülés elnökhelyettese bemutatta a műsorszolgáltató szervezetekről szóló szerződés (*WIPO Broadcasting Treaty*) felülvizsgált tervezetét és az ehhez vezető folyamatot, valamint az alapelveket. A javaslat kiemelt jelentősége abban ragadható meg, hogy a műsorsugárzó szervezeteknek egy nemzetközi minimális védelmet biztosítana annak érdekében, hogy lehetőségük legyen a jogérvényesítésre, és befektetéseik védelmet élvezzenek. Ennek hiányában a műsorsugárzók csak a nemzetközi magánjog eszközeire hagyatkozhatnak, ha fel kívánnak lépni a jogsértésekkel, a kalóztevékenységekkel szemben. A tervezet sarkalatos pontjai: (i) Kezeleni kellett a technikai kérdéseket, amelyek a sugárzás természetéhez vezetnek vissza. Kérdéses volt, hogy a sugárzás hagyományos verzióját fedi-e le a tervezet vagy azon túlmegy. (ii) A védelem természete is kérdéses volt, hiszen a tagállamokban eltérő védelmet élveznek a műsorszolgáltatók, így van, ahol IP-szabályozás alatt állnak, de van, ahol a versenyjog vagy a telekommunikációs jog védi őket. Legutóbb 2019-ben történt előrehaladás a szövegezést illetően, amikor a szöveg több elemét is tárgyalta az SCCR. Az előadást követően sor került a tervezettel kapcsolatos kérdések, vélemények megvitatására.

Kivételek és korlátozások a könyvtárak és archívumok, illetve az oktatási és kutatási célú felhasználások, valamint a fogyatékkal rendelkező személyek tekintetében

Az Afrika Csoport bemutatta javaslatának fontosságát, kiemelte, hogy a nemzetközi szerzői jogi rendszernek fel kell ismernie a kölcsönösen fennálló előnyöket a műveket létrehozó és felhasználó személyek között. Egy harmonikus környezet kialakítására van szükség, ahol

kiegyensúlyozásra kerülnek a szerzői jog által felállított kizárólagos jogok. Fontos látni, hogy egy megfelelő szintű *kivétel- és korlátozási (E&L) rendszer bevezetése és fenntartása* segít az információ és tudás terjesztésében, és eredményeképpen a társadalom jóléte is nő. Ez megegyezik a nemzetközi közösség azon vállalásával, amelynek célja annak biztosítása, hogy senki se legyen megfosztható az információhoz, oktatáshoz, tudományhoz és kultúrához való jogától és az abban való részvételtől. Ezért az Afrika Csoport támogatja, hogy létrejöjjenek nemzetközi jogi eszközök az E&L témájában, legfőképpen a könyvtárak, archívumok, múzeumok, oktatási intézmények és kutatóintézetek, valamint a fogyatékkal élő személyek általi felhasználások vonatkozásában.

Szerzői jog a digitális környezetben

A napirendi pont keretében a „Globális digitális zenei piac”, a „Tanulmány a digitális zenei piacon alkotó művészek vonatkozásában – gazdasági és jogi szempontok”, az „A latin-amerikai zenei piac”, az „A kelet-afrikai digitális zenei piac” és az „Online zenei piac és fő üzleti modellek Ázsiában: áttekintés és általános trendek” előadásokat mutatták be a résztvevőknek.

A Fejlesztéssel és Szellemi Tulajdonnal Foglalkozó Bizottság (Committee on Development and Intellectual Property, CDIP) 28. ülése, online, május 16–20.

A CDIP 28. ülése keretében megvitatták és elfogadták a 2023-ban tartandó „Szellemi tulajdon és innováció a fenntartható mezőgazdaságért” című nemzetközi konferencia témáival kapcsolatos javaslatokat. Megállapodtak továbbá abban, hogy a 30. ülésen a „Szellemi tulajdon és ifjúság: befektetés a jövőbe”, míg a 31. ülésen az „Éghajlatváltozás kezelése: a szellemi tulajdon segítséget nyújt a karboncsúcs és karbonsemlegesség elérésében” téma kerül napirendre a „Szellemi tulajdon és fejlődés” (*IP and Development*) napirendi pont alatt.

A 2021. évi főigazgatói jelentés a fejlesztési menetrend (Development Agenda) végrehajtását WIPO-területek szerinti bontásban mutatja be (regionális és nemzeti fejlődés; szabadalom és technológia; védjegyek és formatervezési minták; szerzői jog és kreatív iparágak; infrastruktúra és platformok; globális kihívások és partnerségek; szellemi tulajdon és innovációs ökoszisztéma; a főigazgató hivatala; adminisztráció, pénzügy és menedzsment), ezzel is egyszerűbbé és átláthatóbbá téve a beszámolót. Megállapítható, hogy a *Development Agenda ajánlásai* még inkább alkalmazásra és beillesztésre kerültek a WIPO rendszeres tevékenységébe és testületeinek munkájába. A WIPO önállóan, valamint az ENSZ-rendszer részeként végzett tevékenysége és kezdeményezései révén, továbbá a tagállami megkeresésekre végzett segítségnyújtások során egyaránt hozzájárul a fenntartható fejlődés célkitűzéseinek (*Sustainable Development Goals, SDGs*) és az ehhez kapcsolódó céloknak a végrehajtásához.

A Szellemi Tulajdonnal, Genetikai Forrásokkal, Hagyományos Tudással és Folklórral Foglalkozó Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, IGC) 43. ülése, online, május 30–június 3.

Az IGC 2022/2023-as mandátuma keretében ez volt a második és egyben utolsó ülészak a genetikai források témájában, és az első ülészak, amelyet az IGC új elnöke, a jamaicai *Lilyclaire Bellamy* vezetett.

Röviddel az ülészak előtt jelent meg *non-paperként* a korábbi elnök által átdolgozott ún. elnöki szöveg. Az első napon a delegációkat felkérték, hogy osszák meg véleményüket a jövőbeli ülések módszertanával kapcsolatban. Néhány delegáció (például az Afrika Csoport és a Like-Minded Countries, LMC-k) ellenezte a genetikai forrásokról szóló egységes szerkezetbe foglalt dokumentum revíziós változatainak elkészítését, és nem voltak hajlandók észrevételeket tenni a plenáris ülésen. Az elnök és a regionális koordinátorok közötti helyszíni konzultációk során azonban úgy döntöttek, hogy az ad hoc szakértői csoportban tett észrevételek alapján egy Rev.2 dokumentum létrehozására tesznek kísérletet.

A ghánai *Paul Kuruk* facilitátor jelentős erőfeszítései ellenére a Rev. 2. dokumentum nem ért el konszenzust, így azt a jelenlegi mandátum szerinti értékelő, 2023 júniusára tervezett 47. ülészakra nem lehet benyújtani. Ez abból adódott, hogy nem született konszenzus arról, hogy fenntartható-e az IGC COVID előtti gyakorlata, amely szerint a genetikai forrásokról két szöveg alapján tárgyalnak. Az Afrika Csoport és az LMC-k azzal érveltek, hogy az erősen zárójeles és koncepcionálisan eltérő konszolidált dokumentumot félre kell tenni, és a munkát az *Ian Goss* által készített, egyszerűsített elnöki szöveg alapján kellene folytatni. Ez a lépés elfogadhatatlan volt az USA által vezetett ellenzők számára, és a jelenlegi mandátum bizonyos részei fényében még a középmezőny szereplői, köztük az EU számára is aggodalmat keltett.

Mivel a szöveggel kapcsolatban nem történt előrelépés, a 43. IGC egyetlen eredménye az ülészak határozatai és néhány ajánlás a 2022. évi Általános Közgyűlés számára. Az IGC döntése értelmében a közzétételi követelményeket és az információs rendszereket érintő munka felgyorsítása érdekében virtuális formában (szakértői csoportok, szeminárium) ülésközi (intersessional) munkát végeznek. Az elnököt felkérték, hogy folytasson konzultációkat a jövőbeli módszertanról és készítsen egy felülvizsgált elnöki szöveget a 47. IGC ülésre.

A lisszaboni rendszer fejlesztésére létrehozott munkacsoport (Working Group on the Development of the Lisbon System) 4. ülése, Genf, online, június 14–16.

Az ülés napirendjén a következő témák szerepeltek:

1. az ülés megnyitása,
2. a tisztségviselők megválasztása,

3. a napirend elfogadása (LI/WG/DEV-SYS/4/1 *Prov.*),
4. a közös végrehajtási szabályzatra (KVSZ) vonatkozó módosítási javaslatok (LI/WG/DEV-SYS/4/2).

1. Az ülés megnyitása

Az ülést Mr. Daren Tang főigazgató távollétében Ms. Wang Binying, a WIPO főigazgató-helyettese (Brands and Designs Sector) nyitotta meg. Beszédében ismertette a lisszaboni rendszerrel kapcsolatos legutóbbi fejleményeket, amelyek közül ki kell emelni, hogy a Lisszaboni Megállapodás genfi szövege vonatkozásában a Cseh Köztársaság 2022. június 2-án letétbe helyezte csatlakozási okmányát. A Cseh Köztársaság tekintetében a genfi szöveg szeptember 2-án lép hatályba. Ezzel a genfi szöveg szerződő feleinek száma 13-ra emelkedett (az eredeti Lisszaboni Megállapodásnak 30, a stockholmi szövegnek 29 ország részese). A legutóbbi munkacsoporti ülés óta 8 tagállam helyezte letétbe csatlakozási okmányát a genfi szöveg vonatkozásában, köztük Magyarország is, de a közeljövőben várható az OAPI, Peru és más dél-amerikai államok csatlakozása is. Örömmel állapította meg, hogy jelenleg összesen 36 tagja van a genfi szövegnek, ami több, mint a Lisszaboni Megállapodás tagsága a genfi szöveg elfogadása előtt. 2023-ban további csatlakozások várhatók a korábban említetteken felül.

A főigazgató-helyettes tájékoztatást adott arról, hogy a nemzetközi bejelentések száma a legutóbbi munkacsoporti ülés óta jelentősen emelkedett (+600%). Ez elsősorban az EU-ból származó bejelentések nagy számának köszönhető. Említést tett továbbá az igen jelentős informatikai fejlesztésekről, illetve hangsúlyozta a KVSZ egyes szabályait érintő felülvizsgálat jelentőségét, reményét fejezve ki, hogy az ülésszak végére a tagállamoknak sikerül megállapodásra jutniuk.

2. A tisztségviselők megválasztása

A munkacsoport Mr. Erik Thévenod-Mottet (Svájc) személyében megválasztotta elnökét, az alelnöki pozícióba pedig Ms. Grace Issahaque (Ghána) és Mr. Lao Reasey (Kambodzsai) került. A munkacsoport titkári feladatait Ms. Alexandra Grazioli (WIPO) látja el.

3. A napirend elfogadása

A munkacsoport módosítás nélkül elfogadta a javasolt napirendet (LI/WG/DEV-SYS/4/1 *Prov.*). Az elnök a kambodzsai kampot bors példáján keresztül hívta fel a figyelmet az eredetmegjelölések oltalmának jelentőségére. A lisszaboni rendszer fejlesztése kapcsán a titkárság röviden ismertette a napirendhez kapcsolódó, a lisszaboni rendszer keretében bekövetkezett legújabb fejleményeket bemutató dokumentum tartalmát.

Általános hozzászólások

Az EU beszámolt a kézműves és ipari termékek földrajzi árujelzőinek uniós oltalmával kapcsolatos jogalkotási lépésekről. A javaslatot jelenleg az Európai Tanács IP-munkacsoportjában tárgyalják a szakértők. Az érintett termékek sui generis uniós oltalmának bevezetésével az EU teljes körűen megfelel majd a genfi szöveg által támasztott nemzetközi jogi kötelezettségeknek.

Az USA elismételte a korábbi években is hangoztatott kifogásait: a genfi szöveg nem tekinthető a WIPO által adminisztrált szerződésnek, mert a teljes tagság nem szavazhatott a diplomáciai értekezleten, az Egyeztető Bizottság (Coordination Committee) véleményét sem kérte ki a Lisszaboni Unió a felülvizsgálat kapcsán, továbbá a tárgyi hatály földrajzi jelzésekre történő kiterjesztése miatt az nem tekinthető a Lisszaboni Megállapodás felülvizsgált szövegének. Kritikával illette az EU szabályozását: a nem mezőgazdasági termékek földrajzi árujelzői kapcsán nem létezik egységes uniós oltalom, ezért az EU nem felel meg teljes mértékben a genfi szöveg kritériumainak. Ismételten sürgette a Lisszaboni Unió tagjait, hogy fogadjanak el olyan intézkedéseket, amelyek hosszú távon biztosítják a Lisszaboni Rendszer pénzügyi fenntarthatóságát, mert ennek kapcsán semmilyen előrelépés nem történt 2015 óta. Továbbra is ellenzik, hogy más uniók, így a PCT díjbevételeiből pótolják a költségvetési hiányt. A hozzászólást Ausztrália támogatta.

Svájc képviselője elmondta, hogy Svájc 2021. december 1-je óta tagja a lisszaboni rendszernek. Kiemelte a rendszer hasznosságát, előnyeit és köszönetet mondott a titkárságnak az új tagoknak nyújtott segítségével.

4. A Lisszaboni Megállapodás és a genfi szöveg közös végrehajtási szabályzatának (KVSZ) módosítására irányuló javaslatok

A titkárság javaslatának indoka az eljárás korszerűbbé és egyes szabályok átláthatóbbá tétele (refusal, díjakra vonatkozó előírások egyszerűsítése, könnyítés).

Az EU jelezte, hogy a javaslatok kapcsán még egyeztetéseket folytat, így végleges álláspontot a júliusi közgyűlésre tud csak kialakítani. Előzetesen megosztott azonban néhány technikai észrevételt. A 9(1) és a 15(1) szabályra vonatkozó módosítási javaslatok iránya jó, azok támogathatók. A többi javaslat kapcsán további tájékoztatást kért a titkárságtól, mivel álláspontja szerint a rendelkezések nem egyértelműek, és nem világos, hogy azok hogyan egyszerűsítsék az eljárást. Válaszként a titkárság bővebb magyarázatot adott a javaslatok háttéréről és lényegéről, majd egyetértett azzal, hogy a javaslat egyes részeit át kellene fogalmazni az egyértelműség érdekében. Oroszország szövegezési javaslatokat terjesztett elő az orosz nyelvű változatot illetően.

Az ülés elnöke megállapította, hogy a javasolt módosítások nem teljesen egyértelműek, különösen a díjfizetés és csatlakozás tekintetében. Ezért javasolta, hogy a vita a szöveg áttekintésével folytatódjon.

(A) Refusal (proposed amendments to rule 9(1))

A titkárság ismertette a 9(1)(c) szabályra vonatkozó módosítás lényegét, hangsúlyozva, hogy az elsősorban technikai, szerkesztési jellegű. A javaslat célja, hogy egyértelműbben megállapítható legyen az illetékes hatóságok és érdekelt harmadik felek számára az elutasításra nyitva álló határidő kezdő időpontja. A munkacsoport tagjai támogatták a javaslatot.

(B) Modifications (proposed amendments to rule 15(1))

A titkárság a 15(1) szabályra vonatkozó javaslat kapcsán elmondta, hogy a módosítás célja az eljárás egyszerűsítése. A szabály felsorolja azokat a változásokat, amelyek feltüntethetők a nemzetközi lajstromban, két alpont említi a kedvezményezettekre vonatkozó változásokat (15(1)(i) szabály: kedvezményezett törlése vagy új kedvezményezett felvétele a lajstromba; 15(1)(ii) szabály: a kedvezményezettek/jogosultak nevének vagy címének változása), amelyek hivatkozása gyakran okoz gondot a usereknek a módosítási kérelmek benyújtásakor. A javaslat ezért a két alpont, és így a két esetkör összevonására irányul 15(1)(i) alatt.

A CEIPI képviselője elmondta, hogy alapvetően nincs ellenvetése, de a számozás megváltoztatását nem tartja szerencsésnek. Az EU ezzel egyetértett. A titkárság jelezte, hogy egyet tud érteni a javaslattal, bár a WIPO kodifikációs gyakorlatának teljes mértékben megfelel az eredeti javaslat. Az eredeti számozás tehát megmaradt, utalással a rendelkezések törlésére (hatályon kívül helyezésére).

(C) Failure to meet a requirement based on a notification made under rule 5(3) or (4) of the common regulations, or on a declaration made under article 7(4) of the geneva act (proposed amendments to rule 5(3), rule 5(4), rule 6(1), rule 7(3), rule 7(4), rule 8(1), rule 9(1), rule 16(2), and proposed introduction of a new rule 7ter)

A KVSZ 6(1)(d) szabálya értelmében ha a bejelentés hiányossága az 5. szabály (3) vagy (4) bekezdése szerinti értesítésen vagy a genfi szöveg 7. cikk (4) bekezdése szerinti nyilatkozaton alapul, és a hiánypótlást a Nemzetközi Iroda nem kapja meg az a) pontban említett három hónapos határidőn belül, azt úgy kell tekinteni, hogy az értesítést küldő vagy nyilatkozatot tevő szerződő fél tekintetében lemondtak a nemzetközi lajstromozásból eredő oltalomról. Ez a rendelkezés irányadó nemcsak a nemzetközi lajstromozásra irányuló bejelentések esetén, hanem abban az esetben is, ha olyan szerződő fél erősíti meg a genfi szöveget vagy csatlakozik ahhoz, amely a Lissszaboni Megállapodásnak részese, illetve ha a genfi szöveget megerősítő vagy ahhoz csatlakozó szerződő fél az 5(3) vagy az 5(4) szabály szerinti értesítést küld a főigazgatónak, vagy a 7(4) szabály szerinti nyilatkozatot tesz a genfi szöveg alapján oltalom alatt álló nemzetközi lajstromozások tekintetében. A genfi szöveg tagságának és a nemzetközi lajstromozások számának növekedése azzal járhat, hogy a 6(1)(d) szabály szerinti oltalomról lemondásnak tekintések száma is jelentősen emelkedni fog, mivel az illetékes hatóságok számára nyitva álló három hónapos időtartam túl rövid ahhoz, hogy az előírt követelményeknek meg tudjanak felelni. Ezért a titkárság a KVSZ módosítását ja-

vasolta, hogy a nemzetközi lajstromozásoknak ne legyen hatálya ezekben a tagállamokban mindaddig, amíg az eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés tekintetében teljesül az 5(3), 5(4) vagy a 7(4) szabály szerinti követelmény. Hasonló szabályok lennének alkalmazandók, mint a madridi rendszerben (nemzetközi lajstromozást követő utólagos megjelölés). Ezzel az illetékes hatóságok és a kedvezményezettek dönthetnének arról, hogy egy adott országra igénylik-e az eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés oltalmának kiterjesztését. Jelenleg ugyanis az országuk csatlakozásával rövid határidős (három hónap) kötelezettségük keletkezik, amely elmulasztásának következménye az oltalomról történő lemondásnak tekintés. A követelményeknek való megfelelés kapcsán a titkárság 500 CHF díj bevezetését irányozta elő.

Az EU általánosságban jelezte, hogy az előzőekkel ellentétben nem tudja támogatni az 5(3), 5(4) és 7(4) szabály kapcsán előirányzott módosítási javaslatokat, további magyarázatot kért a titkárságtól. Ez nem győzte meg, ezért informális, szövegalapú egyeztetést kért.

Az EU továbbá egy új rendelkezés beillesztését javasolta a KVSZ-be, amely több rugalmasságot biztosít arra az esetre, ha a genfi szöveghez csatlakozó új szerződő fél egyedi díj megfizetését kéri a 7. cikk (4) bekezdés értelmében. Ez több időt adna annak eldöntésére, hogy megfizessék-e az egyedi díjat a tagok, és pótolják a hiányosságokat az egyedi díjat kérő szerződő fél csatlakozása előtt már nemzetközi lajstromba vett vagy bejelentett eredetmegjelöléseik és földrajzi jelzéseik tekintetében, anélkül, hogy módosítási díjat kelljen fizetniük. Az új szabály értelmében az új szerződő fél csatlakozását követően 18 hónap állna rendelkezésre a hiányosságok (egyedi díj megfizetése) pótlására a jelenlegi három hónap helyett attól a dátumtól kezdve, hogy a Nemzetközi Iroda megküldte hiánypótlási felhívását.

Az EU javasolta továbbá az 5. szabály (4) bekezdésének törlését (Application Governed by the Geneva Act – Signature and/or Intention to Use). Az előírt aláírási kötelezettség már teljesül ugyanis a lajstromozás iránti bejelentésnél. Emellett egy észszerűbb díjstruktúra kialakítását javasolta a jelenlegi helyett (KVSZ 8. szabály) annak érdekében, hogy a rendszer vonzóbb legyen a potenciális új tagok számára. Javaslatát támogatta Irán. Az EU kérte, hogy javaslatait ötvözzék a titkárság előterjesztésében foglaltakkal.

Az elnök javaslatára informális keretek között szövegezték meg az egyesített javaslatot. Kambodzsa támogatta a javaslatokat. Ghána egyetért a javaslatokkal, egyedül az 5. szabály (4) bekezdés törlése kapcsán kért időt további átgondolásra, mert egyelőre nem teljesen világos, milyen hatással lehet ez a KVSZ több rendelkezésére és általában. Svájc egyetért a javaslatokkal, de támogatja a további egyeztetéseket az 5(4) kapcsán.

A 7. szabály módosításra kerül ennek megfelelően. Az EU által javasolt kiegészítő díj (complementary fee) bekerült a 8(1)(ii) szabályba, mértéke 300 CHF, ha ugyanabban a változtatás iránti kérelemben egy újabb változtatás iránti igény szerepel. Ez lényegében díjcsökkentés, mert a jelenlegi szabályok értelmében minden változtatás iránti igényért 500 CHF összeget kell fizetni. Ezzel párhuzamosan a legkevésbé fejlett államokra irányadó kiegészítő díj 150 CHF-ben kerül megállapításra. A munkacsoport támogatta az EU javaslatát.

A 15. és a 16. szabály javasolt módosításai értelmében nem tekinthető változtatásnak a 16(2) szabály szerinti eset (lemondás visszavonása), tehát ezért nem kell díjat fizetni. A munkacsoport támogatta ezt a javaslatot is.

A munkacsoport tagjai megállapodtak, hogy az 5(4) szabály törlésére vonatkozó EU-javaslatot a következő ülésen vitatják meg. A KVSZ módosítására irányuló végleges javaslatok az elnöki következtetések mellékletét képezik.

WIPO Program- és Költségvetési Bizottság (Program and Budget Committee, PBC)

34. ülése, online, június 27–július 1.

A WIPO főigazgatója, Daren Tang megköszönte és méltatta a leköszönő PBC-elnök és -alnökök munkáját. Röviden bemutatta a WIPO elmúlt időszakban végzett tevékenységét, áttekintést adott a szervezet pénzügyi helyzetéről. A WIPO a pandémia negatív hatásai ellenére jól teljesített. Kiemelte a háromoldalú (WHO–WIPO–WTO) technical assistance platform fontos szerepét.

A PBC a 2022-ben és 2023-ban tartandó ülései tekintetében megválasztotta elnökeit és alelnökeit. A 2022. évi ülés elnöke India genfi nagykövete, *Mr. Indra Mani Pandey*, a két alelnök pedig *Mr. José Antonio Gil Celedonio* (a Spanyol Szabadalmi és Védjegyhivatal elnöke) és *Ms. María José Lamus Becerra* (Kolumbia). A 2023. évben *Mr. Gil Celedonio* lesz a bizottság elnöke, az alelnök pedig *Ms. Lamus Becerra*.

AZ IAOC független tanácsadó és ellenőrző szerv jelentése (WO/PBC/34/2)

Az IAOC független tanácsadó és ellenőrző szerv jelentését annak elnöke, *Mr. Bert Keuppens* ismertette. Az országcsoportok alapvetően támogatták és üdvözltek a jelentésben foglaltakat. Az Afrika Csoport (Algéria) jelezte, hogy az ajánlásnak megfelelően az ASHI-kötelezettség monitorozása alapvető fontosságú, üdvözölte továbbá, hogy az ombudsman tevékenységi jelentése (Activity Report for 2020) nyilvánosan elérhető lesz, javaslatait – bár nem kötelezőek – figyelembe veszik. Kérte az etikai szabályok tekintetében az oktatás kötelezővé tételét, az Ethics Office pozíciójának megerősítését.

Az IAOC 7 tagja közül 5-nek a mandátuma 2023. január 31-én lejár, pótlásuk érdekében pályázatot írtak ki. A kiválasztási eljárást a Selection Panel folytatta le, a panel javaslata alapján az alábbi öt személy lesz az IAOC tagja 2023. február 1-jétől, 3 évre szóló mandátummal.

- Mr. David Kanja (Afrika Csoport)
- Mr. Kamlesh Vikamsey (Ázsia és Csendes Óceán Csoport)
- Mr. Danil Kerimi (CACEEC)
- Mr. Jian Guan (Kína)
- Mr. German Deffit (GRULAC)

A külső auditor jelentése (WO/PBC/34/4)

A WIPO a 2021. évet 108,9 millió CHF többlettel zárta (2020-ban ez 135,9 millió CHF volt), amelynek köszönhetően – a munkaviszony megszűnése utáni juttatásokból keletkező kötelezettségek aktuáriusi veszteségét (87,5 millió CHF) is számítva – a nettó eszközök értéke 2021 végére 408,5 millió CHF értékre emelkedett (2020 végén ez 387,1 millió CHF volt). 2021-ben a bevétel 475,1 millió CHF volt (2020: 468,3 millió CHF), másfél százalékkal több, mint a megelőző évben. A világjárvány és más, globális szinten negatív hatást gyakorló körülmények ellenére az IP-bejelentések száma maradt a korábbi szinten, az ezekből származó bevétel 450,5 millió CHF volt 2021-ben. A befektetési tevékenységből származó nyereség 22,7 millió CHF volt (2020-ban 33,4 millió CHF).

A WIPO kiadásai 2020-hoz képest 6,3%-kal (23,1 millió CHF), 388,9 millió CHF-re emelkedtek 2020-hoz képest, de még így is alacsonyabbak voltak, mint a pandémia előtt. Ez elsősorban a korlátozásoknak köszönhető, ami érintette a kiküldetéseket, a konferenciákat és más üléseket. A külső könyvvizsgáló 2020-ban már javasolta, hogy a nem feltétlenül szükséges utazások számát csökkentse le a szervezet. A WIPO több virtuális és hibrid találkozót tartott, továbbá a 2022–23-as költségvetésében 21%-kal kisebb keretet különített el az utazásokra.

A WIPO pénzügyi helyzete: a teljes tartalékkal együtt a bruttó eszközök értéke 13,4%-kal emelkedett, 1557,3 millió CHF-et tett ki 2021 végén (2020 végén: 1390,9 millió CHF).

A bruttó kötelezettségek 16,4%-kal emelkedtek, 1168,8 millió CHF-re (2020: 1003,8 millió CHF), ami alapvetően a munkavállalói juttatásoknak köszönhető, amelyek összege 615,8 millió CHF-re emelkedett 2021 végére (2020: 495,3 millió CHF), és ebben kiemelt szerepet játszanak a munkaviszony megszűnése utáni juttatásokból származó kötelezettségek.

A külső könyvvizsgáló (*National Audit Office, United Kingdom*) jelentésében megalapozottnak, a pénzügyi előírásokkal összhangban lévőknek nyilvánította a WIPO 2021. évre vonatkozó pénzügyi kimutatását. A tranzakciók a pénzügyi szabályzat előírásainak megfelelően zajlottak le. Megállapította, hogy a WIPO pénzügyi helyzete továbbra is stabil, a tartalék megfelelő összeget tesz ki, amit a készpénzállomány és a befektetések biztosítanak.

A tagállamok üdvözltek a jelentésben foglaltakat. A PBC javaslatot tett az általános közgyűlés és a WIPO-tagállamok más közgyűlései számára, hogy vegyék tudomásul a külső könyvvizsgáló jelentésében foglaltakat.

Beszámoló a 2020/2021 évről (WO/PBC/34/7)

A WIPO működési eredménye a bienniumban 207,2 millió CHF volt, a teljes bevétel 932,1 millió CHF, a teljes kiadás 724,9 millió CHF volt (IPSAS alapon). A működési eredmény 111,3 millió CHF-fel haladta meg az eredeti terveket. Ez a tervezettnél 49,3 millióval több

bevétel és a tervezettnél 62,1 millióval kevesebb kiadás eredménye. A teljes többlet 244,8 millió CHF, amiben benne van a befektetésekből származó 56,1 millió CHF nyereség is.

A bevételek 95,7%-a a globális IP-rendszerek díjbevételeiből származik (PCT, madridi és hágai rendszer). A teljes bevételből a PCT díjbevételei 77,3%-ot, a madridi rendszer díjbevételei 16,9%-ot tettek ki. A WIPO nettó eszközeinek értéke – ideértve a tartalékot és a működőtőke-alapot, de nem számítva az aktuáriusi veszteséget – 729,4 millió CHF volt 2021 végén. Az aktuáriusi veszteséggel számolva ez az érték 408,5 millió CHF.

A PCT díjbevétele 720,3 millió CHF volt, 54,8 millióval, 8%-kal több, mint az előző bienniumban. A nemzetközi bejelentések száma 522 389 volt, fél százalékkal több a tervezettnél. Kína, Dél-Korea és Svájc növelte a bejelentések számát, a francia, német és japán eredetű bejelentések száma csökkent.

A madridi rendszer díjbevétele 158,6 millió CHF volt, 3,4 millióval, 2%-kal kevesebb a tervezettnél. 136 993 bejelentés érkezett, 0,7%-kal több a tervezettnél, köszönhetően az amerikai, német, egyesült királyságbeli, osztrák és török bejelentők nagyobb aktivitásának. A nemzetközi lajstromozások és megújítások száma némileg csökkent.

A hágai rendszer bevétele 12,9 millió CHF volt, 2%-kal több a tervezettnél. A nemzetközi bejelentések száma 12 510 volt, 18,4%-kal alacsonyabb a tervezettnél, köszönhetően a világjárványnak és Kína kései csatlakozásának, amivel korábbi időpontban számoltak. A francia, USA, dél-koreai és japán bejelentői aktivitás nőtt ugyanakkor. A nemzetközi lajstromozások és megújítások száma nőtt.

Az országcsoportok üdvözölték, hogy a WIPO a 2020/21-es bienniumban megfelelően gazdálkodott, és a pénzügyi eredménye kiváló. Az USA ismét kifogásolta, hogy a lisszaboni rendszer veszteségesen működik, és más uniók pénzügyi segítségére szorul.

A PBC a WIPO közgyűléseinek tudomásulvételre ajánlotta a jelentésben foglaltakat.

Éves 2021-es pénzügyi beszámoló, 2022. május 31-i státuszjelentés

a) 2021-es éves pénzügyi beszámoló – WO/PBC/34/9

2021-ben a WIPO 108,9 millió CHF költségvetési többletet tudott elérni, a teljes bevétel 475,1 millió, a teljes kiadás 388,9 millió CHF volt, a befektetések pedig 22,7 millió svájci frankot eredményeztek. 2020-ban a költségvetési többlet 135,9 millió CHF volt 468,3 millió CHF bevétel és 365,8 millió CHF kiadás, valamint 33,4 millió befektetési eredmény mellett. Az IPSAS-kiigazítás nélküli többlet 143,7 millió CHF 2021-re.

A 2021. évről szóló éves pénzügyi jelentésben és pénzügyi kimutatásokban foglaltak kapcsán az országcsoportok és a tagállamok képviselői elismerően nyilatkoztak. A szervezet a pandémia ellenére stabil pénzügyi helyzetben volt, az IP-szolgáltatások iránti igény növekedett is, így a díjbevételek és a kiadások csökkentése többletet eredményezett, a tartalékot is jelentősen sikerült növelni. Aggodalomra okot adó faktorként az ASHI-kötelezettségek

évről évre történő jelentős emelkedését azonosították. Kérték emellett a globális IP-szolgáltatások további népszerűsítését annak érdekében, hogy a szerződő felek száma növekedjen.

A PBC a WIPO Általános Közgyűlése, valamint a tagállamok más közgyűlései számára a 2021. évre vonatkozó pénzügyi jelentés és kimutatások (*Annual Financial Report and –Financial Statements 2021*) jóváhagyását javasolta (WO/PBC/34/8).

b) Befektetések

Kedvező hatása volt a kamatok emelkedésének (a legmagasabb hozamok az elmúlt tíz évben), azonban a geopolitikai bizonytalanságok (Ukrajna), a magas infláció és a nem megfelelő monetáris politika a piac volatilitását továbbra is magas szinten tarthatja. A tájékoztató napirendi pont döntést nem igényelt.

c) 2022. május 31. státuszjelentés – WO/PBC/34/10.

A PBC tudomásul vette a tagállami hozzájárulások befizetésére vonatkozó, 2022. május 31. napján aktuális állapot szerinti státuszjelentésben foglaltakat azzal, hogy a titkárság tájékoztatása szerint további hozzájárulások érkeztek. Ahogy ez minden évben megszokott, Magyarországnak nincs hátraléka.

Éves beszámoló az emberi erőforrásról – WO/PBC/34/INF/1

A PBC 2012 őszén felkérte a WIPO Titkárságát, hogy a Koordinációs Bizottság részére készített mindenkori éves HR-jelentését előzetesen ismertesse a PBC őszi ülésein az abban foglaltak megfontolása végett. Ennek megfelelően a WIPO Titkársága bemutatta a Koordinációs Bizottság júliusi ülésén benyújtásra kerülő éves HR-jelentést (WO/CC/81/INF/1), amelyről a PBC-nek formális döntést nem kell hoznia.

2021 végén a teljes állományi létszám 1588 volt. A core munkaerő létszáma némileg csökkent, a rugalmas munkaerő létszáma nőtt. A nők aránya 53,2% volt. 121 tagállam alkalmazottai dolgoztak a szervezetnél, míg 110 ország képviselteti magát azokban a pozíciókban, amelyek a földrajzi eloszlás szempontjából számítanak.

A WIPO célja, hogy vonzó munkaadó legyen. A pandémia miatt bevezetett teleworking rendkívül népszerűvé vált, és hatékonyak is bizonyult. 2021-ben új HR-stratégia került benyújtásra a Koordinációs Bizottság elé. A delegációk összességében pozitívan fogadták a jelentésben foglaltakat, nyilatkozataikban kitértek a nemek egyensúlyának fontosságára, amely irányadó az teljes ENSZ-rendszerben. Sajnálataikat fejezték ki, hogy egyes magasabb pozíciókban a nők aránya alacsony, az egyensúly csökkent, ezen változtatni kell a jelenlegi bienniumban. Üdöztették a Young Experts programot, amelyre négyezren jelentkeztek, és a fogyatékkal élők integrációjának stratégiai céljait.

2022–2031 beruházási terv – WO/PBC/34/11

A 2022–31-re szóló beruházási tervben (WO/PBC/33/11) foglaltak a WIPO tartalékaiból (WIPO Reserves) kerülnek finanszírozásra. A beruházások összértéke 19 millió 971 ezer CHF. A javaslat ehhez képest egy kiegészítés a PCT rendszerének fejlesztése érdekében, 9,945 millió CHF értékben. A PBC a közgyűléseknek jóváhagyásra ajánlotta a *PCT RSP Hybrid Phase projectet*. A titkárságnak a Performance Reportokban évente számot kell adnia az adatbiztonság fejlesztése, és főként a PCT-felhasználók által jelzett esetleges problémák megoldása érdekében tett lépésekről.

A pénzügyi szabályozás felülvizsgálata – WO/PBC/34/12

A PBC jóváhagyásra ajánlotta a közgyűléseknek a pénzügyi szabályzat módosításait.

Kockázatvállalási nyilatkozat – WO/PBC/34/13

A szervezet kockázatvállalási nyilatkozatát 2014-ben terjesztették elő, és 2019-ben vizsgálták felül a kockázatkezelési gyakorlat alapján. A WIPO e téren jelentős fejlődést ért el, az ENSZ keretei között alkalmazott sztenderdek (HLCM Guidelines on Risk Appetite Statements) alapján is. Cél a kockázatok jobb megértése és a kockázatkezelési kultúra további fejlesztése. A nyilatkozatban foglaltak a négy stratégiai pillér mentén kerültek lefektetésre, valamennyi elvárt eredmény kapcsán. Az IAOC és az IOD támogatásáról biztosította a nyilatkozatban foglaltakat. A tagállamok támogatták az előterjesztést, így a PBC tudomásul vette a nyilatkozatban foglaltakat, illetve annak az MTSP 2022–2026-hoz igazítását.

Terv a szolgálat lejárta utáni egészségügyi biztosításokra – WO/PBC/34/14

A PBC a WIPO-közgyűléseknek javasolta, hogy a személyügyi kiadások évi 10%-át fordítsa a szolgálat lejárta utáni egészségbiztosítási kiadások fedezetére a 2024/25-ös bienniumtól kezdődően. Addig ez 8%. A titkárságnak részletesebb tanulmányt kell készítenie a 35. ülésre egy entitás létrehozásáról, amely az ASHI-összegek befektetését kezelné. A PBC tudomásul vette a tájékoztatást az orvosi költségek és ezzel az ASHI-befizetések emelkedéséről (87 millió CHF).

A WIPO külső irodáinak értékelése – A/55/INF/11, WO/PBC/31/3 és WO/PBC/34/15

A PBC előző ülésén nyugtázta a WIPO külső irodáinak értékelésére vonatkozó feladatmeghatározás (*Terms of Reference, ToR*) kidolgozása tárgyában tett, a tagállami javaslatokat összegző dokumentumokat (WO/PBC/33/13 és WO/PBC/33/13 Add.), felkérte

továbbá a WIPO Titkárságát, hogy – a 34. ülés előtt 6 hónappal – dolgozzon ki egy előzetes tervezetet a ToR-ra vonatkozóan, figyelembe véve a tagállamok által benyújtott valamennyi javaslatot, továbbá valamennyi releváns dokumentumot. Utóbbiak vonatkozásban a PBC döntésében külön kiemelte az A/55/INF/11 sz. dokumentumot (*Guiding Principles Regarding WIPO External Offices*), valamint a külső könyvvizsgáló jelentését (WO/PBC/31/3).

A titkárság a 34. ülésre határidőben elkészítette a tervezetet. A kérdés 2015 óta van napirenden. A CEBS hozzászólásában a moszkvai EO-ra utalva jelezte, hogy kifogásai vannak a rendszer hatékonyságát illetően, és a belső vizsgálatok lefolytatását tartja célszerűbbnek. Kérte, hogy ne csak a világválság, hanem a nemzetközi fejlemények (így pl. az ukrajnai háború) is szempont legyen az értékelésnél.

Hosszas vita alakult ki a ToR tervezetével kapcsolatban, az elnök informális egyeztetést javasolt, a szövegezés a konferenciateremben zajlott informal plenary keretében, a tagállamok által javasolt módosításokat a List of Decisions (WO/PBC/34/16) dokumentum tartalmazza. Az élesen eltérő álláspontok miatt a ToR vitája a következő ülésen folytatódik.

Az egyes uniók bevételeinek és kiadásainak allokációja

A PBC 33. ülésén nem született döntés az egyes uniók (PCT, Madridi, Hágai és Lisszaboni Unió) bevételeinek és kiadásainak allokációjára vonatkozó módszer tárgyában, a vitát a 34. ülésre halasztották.

Az USA korábbi álláspontjával (A/59/10) egyezően jelezte, nem támogatja, hogy más, díjbevételeket generáló uniók – így elsősorban a PCT Unió – finanszírozzák a Lisszaboni Unió veszteséges működését. Az ugyanis nem generál elegendő bevételt. Javasolta, hogy a WIPO a tartalékai terhére készíttessen egy független szakértői tanulmányt (independent expert study) a Lisszaboni Unió pénzügyi fenntarthatóságát megteremteni hivatott intézkedésekről, ideértve a tartalékok terhére történő finanszírozást is. Ezt a Lisszaboni Unió tagjai elutasították arra hivatkozással, hogy egy teljesen új napirendi javaslatról van szó, amit előzetesen kellett volna előterjeszteni.

Svájc is a 2019-es javaslatára (A/59/11) hivatkozott, ami álláspontjuk szerint hosszú távú megoldást kínál. Ennek lényege a költségvetés egységesítése, amit egyébként a WIPO évtizedek óta alkalmaz is a *financial solidarity among Unions* és a *capacity to pay* elvei mentén. Ez a gyakorlat, ami pragmatikus, a metódus megváltoztatására nincs szükség. A tárgybán folytatott viták feleslegesek, mivel a WIPO pénzügyi helyzete – még az olyan események hatása mellett is, mint a Covid-19 világválság – rendkívül biztos, és egy unió kisebb mértékű költségvetési hiánya nem veszélyezteti a szervezet és a többi unió működését. Azonos álláspontot foglalt el Oroszország, Franciaország, Olaszország, Irán és a CEBS-csoport.

A tagállamok nem jutottak konszenzusra, a vita a következő ülésen folytatódik.

AZ EURÓPAI SZABADALMI EGYZMÉNYBŐL (ESZE) FAKADÓ TAGÁLLAMI JOGOK GYAKORLÁSA ÉS KÖTELEZETTSÉGEK TELJESÍTÉSE

Az Európai Szabadalmi Szervezet Szabadalmi Jogi Bizottságának (*Committee on Patent Law, PLC*) 54. ülése, online, február 15.

A gyakorlat egységesítése: javaslat az elsőbbség napjára vonatkozó közös gyakorlatra

Az ESZH jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese elmondta, hogy az aktív részvétel a munkacsoportokban a gyakorlat egységesítése iránti széles körű igényt jelzi. A munka a partnerség jegyében zajlik, a résztvevők sokat tanulnak a nemzeti gyakorlatok megismeréséből. Ezen az ülésen a konvergenciaprogram 3. és 4. munkacsoportja által kialakított ajánlások kerülnek megvitatásra, de az 5. és 6. munkacsoport is hamarosan megkezdí a munkát, első üléseikre április 6-án kerül sor. A 3. munkacsoport vezetője ismertette az elfogadott ajánlástervezetet, amelynek elemei a következők:

- Az elsőbbségi nyilatkozat részletes adatait mind a szabadalmi bejelentés, mind a szabadalom megadása, meghirdetése kapcsán meg kellene jelentetni.
- A bejelentő mentesítése a korábbi bejelentés (hiteles) másolatának benyújtása tekintetében fennálló kötelezettsége alól.
- Az elektronikus elsőbbségi iratok digitális adatbázisokban való hozzáférése.
- A korábbi bejelentés fordítása.
- Felhívás a hiányok meghatározott időn belül történő pótlására.
- Jogorvoslati lehetőség.
- A határidőt a PCT rendelkezéseivel összhangban kell megállapítani.

A korábbi munkacsoportok által vizsgált témákhoz képest ezen a területen nagyobb különbségek vannak az egyes nemzeti hivatalok között, különösen az elektronikus elsőbbségi iratok elfogadása és kiadása, valamint az elsőbbségi jog érvényesítésére nyitva álló határidő elmulasztása esetén elérhető jogorvoslat terén.

Az elnök úgy összegezte az elhangzottakat, hogy a CPL egyhangú támogató véleményét fogalmazott meg az ajánlásokról.

A gyakorlat egységesítése: javaslat a jogok újra érvénybe helyezésére vonatkozó közös gyakorlatra

A 4. munkacsoport vezetője ismertette az elfogadott ajánlástervezetet, amelynek elemei a következők:

- Értesítés a jogvesztésről.
- Az igazolási kérelem benyújtásának minimális elemei.
- Az igazolási kérelem tárgyában hozott döntés vagy adott tájékoztatás minimális elemei.
- Az igazolásról hozott döntés publikálása.

Az elnök úgy összegezte az elhangzottakat, hogy a CPL egyhangú támogató véleményt fogalmazott meg az ajánlásokról.

Anyagi szabadalmi jogharmonizáció – véleménycsere

Az ESZH jogi és nemzetközi ügyekért felelős elnökhelyettese felidézte, hogy a CPL novemberi ülésén az ESZH vállalta, hogy elkészíti az európai nyilvános konzultációra bocsátható dokumentációt az Industry Trilateral (IT3) harmonizációs javaslatcsomagjáról még a B+ csoport 2022 őszi plenáris ülése előtt. A folyamat állását úgy foglalta össze, hogy elvi szinten minden szerződő állam és minden érdekelt fél támogatja a jogharmonizációt, de a nemzeti jogok módosítását igénylő, kézzelfogható eredményeket már sokkal nehezebb elérni. A globális folyamatok ismeretében egyre biztosabban ki lehet jelenten, hogy Európa versenyképességének megőrzése érdekében szükség van a szabadalmi türelmi idő bevezetésére, és minden bizonnyal előnyösebb lenne, ha az európai államok határoznák meg ennek a kereteit, mintha nemzetközi kereskedelmi egyezményekben a partner – különösen az Egyesült Államok – által diktált feltételekkel kellene elfogadni. A konzultáció keretében esély nyílik az európai álláspontok közelítésére is.

Az ESZH beszámolt a türelmi idő tárgyában készülő tanulmányukkal kapcsolatos előrehaladásról is. A decemberi pilot kutatás után finomították a kérdőívet, külön cégekre és egyetemekre. Januárban elindult az adatgyűjtés, a japán és koreai hivatal sok adattal segítette a munkát. A kínai hivatal az állami korlátozások miatt nem adhat adatokat, a hozzájárulásuk lehetséges kereteit ezért még egyeztetik. A tanulmány várhatóan 2022 második negyedévében készül el.

Az elnök az időtartamot érintő lehetséges kompromisszumként vetette fel, hogy a tagállamok előbb a nyers adatokat küldjék meg az ESZH-nak (ez akár azonnal lehetséges a konzultáció lezárulta után), a saját elemzésüket pedig később. Az ESZH-nak ez ellen nincs kifogása, de ebben az esetben lehet, hogy azok a következtetések kerülnek majd a végleges kutatásba, amelyeket az ESZH von le az adatokból.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 170. ülése, online, március 22.

Az ESZH tevékenégi jelentése

Az ESZH elnöke és elnökhelyettesei beszámoltak az ESZH működési tevékenységéről és az SP2023 keretében elért eredményekről.

Az SP2023 első célkitűzése (Goal 1 – elkötelezett, jól informált és együttműködő szervezet kiépítése) vonatkozásban elmondták, hogy a munkaerőtoborzás keretében mintegy 3000

jelentkezés érkezett, amit nagyon eredményesnek ítélnék, külön kiemelték, hogy a jelöltek rendkívül erős képzettségi háttérrel rendelkeznek.

A második célkitűzés (Goal 2 – informatikai rendszer egyszerűsítése és modernizálása) kapcsán kifejtették, hogy milyen eredményeket értek el a szabadalomengedélyezési eljárás munkafolyamatainak digitálissá tételében („*Digital Patent Grant Process*”). A „*Digital File Repository*” rendszerét (amely ipaden is elérhető) kiterjesztették valamennyi elbírálóra, a *front office*-ra és BoA-ra; a WIPO-val folytatott egyeztetés eredményeképpen pedig megkezdődött a PCT-folyamatok fokozatos digitalizálása az átvevőhivataloknál és a kutatási jelentések vonatkozásában.

A harmadik célkitűzés (Goal 3 – magas színvonalú termékek és szolgáltatások hatékony biztosítása) tekintetében beszámoltak a minőség fejlesztését célzó kísérleti projektek elindításáról: sablon az egységes kommunikáció támogatása érdekében; a részlegen belüli szerepek tisztázása; együttműködést lehetővé eszköz beépítése a *Patent Workbench*-be annak érdekében, hogy a közös kommunikáció biztosítható legyen; az általam tárgyát ellenőrző (*Subject-Matter checks*) eszköz beemelése a *Patent Workbench*-be; a minőségi adatok jobb megjelenítése csapatszinten. Majd különböző statisztikai adatokat ismertettek: az időbeli hatékonyság terén mutatkozó eredményeket (a kutatások 90,1%-a kerül időben megküldésre, a vizsgálati szakasz esetében ugyanez az arány 79,2% sztenderd ügyek esetében, míg a felszólalási eljárások során a sztenderd ügyek 41,9%-ában 18 hónapon belül születik döntés), a vizsgálati idő összevetését a 36 hónapos célkitűzéssel, a közzétett szabadalmak alakulását, továbbá a 2022. évi hatékonyság költségvetési hatását.

A negyedik célkitűzés (Goal 4 – globális hatással bíró európai szabadalmi rendszer és hálózat kiépítése) kapcsán tájékoztatást adtak a nemzetközi együttműködések alakulásáról: az ESZH ad otthont júniusban a következő IP5 találkozóznak; több, mint ezer PCT-bejelentést nyújtottak be Kínából az EPO ISA-hoz (legtöbb az ICT területről); megerősített partnerségi megállapodás Brazíliával, Mexikóval, Malajziával, új együttműködés Peru nemzeti hivatalával; LATIPAT MoU, melynek célja a minőség fejlesztése valamint a szabadalmi információkhoz való hozzáférés biztosítása.

Az ötödik célkitűzés (Goal 5 – hosszú távú fenntarthatóság biztosítása) keretében a *governance* & *trasparency* témaköre kapcsán beszéltek a visszajelzések összegyűjtéséről [első, belső szolgáltatásokkal (IT, HR stb.) kapcsolatos elégedettségmérés szervezése], az ISO 9001 kibővítéséről (a hivatal többi részére is), az „*ombuds*” szolgáltatás elindításáról (a második negyedévre ütemezve) és az „*external governance*”-ről (az AC elnöke egyeztetést kezdeményezett az *orientation paper*rel összefüggésben a szervezet átláthatóságának és hatékonyságának növelése érdekében).

Az AC nyugtázta a tevékenységi jelentésben foglaltakat.

A fellebbezési tanácsok (BoA) elnökének 2021. évi jelentése

A fellebbezési tanácsok elnöke a 2021. évre vonatkozóan tájékoztatta az AC-t arról, hogy a videokonferencia útján megtartott szóbeli eljárások – a 2020. évi sikeres bevezetést követően – 2021-ben is nagy szerepet játszottak a BoA tevékenységében, a folyamatban lévő ügyek számában érdemi csökkenést sikerült elérni, és jelentős előrehaladás volt tapasztalható a tekintetben is, hogy a BoA működési hatékonysága a járvány előtti szinthez közelítsen. A célkitűzések között szerepel a folyamatban lévő ügyek számának további csökkentése (7000 alá), valamint biztosítani, hogy az ügyek 90%-át 30 hónapon belül befejezzék.

A jelentés mindezekén túl részletesen kitér a BoA szervezeti reformjára, működésének statisztikai adataira, a minőségi munkavégzés biztosítása és a hatékonyság növelése terén megvalósult fejleményekre, az etikai szabályzattal, a munkavállalókkal, illetve a BoA épületével kapcsolatos kérdésekre, valamint a Bővített Fellebbezési Tanács tevékenységére.

Az AC nyugtázta a tevékenységi jelentésben foglaltakat.

Kinevezések, megválasztások

A napirendi pont keretében kijelölték, illetve megválasztották az ESZSZ és az ESZH egyes tisztségviselőit.

Egységes európai szabadalom és az ezzel kapcsolatos fejlemények; helyzetjelentés

Franciaország, mint az Európai Unió Tanácsának soros elnöke rövid tájékoztatást adott az Egységes Szabadalmi Bíróságról szóló megállapodással (ESZB-megállapodás) és az egységes szabadalommal kapcsolatos fejleményekről. Elmondta, hogy az ESZB-megállapodás ideiglenes alkalmazásáról szóló jegyzőkönyv 2022. január 19-én hatályba lépett, ezt követően 2022. február folyamán megalakultak az ESZB-t működtető bizottságok: az Igazgatási Bizottság, a Költségvetési Bizottság és a Tanácsadó Bizottság. A francia delegáció elmondta, hogy Franciaország célja, hogy EU-elnökségük alatt maradéktalanul befejeződjön az ESZB működésének előkészítése. Kiemelte továbbá, különösen fontosnak tartják, hogy a kvk-k IP-tudatosságának fokozása terén eredményeket érjenek el.

Az ESZH ismertette az egységes hatályú szabadalommal kapcsolatos ütemtervet: IT-rendszer tesztelése (március); a felhasználóknak szóló IT-workshop szervezése (április, június); az ESZB-megállapodás ratifikációs okmányának Németország részéről történő letétbe helyezése (június); az SC által elfogadott UPR-módosítások végrehajtása – IT-rendszer (július); együttműködési, adatcsere-megállapodások (szeptember); bírák képzése – haladó szint (szeptember); ESZB-megállapodás hatálybalépése (október); első lajstromozott egységes hatályú szabadalom (október); egységes szabadalom/ESZB-ünnepség (október).

A gyakorlat egységesítése: javaslat az elsőbbség napjára vonatkozó közös gyakorlatra

Az ESZH röviden ismertette a munkacsoportok tevékenységét, aminek eredményeképpen megszületett az elsőbbségi napról, illetve az igazolásról szóló ajánlás.

Az ESZSZ Igazgatótanácsa Albizottságának (*Select Committee of the Administrative Council, SC*) 26. ülése, München és online, március 23.

Alexander Ramsay, az Előkészítő Bizottság elnöke beszámolt az ESZB-megállapodás hatálybelépését megelőző folyamat előrehaladásáról.

Az ESZB-megállapodás ideiglenes alkalmazásáról szóló jegyzőkönyv 2022. január 19-én hatályba lépett, ezt követően 2022 február folyamán megalakultak az Egységes Szabadalmi Bíróságot (ESZB) működtető bizottságok.

Az Igazgatási Bizottság (*Administrative Committee*) elnöke Alexander Ramsay, elnökhelyettese Johannes Kärcher lett, ülésén elfogadták az alapidokumentumok egy részét, így az ügyrendet, az ESZB pénzügyi és szolgálati szabályzatát, és az EPLC szabályzatot. Az ESZB eljárási szabályzatához több módosítási javaslat is érkezett korábban az Előkészítő Bizottságban, ezért ennek elfogadására csak később kerülhet sor.

A részt vevő tagállamok bejelentették, hogy jelenleg mely városokban terveznek helyi divíziót felállítani az ESZB-nek: ezek Párizs, Düsseldorf, Hamburg, Mannheim, München, Brüsszel, Koppenhága, Helsinki, Lisszabon és Ljubljana. Stockholmban Svédországot és a balti államokat kiszolgáló regionális divíziót terveznek az érintett országok.

A Költségvetési Bizottság (*Budget Committee*) elfogadta az ESZB költségvetését az ideiglenes alkalmazás időszakára.

A Tanácsadó Bizottság (*Advisory Committee*) elfogadta az eljárási szabályzatot és annak az ideiglenes alkalmazás időszakára tekintettel való módosításáról szóló szabályokat, emellett titkos szavazással, egyhangúan megválasztotta elnökének Willem Hoyngot, alelnökének pedig Sylvie Mandelt. A bizottság elfogadta az interjúkra kiválasztott bírójelöltek listáját; az interjúkat a bizottság március 21-én kezdi meg, és a tervek szerint azok május 20-ig tartanak. A bírák kinevezésének még a nyári szünet előtt meg kellene történnie.

A bizottság támogatta az egységes szabadalmi oltalomra vonatkozó végrehajtási szabályok (UPR) 16. szabály (1) bekezdés *w*) pontjának módosítását az 1257/2012/EU rendelet 7. cikke (1) bekezdésének *b*) pontja értelmében az európai szabadalmi bejelentés benyújtásának időpontjában lévő székhelynek az egységes hatályú szabadalmak lajstromába történő bejegyzése tekintetében. A székhely önkéntes megjelölését az ESZH csak akkor jegyzi be a lajstromba, ha azt az európai szabadalom jogosultja az UPR 6. szabálya szerinti egységes hatály iránti kérelemmel együtt nyújtja be.

Az egységes hatályú szabadalmi rendszerre vonatkozó pénzügyi szimulációkat 2013-ban, 2014-ben és 2015-ben tárgyalta utoljára a bizottság. Az utolsó pénzügyi szimulációt

2015 októberében (a 17. ülésen) nyújtották be. 2013-ban az ESZH teljes körűen ismertette a modellezési paramétereket: egyrészt az európai szabadalmak hatályosításának és fenntartásának jelenlegi gyakorlatát, másrészt a nemzeti fenntartási díjakból származó bevételeket (SC/27/13), ami elsősorban a 2011-es hatályosításokon alapul. Az ülésen bemutatott prezentáció célja, hogy aktualizálja a pénzügyi szimulációk alapjául szolgáló paramétereket.

A korábbi nemzeti jogok (egy vagy több szerződő államban az európai bejelentést megelőzően benyújtott, de az európai bejelentés bejelentési vagy elsőbbségi napján vagy azt követően közzétett nemzeti szabadalmi bejelentések) nem képezik a technika állásának részét az ESZH vizsgálati eljárása során, de megsemmisítési okot jelenthetnek, ha az európai szabadalmat hatályosítják azokban a szerződő államokban, ahol a korábbi jog fennáll [ESZE 139. cikk (2) bekezdés].

Mivel egységes hatály csak akkor kérhető, ha az európai szabadalmat valamennyi részt vevő uniós tagállam tekintetében azonos igénypontokkal adják meg (1257/2012/EU rendelet 3. cikk), a vonatkozó korábbi nemzeti jogok megléte a szabadalom teljes körű megsemmisítéséhez vezethet.

A lehetséges korábbi nemzeti jogok minél korábban történő azonosítása különösen fontos az egységes szabadalmi oltalmat választani kívánó felhasználók számára. Az ESZH ezért megerősíti a nemzeti hivataloknak nyújtott támogatását annak érdekében, hogy saját adataik időben történő és teljes körű átadása nagyobb arányban valósuljon meg.

Az Európai Szabadalmi Szervezet Szabadalmi Jogi Bizottságának (*Committee on Patent Law, PLC*) 55. ülése, München és online, május 12.

A szabadalmaztatási eljárásban történő digitális átállást támogató jogi változások: az ESZE végrehajtási szabályzatának módosításai

Az ESZH bemutatta a digitális átállás első fázisát jelentő javaslatcsomagot, amely egyben az ESZE és a PCT közötti összhangot is növeli. Fontos alapelv, hogy a papíralapú és az elektronikus ügyintézésre teljesen egységes szabályokat alakítsanak ki.

Az SP2023 keretében a szabadalom megadására irányuló eljárás digitális átalakításának támogatása és a PCT-vel való nagyobb összhang megteremtése érdekében az ESZH az EPC végrehajtási szabályzatának (VSZ) módosítását javasolja. A javasolt módosítások a VSZ 46., 49., 50., 57., 65., 82., 126., 127. és 131. szabályát érintik, amelyek az ESZH előtti eljárásokban benyújtott dokumentumok alaki követelményeit, a kutatási jelentések és a technika állásaként hivatkozott dokumentumok továbbításának módját, az értesítést és a határidő-számítást szabályozzák.

A bizottság támogatta a javasolt módosításokat, az igazgatótanács júniusi ülését megelőzően azonban az ESZH visszavonta a javaslatot.

Anyagi szabadalmi jogharmonizáció – fejlemények

Bemutatásra kerültek az ESZH tanulmányának előzetes eredményei a türelmi időről. A korábbi kutatásoktól eltérően ez nem a felhasználók véleményére, hanem tényekre volt kíváncsi, ezért hasznos alap a további munkához. A tanulmány legfontosabb megállapításai a következők.

A legtöbb európai bejelentőnek sikerül teljesítenie az ESZE szerinti szigorú újdonsági követelményt. A nyilvánosságra hozatal elhalasztásának vagy elmulasztásának gazdasági költségei csekélyek a bejelentés előtti nyilvánosságra hozataléhoz (*pre-filing disclosure*, *PFD*) képest. Míg az európai vállalatoknak kevés problémájuk van a PFD-vel, az európai kutatóintézetek az ilyen bejelentések miatt az ESZH-nál benyújtott sikertelen bejelentések nagyobb hányadát (7,8%) jelentik, ami gyakran gazdasági következményekkel jár. Az amerikai bejelentők szintén jelentős arányban (7%) vallanak kudarcot az ESZH előtt a PFD-k miatt, de kisebb gazdasági következményekkel.

Amennyiben az ESZH előtt bevezetnék a türelmi időt, a türelmi időre vonatkozó kérelmek száma az éves EP-bejelentések akár 6%-át is elérhetné. Ezeknek a potenciális kérelmeknek a fele amerikai bejelentőktől származna. A potenciális kérelmek további egyharmadát az európai vállalatok tennék ki, ha a türelmi időt választanák a jelenleg szigorú közzétételi politikájuk helyett. Az európai kutatóintézetek ehhez képest elhanyagolható számú türelmi időre vonatkozó kérelmet nyújtanának be.

Az európai szabadalmi rendszer egyensúlyára gyakorolt hatás a türelmi idő kialakításától függ. A türelmi idő egyes bejelentők általi igénybevétele jogbizonytalanságot okozna a szabadalmi rendszer valamennyi felhasználója számára. A korlátok nélküli türelmi idő esetén az amerikai cégek gyakran használnák a türelmi időt, míg a nagyfokú jogbizonytalanság elsősorban az európai cégeket érintené. A nyilatkozattételi kötelezettség és az előhasználati jogok segíthetnének fenntartani a rendszer egyensúlyát és csökkenteni a jogbizonytalanságot azáltal, hogy visszatartják a bejelentőket attól, hogy kényszerítő ok nélkül éljenek a türelmi idő adta lehetőséggel.

A világjárvány 2020. áprilisi kezdete óta az ESZH videokonferencia keretében bonyolított le több mint 12 000 szóbeli tárgyalást, ezek között összetett ügyek (bizonyításfelvétel, nagyszámú résztvevő stb.) is voltak. A technológia nagyobb technikai probléma nélkül működik, az időszerség és az ügyállomány visszaállt a járvány előtti szintre, biztosítva a jogbizonytalanságot minden érdekelt fél számára. A felmérésben részt vevő ügyfelek kétharmada pozitívan értékeli a videokonferenciákat, a panaszok száma jelentősen csökkent. A válaszadók pozitívan értékelték a háttérszolgáltatások elérhetőségét, a feltalálók könnyebb részvételét, valamint az idő- és pénzmegtakarítást és a szén-dioxid-kibocsátás csökkenését. A videokonferencia emellett nyilvános hozzáférést és nagyobb átláthatóságot is biztosít.

Az ESZSZ Költségvetési és Pénzügyi Bizottságának (Budget and Finance Committee, BFC) 128. ülése, május 24.

A pénzügyi szabályzat ütemezett felülvizsgálata

A kapcsolódó dokumentum a pénzügyi szabályzat (*Financial Regulations, FinRegs*) 2. cikkének, és 54. cikke (2) bekezdésének módosítására tesz javaslatot. Az ESZH a módosítások pénzügyi eljárásokra gyakorolt pozitív pénzügyi hatásával számol. A javasolt módosítások 2022. július 1-jével lépnek hatályba. A BFC egyhangúlag támogatta a javaslatot.

A 2021. évi számviteli periódus eredmény- és mérlegadatai

Az ESZH 385,9 millió euró eredménnyel zárta a 2021. évet. Ez 10,6%-kal jobb, mint a 2020. évi eredmény, és jelentősen, 214,9 millió euróval (125,8%) meghaladta a költségvetést.

- A működési eredmény 417,2 millió euró volt, 198,6 millió euróval (90,9%) a terv felett teljesült.
- A működési bevétel 2269,2 millió eurót tett ki, ami 4,8 millió euróval (0,2%) kevesebb, mint a terv, és 79,7 millió euróval (3,6%) több, mint 2020-ban. A bejelentési és kutatási eljárási díjak 20,6 millió euróval (4,9%), a vizsgálat, a megadás és a felszólalás 3,0 millió euróval (0,8%), a fellebbezési eljárás díjbevételei 1,4 millió euróval (36,1%), a megjelölési és megújítási díjakból származó bevételek pedig 49,0 millió euróval (4,3%) nőttek.
- A működési kiadás 1852,0 millió euró volt, ami 203,4 millió euróval (9,9%) elmaradt a költségvetéstől. Az IT-működési kiadások kivételével minden fejezetben alulköltség figyelhető meg a költségvetéshez képest. Az informatikai működési kiadások 24,4 millió euróval (19,6%-kal) meghaladták a költségvetést, és 26,0 millió euróval (21,1%-kal) magasabbak, mint 2020-ban. Ezek a növekedések elsősorban a digitalizáció felgyorsulásának tudhatók be.

A BFC egyhangúlag támogatta a költségvetés 2021-es elszámolási időszakáról készült végrehajtási jelentést.

A könyvvizsgálói testület beszámolója a 2021. évi számviteli periódusról

A 2021. évi éves beszámolóról a BoA korlátozás nélküli könyvvizsgálói véleményt adott, azaz a beszámoló megbízható és valós képet ad a szervezet nettó vagyonáról, pénzügyi helyzetéről és működési eredményéről. Az ellenőrzés során tett megállapításokat a BoA háromfokú skálán prioritizálta. Az auditorok összesen 19 észrevételt tettek, ebből 5 esetben azonnali intézkedés szükséges. A BFC egyhangúlag támogató véleményt fogalmazott meg a beszámolóról.

Negyedéves pénzügyi helyzetkép

Az első negyedév végén a működési eredmény 139,1 millió euró, ami 10,3 millió euróval (8,0%-kal) jobb a költségvetésnél, és 47,5 millió euróval (51,9%-kal) jobb, mint 2021 azonos időszakában. A költségvetési bevétel 602,7 millió eurót tett ki, ami 6,4 millió euróval (1,1%-kal) jobb, mint költségvetés, és 50,2 millió euróval (9,1%-kal) több, mint az előző évben. A teljes költségvetési többlet 134,6 millió eurót tett ki, ami 23,3 millió euróval (20,9%-kal) jobb a költségvetésnél, és 43,8 millió euróval (48,3%-kal) jobb, mint az előző évben. Az eltérés nagyrészt az április 1-jei kétéves díjmelés hatásának tudható be. A 2022 első negyedév végi pénzügyi eredményekről szóló jelentést a BFC tudomásul vette.

Alapfeltevések a 2023. évi költségvetés tervezéséhez

Az ESZH négy forgatókönyvet dolgozott ki: egy növekedési forgatókönyvet, egy közepes növekedési forgatókönyvet, egy alacsony növekedési forgatókönyvet és egy válságforgatókönyvet. Az infláció, a geopolitikai bizonytalanság, a koronavírus-járvány fennmaradó következményei és az ukrajnai háború további bizonytalanságai miatt az ESZH a közepes növekedési forgatókönyvet választotta. Ez alapján az ESZH 2023-ban a bejelentések 2,4%-os növekedését (196 300 kérelem) vetíti előre, és a 2021–2027-es időszakban a bejelentések számában évente átlagosan 1,8%-os növekedést vár, ami 2023-ban 196 300 bejelentés benyújtását eredményezi. A BFC egyhangúlag támogatta a 2023. évi költségvetési tervezés alapfeltevéseit.

Az ESZSZ Igazgatótanácsának (Administrative Council, AC) 171. ülése, München és online, június 29–30.

A 2021-re vonatkozó éves szemle

Az ESZH elnökének rövid bevezetőjét követően a delegációk megtekintették az ESZH éves szemléje alapján készített videót, amely rövid áttekintést adott az előző naptári évben végzett tevékenységekről, bemutatva az SP2023 programjainak főbb eredményeit, a legfontosabb működési eredményeket a minőség, a szociális szempontok, a környezeti fenntarthatóság, az informatikai tevékenységek, a kommunikáció, az adatvédelem és az együttműködés területén, valamint az *Academy* kapcsán. A delegációk hozzászólását követően az ESZH elnöke válaszában kifejtette, hogy a minőségi mutatók a statisztikákat tekintve nem romlottak, az eltérő számok abból adódnak, hogy az ESZH papíralapú eljárásról áttért a digitális eljárásra, aminek eredményeként a kutatások, a vizsgálat, a felszólalási és a fellebbezési eljárások lefolytatásának módja nagymértékben megváltozott. Az AC nyugtázta a 2021-re vonatkozó éves szemlében foglaltakat.

Az ESZH külső irányításának modernizációja

2022 februárjában az ESZH konzultációs eljárást kezdeményezett a tagállamokkal a hivatal külső irányítása (*external governance*) kapcsán. A tárgyalat dokumentum a delegációktól beérkezett visszajelzések összefoglalóját és a javasolt jövőbeli lépéseket tartalmazza. Az AC pozitívan fogadta a javaslatban foglaltakat, és felkérte az AC elnökét, hogy készítsen átfogó ütemtervet a dokumentum egyes pontjai vonatkozásában, és terjessze azokat az AC októberi ülése elé.

A Szabadalmakkal és a Technológiával Foglalkozó Megfigyelőközpont (Observatory on Patents and Technology) létrehozása

Az ESZH elnöke elmondta, hogy az ESZH az SP2023 ötödik célkitűzése keretében létre kívánja hozni az *Observatory on Patents and Technology* intézményét, amelynek fő tevékenysége az innováció és technológia jövőjével, illetve annak szabadalmi rendszerre gyakorolt hatásával kapcsolatos kérdések vizsgálata. Az *Observatory* lehetővé tenné az EPN és az érdekeltek számára, hogy betekintést kapjanak az innovációs szektorban és a szabadalmi rendszerben lezajló folyamatokba. Ezt a tudást kamatoztatva az ESZH és partnerei képesek lennének jobban megfelelni a jelenlegi kihívásoknak, előre jelezni a változásokat és megtenni a gazdasági, szociális és környezeti fejlődéshez vezető intézkedéseket. Az AC pozitívan fogadta a javaslatban foglaltakat.

A Visegrádi Szabadalmi Intézetnek (VSZI) az AC-ülésekre vonatkozó megfigyelői státusz iránti kérelme

Magyarország megköszönte, hogy a kérelem napirendre került, hangsúlyozta a VSZI regionális jelentőségét, és elmondta, hogy a VSZI a *Nordic Patent Institute*-tal azonos jogi koncepción alapul. Az igazgatótanács egyhangúlag jóváhagyta a VSZI megfigyelői státusz iránti kérelmét.

Tisztségviselők kinevezése/megválasztása

A napirendi pont keretében kinevezték, illetve megválasztották az ESZSZ és az ESZH különböző tisztségviselőit. Az AC – többek között – egyhangúlag újraválasztotta *António Campinos* az ESZH elnökének.

Az egységes európai szabadalommal kapcsolatos fejlemények és helyzetjelentés

Franciaország az Európai Unió Tanácsának soros elnökeként rövid tájékoztatást adott az elnökség alatt elért eredményekről. Elmondta, hogy IP-területen két prioritása volt, a kéz-

műves és ipari termékek földrajzi árujelző uniós oltalmára vonatkozó rendelettervezet és a formatervezési mintákra vonatkozó uniós joganyag felülvizsgálata. A földrajzi árujelzőkről (GI) szóló rendelettervezet első kompromisszumos szövegtervezete elkészült a francia elnökség alatt. Az Egységes Szabadalmi Bíróságról (ESZB) szóló megállapodással és az egységes szabadalommal kapcsolatban elmondta, remélik, hogy az ESZB-megállapodás a cseh elnökség alatt hatályba léphet.

Csehország mint az Európai Unió Tanácsának soron következő elnöke elmondta, hogy az egységes szabadalom (UPP) kérdése az illetékes fórumok előtt jó kezekben van, ezért ők a figyelmüket a UPP-n túl leginkább a formatervezési mintákra vonatkozó uniós joganyag felülvizsgálatára, a GI-rendelettervezetre, a kiegészítő oltalmi tanúsítványokra és a szabványmegfelelőségi szempontból elengedhetetlen szabadalmakra fogják fordítani.

Az AC nyugtázta a Franciaország és Csehország jelentésében foglaltakat.

A szabadalom megadására irányuló eljárás digitális átalakítását támogató jogi változások; az ESZE végrehajtási szabályzatának módosításai

Az SP2023 keretében a szabadalom megadására irányuló eljárás digitális átalakításának támogatása és a PCT-vel való nagyobb összhang megteremtése érdekében az ESZH az ESZE végrehajtási szabályzatának (VSZ) módosítását javasolja. A javasolt módosítások a VSZ 46., 49., 50., 57., 65., 82., 126., 127. és 131. szabályát érintik, amelyek az ESZH előtti eljárásokban benyújtott dokumentumok alaki követelményeit, a kutatási jelentések és a technika állásaként hivatkozott dokumentumok továbbításának módját, az értesítést és a határidő-számítást szabályozzák.

A módosítási javaslat értelmében a postai és elektronikus kézbesítések esetén is eltörlésre kerülne a tíznapos kézbesítési fikció, ehelyett az iratot azon a napon kellene kézbesítettnek tekinteni, amely dátum az iraton szerepel, és ez jelentené a határidők számításának kezdőnapját is.

Több hozzászólásban is támogatták a törekvést, azonban aggályaikat is megfogalmazták a tagállamok, ezért az ESZH válaszában elmondta, hogy visszavonják a javaslatot a kérdés további megvitatása érdekében.

A Pénzügyi és Költségvetési Bizottság (Budget and Finance Committee, BFC) elnökének beszámolója a BFC 128. üléséről

A BFC elnöke röviden beszámolt a BFC 128. ülésén történetekről. Elmondta többek között, hogy a BFC egyhangúlag kedvező véleményt adott a 2023-ra vonatkozó előzetes költségvetési orientációkról. Az AC nyugtázta a jelentésben foglaltakat.

A 2023-ra vonatkozó előzetes költségvetési tervek

Az ESZH szolgáltatásokért felelős elnökhelyettese röviden ismertette a javaslatot. Elmondta, hogy a becslések alapján 2023-ban a szabadalmi bejelentések 2,4%-os növekedésével, valamint azzal számolnak, hogy az egységes szabadalmi rendszer elindulása költségvetési szempontból alapvetően semleges lesz. A részletesebb szimulációkat a Select Committee-ben ismertetik. Az AC pozitívan fogadta a 2023-ra vonatkozó előzetes költségvetési orientációkat.

Az ESZSZ Igazgatótanácsa egységes hatályú európai szabadalmakkal foglalkozó albizottságának (Select Committee, SC) 27. ülése, München, június 30.

Alexander Ramsay, az Előkészítő Bizottság elnöke beszámolt az Egységes Szabadalmi Bíróságról szóló megállapodás (ESZB-megállapodás) hatálybelépését megelőző folyamat előrehaladásáról. Elégedett az előkészületek állásával, úgy látja, hogy 2023 első negyedévében megkezdheti működését a bíróság.

Az ESZB-megállapodás ideiglenes alkalmazásáról szóló jegyzőkönyv 2022. január 19-én hatályba lépett, ezt követően 2022 február folyamán megalakultak az Egységes Szabadalmi Bíróságot (ESZB) működtető bizottságok.

Az Igazgatási Bizottság (*Administrative Committee*) a következő, júliusi ülésén jóváhagyja a kiválasztott bírák listáját, akikkel ezt követően az ESZB munkaszerződést köthet, és az ősz folyamán sor kerülhet a képzések lebonyolítására. A bizottság következő ülésén további mérföldkő lesz az eljárási szabályzat elfogadása. Az ülést követően közzéteszik majd a nyilvános előkészítési ütemtervet is.

Az ESZH első prezentációja az egységes hatályú szabadalmi rendszer frissített költségbecslését mutatta be. Legutóbb 2015-ben frissítették az előrejelzést, a becslés módszertana változatlan maradt.

A friss becslések szerint a rendszer működtetésének költsége kb. 400 ezer euróval kevesebb lehet a 2015-ben prognosztizátnál (3,7 millió EUR helyett 3,3 millió EUR). A megta-
karítás az egységes hatályú szabadalmakkal foglalkozó elbírálók közötti munkaátszervezésből eredő emberóra-csökkenésből, IT-hatékonyságnövelésből és a fordítási kompenzáció csökkenéséből adódik. Az utóbbi magyarázata, hogy a 2015-ös becsléshez képest lényegesen kevesebben lehetnek majd fordításkompenzációra jogosultak, mivel eredetileg azt feltételezték, hogy a nem az ESZH hivatalos nyelvén benyújtott bejelentések száma növekedni fog, de 2016 óta csökken.

Az Európai Szabadalmi Akadémia (European Patent Academy, EPA) által szervezett szemináriumok és továbbképzések

Az EPA szervezésében 2022 első felében a következő online szemináriumok és továbbképzések valósultak meg:

- Űrtechnológiák;
- Szabadalmazás az egészségügyben;
- A feltalálói lépés szempontjai;
- A kutatásról szóló tutorált képzés;
- A tisztaság és egység felmérése;
- Az újdonság és a feltalálói lépés felmérése;
- EPOQUNet: a hatékony kutatás művészete;
- CPC-képzés;
- A fellebbezési tanácsok legújabb döntései;
- Kvantumszámítás;
- Szabadalmazhatósági kivételek és kizárások;
- Számítógép segítségével létrehozott találmányok szabadalmazása;
- Patenting in disruptive CII technologies

Egyéb ESZSZ-vonatkozású rendezvények

- Az Európai Szabadalmi Hálózat (EPN) információbiztonságról szóló rendezvénye, online, március 14–15.;
- az együttműködési szabadalmi osztályozásról (CPC) szóló éves találkozó, online, március 15–16.;
- a tagállamokkal folytatott együttműködésről szóló éves találkozó, online, május 4.;
- PATLIB éves konferencia, online, május 12–13.;
- az egységes európai szabadalmi rendszer informatikai vonatkozásairól szóló workshop, online, május 23–25.

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSA SZELLEMI TULAJDONÉRT FELELŐS MUNKACSOPORTJAINAK MUNKÁJÁBAN, ILLETVE EGYÉB UNIÓS RENDEZVÉNYEKEN VALÓ RÉSZVÉTEL

- A szellemi tulajdoni politikával foglalkozó munkacsoport (GIPP) online ülései, január 14., március 25., április 28.;
- az EU Tanácsa szellemi tulajdonnal foglalkozó munkacsoportjainak ülései: február 21.; március 17.; március 29.; április 27.; május 3.; május 16.; május 25.; június 7.; június 29.

AZ EURÓPAI UNIÓ SZELLEMI TULAJDONI HIVATALÁVAL (EUIPO) FOLYTATOTT EGYÜTTMŰKÖDÉS FŐBB ESEMÉNYEI

Az alternatív vitarendezéssel foglalkozó almunkacsoport (ADR sub-WG) ülése, online, február 24–25.

Az ECP6 alternatív vitarendezéssel foglalkozó almunkacsoportja megvizsgálta az alternatív vitarendezési szolgáltatások jelenlegi helyzetét, és meghatározta az ECP6 keretében az alternatív vitarendezéssel kapcsolatos együttműködési lehetőségeket, a kkv-k igényei szempontjából legfontosabb lehetőségekre összpontosítva. Az almunkacsoport – az MBBC jóváhagyásától függően – javasolta felkérni valamennyi tagállami központi iparjogvédelmi hivatalt, köztük a Benelux Szellemi Tulajdoni Hivatalt is arra, hogy önkéntes alapon vegyenek részt a végrehajtásban.

Az első kezdeményezés célja az alternatív vitarendezéssel kapcsolatos tudatosság megteremtése és növelése, valamint annak nemzeti vagy regionális szintű hozzáadott értékének népszerűsítése, különösen a szellemi tulajdon-jogokkal kapcsolatos jogvitákkal összefüggésben.

A második kezdeményezés célja, hogy a tudatosság hiányának problémáját átfogóbb módon kezelje. Az érdekelt nemzeti hivatalok képviselői lehetőséget kapnak arra, hogy az EUIPO alap- és középfokú képzéseiben vegyenek részt, hogy megismerjék az alternatív vitarendezés alapelveit, módszertanát, eljárásait és az ügykezelés alapjait.

A harmadik kezdeményezés célja, hogy támogassa a nemzeti hivatalokat AVR-kapacitásuk kiépítésében azáltal, hogy képzést és akkreditációt biztosít a hivatalok munkatársai számára.

Az EUIPO védjegyekről szóló 27. kapcsolattartó ülése, Alicante, március 22.

Tájékoztató a CP13 „Rosszhiszemű bejelentések” kapcsán bekövetkezett fejleményekről

Az EUIPO munkatársa ismertette a CP13 projekt háttérét, célját és a munka során alkalmazott metodológiát. Az előkészítő fázist követően az EUIPO, 9 nemzeti hivatal és 4 felhasználói szervezet képviselőiből álló CP13 munkacsoport szeptemberben tartotta projektindító értekezletét, melynek során megerősítést nyert a CP13 hatálya. A munkacsoport emellett a különböző fogalmak meghatározására vonatkozó alapelvek lefektetésével, valamint az első tervezet felépítésének véglegesítésével foglalkozott. A 2022 márciusában tartott második ülés során a munkacsoport további fogalmak pontosításával foglalkozott, és többek között megállapodás született a rosszhiszeműség megállapításához szükséges egyes faktorok listájáról. Egyetértés alakult ki emellett a rosszhiszeműség különböző lehetséges eseteiről is. Fontos fejlemény, hogy elkészült a közös gyakorlat első tervezete is. A következő lépéseket ismertette az előadó elmondta, hogy a közeljövőben sor kerülhet az első tervezet körözte-

tésére, amelynek keretében a nemzeti hivatalok is véleményezhetik a szöveget. Az észrevételek beérkezését követően kerülhet sor a munkacsoport következő, októberben tartandó ülésének előkészítésére. Ezt követően a tervezetet közzéteszik nyilvános konzultációra a weboldalon.

Tájékoztató a CP14 „Közrendbe vagy közerkölcsbe ütköző védjegyek” kapcsán bekövetkezett fejleményekről

Az EUIPO munkatársai ismertették a CP14 projekt háttérét, célját és a munka során alkalmazott metodológiát. A 14 tagú CP14 munkacsoport alakuló ülésére 2021 októberében került sor. Ennek során szintén a fogalmak meghatározásának, valamint a kidolgozandó szöveg tervezett felépítésének kérdései kerültek elsősorban előtérbe. A 2022 márciusában tartott második ülés során a munkacsoport további fogalmak pontosításával foglalkozott, és többek között megállapodás született a közrendbe vagy közerkölcsbe ütközés megállapításához szükséges egyes faktorok listájáról. Elkészült a közös gyakorlat első tervezete is. A következő lépéseket ismertette az előadó elmondta, hogy egy összehasonlító elemzést követően májusban kerülhet sor az első, szövegezéssel foglalkozó ülés megtartására. Az első tervezetet köröztetni fogják, ennek keretében a nemzeti hivatalok is véleményezhetik a szöveget. Az észrevételek beérkezését követően kerülhet sor a munkacsoport következő, szeptemberben tartandó ülésének előkészítésére. Ezt követően a tervezetet közzéteszik nyilvános konzultációra a weboldalon.

Tájékoztató „a közös gyakorlatok fenntartása” kapcsán bekövetkezett fejleményekről

Az EUIPO képviselője tartott előadást az ECP4 „a közös gyakorlatok fenntartása és a konvergenciaanalízis 2.0” témájával foglalkozó munkacsoport háttéréről, céljairól, illetve legújabb tevékenységéről. A közös gyakorlatok fenntartása kapcsán elhangzott, hogy a munkacsoport jelenleg a CP1, CP2 és CP3 közös gyakorlatokkal foglalkozik. Elhangzott, hogy az előző ülés óta egy, a felhasználók körében folytatott konzultációt követően megtörtént a CP1 és CP2 közös gyakorlatok frissítése. A következő lépés a dokumentumok lefordítása, a fordítások jóváhagyása, valamint publikálása lesz. Ez utóbbi az év végére várható. A CP3-ra vonatkozó oktatási anyagok szintén jóváhagyásra kerültek. A következő lépés szintén a dokumentumok lefordítása, a fordítások jóváhagyása, valamint publikálása lesz. A CP3 keretében emellett ismeretcsere is sor kerül a felhasználókkal különböző területeken. Az első 2021 novemberében tartották, ahol 23 esetet vitattak meg a résztvevők, köztük 8 nemzeti hivatal képviselői. Az ismeretcsere eredményeinek publikálása 2023 első negyedében várható.

A fellebbezési tanácsok cselekvési terve 2021–2026

A fellebbezési tanácsok kabinetfőnöke az EUIPO részéről áttekintést adott a fellebbezési tanácsok cselekvési tervének megfelelően elindított és folyamatban lévő fellebbezési tanácsai együttműködési tevékenységek helyzetéről. A tevékenységek a külső érdekelt felekkel való együttműködésre irányulnak a fellebbezési tanácsok döntéshozatali gyakorlata, a fellebbezések eljárási vonatkozásai, a fellebbezési eljárások minőségi kezelése és az alternatív vitarendezés területén.

A fellebbezési tanácsok munkatársa beszámolt arról, hogy a fellebbezési tanácsok „Konzisztenciakörök” (Consistency Circles) projektje 2021 májusában indult – kezdetben kísérleti projektként a BoA 2021–2026-os cselekvési terv elindításának előkészítésére – a következőket döntéshozatal fenntartásának és fejlesztésének támogatására. A körök elemzik és megvitatják az ítélkezési gyakorlatot annak érdekében, hogy meghatározzák a trendeket, valamint hogy közös megegyezést alakítsanak ki a releváns jogi kérdésekben, ami az úgynevezett konzisztenciajelentésekben is tükröződik. Ezek nem tekinthetők kötelező érvényűnek a BoA-ra nézve.

Az előadó bemutatta az első jelentések főbb következtetéseit, amelyeket a BoA általános konzisztenciaértekezletén és az európai bírakkal folytatott fórumokon is megvitatnak. Az egyik jelentés a közrendbe és a közerkölcsbe ütköző védjegybejelentésekkel, egy másik pedig a szlogenek megkülönböztetőképességével foglalkozik. A konzisztenciajelentések már elérhetők az EUIPO honlapján. A közrenddel vagy a közerkölccsel ellentétes védjegyekkel foglalkozó jelentés többek között részletesen kitér a „*relevant public*” releváns fogyasztói kör, az „*offensive meaning*”, „szólásszabadság” fogalmának meghatározására. A szlogenek megkülönböztetőképességéről szóló jelentés többek között az értékelési tényezőket és a szlogenek kettős funkcióját elemzi.

Az ügyfélközpontú megközelítés program áttekintése

Az EUIPO munkatársa ismertette az EUIPO új megközelítését, amelynek fókuszában az ügyfélközpontúság áll. Az ügyfélközpontú modell lényege, hogy olyan megoldásokat kínál, amely igazodik az ügyfelek igényeihez, fokozza a hatékonyságot, és személyre szabott interakciókat alkalmaz. Új digitális felhasználói élményt nyújt, fokozza az ügyfélelégedettséget, és a felhasználói visszajelzéseket beépíti az új megoldásokba. Felvázolta a program legfontosabb elemeit. A *Customer Success Solution Project* kapcsán kifejtette, hogy fontos tényező a szegmentáció, és ismertette az ennek keretében alkalmazott metodológiát. A szegmentáció alapján meghatározásra kerül az ügyfélfolyamat, ami alapján kidolgozzák a célzott intézkedéseket.

Az EUIPO rövid áttekintést adott a módszertani útmutatók 2021/2021 évi kiadásainak egyes fejezeteiben bekövetkezett legfontosabb módosításokról, majd ismertette a 2022–2023-as időszakra vonatkozó munkatervet.

Az EUIPO képviselői a 2022-es képzési terv újdonságait is ismertették. Háromféle oktatási tevékenység létezik, 752 kurzus elérhető. Új virtuális oktatászoba jött létre. A webináriumok mellett további újdonságok az ún. „mesterkurzusok”, amelyek csak a nemzeti hivatalok és az EUIPO alkalmazottai számára elérhetők. Visszajelzéseket várnak a nemzeti hivataloktól a képzési tervet illetően.

A Megfigyelőközpont online ülése a közzféra képviselői részére, Párizs, május 4–5.

A Megfigyelőközpont 2021-ről szóló tevékenységi jelentése

A Megfigyelőközpont munkatársa áttekintést adott a folyamatban lévő eseményekről, szakmai rendezvények és online események várhatók a kulturális örökség, kalózkodás és IP-jogsértések témájában. A 2021-es év tevékenységéről szóló jelentés négy követelményt fogalmaz meg az IP-jogok védelme kapcsán: modern és a szociális környezet által védett jogszabályi háttér, a szervezett bűnözés elleni elkötelezett küzdelem, tudatosságnövelés és hozzáférhető termékek.

Tájékoztítás az EU Bizottság részéről

A Bizottság képviselője beszámolt arról, hogy a szellemi tulajdon-védelem és jogérvényesítés területén milyen elsődleges fontosságú témák és események fémjelezték a 2021-es évet az EUIPO egyes tevékenységei mentén lebontva. Elmondta, hogy a *Digital Service Action Plan*-ről politikai megállapodás született. Beszámolt az *EU Audiovisual Observatory Report*-ról, amelynek kiemelt témája az online jogsértések és a sportesemények voltak, valamint a vámhatóságoknak szóló két kockázatelemzés elkészültéről.

Az OLAF jelentése szerint a COVID-19-cel kapcsolatos termékek piaca hamisítás szempontjából tavaly is nagy aktivitást mutatott, több mint százmillió termék került lefoglalásra.

Az OECD tiltott kereskedelem elleni küzdelemmel foglalkozó munkacsoportjának (Task Force on Countering Illicit Trade, TF-CIT) tájékoztatása

A TF-CIT képviselője elmondta, hogy 2021-ben sem született EU-szintű megállapodás. Kiemelte, hogy gyakorlati tapasztalataik szerint az áruk 2%-át tudják vizsgálni, így lehetetlen feladat, hogy minden illegális áru lefoglalásra kerüljön.

Az OECD képviselője elmondta, hogy a hamisított termékek a szürke zónában helyezkednek el, és a hatékony eredményekhez az egyes termékekre (nem általánosságban a té-

mára) kell fókuszálni. Munkájuk 70%-át az teszi ki, hogy gazdasági tényeket és adatokat szolgáltatassanak annak érdekében, hogy megérthessék a tiltott kereskedelem rendszerét és logikáját. Elmondta továbbá, hogy jelenleg a kkv-k állnak a vizsgálódások középpontjában. Rámutatott, hogy a legfőbb problémát a szabadkereskedelmi zónák és a kisebb csomagok jelentik a gyakorlati szakemberek számára, céljuk erre megoldást találni.

Főbb mérföldkövek 2022-re

A napirendi pont alatt beszámoltak a tervezett 19 akcióról, ennek keretében szó esett egy, a nyomozást vezetőik számára készülő kézikönyvről, az EUROPOL-lal együttműködve hat akció támogatásáról, valamint a CEPOL-lal közös képzésről. Elhangzott, hogy a tudásépítés érdekében regionális szemináriumot rendeznek majd, valamint e téren a bírói hálózatban (EIPPN) is aktívak lesznek. Kiemelték továbbá az októberben Budapesten megrendezésre kerülő jogérvényesítési konferenciát is.

A 2021-ben született tanulmányok felsorolásában helyet kapott három EUIPO–OECD-tanulmány, valamint a mesterséges intelligencia jogérvényesítésre gyakorolt hatásáról, a veszélyes hamisítványokról és a növényfajta-oltalomról szóló tanulmányok publikálása. Az IPEP kapcsán szó volt az e-áfára vonatkozó fejlesztésekről. Az *out-of-commerce* művekhez kapcsolódóan az előadó beszámolt arról, hogy az irányelv megjelenése óta szignifikáns növekedés volt megfigyelhető a találatokban (>800 000).

Tavaszi páneurópai kampány

A Megfigyelőközpont munkatársa beszámolt arról, hogy a nemzetközi hamisításellenes világnap június 8-án kerül megrendezésre. 27 ország bevonásával online audiovizuális médiatartalmak és nyomtatott anyagok készülnek, amelyeket a tagállamok is szabadon terjeszthetnek, valamint ennek elkészülte kapcsán felkérték a jelenlevőket, hogy ajánljanak interjúpartnereket.

Az ifjúsági korosztályra fókuszáló *scoreboard* fő üzenete szerint a megkérdezettek 37%-a szándékosan, 37%-a nem szándékosan vásárolt hamis termékeket, 48% pedig nem tudta, hogy hamisítványt vásárolt (ebből 60% nem tudta megkülönböztetni, 39%-át pedig nem érdekelt).

A kalózkodás kapcsán ismertette, hogy a megkérdezettek 60%-a nem töltött le/streamelt illegális forrásból származó tartalmat, 33%-uk viszont igen (ebből 21% szándékosan, 12% véletlenül – ez utóbbin belül 69% nem tudott róla, vagy nem tudta megkülönböztetni).

Alternatív vitarendezési tréning, online, június 3.

A tréning célja az EUIPO fellebbezési tanácsainak eljárásai során elérhető alternatív vitarendezési szolgáltatások bemutatása volt a nemzeti hivatalok munkatársai számára. A fellebbezési tanácsok hatáskörébe tartozó eljárásokban az EUIPO ADR-központján keresztül a következő alternatív vitarendezési módok érhetők el ingyenesen a felek számára: mediáció, békéltetés, tárgyalási segítségnyújtás és szakértői ténymegállapítás.

KÉT- ÉS TÖBBOLDALÚ HIVATALKÖZI EGYÜTTMŰKÖDÉSI TEVÉKENYSÉG

Február 8-án videokonferencia keretében az SZTNH és az EUIPO munkatársai megvitatták a két szervezet közötti együttműködés kérdéseit az ún. technical meeting keretei között.

Április 21-én tartották online formában a Visegrádi Szabadalmi Intézet (VSZI) technikai szakértői és IT/minőségbiztosítási munkacsoportjainak ülését.

Június 2-án videokonferencia keretében került sor a Visegrádi Szabadalmi Intézet Igazgatótanácsának 16. ülésére. Az IT soros elnöke Magyarország képviselője, dr. Lábod Péter elnökhelyettes.

AZ SZTNH KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL MEGVALÓSULT, A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEHEZ KAPCSOLÓDÓ NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEK

Április 27-én az SZTNH és az EUIPO közös szervezésében került megrendezésre az „*Ideas Powered for Business*” elnevezésű online szeminárium. Az előadók bemutatták, hogy milyen jelentősége van a szellemi tulajdonnak a kis- és középvállalkozások számára, illetve hogy milyen uniós finanszírozás áll rendelkezésükre szellemi tulajdonhoz fűződő jogaik védelme érdekében.

Május 12-én az SZTNH az EUIPO-val és az EURiddel együttműködésben „IPforYou” címen online szemináriumot rendezett, elsősorban szellemi tulajdonnal foglalkozó jogászok és szakemberek számára. Az előadások érintették az európai uniós védjegyek kapcsán a feltétlen kizáró okokat és a használat révén megszerzett megkülönböztetőképességet, valamint bemutatásra került a kis- és középvállalkozások támogatására létrehozott SME Fund.

A SZELLEMI TULAJDON VÉDELMEVEL KAPCSOLATOS EGYÉB NEMZETKÖZI RENDEZVÉNYEKEN VALÓ HIVATALI RÉSZVÉTEL

További rendezvények az SZTNH munkatársainak részvételével:

- a Nemzetközi Védjegy Szövetség (INTA) online ülése, február 10.;
- „Creative IPR History” konferencia, Oslo, február 17–18.;
- EUIPN éves együttműködési találkozó, Thessaloniki, április 4–6.;

- EUIPO regionális szellemi tulajdoni szeminárium, Vilnius, április 21–22.
- a Nemzetközi Védjegy Szövetség (INTA) éves találkozója, online, április 30–május 4.;
- „Hidrogéntechnológiák a közlekedésben” konferencia, Pozsony, május 17–18.;
- WIPO üzleti titok szimpózium, Genf, május 23–24.
- üzleti delegációs utazás, Rabat, június 1–4.;
- Az EUIPO Igazgatótanácsának (Management Board, MB) és Költségvetési Bizottságának (Budget Committee, BC), illetve az MB és BC összevont ülése, Alicante, június 7–9.
- „Szellemi tulajdoni statisztikák a döntéshozóknak” – OECD konferencia, Varsó, június 14–15.;
- PCT-hatóságok találkozója, online, június 20–22.;
- az Európai Dizájn Szövetségek Hivatalának (BEDA) online elnökségi ülése, január 11., február 8., március 8., április 12., május 10., május 28., június 14.;
- regionális webinárium a Szingapúri Védjegyjogi Szerződésről, online, június 28.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Andorra

Ma már nem mondható furcsának, hogy egy olyan világban, ahol majdnem mindent el lehet adni, még az államoknak is eszükbe jut, hogy tőkét kovácsoljanak saját nevükből, és védjegyként oltalmat kérjenek rá. Egyre nehezebbnek tűnik azonban egy ilyen védjegy lajstromoztatása, amit az EU Szellemi Tulajdoni Hivatala (European Intellectual Property Office, EUIPO) által a T 806/19. sz. ügyben tavaly hozott döntés is megerősített.

Andorra kormánya uniós védjegybejelentést nyújtott be a következő megjelölésre vonatkozóan

Andorra

árúk és szolgáltatások széles körének, nevezetesen a „fényképek” (16. áruosztály), „dohány” (34. áruosztály), „pénzügyek, ingatlanügyek” (36. áruosztály), „utazásszervezés” (39. áruosztály), „oktatás; képzés; szórakoztatás; sport és kulturális tevékenységek; könyvkiadás” (41. áruosztály) és „szépségápolás” (44. áruosztály) megjelölésére. Az EUIPO elutasította, a fellebbezési tanács pedig megerősítette az elutasítást, mert olyan védjegyről van szó, amely a megjelölt áruk és szolgáltatások földrajzi eredetének pusztá megjelöléséből áll.

A felperes fellebbezést nyújtott be az EU Törvényszékénél (General Court of the EU, GC), többek között azzal érvelve, hogy Andorra állam nem ismert az érintett áruk és szolgáltatások tekintetében, és ezért a fogyasztók a bejelentett védjegyet nem hozhatják összefüggésbe azok földrajzi eredetének megjelölésével.

A GC elutasította a fellebbezést, és megerősítette az ANDORRA védjegy leíró jellegét. A „fényképek” (16. áruosztály) és az „utazásszervezés” (39. áruosztály) tekintetében a GC úgy ítélte meg, hogy a bejelentett védjegy közvetlen utalást jelenthet a fényképek készítésének helyére, és Andorra kiemelkedő turisztikai jellegére tekintettel arra utalhat, hogy az általa megjelölt utazási szolgáltatások ebből a régióból származnak. Ami a 41. és 44. áruosztályba tartozó szolgáltatásokat illeti, az elutasítás indokolt volt, mert Andorra egy sajátos oktatási rendszerről és sajátos szépségápolási kezelésekről ismert.

Érdekes módon a dohánytermékekkel (44. áruosztály) kapcsolatban a GC megállapította, hogy közismert tény Andorra államban a kedvező gazdasági feltételek melletti dohányárúsítás, vagyis Andorra állam és a dohánytermékek között kapcsolat áll fenn. Ez az asszociáció

* DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda.

alkalmas arra, hogy a fogyasztók a védjegyet az áruk földrajzi eredetére utaló jelzésként érzékeljék. Azok számára, akik már jártak Andorrában, és tisztában vannak annak gazdag dohánytermesztési múltjával (valójában a turizmus előtt a dohánytermelés volt az ország fő gazdasági pillére), valószínűleg meglepő, hogy ebben az összefüggésben nem említik ezt – bár ez természetesen ugyanarra az eredményre vezetett volna.

A 36. áruosztályba tartozó szolgáltatások esetében a GC hasonló megállapításokat tett, leszögezve, hogy a bejelentett védjegy utalhat a szóban forgó szolgáltatások egyik jellemzőjére, nevezetesen arra, hogy azok olyan kedvező adórendszer hatálya alá tartoznak, mint amilyen Andorra államban létezik..

Ez az ügy azt mutatja, hogy milyen nehéz lehet a földrajzi nevek lajstromozásának megszerzése, különösen a gazdasági tevékenységek széles körét sajátos forgalmazási feltételek mellett nyújtó helyeken. Valóban elmondható még egyszer, hogy a földrajzi árujelzőknek megfelelő védjegyek tekintetében a GC senkinek sem tesz engedményeket.

Ausztrália

A DABUS egy állítólagos mesterséges intelligencia, és a bejelentő Mesterséges Feltaláló Projektje a szabadalmi jog határait tesztelte azzal, hogy több joghatóság alatt is megpróbálta elérni a DABUS-nak a szabadalom feltalálójaként való elismerését, korlátozott sikerrel.

Amint arról e folyóirat 2021. októberi számának 98–99. oldalán beszámoltunk, Ausztrália volt az első olyan joghatóság, ahol a Mesterséges Feltaláló Projekt érdemi sikert aratott: a szövetségi bíróság egy bírása 2021 július 30-i döntésében úgy ítélte meg, hogy nincs akadály a DABUS feltalálóként való megnevezésének. A szabadalmi hivatal elnöke fellebbezett. Figyelemre méltó, hogy a fellebbezés elbírálására öt bíróból álló testületet hoztak létre, kettővel többet, mint a legtöbb fellebbezés esetében.

a) A döntés

2022. április 12-én a teljes bíróság egyhangúlag a szabadalmi hivatal elnökének javára döntött, és ezzel hatályon kívül helyezte a korábbi megállapítást. A leghasznosabb az volt, hogy a teljes bíróság alaposan áttekintette a jogosultsággal kapcsolatos korábbi hatósági határozatokat és kommentárokat, amelyek arra az elkerülhetetlen következtetésre jutottak, hogy az ausztrál szabadalmi törvény alkalmazásában:

- „a szabadalom megadására való jogosultság eredete az emberi erőfeszítésekben rejlik, amelyeket egy korlátozott időtartamú monopólium megadásával jutalmaznak”;
- „csak természetes személy lehet feltaláló”;
- „a feltalálót úgy kell azonosítani, hogy csak olyan személy lehessen, akinek a számára engedélyezhető szabadalom” és
- „valami, ami nem rendelkezik jogi személyiséggel, nem eredményezhet átruházást”.

Kommentár

Pazarlásnak tekinthető, ha egy öt bíróból álló testület azért ül össze, hogy egy korábbi döntést egy hiányos jogszabály-(újra)értelmezéssel kapcsolatos kérdésben hatályon kívül helyezzen. Ezért nem volt váratlan, hogy a fellebbviteli bíróság továbbment, és határozottan javasolta a jelenlegi politikai beállítások újragondolását a mesterséges intelligencia fényében. A bíróság kimondta:

„Véleményünk szerint a mesterséges intelligenciával és a találmányokkal összefüggésben számos megfontolandó tétel merül fel. Ezek közé tartozik, hogy a politika szempontjából újra kell-e definiálni a feltaláló személyt, hogy az magában foglalja a mesterséges intelligenciát is. Ha igen, akkor kinek a teljesítményére kell szabadalmat adni? A lehetőségek között szerepel egy vagy több: annak a gépnek a tulajdonosa, amelyen a mesterséges intelligencia szoftvere fut, a szoftver fejlesztője, a forráskód szerzői jogának tulajdonosa, az a személy, aki a mesterséges intelligencia által a kimenete kifejlesztéséhez használt adatokat bevezeti, és kétségtelenül mások is. Ha egy mesterséges intelligencia képes feltalálóként elismertetni magát, akkor a feltalálói tevékenység mércéjét újra kell-e kalibrálni oly módon, hogy azt többé ne az adott területen dolgozó feltételezett, nem feltaláló szakember tudására és gondolatmenetére való hivatkozással ítéljék meg? Ha igen, hogyan? Milyen szerepe lehet továbbra is a hamis sugalmazás vagy megtévesztés miatti visszavonási oknak olyan körülmények között, amikor a feltaláló egy gép?”

Ezekhez hozzátennénk: vajon egy mesterséges intelligencia képes-e találmányt létrehozni, vagy pedig olyan eszköz, amelynek segítségével új és hasznos dolgok hozhatók létre anélkül, hogy találmány jönne létre?

E célból fontos megjegyezni, hogy a teljes bíróság döntése egy olyan elfogadott tényállás alapján született, amelyben nem neveztek meg alternatív feltalálót. A teljes bíróság gondosan kiemelte, hogy „dr. Thaler a DABUS forráskódja és a DABUS-t működtető számítógép szerzői jogának tulajdonosa, és hogy ő felel a karbantartási és üzemeltetési költségekért is”, amiből arra lehet következtetni, hogy a feltalálói tevékenység e természetes személynek tulajdonítható. De legalábbis egyelőre ez a megállapítás megválaszolatlan maradt.

Belgium

Az elmúlt években jelentősen megnőtt a *grands crus* (minőségi) borok értékesítési piaca és értéke. Például a bordeaux-i borászatok termékei (pl. Château Petrus, Château Latour, Château Lafite-Rothschild, Château Mouton Rothschild és Château Margaux) a világ legdrágább borai közé tartoznak.

A műkincspiachoz hasonlóan a borokkal való spekuláció is vonzza a hamisítókat, akik remélik, hogy részesülhetnek abból a hatalmas haszonból, amelyet az ilyen borok viszonteladása évente termel. A hamisítók szokásos gyakorlata, hogy megszerzik a jól ismert borok

valódi, üres palackjait és címkéit, és azokat gyengébb minőségű termékkel töltik fel abban a reményben, hogy magas áron tudják eladni a hiszékeny vásárlóknak.

Amellett, hogy ez a gyakorlat félrevezeti a vásárlókat a borok eredetiségével és eredetével kapcsolatban, aláássa az érintett borászatok márkapresztízsét is. Csökkenti a szűkösség érzetét, amelyet az évjáratonként csak korlátozott számú hektolitert előállító márkatulajdonosok ügyesen fenntartanak.

Az ilyen hamisított borok nyilvánvalóan problémát jelentenek a bordeaux-i körzetek számára. Azonban nem ez az egyetlen fajta védjegybitorlás, amellyel a neves francia borászatoknak szembe kell nézniük. Néha egyszerűen a tekintélyes márkajelzések hétköznapi tárgyakra történő felhelyezése lehetővé teszi a hamisítók számára, hogy magasabb áron adják el termékeiket. A COVID-19 járvány következtében az arcmaszkok a védjegyekkel való visszaélés új területévé váltak.

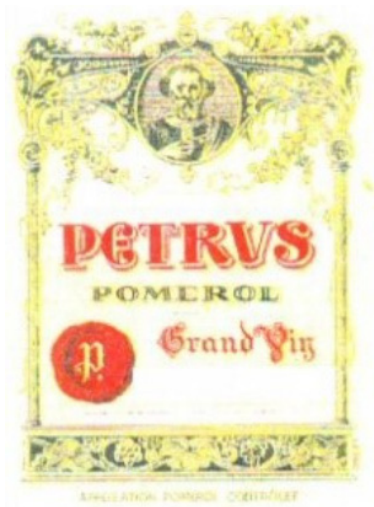
Egy nemrégiben hozott belga bírósági határozat a jól ismert PETRUS védjegy (1. ábra) presztízsének kihasználásával foglalkozik.

1. ábra

a) Dekorációs célú jogellenes borcímkék

2021. január 6-án a Hainaut-i elsőfokú (korrekciós) bíróság Charleroi-i részlege döntést hozott [Petrus kontra X (19C000951)] a PETRUS közismert ábrás védjegy megsértésével kapcsolatban (2. ábra).

2. ábra

b) Tények

Az ügy egy olyan személy elfogására vonatkozott, aki több mint 3000 Château Petrus bor-címkét tartott magánál a charleroi-i Gosselies repülőtéren. Az alperes elismerte, hogy a címkék hamisítványok voltak. Azt is állította, hogy a címkéket feketeribizli-lével érlelte, hogy a megjelenésük megfeleljen az állítólagos évjáratuknak. Nem gondolta azonban, hogy megsérti a Petrus jogait, mivel a címkéket borbárok díszítésére, nem pedig palackokra való felragasztásra szánták.

c) Döntés

A charleroi-i bíróság azt válaszolta, hogy az alperes érvelése téves. Mivel a megsértett ábrás védjegy jó hírű védjegy, annak használata a megjelölt áruktól eltérő áruk (pl. dísz tárgyak) tekintetében is tilos. Kérdésesnek azt lehetett tekinteni, hogy az alperes a védjegy jó hírnevét és megkülönböztetőképességét jogosulatlanul kívánta-e kihasználni, mivel a címkéket azzal a céllal szerezte be, hogy az ilyen címkével ellátott dísz tárgyakat magas áron értékesítse tovább. A bíróság védjegyhamisítás büntetettét állapította meg.

Ezzel a döntéssel a charleroi-i bíróság megerősítette, hogy a védjegyhamisítás károsítja az érintett védjegy presztízsét és jó hírnevét. Ebben az esetben a hamisított tárgyakat nem adták el, így a Petrusnak nem keletkezett anyagi kára. Az ügy azonban erkölcsi kárt okozhatott.

Az ügy egyik érdekes pontja a kártérítés kiszámítása volt. A charleroi-i bíróság úgy ítélte meg, hogy minden egyes hamisított címke tovább sértette a PETRUS védjegy kizárólagos és ritka jellegét. Ezért az erkölcsi kárért a bíróság jogsértő termékeként 10 eurós átalányösszegű kártérítést ítelt meg.

Egy védjegy hírnevének megalapozása hosszú és költséges folyamat. Ha egy védjegy eléri ezt a státuszt, mint a bordeaux-i borászatok esetében, a tulajdonosa szélesebb körű oltalomra tarthat igényt, amely kiterjed a védjegylajstromban nem szereplő árukra és szolgáltatásokra is. Bár egy ilyen védjegy tulajdonosa szélesebb körű oltalmat kap, az ilyen elismerés hátránya, hogy az ilyen védjegyek nagyobb valószínűséggel válnak a gátlástalan jogsértők által elkövetett élősködés és jogosulatlan használat célpontjává.

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság Szellemi Tulajdoni Hivatala (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) elutasította az *Inver House Distillers* (Inver) által benyújtott, egy versenytárs védjegyének törlésére irányuló kérelmet.

a) Háttér

A szóban forgó védjegy a *Destileras M.G., S.L.* és az *Importaciones y Exportaciones Varma, S.A.* (a jogosultak) tulajdonában van, és egy megkülönböztető alakú palack 2D-s képéből áll, amelyen a MASTER'S logó és egy oroszlán látható. A határozatot azon az alapon hozták, hogy a jogosultak sikeresen bizonyították védjegyük tényleges használatát az Egyesült Királyságban.

A 2012-ben benyújtott nemzetközi bejelentést és az Unió 2013-as megjelölését követően a jogosultak 2014 júliusában a 33. áruosztályba tartozó ginre vonatkozóan uniós védjegyet szereztek a MASTER'S védjegyre. A brexit átmeneti időszakának 2020. december 31-i lejártát követően az UKIPO önműködően létrehozta az eredeti nemzetközi bejelentés bejelentési napját, átvéve a hasonló brit védjegyet (a vitatott védjegy). 2021 márciusában az *Inver* a védjegyekről szóló 1994. évi törvény 46. szakasza alapján a használat hiányára hivatkozva kérte a vitatott védjegy törlését.

A védjegy törvény 46. szakasza (1) bekezdésének a) pontja értelmében az öt évnél hosszabb ideje lajstromozott védjegyek megszűnésnek vannak kitéve, ha azokat az Egyesült Királyságban a lajstromozást követő öt éven belül vagy bármely más folyamatos öt éves időszak alatt nem használták ténylegesen. Az *Inver* a használat állítólagos elmulasztásának két időszakára hivatkozott: 2014 júliusától 2019 júliusáig, illetve 2016 márciusától 2021 márciusáig.

b) Az Inver beadványai

Az Inver a törlés alátámasztására többféle érvet terjesztett elő.

(i) Ábrás vagy alaki védjegy

Először is az Inver előadta, hogy a vitatott védjegyet ábrás védjegyként, nem pedig alaki védjegyként kell kezelni, mivel ellenkező esetben a védjegy az uniós lajstromozásénál tágabb hatályú lenne. Az UKIPO ezt elfogadta, arra hivatkozva, hogy az eredeti nemzetközi bejelentés ábrás védjegyre vonatkozott.

(ii) Megkülönböztetőképeség

Másodszor az Inver előadta, hogy a jogosultak által benyújtott egyes bizonyítékok nem támasztják alá a vitatott védjegy tényleges használatát, mert a lajstromozott és a használt védjegy között bizonyos eltérések vannak.

A védjegytvörvény 46. szakaszának (2) bekezdése szerint a védjegyhasználat magában foglalja „a védjegy használatát olyan formában, amely olyan elemekben különbözik, amelyek nem változtatják meg a védjegy megkülönböztetőképességét abban a formában, amelyben lajstromozták”. Az UKIPO a jogosultak bizonyítékainak vizsgálata során megállapította, hogy azok valóban kisebb eltéréseket mutatnak. Ugyanakkor azt is megállapította, hogy a vitatott védjegy megkülönböztetőképesége a szeszes italok vonatkozásában a MASTER'S szóban, az oroszlanos ábrázolásban és az üveg egyedi alakjában rejlik. E megkülönböztető elemek elrendezésének kisebb eltérései a védjegyjogosult termékein elfogadhatók voltak, és az olyan szavak, mint a „London Dry Gin” és a „Tridistilled Gin” elhagyása elhanyagolható volt, minthogy ezek csupán leíró jellegűek voltak a védjegyjogosult áruira nézve.

c) Az UKIPO határozata

Az UKIPO számos hiányosságot talált a jogosultak által benyújtott reklám- és marketingbizonylatokban. Az értékesítési bizonyítékokat (amelyek mindössze 17 számlát tartalmaztak) „messze nem találták meggyőzőnek”, különösen az Egyesült Királyság virágzó ginpiacának összefüggésében.

Ennek ellenére az UKIPO megjegyezte, hogy a tényleges használat a bizonyítékok átfogó értékelését igényli, és arra a következtetésre jutott, hogy „az érintett időszakokban egy kizárólagos kiskereskedő számára értékesítés történt következetesen és ismétlődően”, és hogy „a jogosultak megkísérelték védjegyük alapján piac megteremtését és fenntartását áruik számára”. Az UKIPO ezért meggyőződött arról, hogy a vitatott védjegyet ténylegesen használták az Egyesült Királyságban, és az Inver törlés iránti kérelmét elutasította.

d) Tanulságok

A határozat megnyugvást jelent a védjegytulajdonosok számára, mert azt mutatja, hogy egy védjegy használatának nem kell mennyiségileg jelentősnek lennie ahhoz, hogy valódi legyen. Szintén a védjegytulajdonosok megkönnyebbülésére talán még meglepőbb az a megállapítás, hogy a használt és a lajstromozott logók közötti kisebb eltérések, még akkor

is, ha ezek a megkülönböztető elemek elrendezését érintik, nem feltétlenül végzetesek, és figyelembe vehetők a tényleges használat meghatározásakor.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Intellectual Asset Management (IAM) 2021 végén végzett összehasonlító felmérésében a felhasználók ismét az Európai Szabadalmi Hivatalt (ESZH) választották a világ öt legnagyobb szabadalmi hivatala (IP5) közül az első helyre a szabadalmak és szolgáltatások minősége tekintetében. A 2022. évi felmérést szeptemberben és októberben végezték több száz, szellemi tulajdon-jogokkal foglalkozó szakember körében. A résztvevőket az ESZH-ről, a Japán Szabadalmi Hivatalról, a Koreai Szellemi Tulajdon Hivataláról, az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivataláról és a Kínai Nemzeti Szellemi Tulajdoni Adminisztrációról kérdezték. Az ESZH a felmérés 2010-es kezdete óta mindkét kategóriában az első helyen áll.

A válaszadók több mint egynegyede (26%) „kiválónak” minősítette az ESZH által engedélyezett szabadalmak minőségét, ami a tavalyi 23%-hoz képest is javulást jelent, és jóval a többi IP5 hivatal által kapott minősítés előtt helyezkedik el. A válaszadók között nagy volt az egyetértés abban is, hogy az ESZH a minőséget továbbra is magas szinten tartja. Összességében a válaszadók több mint 87%-a „jónak”, „nagyon jónak” vagy „kiválónak” minősítette az ESZH szolgáltatásait, amivel ismét jóval megelőzte a többi IP5-hivatalt.

Továbbá az „IAM azt is megállapította, hogy az ESZH számára továbbra is a minőség a legfontosabb”. Az ESZH az egyetlen olyan hivatal, ahol a megadott szabadalom minősége a bejelentések benyújtásának legfőbb indítéka lehet. Az összes többi országban a helyi piac kereskedelmi jelentősége a legfontosabb. Az egyik válaszadót idézzük: „Az ESZH előnyben van a jobb kutatás, a magas színvonalú vizsgálat és az egyértelműséget kikényszerítő szabályok miatt”.

B) Az alább vizsgált ügyben a bejelentő fellebbezett a vizsgálati osztály azon határozata ellen, amely elutasította a 12 810 245.6 sz. európai szabadalmi bejelentést azzal az indoklással, hogy nem elégedett a bejelentő által a leírásban annak érdekében végzett módosítással, hogy azt összhangba hozza az engedélyezett igénypontokkal. A fellebbezési tanács megvizsgálta, hogy milyen jogalapon követelhető meg a bejelentőtől a leírás módosítása az igénypontokkal való összhang érdekében, és arra a következtetésre jutott, hogy ilyen jogalap nincs. Ezért az ügyet a szabadalom engedélyezésének elrendelésével 2021. december 16-án visszautalta a vizsgálati osztálynak (T 1989/18 sz. döntés).

a) Az ügy háttere

A vizsgálati osztály elutasító döntését azzal indokolta, hogy a leírás módosításai állítólag nem felelnek meg az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 84. cikkében foglaltaknak,

különösen amiatt, hogy a találmány tárgyát szélesebb körben leíró részeket tartalmazott, mint az egyik engedélyezett expressziós vektor (ami egy mesterséges nukleinsav-konstrukció, amely ebben az esetben egy antitest előállítására szolgál).

b) A találmány egyik megvalósítása

A vizsgálat során a bejelentő úgy reagált a határozatra, hogy az engedélyezett igénypontok és a leírás közötti ellentmondásokat az ESZH irányelvei F-IV. részének 4.3. pontjában foglaltak szerint úgy szüntette meg, hogy a „a találmány egyik megvalósításában” kifejezést illesztette be az expressziós vektort leíró szakasz elé. A vizsgálati osztály úgy vélte, hogy ez és hasonló módosítások az ESZE 69. cikkének (1) bekezdése figyelembevételével értelmezve nem teszik egyértelművé az engedélyezett igénypontok által meghatározott oltalmi kört, ezért elutasította a szabadalmat.

A bejelentő fellebbezett, kifejezetten rámutatva arra, hogy „az ESZE nem írja elő, hogy a leírás ... azon részeit, amelyekre az ... engedélyezni kívánt ... igénypontok ... már nem terjednek ki, 'nem kapcsolódó közlésként' kell megjelölni, vagy akár törölni kell, amikor a leírást az említett igénypontokhoz igazítják”.

c) Egyértelmű igénypontok és alátámasztott leírás

Következésképpen a fellebbezési tanács elemezte az ESZE kevésbé eltérő rendelkezéseit, amelyeken a leírás módosításának követelménye alapulhatott volna. Először is arra a következtetésre jutott, hogy az ESZE 84. cikkének 2. mondata [„Az (igénypontoknak) világosnak és tömörnek kell lenniük, és a leírásnak alá kell támasztania őket”] csak magukra az igénypontokra vonatkozik, a leírásra nem. Ez a mondat tehát csupán azt határozza meg, hogy az igénypontoknak önmagukban világosnak, tömörnek és a leírással alátámasztottnak kell lenniük. Fontos, hogy megállapította: „Különösen, ha az igénypontok önmagukban világosak és a leírás által alátámasztottak, akkor azok egyértelműségét nem befolyásolja, ha a leírás olyan tárgyat tartalmaz, amelyet nem igényelnek.”

Ezután a fellebbezési tanács hivatkozott az ESZE 69. cikkére, és arra a következtetésre jutott, hogy az „nem fontos, mivel csak az oltalom terjedelmével foglalkozik, és nem az egyezmény azon követelményével, amelynek meg kell felelnie a bejelentésnek vagy a szabadalomnak. ... Az egyértelműséget nem befolyásolja, ha a leírás nem igényelt tárgyat tartalmaz.”

d) A fellebbezési tanács az igénypontokról

A fellebbezési tanács megvizsgálta az ESZE 42. szabálya (1) bekezdésének c) pontját is, amely meghatározza, hogy a „leírásnak ... az igényelt találmányt ... műszaki probléma ... és megoldás formájában kell ismertetnie”. Arra a következtetésre jutott, hogy ez csupán „azt kívánja, hogy a leírás ismertesse, a találmány hogyan értelmezhető egy műszaki probléma megoldásaként”, és „nem látják, a fent említett rendelkezés hogyan lehet jogalapja annak, hogy a bejelentőtől főszabályként megköveteljék a leírás összhangba hozását az engedé-

lyezni szándékozott igénypontokkal”, és „a leírásból távolítsa el azokat a részeket, amelyek olyan megvalósításokat tárnak fel, amelyeket nem igényelnek”. A tanács ezt követően megállapította, hogy az elutasított bejelentés tartalmazott az ESZE 42. szabály (1) bekezdésének c) pontja szerinti követelményeknek megfelelő szövegrészeket, és megállapította, hogy ennek hiánya sem képezhetne volna a bejelentés elsőfokú elutasításának alapját.

A leírás hozzáigazítását kívánó jogalap megtalálásának utolsó lehetőségként a fellebbezési tanács a 48. szabály (1) bekezdésének c) pontját vizsgálta, amely szerint „az EP-bejelentés nem tartalmazhat ... olyan nyilatkozatot vagy más dolgot, amely az adott körülmények között nyilvánvalóan lényegtelen vagy szükségtelen”. A tanács először is megjegyezte, hogy ez a szabály szabadalmi bejelentésekre, nem pedig megadott szabadalmakra vonatkozik. Ezután megjegyezte, hogy „az ESZE 48. szabálya teljes mértékben hallgat a jogkövetkezményről”, következésképpen nem úgy kell felfogni, mintha az lenne a célja, hogy olyan súlyos szankciót szabjon ki, mint az elutasítás, amennyiben a szabályt esetleg nem tartják be, ami ebben a konkrét esetben egyáltalán nem volt egyértelmű, különösen annak fényében, hogy a fellebbezési tanács nem talált semmilyen útmutatást a jogszabályban arra vonatkozóan, hogy mi minősülhet „nyilvánvalóan lényegtelennek vagy szükségtelennek”.

e) A fellebbezési tanács döntése

A tanács a következő megállapítással zárta elemzését: „Nem látjuk, hogy az ESZE fent említett rendelkezései vagy bármely más rendelkezése hogyan vezethetnének ahhoz a követelményhez, hogy a leírásban ... szereplő ... megvalósítások, amelyek általánosabb jellegűek, mint egy adott független igénypont tárgya, kötelesek egy olyan igénypont lehetséges tárgyát képezni, amely ettől a független igényponttól függ”. Ezért a fellebbezési tanács az ügyet a szabadalom megadására vonatkozó rendelkezéssel visszautalta a vizsgálati osztálynak.

C) Az ESZH Vizsgálati Osztálya az EP2719395 számmal publikált bejelentést többek között az egyértelműség hiánya miatt utasította el. A bejelentés 1. igénypontja alapvetően olyan készítményre irányult, amely egy „adszorpciós részen” keresztül egy „oldhatatlan fémsóhoz” adszorbeált, Toll-féle receptor (TLR) agonistát tartalmaz.

A bejelentő fellebbezett az elutasítás ellen, és ellenérveket nyújtott be a vizsgálati osztály indokolásával szemben, amely az egyértelműség hiányát kifogásolta. A fellebbezési tanács sem találta egyértelműnek az igénypontokat, de más okokból. A kérelmező nem nyújtott be választ a fellebbezési tanács konkrét egyértelműségi kifogásaira, ezért a fellebbezési tanács a fellebbezést a várakozásnak megfelelően elutasította. Annak ellenére, hogy a válaszadás mellőzésének előre látható volt az eredménye, a tanács egyértelműséggel kapcsolatos álláspontja érdekes marad, és általános tanításként szolgálhat minden EP-bejelentő számára.

A vizsgálati osztály csak a főigénypontban szereplő kifejezéseket kifogásolta. Különösen a „TLR-agonista” kifejezést ellenezte, mert az olyan funkcionális meghatározás, amely szerkezetileg nem rokon vegyületek sokaságát öleli fel, amelyek a Toll-féle receptorcsalád

különböző tagjaira specifikusak, és potenciálisan olyan, még nem létező vegyületeket is felölelnek, amelyekről csak a jövőben fogják megállapítani, hogy TLR-agonista funkcióval rendelkeznek. Erre tekintettel a vizsgálati osztály kifogásolta az „adszorpció rész” kifejezést is egyértelműség hiánya miatt, mert különböző, egymással össze nem függő szerkezeteket foglal magában.

A fentiekkel ellentétben a fellebbezési tanács konzervatívabb megközelítést alkalmazott, és nem csak az 1. főigénypontban, hanem a 2–5. függő igénypontokban is az egyértelműség hiányát állapította meg. A főigénypontban érdekes módon kifogásolta az „oldhatatlan fémsó” kifejezést, megjegyezve, hogy az 1. igénypont nem határoz meg egy oldhatósági küszöbértéket, amelynek alapján egy adott só „oldhatatlannak” minősíthető, és azt sem adja meg, hogy az oldhatatlanságot milyen feltételek mellett kell értékelni, beleértve például a pH-tartományt stb. is. Megjegyzendő, hogy az elutasított bejelentés eredeti leírása nem tartalmazta a fogalom megfelelő meghatározását vagy hasonló információt a probléma esetleges orvoslására.

Ezután a 2. igényponttal kapcsolatban, amely előírja, hogy „a készítményben levő összes TLR-agonista legalább 80%-a adszorbeálódik az oldhatatlan fémsóhoz”, a fellebbezési tanács megjegyezte, hogy az említett állítás nem határozza meg, hogy a százalékos arányok tömeg%-ban vagy mol%-ban értendők-e, még akkor is, ha a benyújtott leírás egyáltalán nem említette a molaritást, és ebben a konkrét összefüggésben mindig a „tömeg szerinti” százaléktételekre vonatkozott.

Továbbá a 3. és a 4. igénypontot kifogásolták, mert az elérendő eredményként vannak megfogalmazva, és hiányoznak az említett eredmények elérésére vonatkozó részletek, mint például a TLR-agonista jelenlétének biztosítása az injekció beadásának helyén egy meghatározott időtartam után, vagy alacsonyabb csúcscsérum-koncentráció elérése a nem adszorbeált TLR-agonistához képest.

Végül az 5. igénypontban a fellebbezési tanács kifogásolta a gyanútlanul látszó „az 1. igénypont szerint” kifejezést, amelyet az előtte levő vessző szerencsétlen elhelyezése miatt nem tekintett egyértelműnek a tekintetben, hogy az 1. igénypont melyik kifejezésére vonatkozik.

A fenti észrevételek mindegyike mutatja, hogy fellebbezés megindítása előtt fontos átgondolni és esetleg finomhangolni az igénypontok megfogalmazását, különösen akkor, ha az elsőfokú vizsgálat során egyértelműségi kifogásokat emeltek.

D) Az Európai Szabadalmi Szervezet tagállamai megszavazták *António Campinos* elnök újabb ötéves, 2023. július 1-jén kezdődő megbízatását. A döntést a szervezet igazgatótanácsának 2022. június 29-én Münchenben tartott ülésén hozták meg.

A portugál állampolgárságú António Campinost 2018. július 1-jén nevezték ki az ESZH elnökévé. Vezetése alatt az ESZH 2019-ben elindította 2023-as stratégiai tervét, amely a

fenntarthatóságra, valamint a felhasználók és a nyilvánosság számára nyújtott legmagasabb színvonalú szolgáltatások nyújtására összpontosít.

Hivatali idejének megkezdése után Campinos elnök széles körű digitális átalakuláson vezette át az ESZH-t, amelynek keretében a személyzet már 2020 márciusában gyorsan átállt az általános távmunkára. Az új online munkafolyamatok és eszközök által kiváltott hatékonyságnövekedésen túl a digitális átalakulás a felhasználók számára is jelentős előnyökkel jár. A videokonferencia általános alkalmazása a szabadalmi ügyek szóbeli tárgyalásain például a világjárvány idején is lehetővé tette a szabadalmi bejelentők számára az ügyintézt.

A felhasználókkal folytatott konzultáció fokozásával az ESZH az elmúlt években megkészt szerezte erőfeszítéseit termékei és szolgáltatásai minőségének fenntartása és javítása érdekében, miközben a fenntarthatóságot mélyebben beépítette működésének minden részletébe.

Újbóli kinevezése alkalmából Campinos elnök a következőket mondta: „Megtiszteltetés volt a szolgálat az első ciklusban, és megtisztelő számomra ez a második megbízatás is. Alig várom, hogy együtt dolgozhassak valamennyi kollégámmal és érdekelt féllel, akik nagyban hozzájárultak eddigi eredményeinkhez, és döntő szerepet játszanak abban, hogy olyan globális szabadalmi rendszert építhessünk ki, amely megfelel az innovációs közösség igényeinek”.

Az igazgatótanács ülésén bemutatták az ESZH 2021. évi felülvizsgálatának eredményét is. A tagállamok teljes mértékben támogatták a hivatal által a 2023-as stratégiai terv öt céljának megvalósítása terén elért komoly eredményeket.

E) Az ESZH-hoz 2021-ben 188 600 szabadalmi bejelentés érkezett, ami az eddigi legmagasabb szám. Az ESZH által 2022. áprilisban közzétett adatok azt mutatják, hogy a 2020-as enyhe visszaesés (-0,6%) után tavaly jelentősen megugrott a szabadalmi bejelentések száma, amely a vállalatok kutatás-fejlesztési beruházásainak korai mutatója. A legerősebb növekedést a digitális kommunikáció és a számítástechnika mutatta.

„A szabadalmak iránti tavalyi erős kereslet azt mutatja, hogy az innováció továbbra is erőteljes maradt. Ez rávilágít az európai és a világ innovátorainak kreativitására és rugalmasságára” – mondta António Campinos, az ESZH elnöke.

A szabadalmi bejelentések száma a 2017. évi 166 594-ről 2018-ban 174 481-re és 2019-ben 181 532-re nőtt, majd 2020-ban 180 417-re csökkent. Így a 2021. évi 188 600-as szám 4,5%-os növekedésnek felel meg.

A digitális kommunikáció (+9,4%-os növekedés 2020-hoz képest) mint a legtöbb európai szabadalmi bejelentést tartalmazó terület 2021-ben kismértékben megelőzte az orvostechológiát (+8,0%). A számítástechnika volt a harmadik legerősebb terület, az első tíz között a legnagyobb növekedéssel (+9,7%). A kapcsolódó területek közül az audiovizuális technológia (+24%) és a félvezetők (+21%) kisebb alapról indulva példátlan növekedést mutattak. A digitális technológiákra vonatkozó szabadalmi bejelentések nagymértékű növekedése a digitális átalakulást mutatja, például az intelligens városi mobilitás területén.

A gyógyszeripar (+6,9%) és a biotechnológia (+6,6%) szabadalmi tevékenysége szintén tovább növekedett, ami az oltóanyagokkal és az egészségügy más területeivel kapcsolatos magas szintű innovációt támasztja alá.

A 2021. évi bejelentések első öt származási országa közül ismét az USA volt az első 44 533 bejelentéssel, az összes bejelentés 25%-át adva, ezt Németország követte 25 969 bejelentéssel (14%), majd rendre Japán 21 661 (11%), Kína 16 685 (9%) és Franciaország 10 537 bejelentéssel (6%) következett. A szabadalmi bejelentések erősen koncentrálódnak néhány országra: 2021-ben az európai szabadalmi bejelentések 64%-át öt ország (Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Svájc, Hollandia, Egyesült Királyság) adta. Magyarország 118 bejelentéssel a 39. helyezést érte el.

Az ESZH-nál 2021-ben a szabadalmi bejelentések növekedését elsősorban a Kínából (+24% 2020-hoz képest) és az USA-ból (+5,2%) érkező bejelentések okozták. Különösen a kínai vállalatok által benyújtott szabadalmi bejelentések száma emelkedett meredeken, az elmúlt évtizedben több mint négyszeresére. A Dél-Koreából érkező bejelentések száma szintén emelkedett 2021-ben (+3,4%), míg Japánban enyhe visszaesés volt tapasztalható (-1,2%). Az ESZH 38 európai tagállamából érkező szabadalmi bejelentések száma nőtt tavaly (+2,8%), de relatív értelemben az Európából érkező bejelentések aránya tovább csökkent: a 2013-as 50%-ról 2021-re 44%-ra esett vissza, mivel egyre több Európán kívüli, különösen ázsiai szereplő igyekszik találmányait az európai piacon ortalom alá helyezni.

Európa első számú bejelentő országai, Németország (+0,3%) és Franciaország (-0,7%) lényegében stabilak maradtak, míg az Egyesült Királyságból érkező bejelentések további enyhe csökkenést (-1,2%) mutattak. A legtöbb európai ország bejelentési aktivitása 2021-ben ismét növekedésnek indult: jelentősen nőttek a szabadalmi bejelentések Svédországból (+12,0%), Finnországból (+11,2%), Dániából (+9,2%), Spanyolországból (+8,9%), Olaszországból (+6,5%), Svájcban (+3,9%), Belgiumból (+3,3%) és Hollandiából (+3,1%). Komoly növekedés volt tapasztalható az 1000 bejelentés alatti egyes országokban is, mint például Törökországban (+21%), Portugáliában (+13,9%) és Lengyelországban (+12,8%). Az egy főre jutó szabadalmi bejelentések tekintetében Svájc, Svédország, Dánia, Hollandia és Finnország ismét az országok rangsorának élén állt.

Az ESZH-nál 2021-ben (akárcsak 2019-ben) a Huawei volt a vezető szabadalmi bejelentő vállalat 3544 bejelentéssel, őt követte a 2020-as listavezető Samsung 3435 és az LG 2422 bejelentéssel. Az Ericsson és a Siemens egyaránt egy hellyel lépett előre a negyedik, illetve az ötödik helyre 1884, illetve 1720 bejelentéssel. Az első tizben négy európai, két dél-koreai, két amerikai, valamint egy-egy kínai és japán vállalat található.

Az ESZH bejelentőinek jelentős hányada kisebb szervezet: tavaly minden ötödik, Európából származó, az ESZH-nál benyújtott szabadalmi bejelentés egyéni feltalálótól vagy közép- (250 alkalmazottnál kevesebbet foglalkoztató) és kisvállalkozástól származott, további 5% pedig egyetemektől és állami kutatószervezetektől érkezett.

F) 2022. márciusban lezárult a 2022-es európai minősítő vizsga (European Qualifying Examination, EQE), miután a március 8-tól március 18-ig tartó vizsgaidőszak véget ért. A sikeres EQE-jelöltek kérhetik felvételüket a hivatásos képviselők jegyzékébe, és ezt követően képviselhetik ügyfeleiket az ESZH előtt. Az EQE-t az európai szabadalmi rendszer és a szabadalmi ügyvivői szakma minőségbiztosítási pecsétjének tekintik.

A világ egyik legigényesebb és legrangosabb szakmai vizsgájának megszervezése a világjárvány ellenére is lehetséges volt az új, digitális EQE-nek köszönhetően. A jelöltek 2021 óta a vizsgát az általuk választott helyen, számítógépen, elektronikus dokumentumok segítségével tehetik le.

2022-ben 2800 jelölt iratkozott be az öt EQE-vizsgafeladat egyikére vagy többre, amelyek együttesen 24 órát vettek igénybe. Összesen 130 vizsgaoldal állt rendelkezésre az ESZH három hivatalos nyelvén, és a vizsgáztatásnak három szintje volt. A felügyelői csapat 60 tagja, akik közül sokan az epi önkéntes jelentkezői voltak, technikai segítséget és tanácsadást nyújtottak a vizsga előtt, alatt és után.

A 2022-es év jelöltjei olyan új fejlesztésekben részesültek, mint a dolgozatok képernyőn jegyzetekkel való ellátásának lehetősége, az integrált megbeszéléstámogatási funkció, valamint a dolgozatok kibővített ütemezése (a 2021-es EQE jelöltjei kérésének megfelelően). Az epi-önkéntesekből álló csoport által készített vizsgaszimulációk, az egyéni támogatás és a szerkesztési útmutatás bevezetése 2021-ben és 2022-ben szintén segítette a jelölteket a vizsgára való felkészülésben.

G) A 2022. május 23-mal kezdődő hét egy kisebb mérföldkő volt az európai szabadalmak világában. Az ESZH közzétette ugyanis az EP4000000A1 számú – négymilliomodik – szabadalmi publikációját.

Bár ilyen kerek szabadalmi publikációs szám nem gyakran fordul elő (a hárommilliomodik szabadalmi publikáció, az EP3000000A1 még 2016-ban jelent meg), ami igazán felkeltheti az érdeklődést, az a publikáció tárgya. Ezt a mérföldkövet ugyanis egy mesterséges intelligencia (MI, artificial intelligence, AI) alapú alkalmazásra irányuló szabadalmi bejelentés testesíti meg.

Az EP4000000A1 sz. bejelentés – a francia *L'Oréal* kozmetikai vállalat által benyújtott kérelem – egy gépi tanulási modell használatára vonatkozik, amely egy képen látható arc bőrszínének a fényviszonyoktól független megbecsülésére szolgál.

Ez csak egy újabb lenyűgöző példa a mesterséges intelligencia egyre nagyobb mértékű elterjedésére. A mesterséges intelligencia ma már életünk számos területét áthatja, és alkalmazásai kiterjednek többek között a számítógépes látásra, a természetes nyelvfeldolgozásra, a beszédfeldolgozásra, az irányítási módszerekre és a robotikára. Ha valaki akár az interneten szörföl, akár online vásárol vagy bankol, akár virtuális asszisztensével beszélget, minden valószínűség szerint mesterséges intelligencia is szerepet játszik benne.

Az EP3000000A1 idején még csak mintegy 300 bejelentés vonatkozott a számítógépes látásra a mesterséges intelligencia területén. Ez 2021-re több mint 1900 publikációra emelkedett, ami igen figyelemre méltó növekedés.

Tehát lehet, hogy több mint pusztán véletlen, hogy az EP4000000A1 egy MI-alapú szabadalmi bejelentés.

És elgondolkodtató, hogy vajon mi lesz az EP5000000A1 tárgya?

H) Az ESZH és az Európai Innovációs és Technológiai Intézet (EITI) egyetértési megállapodást írt alá, amely általános keretet biztosít a két szervezet közötti együttműködési tevékenységeknek. Az ESZH elnöke, *António Campinos* és az EITI igazgatója, *Martin Kern* által aláírt megállapodás a két szervezet egymást kiegészítő szerepére támaszkodik a társadalmi kihívásokat kezelő innováció és a modern szellemi tulajdon (Intellectual Property, IP) kultúrájának előmozdításában Európában.

Az aláírók hangsúlyozták, hogy a fenntartható növekedés megteremtése érdekében támogatni kell az európai innovációs ökoszisztémákat, többek között az ESZH szabadalmi információk központjainak európai szintű hálózata (PATLIB) és az EITI tudás- és innovációs közösségei közötti együttműködés előmozdításával. Ezek a közösségek Európa-szerte helyi szervezetekkel működnek együtt innovációs központokként, amelyek a nagyobb EITI-közösséget alkotják. A rendszer az EITI munkájának egyik központi pillére, amelyet az Európai Unió 2008-ban hozott létre Európa innovációs képességének megerősítése érdekében.

„Az EITI-vel való partnerségünk segít abban, hogy még hatékonyabban megosszuk a tudást, és a legjobb szakértelemmel támogassuk az innovátorokat, a kezdő vállalkozásokat, a kkv-kat és általában a vállalkozásokat Európa-szerte. Ezzel egyidejűleg fokozni fogjuk az európai szabadalmi rendszer hatását, javítva a szabadalmi információhoz való hozzáférést, és növelve a szabadalmi tudás erejének tudatosítását” – mondta António Campinos.

„Az EITI-ben támogatjuk az innovációt, hogy napjaink nagy globális kihívásaira – az egészségügytől az éghajlatváltozásig – választ adhassunk. Örömmel dolgozunk együtt az ESZH-val, hogy annak szakértelmét felajánljuk innovátorainknak, segítve őket abban, hogy megvédjék és hasznosítsák a szellemi tulajdont, amely akkor keletkezik, amikor ötleteiket az európai polgárok számára termékekké és szolgáltatásokká alakítják. Különösen a kkv-k és az induló vállalkozások gyakran nem rendelkeznek elegendő kapacitással és tudással ahhoz, hogy ezt maguk is megtehessek. Az EITI és az ESZH közötti együttműködéstől azt várjuk, hogy egyre több innovációnk alapozódjon meg olyan üzleti modelleken, amelyek képesek fenntartani magukat és nagyobb hatást gyakorolni” – mondta Martin Kern.

A megállapodás meghatározza, hogy milyen együttműködési tevékenységeket kell továbbfejleszteni a következő éves munkatervekben. Az együttműködés alábbi négy fő területét határozták meg: vállalkozástámogatási tevékenységek, technológiai trendek és gazdasági tanulmányok, oktatás és képzés, valamint tudatosság-növelés és hírverés.

A megállapodás értelmében a két szervezet megosztja egymással a személyzetük folyamatos képzése szempontjából fontos ismereteket és szakértelmet, valamint további közös erőfeszítéseket tesz a legújabb gazdasági tanulmányok terjesztése és népszerűsítése terén.

Az Európai Unió Bizottsága (European Commision, EC)

Az alábbiakban az Európai Unió Bizottságának az SPC-kre vonatkozó javaslatát ismertetjük.

a) Az ügy háttere

A kiegészítő oltalmi tanúsítványok (Supplementary Protection Certificates, SPC-k) olyan kiegészítő jogok, amelyek a forgalomba hozatali engedélyezési eljárás alá vont gyógyszerek vagy növényvédő szerek szabadalmi oltalmát legfeljebb további öt évvel meghosszabbítják. A jelenlegi rendszer szerint az SPC iránti kérelmeket minden egyes uniós tagállamhoz külön-külön kell benyújtani. Továbbá, bár az SPC megszerzésének mindössze négy törvényes anyagi jogi követelménye van [lásd a 469/2009/EK rendelet 3. cikkét és az 1610/96 sz EK rendelet 3. cikkének (1) bekezdését], e követelmények értelmezése a nemzeti szabadalmi hivatalok között esetenként eltér, még az Európai Unió Bírósága (EUB, Court of Justice of the EU, CJEU) által hozott számos olyan előzetes döntéshozatali eljárás ellenére is, amelyek megpróbálnak nagyobb egyértelműséget teremteni. Ezért nem ritka, hogy a nemzeti szabadalmi hivatalok eltérő következtetésekre jutnak ugyanazon szabadalom oltalmitanúsítvány-családjá tekintetében, ami az EU-ban hiányos oltalomhoz vezet.

b) Szabadalmak és SPC-k

Az SPC-k a szabadalmi oltalom szerves részét képezik, különösen a gyógyszeripari termékek esetében. A szabadalom egy találmányt véd, és legfeljebb 20 évre megadja a jogot arra, hogy a szabadalom jogosultjának beleegyezése nélkül másokat kizárjanak a szabadalmazott találmány hasznosításából. Az SPC egy olyan kiegészítő jog, amely legfeljebb öt és fél évre terjeszti ki a szabadalmi oltalmat bizonyos gyógyszerekre és növényvédő szerekre. Az SPC célja, hogy kompenzálja a szabadalom jogosultját azért az idővesztéséért, amely a termékre vonatkozó szabadalom megadása és a termék forgalomba hozatali engedélyének megszerzése között keletkezett, ami lehetővé tette a szabadalom kereskedelmi hasznosítását. A kiegészítő oltalmi tanúsítványokat jelenleg nemzeti alapon adják ki.

c) Az Európai Bizottság javaslata

Az egységes szabadalmi rendszer (unified patent, UP) és az Egységes Szabadalmi Bíróság (Unified Patent Court, UPC) rendszerének várhatóan 2022 végén/2023 elején történő bevezetésével az Európai Unió Bizottsága most bejelentette, hogy új jogszabályjavaslatot kíván előterjeszteni az EU-ban az SPC-t megadására vonatkozó egységes eljárásról. E bejelentés

szerint a kezdeményezés egy „egyedüli (unitary) SPC-t és/vagy egyetlen (single) eljárással nemzeti (national) SPC-k kötegét engedélyező eljárás bevezetésére irányul”.

A javaslat megállapítja, hogy a kiegészítő oltalmi tanúsítványok megadása, kezelése és érvényesítése terén az uniós országok között fennálló különbségekből adódó hatékonysági hiányosságok korlátozott és széttagolt jogi kereteit kezelni kell. A javaslat négy kulcsfontosságú kérdést határoz meg.

1. Az uniós országok eltérő eredményei az engedélyezési eljárásokban.
2. Az egységes SPC-oltalom hiánya a jövőbeli egységes szabadalomhoz.
3. Az SPC-vel kapcsolatos információk nem optimális átláthatósága.
4. Magas költségek és adminisztratív terhek az SPC-felhasználók számára.

Az EC rendeletjavaslata az SPC-k hozzáférhetőbbé és hatékonyabbá tételére tesz kísérletet. Az EC azzal érvel, hogy ez végső soron az egészségügyi ágazat javát szolgálja, és a javaslatban négy konkrét szakpolitikai célt jelöl meg.

1. A jogbiztonság növelése az SPC-k megadására vonatkozó eljárásban.
2. Egységes SPC-védelem biztosítása az egységes szabadalmak vonatkozásában.
3. Az SPC-vel kapcsolatos információk átláthatóbbá (pl. világosabbá, könnyebben hozzáférhetővé, érthetőbbé és könnyebben értelmezhetővé) tétele.
4. Az EU-ban az SPC-oltalom megszerzési és fenntartási költségeinek és terheinek csökkentése.

Az EC még az alábbiakat jegyzi meg az SPC-eljárással kapcsolatban.

1. Nincs szakpolitikai változtatás, vagyis a jelenlegi jogalkotási rendszer az SPC-k nemzeti jóváhagyása terén továbbra is fennmaradna.
2. Nem szükséges megváltoztatni a nemzeti szabadalmi hivatalok bevált gyakorlatát és az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatát. Az EC nem foglalkozik az egységes szabadalmak egységes kiegészítő szabadalmi oltalmának kérdésével, sem pedig a kiegészítő szabadalmi oltalmi tanúsítvány megszerzésével és fenntartásával kapcsolatos költségekkel és terhekkel.
3. Indokolt lehet egy központosított SPC-rendszer létrehozása az EU-ban, valamint az SPC-rendelet célzott módosításai. A javasolt központosított rendszer a következőkből állhatna:
 1. egységes SPC a készülő egységes szabadalomhoz való kapcsolódás érdekében;
 2. egységesített eljárás a nemzeti SPC-k megadásához egységes SPC létrehozása nélkül; vagy
 3. a fenti két lehetőség kombinációja.

Az EC hatásvizsgálatot javasol a központosított SPC-rendszer részleteinek meghatározásához, például arra vonatkozóan, hogyan nézhet ki a vizsgáló és a megadó hatóság, milyen nyelvi követelményekkel kell számolni, és milyen formában történhet a határozatok bírósági felülvizsgálata.

d) A javaslat hatása

Az EC szerint az egységesített SPC-eljárás bevezetése jelentősen csökkenteni fogja az SPC-k kérelmezésének jelenlegi költségterheit a tagállamokban. Emellett az EC úgy véli, hogy az egyszerűsített SPC-rendszer nagyobb jogbiztonságot eredményez a generikus és bioszimiláris gyógyszerek gyártói számára, amelyek az EU-ban értékesített összes felírt gyógyszer mennyiség 67%-át teszik ki.

A javaslat célja, hogy javítsa az EU innovációs ösztönzőit a gyógyszer- és agrokémiai iparban, és ezáltal több és jobb terméket biztosítson az egyének számára. A javaslat azt is állítja, hogy a generikus és bioszimiláris gyógyszerek időben történő bevezetése „kulcsfontosságú a közegészségügyi költségvetések fenntarthatósága szempontjából az EU népességének elöregedésével összefüggésben”.

e) Következő lépések

Bár valószínű, hogy az új uniós rendelet inkább egyszerűsíti az SPC-kérelmezési eljárást, semmint hogy lényegesen megváltoztatná annak megadási alapját, az EC továbbra is figyelemmel fogja kísérni a javaslatot, ahogyan áthalad az uniós jogalkotási folyamatokban. A konzultációs folyamat 2022. április 5-én zárult le, és 61 érdekelt féltől érkezett visszajelzés.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala elutasította a *Sonia Brownell Orwell Estate* (SBOE) három védjegybejelentését, amelyek egyrészt a közismert író, *George Orwell*, másrészt – a második és a harmadik – Sonia Brownell Orwell irodalmi műveivel kapcsolódnak, és a szórakoztató, kulturális és oktatási ágazatban szereplő árukra és szolgáltatásokra vonatkoznak. Az ügyek az EUIPO Bővített Fellebbezési Tanácsához kerültek.

A Nemzetközi Védjegy Szövetség (International Trademark Association, INTA) önként beavatkozott a közismert művek személyeit vagy címeit tartalmazó védjegyek lajstromozására irányuló kérelmekbe, bizonyítva a kérdés fontosságát, és biztosítva a témával kapcsolatos ítélkezési gyakorlat egységes fejlődését.

Az INTA beadványokat nyújtott be annak alátámasztására, hogy az SBOE jogosult az ilyen védjegyek európai uniós szintű lajstromozására olyan áruk tekintetében, mint a 9. áruosztályba tartozó „könyvek; kiadványok”; a 16. áruosztályba tartozó „nyomtatványok; művészeti alkotások”; a 28. áruosztályba tartozó „játékok; szórakoztató anyagok”; és végül a 41. áruosztályba tartozó „oktatási és szórakoztató szolgáltatások”.

A George Orwell-ügyben (R 2248/2019) a vizsgálók azon az alapon utasították el a védjegybejelentést, hogy egy híres személy – jelen esetben a klasszikus angol irodalom ismert szerzője – nevét viselő kifejezések a védjegybejelentésben szereplő áruk és szolgáltatások, nevezetesen könyvek, filmek, szórakoztató, kulturális és/vagy oktatási szolgáltatások esetében leíró jellegűnek tekintendők. Az ilyen bejelentéseket az EU 1001/2017 sz. védjegyren-

delete 7(1)*b*) és *c*) cikke értelmében nem tekinthették megkülönböztetőképeséggel rendelkezőnek. Az EUIPO vizsgálója ugyanerre a következtetésre jutott olyan híres irodalmi művek címeire vonatkozó lajstromozási kérelmek esetében is, mint az „1984” (R 1922/2019. sz. ügy) és az „Állatfarm” (R 1719/2019. sz. ügy).

Az értelmezési nehézségek abból adódnak, hogy az EUIPO fellebbezési tanácsain belül nem egységesek a nézetek és a határozatok, ami következőképpen visszahat a hivatal iránymutatásaira. A határozatok homogenitásának hiánya indokolta az ügyek Bővített Fellebbezési Tanács elé utalását. Az európai uniós védjegyéről szóló 2018/625 sz. felhatalmazáson alapuló rendelet 37(1) cikke szerint a fellebbezési tanács a Bővített Fellebbezési Tanács elé utalhat egy ügyet, ha úgy találja, hogy a fellebbezési tanácsok eltérő határozatokat hoztak olyan jogi kérdésekben, amelyek befolyásolhatják az ügy kimenetelét.

Az INTA szerint az az érvelés, miszerint a szóelem közismert volta miatt a védjegy leíró jellegű és lajstromozásra alkalmatlan, nincs összhangban a hivatal „Feltétlen kizáró okok – leíró védjegyek” című iránymutatásával; ezen elvek szerint ugyanis a megjelölés lajstromozása csak akkor tagadható meg, ha a megjelölésnek a bejelentésben megjelölt árukra és szolgáltatásokra vonatkozó információforrásként az érintett közönség által azonnal felfogható jelentése van.

Más szóval, a hivatal iránymutatásai szerint ilyen körülményre csak akkor lehet következtetni, ha a lajstromozás iránti kérelemhez szükséges kifejezés tartalmazza a termék/szolgáltatás „típusát”, „célját” és „egyéb jellemzőit” – például pénzügyi szolgáltatások esetében a „bank” kifejezést (lásd e tekintetben az EU Törvényszékének 2013. február 1-jei, T-104/11 sz. döntését).

Az INTA ezért arra a következtetésre jutott, hogy a szerző neve természeténél fogva nem írhat le árukat vagy szolgáltatásokat. Ugyanezt az elvet erősítette meg egyébként az „*Excalibur City s.r.o. v. EUIPO*” (T-566/15)-ügyben a GC által 2016. szeptember 20-án hozott ítélet is, amely a 33. és 34. pontban megállapította, hogy „bár az érintett közönség a „Merlin” elemet az Artúr-legenda emblematikus szereplőjeként érzékelheti, az érintett közönség mindazonáltal nem feltétlenül úgy értelmezi, hogy az alkalmas a bejelentett védjegy által érintett szolgáltatások vagy e szolgáltatások egy jellemzőjének megjelölésére”. Ugyan ezek a megfontolások vonatkoznak tehát az „Állatfarm” és az „1984” elnevezés lajstromozására is.

Az irodalmi mű címére vonatkozó szerzői jog által biztosított oltalom és az ugyanazon mű védjegyként történő lajstromozása által biztosított oltalom egységes értelmezésének elfogadhatóságát illetően az INTA az EUIPO fellebbezési tanácsainak korábbi döntéseit – például az R 1856/2013-2 sz. Pinocchio-ügyben 2015. február 25-én hozott ítéletét – követve úgy véli, hogy ennek nincsenek különösebb akadályai.

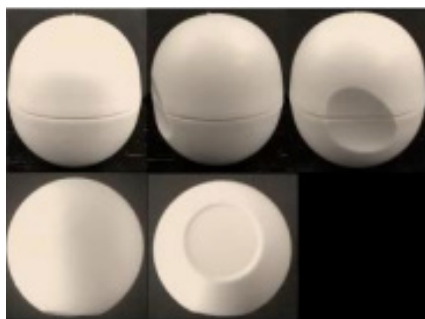
A Bővített Fellebbezési Tanács döntése nagy jelentőséggel bírhat az uniós védjegy jog fejlődése szempontjából, és hatással lehet a híres személyek neveit és irodalmi művek címeit tartalmazó védjegyek lajstromozásával kapcsolatos valamennyi ügyre.

Az Európai Unió Törvényszéke

Az *Eos Products Sàrl* (Eos) az EUIPO-nál kérelmezte az ábrán látható háromdimenziós uniós védjegy lajstromozását a 3. (pl. „nem gyógyszeres ajakbalzsamok”), az 5. (pl. „gyógyszeres ajakbalzsamok”) és a 21. (pl. „kozmetikai termékek tárolására szolgáló tartályok” és „kozmetikai applikátorok”) áruosztályba tartozó termékek megjelölésére.

Az Eos bejelentése egy háromdimenziós védjegyre vonatkozott, amely egy lapos alapon álló sima gömb vagy tojásdad alakzat grafikus reprodukciójából állt, egyik oldalán horpádással, középen pedig egy vízszintes vonallal, amely elválasztotta a felső részt az alsótól.

Az EUIPO elutasította az *Eos* ajakápoló formáját ábrázoló védjegy lajstromozására irányuló kérelmet, mert megállapította, hogy az nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel, mivel az ábrázolt forma nem tér el jelentősen az érintett ágazatokban alkalmazott szabványoktól vagy szokásoktól.

Az Eos az EUIPO határozata ellen a GC-nél fellebbezett. A fellebbezést az elutasította, és ezzel helybenhagyta az EUIPO határozatát.

A GC az érintett vásárlóközönséget illetően megállapította, hogy a szóban forgó termékek bármely fogyasztónak szánt közönséges fogyasztási cikkek, még akkor is, ha egyeseket szakembereknek is szánnak. Például az 5. áruosztályba tartozó termékek az egészségügyi szakembereket, a 21. áruosztályba tartozó termékek pedig a professzionális kozmetikai gyártókat érintik. A GC emlékeztette a feleket, hogy ahhoz, hogy a védjegy a termék végfelhasználói számára betöltse alapvető funkcióját, a kérdéses termékek fogyasztóit vagy végfelhasználóit kell figyelembe venni az érintett közönség meghatározásakor, nem pedig a forgalmazókat vagy a termékek értékesítési láncának egyéb közvetítőit.

Az érintett ágazatokban szokásos formák tekintetében a GC megjegyezte, hogy az újdonság vagy az eredetiség nem fontos kritérium a védjegy megkülönböztetőképességének értékelésekor. Egy alakzatnak nem egyszerűen újszerűnek kell lennie, hanem lényegesen el kell térnie az adott termék alapformáitól, és nem szabad egyszerű változatnak tűnnie. A

bíróság azt is kimondta, hogy a védjegy megkülönböztetőképességét a bejelentés napjától kell értékelni.

A 21. áruosztályba tartozó termékek (pl. „kozmetikai termékek tartályai” és „kozmetikai applikátorok”) tekintetében a GC megállapította, hogy a kérelmezett védjegyben ábrázolt gömb vagy tojásdad alak nem szokatlan, és hasonlít a piacon kapható kozmetikai termékek tartályaihoz.

A 3. áruosztályba (pl. „nem gyógyszeres ajakbalzsamok”) és az 5. áruosztályba (pl. „gyógyszeres ajakbalzsamok”) tartozó termékek tekintetében a GC különösen azt állapította meg, hogy:

- az a tény, amely szerint az Eos az egyetlen, amely gömbölyű vagy tojásdad tartályokat gyárt, nem feltétlenül jelenti azt, hogy ez a védjegy megkülönböztetőképességgel bír;
- a kérelmezett védjegy állítólagos ismertsége lényegtelen annak megállapítása szempontjából, hogy az ábrázolt forma megkülönböztetőképességgel bír-e;
- az Eos által hivatkozott jellemzők az ábrázolt formát nem különböztetik meg jelentősen az ágazati szabványoktól vagy szokásoktól;
- bizonyos jellemzők, mint például a lapos alap, a vízszintes vonal és a horpadás nem tűnnek ki az ábrázolt alakzat egészét tekintve, hanem beleolvadnak a funkcionális jellemzőkbe, így nem alkalmasak arra, hogy megkülönböztetőképességet biztosítsanak.

A GC ezért elutasította az Eos fellebbezését.

Franciaország

2022. április 6-án a francia legfelsőbb bíróság (Cour de Cassation) a francia állam javára döntött egy olyan ügyben, amelyben évek óta szemben állt a *Frydman* igazgató által irányított *France.com, Inc.* társasággal. Ez utóbbi volt a tulajdonosa az 1994-ben bejegyzett *france.com* doménnévnek, valamint több, 2009-ben és 2010-ben bejegyzett *FRANCE.COM* védjegynek (amelyek közül néhány félig ábrás volt, és Franciaország stilizált határait ábrázoló motívumot tartalmazott). A francia állam 2015-ben jogi lépéseket tett annak alapján, hogy a szóban forgó megjelöléseket ráruházzák, arra hivatkozva, hogy a „Franciaország” kifejezéssel mint identitásának részével kapcsolatban korábbi jogok illetik meg, amelyeket most követel magának.

A vitatott megjelöléseket eredetileg egy franciaországi üdüléseket kínáló utazási iroda keretében használták. Úgy tűnik azonban, hogy ez a tevékenység később megszűnt, és a doménnevet eladásra kínálták.

A ügy különösen azt a kérdést vetette fel, hogy egy állam neve egy védjegy vagy egy doménnév lajstromozásával szemben érvényesíthető előjogot biztosít-e az állam számára.

A vitatott védjegyekkel szemben az állam a francia szellemi tulajdonról szóló törvénykönyv L711-4 cikkére (jelenleg módosított formában L711-3. cikk) hivatkozott, amely

anélkül, hogy kifejezetten hivatkozott volna az állam nevének esetére, az alábbiak szerint rendelkezett az ilyen megjelölésekről:

„Egy korábbi jogokat és különösen:

...

(g) harmadik személy személyiségi jogait, különösen vezetéknévéhez, álnévhez vagy képmásához fűződő jogait;

(h) valamely területi hatóság („collectivité territoriale”; olyan állami területi egységet jelöl, mint például egy város vagy egy kerület) nevéhez, arculatához vagy hírnevéhez fűződő jogokat sértő megjelölés.”

Egy 2015. november 27-i ítéletében a Párizsi Elsőfokú Bíróság úgy ítélte meg, hogy a h) pont kiterjed az állam nevére, amelynek közszolgálati feladatai az említett cikk alkalmazásában a területi hatóságával egyenértékűnek minősültek.

Egy 2017. szeptember 22-i ítéletében a Párizsi Fellebbezési Bíróság szintén elismerte a francia állam jogait, de a g) pont alapján, azzal az indokkal, hogy „a 'Franciaország' elnevezés a francia állam számára a természetes személy apai nevével egyenértékű azonossági elemet képez”.

A legfelsőbb bíróság nem döntött a két bekezdés között. Szerinte:

„... A szellemi tulajdonról szóló törvénykönyv L. 711-4. cikkében említett korábbi jogok felsorolása ... nem kimerítő, és ... a 'Franciaország' elnevezés a francia állam számára identitáselemet képez, mivel ez a kifejezés a nemzeti területet gazdasági, földrajzi, történelmi, politikai és kulturális identitásában jelöli, amelyre vonatkozóan e cikk értelmében korábbi jogot igényelhet.”

Miután tehát a legfelsőbb bíróság elismerte, hogy a francia állam az L711-4. cikk értelmében vett korábbi jogok jogosultja, jóváhagyta az eljáró bírók azon ítéletét is, amely szerint a vitatott védjegyek sértik ezt a jogot:

„... a [fellebbviteli] ítélet kimondta, hogy az internetes doménnev kiterjesztésének megfelelő '.com' utólag nem alkalmas arra, hogy megváltoztassa a megjelölés észlelését, hogy a közönség a védjegyek lajstromozásában megjelölt árukat és szolgáltatásokat a francia államtól vagy legalábbis annak garanciájából részesülő hivatalos szolgáltatásból származóként azonosítsa. A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége, amelyet az összetett védjegyek esetében Franciaország földrajzi határainak stilizált ábrázolása is erősít. E tekintetben a Párizsi Fellebbezési Bíróság helyesen állapította meg, hogy a francia állam korábbi jogát bitorolták.

A legfelsőbb bíróság elutasította, hogy e kérdésben előzetes döntéshozatal iránti kérelmet terjesszenek a bíróság elé, mert álláspontja szerint a védjegyekről szóló irányelv egyértelműen nem kimerítő jellegű.

A vitatott doménnev tekintetében a France.com, Inc. társaság lényegében azt kifogásolta, hogy a Párizsi Fellebbezési Bíróság elrendelte annak a francia államra történő átruházását,

noha semmilyen szöveg nem ír elő ilyen intézkedést, ami szerint indokolatlan kisajátításnak minősül, és sérti a tulajdonjogát, amelyet mind a nemzeti szabályozás, mind pedig az Emberi Jogok Európai Egyezménye is véd.

A legfelsőbb bíróság elutasította ezt az érvelést azzal az indokolással, hogy „ha egy doménnév használata a nemzeti jog szerint átruházható vagy védhető, akkor ennek a feltétele, hogy nem sérti harmadik személyek jogait.”

A legfelsőbb bíróság megjegyezte, hogy a Párizsi Fellebbezési Bíróság megállapította, miszerint a France.com, Inc megszüntette a franciaországi turizmussal foglalkozó, *www.france.com* címen elérhető weboldalának üzemeltetését, mielőtt a *france.com* doménnevet eladásra bocsátotta volna; és hogy az e doménnévhez kapcsolódó e-mail címek létrehozásának lehetősége kiváltságos és monopolisztikus hozzáférést biztosított a doménnév birtokosának a többi gazdasági szereplő rovására, amit a vitatott honlap értékesítésével megbízott ügynök kereskedelmi érvként használt fel, amikor e cím nyilvánvaló bizalmasságát és hitelességét dicsérte, mivel az a francia állam valamely szolgáltatásához vagy egy meghatalmazott harmadik személyhez köthető. A legfelsőbb bíróság arra a következtetésre jutott, hogy „tekintettel ezekre a körülményekre, amelyek kiemelik a *france.com* doménnév értékesítésének jogellenes jellegét, a France.com, Inc. társaság nem hivatkozhat arra, hogy a francia jog értelmében védett vagyontárgy tulajdonosa.”

Végül megállapította, hogy a Párizsi Fellebbezési Bíróság a francia állam által hivatkozott polgári törvénykönyv 9. cikke alapján döntött, amikor megállapította, hogy a *france.com* doménnév sérti az államnak a nevéhez, identitásához és szuverenitásához fűződő jogait, és aláássa a „Franciaország” elnevezést, amely az identitás egyik elemét képezi. A szóban forgó 9. cikk a magánélet védelmére vonatkozó cikk, amelyen a magánszemélyek személyiségi jogainak védelme általában alapszik.

Az ügynek az Egyesült Államokban is voltak fordulatai, minthogy a Párizsi Fellebbezési Bíróság döntését követően a francia állam értesítette a döntésről a Web.com-ot, a doménnév bejegyzőjét, amely átruházta rá a doménnevet. A *hashdn.com* honlap szerint Frydman 2018-ban perelt az amerikai bíróságon. A 4. Kerület Fellebbezési Bírósága azonban úgy döntött, hogy a francia kormány szuverén immunitással rendelkezik. Frydman en banc újratárgyalásra irányuló kérelmét is elutasították.

Japán

A japán szabadalmi törvény és a használatiminta-törvény végrehajtásáról szóló rendelet 2022. április 1-jén hatályba lépett módosításai miatt a 2022. április 1-jén vagy azt követően Japánban benyújtott szabadalmi és használatiminta-bejelentésekben már nem engedélyezik a több igénypontra hivatkozó igénypontokat. Az alábbiakban a szabadalmi törvény vonatkozó részét röviden ismertetjük, de ugyanez vonatkozik a használati mintákra is.

Korábban az Egyesült Államokban, Kínában és Dél-Koreában nem voltak megengedettek a több igénypontra hivatkozó igénypontok, míg Japánban és Európában igen. Most a nemzetközi harmonizáció és a harmadik felek által végzett vizsgálat és ellenőrzés terheinek csökkentése érdekében a több igénypontra hivatkozó igénypontok Japánban is korlátozva lesznek. Ezt konkrétan a szabadalmi törvény végrehajtási rendelete 24-3. cikkének új, 5. pontja indokolja.

Meg kell jegyezni, hogy nemcsak a több igénypontra hivatkozó igénypontok (1. példa) használata nem megengedett, hanem a közvetve több igénypontra hivatkozó igénypontok sem (2. példa), továbbá az olyan igénypontok sem, amelyek egy független igénypontban egy másik kategóriájú egy vagy több igénypontra hivatkoznak (3. példa).

1. példa (több igénypontra hivatkozó tipikus igénypont)

1. igénypont: Egy „A” elemet tartalmazó készülék.
2. igénypont: Az 1. igénypont szerinti készülék, amely „B”-t is tartalmaz.
3. igénypont: Az 1. vagy 2. igény szerinti készülék, amely „C”-t is tartalmaz.
4. igénypont: Az 1-3. igénypontok bármelyikében igényelt készülék, amely „D”-t is tartalmaz.*

* A 4. igénypont nem megengedett, mert több igénypontra hivatkozik.

2. példa (közvetve több igénypontra hivatkozó igénypont)

5. igénypont: A 4. igénypont szerinti készülék, amelyben a „D”-t „d1” alkotja.
6. igénypont: A 4. igénypont szerinti készülék, amelyben „D”-t „d2” alkotja.
7. igénypont: Az 5. vagy 6. igénypont szerinti készülék, amely „E”-t is tartalmaz.*

* A 7. igénypont nem megengedett, mert közvetve több igénypontra hivatkozik.

3. példa (független igénypont, amely egy másik kategória igénypontjára/igénypontjaira hivatkozik)

8. igénypont: Számítógépes program egy számítógépnek az 1-3. igénypontok bármelyikében igényelt készülékként való működtetésére.*

* A 8. igénypont nem fogadható el, mert egy másik kategória több igénypontjára hivatkozik.

A több igénypontra hivatkozó igénypontokra vonatkozó korlátozás megsértését a japán szabadalmi törvény 36. cikke (6) bekezdésének *iv*) pontja alapján utasítják el. Az igénypontot nem vizsgálják az olyan követelmények tekintetében, mint az újdonság és a feltalálói tevékenység.

Ha a 36. cikk (6) bekezdésének *iv*) pontján alapuló elutasítási okot módosításokkal orvosolják, az igénypontot következőképpen megvizsgálják a szabadalmaztathatóság szempontjából. A további elutasítás azonban végleges lesz.

A fenti szabály a 2022. április 1-jén vagy azt követően benyújtott japán szabadalmi bejelentésekre vonatkozik, de nem vonatkozik a 2022. április 1-je előtt benyújtott, a nemzeti szakaszba történő belépés céljából benyújtott nemzetközi bejelentésekre.

Végezetül, a több igénypontra vonatkozó igénypontok után nem kell többletdíjat fizetni. Tehát függetlenül attól, hogy egy vagy több igénypontra hivatkozik, az igénypont díjfizetés szempontjából egynek számít.

Kanada

a) Bevezetés

2022. április 7-én a Szövetségi Bíróság (Federal Court, FC) ítéletet és indoklást hozott az *Angelcare Canada Inc et al v Munchkin Inc. et al*-ügyben(1), amelyben megállapította, hogy a Munchkin Inc. és a Munchkin Baby Canada Ltd (alperesek vagy Munchkin) bitoroltak az Angelcare Canada Inc tulajdonában lévő számos érvényes szabadalmat, amelyek a „Diaper Genie” márkanév alatt értékesített eldobható pelenkarendszerrel kapcsolatosak.

Amellett, hogy az FC átfogó döntése a szabadalomtulajdonosok számára megkönnyeb-
bülést hozott, sok mindent érintett a különböző bitorlási és érvénytelenségi elvek tekinté-
ben, és egyértelműséget teremtett a szabadalomtulajdonosok számára a fogyasztói termé-
kek versenyében.

b) Tények

Az Angelcare Canada Inc, az *Edgewell Personal Care Canada ULC* és a *Playtex Products LLC* (felperesek vagy Angelcare) a jól ismert Diaper Genie rendszert forgalmazzák Kanadában. Ez a rendszer újrafelhasználható pelenkázóvödröt és egy eldobható utántöltőt tartalmaz a rendszer által használt zacskóval. Az Angelcare a Diaper Genie rendszerre vonatkozó szá-
mos szabadalommal rendelkezik, amelyek a vödörre, az utántöltőre vagy ezek kombiná-
ciójára vonatkoznak.

A Munchkin 2012-ben kezdte meg a kifejezetten a Diaper Genie rendszerrel összeegyez-
tethető utántöltők értékesítését. Idővel a Munchkin négy utántöltőmodellet értékesített, és
végül a saját pelenkázóvödör-rendszerét is forgalmazta, amely összeegyeztethető az után-
töltővel.

2016-ban az Angelcare szabadalombitorlási keresetet indított a Munchkin ellen hat kana-
dai szabadalom tekintetében. A Munchkin viszontkeresetet nyújtott be, azt állítva, hogy a
perben szereplő szabadalmak mindegyike érvénytelen.

c) Az FC döntése

Az FC a felperesek javára döntött, megerősítve, hogy az alperesek első három utántöltő mo-
dellje közvetlenül bitorolt bizonyos igénypontokat, és hogy mind a négy utántöltőmodell
a felperesek és/vagy az alperesek kiválasztott vödreivel kombinálva további igénypontokat

sértett. Az egyik szabadalomnak csak négy igénypontját tekintették előre látottnak, és az összes többi igénypontot érvényesnek ítélték az alperesek által felhozott különböző érvénytelenségi érvek ellenére.

d) A szakember

Mint minden szabadalmi peres ügyben, az igénypontok értelmezését a szabadalom tárgyát képező területen jártas szakember (POSITA) szemszögéből kell értékelni. Bár ez a fiktív személy rendelkezik a szabadalom címzettjétől megkívánt képzettséggel, tapasztalattal és készségekkel, nem birtokol feltalálói képességeket.

Ebben az esetben a szakértők általában egyetértettek a POSITA magas szintű leírásában (azaz egy egyetemi vagy főiskolai szintű diplomával rendelkező személy ipari formatervezési vagy egy azzal rokon, például mérnöki területen), de alapvetően nem értettek egyet abban, hogy a POSITA mennyi tapasztalattal rendelkezik, és hogy milyen „általános ismereteket” birtokol. A felperesek szakértője a POSITA tapasztalatát évek számában írta le, az iskolai végzettségétől függően, míg az alperesek szakértője kifejtette, hogy a POSITA személyesen kettő-négy műanyagból öntött és felhasználható terméket tervezett, és így konkrét ismereteket szerzett az esztétikáról, a felhasználói együttműködésről és a gyártási költségek optimalizálásának kompromisszumairól.

Az FC a joggyakorlattal összhangban a felperesek szakértője által adott meghatározást részesítette előnyben, megjegyezve, hogy az alperesek szakértőjének meghatározása inkább a találmány fejlesztésével, mintsem a találmány megértésével és gyakorlásával kapcsolatos megfontolásoknak felel meg. Más szóval, egy olyan tervező, aki önállóan több terméket fejlesztett ki, lényegesen több tapasztalattal (és feltalálói készséggel) rendelkezne, mint ami a perbeli szabadalmak pusztá megértéséhez és gyakorlásához szükséges.

e) Ösztönzés

A közvetlen bitorlásra vonatkozó állításuk mellett a felperesek a bitorlás elkövetésére való ösztönzésre is hivatkoztak, azt állítva, hogy a Munchkin aktívan ösztönözte a fogyasztókat termékeinek olyan módon történő használatára, amely sérti a vitatott szabadalmak kombinációs igénypontjait. Ezen az alapon az FC megismételte a *Corlac Inc. v Weatherford Canada Inc.*-ügyben a Szövetségi Fellebbezési Bíróság (Federal Court of Appeal, FCA) által meghatározott, három részből álló tesztet, nevezetesen, hogy:

- közvetlen bitorlásról van-e szó;
- a bitorló cselekmények végrehajtását az állítólagos bitorlást előidéző személy befolyásolta-e; és
- az előidéző tudatosan gyakorolta-e a befolyást.

Az ebben az ügyben szereplő bizonyítékok, beleértve a Munchkin vezető beosztású alkalmazottainak tanúvallomását, egyértelműen megállapították, hogy a Munchkin üzleti modellje az volt, hogy a felperesek jól bevált Diaper Genie-vödreit használja fel saját után-

töltőinek eladása érdekében. A Munchkin utántöltőit kifejezetten a felperesek vödreihez gyártották, és legalább 2012 és 2016 között az alperesek nem értékesítettek a saját utántöltő-ikkel összeegyeztethető vödröket. Ezen túlmenően a Munchkin utántöltőedényein elhelyezett címkék félreérthetetlenül arra ösztönözték a végfelhasználókat, hogy olyan kombinációkat állítsanak össze, amelyek bitorolták a perben szereplő szabadalmakat.

Az FCA a *MacLennan v Produits Gilbert Inc.*-ügyben hasonló tényállás alapján hozott döntésével összhangban a bíróság ebben az ügyben úgy ítélte meg, hogy a Munchkin tevékenysége a bitorló kombinációk összeállítására való aktív ösztönzéssel a Munchkin részéről a bitorlásra való felbujtás büntetnének minősül.

f) Az alperes Munchkin Inc. felelőssége

Az alperesek azzal is érveltek, hogy miután nem játszott szerepet a jogsértő termékek kanadai gyártásában, használatában vagy értékesítésében, az Egyesült Államokban székhellyel rendelkező Munchkin, Inc. alperes (a *Munchkin Baby Canada, Ltd.* társalperes anyavállalata) nem tehető felelőssé szabadalom bitorlásért.

Az FC gyorsan elutasította ezt az érvelést, megerősítve, hogy a felvett jegyzőkönyv bizonyította, miszerint minden terméktervezési és forgalmazási döntés a kaliforniai Munchkin, Inc.-től származott, ami a Kanadában értékesített jogsértő termékekhez vezetett. Ezért megállapította, hogy a Munchkin, Inc. ugyanúgy felelős a Kanadában elkövetett bizonyított jogsértésért, mint kanadai leányvállalata.

g) Titoktartási megállapodások és titoktartás

Az alperesek az előrelátásra vonatkozó érveléssel összefüggésben azt állították, hogy az utántöltőkre vonatkozó állítások a szabadalmi törvény 28.2. szakasza (1) bekezdésének a) pontja alapján voltak előreláthatók, mert a hat szabadalom közül ötnek a feltalálója a szabadalmak bejelentési napja előtt több mint egy évvel kinyilvánította az utántöltő számítógépes tervezési (CAD) fájlját két vállalat, az *Initial* és a *Plasti-Lax* számára. A felperesek tagadták, hogy bármiféle nyilvánosságra hozatal történt volna, és azzal érveltek, hogy a CAD-fájl titoktartási kötelezettség védte, annak ellenére, hogy semmilyen hivatalos titoktartási megállapodás (Non Disclosure Agreement, NDA) nem született.

A bíróság a nyilvánosságra hozatal és a titoktartás kérdését mind a szokásjog, mind a polgári jog szempontjából megvizsgálta. Négy korábbi ítéletre hivatkozva az FC a következőképpen foglalta össze a titoktartási próbát: az információcsere akkor tekinthető bizalmasnak, ha bármely, az információ címzettjének helyébe lépő, észszerűen gondolkodó személy felismerte volna, hogy az információt észszerű okok alapján bizalmasan adták át neki. A próba lényegében azt vizsgálja, hogy az információ átadására olyan körülmények között került-e sor, amelyek között észszerűen felmerül a titoktartási kötelezettség. Ugyanez a próba a québeci polgári törvénykönyv 1434. cikkében is támogatásra talál, amely szerint a

Québecben kötött szerződések nemcsak azt tartalmazzák, amit kifejezetten megemlítenek, hanem azt is, ami a természet, a szokás, a méltányosság és a jog szerint mellékes.

A bíróság arra a következtetésre jutott, hogy mivel a kedvezményezett vállalatok prototípusok készítésével foglalkoztak, természetüknél fogva NDA terhelte őket, annak ellenére, hogy nem volt írásbeli NDA. Az Initial vagy a Plasti-Lax bármely személyének, aki prototípusokkal kapcsolatos információkat kapott, elegendő oka lett volna felismerni, hogy a feltaláló CAD-fájljait bizalmasan osztották meg vele. Továbbá a CAD-fájlok csak az újrátöltő anyag egy részét mutatták, korlátozott jellemzőkkel, így a POSITA soha nem lett volna képes megérteni és alkalmazni a találmányt a szabadalomban igényelt módon.

h) Megjegyzés

Az FC a bitorlás (beleértve a POSITA meghatározását), az előrelátás, a nyilvánvalóvá válás, a túl széleskörűség, a kielégítő és a kétértelmű kinyilvánítás, a hasznosság és a kettős szabadalmazás próbáinak pontos megisméltése és alkalmazása révén egyértelműséget és stabilitást biztosít a szabadalomtulajdonosok számára, akik a kíméletlen és versenyző fogyasztói termékiparban tevékenykednek. A CA döntése érdekes rálátást kínál az ösztönzés, a bíróság külföldi jogsértő felekkel szembeni joghatósága és a titoktartási kötelezettség kérdéseivel kapcsolatban is, amelyekkel a szabadalmi peres ügyek keretében eddig nem gyakran foglalkoztak.

Kína

Új rekordot döntött a kínai vállalatok által az Európai Szabadalmi Hivatalnál 2021-ben benyújtott 16 605 európai szabadalmi bejelentés. Ez a szám az ESZH-nál tavaly összesen benyújtott 188 600 szabadalmi bejelentésnek a 8,7 százaléka, ami az egy évvel korábbi számhoz képest 24 százalékos növekedésnek felel meg. Ezzel a kínai vállalatok a 30 vezető európai szabadalmi bejelentő ország közül a legmagasabb szintet érték el.

A digitális kommunikáció területén, amely az ESZH-nál a legtöbb szabadalmi bejelentést tette ki, a kínai vállalatok 2021-ben már a legnagyobb szabadalmi bejelentőnek számítottak 29 százalékos részesedéssel. Más területeken, például a biotechnológia és az audiovizuális technológia területén egyes kínai cégek bejelentéseinek növekedése a 75 százalékot is elérte.

A kínai *Huawei* technológiai óriáscég 3544 bejelentéssel 2021-ben minden más vállalatnál több szabadalmi bejelentést nyújtott be az ESZH-nál, megelőzve a dél-koreai *Samsungot* és *LG-t*.

Először fordult elő, hogy a további öt legnagyobb kínai vállalat – az *Oppo*, a *ZTE*, a *Baidu*, a *Xiaomi* és a *Tencent* – is az 50 legnagyobb európai szabadalmi bejelentő között szerepel.

Német Szövetségi Köztársaság

A) A Német Szabadalmi és Védjegyhivatal (Deutsches Patent und Markenamt, DPMA) 2021-ben több szabadalmi és védjegyeljárást fejezett be, mint az elmúlt 30 évben bármikor – közölte a hivatal elnöke: a megadott szabadalmak magas száma megerősíti a vállalatokat a válságban, a védjegybejelentések 22 éve a legmagasabb szinten vannak.

a) Egy 2022. március 9-i sajtóközlemény

A müncheni DPMA tavaly jelentősen növelte teljesítményét, és több szabadalmi eljárást fejezett be, mint az elmúlt 30 évben bármikor. A hivatal összesen 48 489 ügyet zárt le, 16,1 százalékkal többet, mint az előző évben. A szabadalmak engedélyezésének száma is rekordot döntött az elmúlt 30 évben: a DPMA vizsgálói 2021-ben 21 113 szabadalomra adtak ki pozitív határozatot, ami 22,0 százalékos növekedést jelent az előző évhez képest.

„Megadott szabadalmakkal a vállalatok vonzóbbak a befektetők számára, előnyösebb együttműködések köthetnek, és kizárólag maguk forgalmazhatnak új termékeket. Ez erősíti versenyképességüket, és tervezési biztonságot, valamint új cselekvési lehetőségeket nyújt számukra, különösen válság idején” – mondta Cornelia Rudloff-Schäffer, a DPMA elnöke. „Örülünk, hogy erős partnerként és szolgáltatóként támogatjuk az üzleti közösséget, különösen ezekben a nehéz időkben. Ezt munkatársaink rendkívüli elkötelezettségének, valamint korszerű és nagy teljesítményű informatikai rendszereinknek köszönhetjük.” A DPMA a német hatósági szférában egyedülálló digitális és munkafolyamat-vezérelt iktatási rendszerével optimális feltételeket teremtett a home office munkavégzéshez. Ez a világválság második évében is döntő előnynek bizonyult.

b) Szabadalmak

A DPMA továbbra is a legmagasabb minőségi követelményeket alkalmazta vizsgálati eljárásaiban. Az elutasított szabadalmi bejelentések száma a megadott szabadalmak számával szinte párhuzamosan nőtt, és 2021-ben 10 322 volt. Ha a megadott szabadalmak számát a befejezett eljárások teljes számához viszonyítjuk, a megadott szabadalmak aránya 43,5 százalék. Ez az érték közelítőleg megfelel az előző éveknek.

17 054 esetben a bejelentők visszavonták bejelentésüket, vagy az eljárás azért fejeződött be, mert nem fizették be a megújítási díjakat. „Feltételezzük, hogy a válságra való tekintettel sok vállalat ártértékelte szellemi tulajdoni portfólióját, és ezért nem folytatta tovább a kevésbé fontos bejelentéseket” – nyilatkozta a DPMA elnöke.

A befejezett eljárások magas száma azt eredményezte, hogy a DPMA hosszú évek óta először csökkentette a folyamatban levő vizsgálati eljárások hátralékát.

A szabadalmi tevékenységek alakulása vegyes volt: tavaly 58 568 szabadalmi bejelentést nyújtottak be a DPMA-nál. Bár ez 5,7 százalékkal kevesebb, mint 2020-ban, a vizsgálati kérelmek világválság miatti csökkenése nem folytatódott. Számuk 43 155-tel az előző évi

szinten maradt. A szabadalmi kutatási kérelmek száma még az előző évhez képest is jelentősen, 14 920-ra (+4,8 százalék) emelkedett. Mindkét kulcsszámból arra lehet következtetni, hogy a szabadalmak iránti kereslet nem csökken.

A szabadalmak terén különösen szembetűnő a hagyományosan erős „motorok, szivattyúk, turbinák” technológiai terület jelentős visszaesése (-15,1 százalék). Ennek fő oka az autóiparban a technológiai váltás a belső égésű motorokról az elektromos motorokra. A DPMA tavaly különösen az akkumulátorok és üzemanyagcellák esetében észlelt 20,2 százalékos növekedést.

A korábbi évekhez hasonlóan az innovációs aktivitás a „közlekedés” technológiai területen volt a legerősebb, összesen 10 482 bejelentési kérelemmel.

c) Védjegyek

A DPMA a védjegyek területén is erős teljesítményt mutatott: A vizsgálók összesen 91 613 lajstromozási eljárást folytattak le, ami 15,1 százalékkal több, mint az előző évben, és 68 597 új nemzeti védjegyet vettek fel a lajstromba (+13,5 százalék), ami rekordot jelent a hivatal történetében. A regisztrációs arány 74,9 százalék volt.

A védjegyek bejelentésekor mindig meg kell jelölni, hogy mely árukra és szolgáltatásokra kívánnak oltalmat szerezni. Mivel gyakran több osztályt is igényelnek, a hivatal itt az osztálymegjelölések számát számolja. Különösen erőteljesen nőtt a háztartási és konyhai eszközök (+18 százalék), a növényi eredetű élelmiszerek (+14,4 százalék) és az állati eredetű élelmiszerek (+14,7 százalék), a játékok és sporteszközök (+16,6 százalék), valamint az alkoholmentes és alkoholos italok (mindkettő +15,0 százalék) osztályainak megjelölése.

Érezhetően csökkent a „gyógyászati termékek; kötszerek; fertőtlenítőszer” (-7,8 százalék) és az „orvosi készülékek és műszerek; ortopédiai cikkek” (-20,4 százalék) osztály megjelölése. A csökkenés itt is főként a világjárvány miatt az előző év kivételesen magas számaival magyarázható. A védjegybejelentők néha nagyon gyorsan reagálnak a gazdasági és társadalmi fejleményekre. Előnyös számukra, hogy a bejelentési folyamat az első megfontolásoktól, a védjegy tervezésétől a szükséges kutatásokon át magáig a bejelentésig néhány napon belül megvalósítható.

Visszaesés volt tapasztalható a használati minták területén: a 10 577 kérelem 14,1 százalékos csökkenést jelentett az előző évhez képest. A formatervezési mintákra vonatkozó adatok szintén csökkentek. Összesen 5741 bejelentés (-6,1 százalék) érkezett 36 070 mintával (-10,1 százalék).

d) A DPMA

A feltalálói tehetségnek és a kreativitásnak hatékony védelemre van szüksége. A DPMA a szellemi tulajdon-jogok – szabadalmak, használati minták, védjegyek és formatervezési minták – németországi illetékességi központja. Európa legnagyobb és a világ ötödik legnagyobb nemzeti szabadalmi hivatalaként Németország a feltalálók országának jövőjét kép-

viseli a globalizált gazdaságban. Három telephelyén – Münchenben, Jénában és Berlinben – közel 2800 alkalmazottja nyújt szolgáltatásokat a feltalálók és a vállalatok számára. Végrehajtják a szövetségi kormány innovációs stratégiáit, és továbbfejlesztik a nemzeti, európai és nemzetközi védelmi rendszereket.

A legaktívabb szabadalmi bejelentők között 2021-ben ismét a *Robert Bosch GmbH* állt az élen 3966 bejelentéssel. A második helyen a *Bayerische Motoren Werke AG* (1860) állt, míg a *Schaeffler Technologies AG & Co. KG* (1806) volt a harmadik. Az ágazatban a pályázatok számának általános csökkenése ellenére a pályázók listáján továbbra is az autóipar vezet. 2021-ben a 10 legjelentősebb pályázó mindegyike autógyártó vagy beszállító volt.

A DPMA 214,7 millió eurós többlettel (+13,4 százalék) zárta a 2021-es évet, amely a szövetségi költségvetés javát szolgálja. A szinte teljes egészében díjakból származó bevétel az előző évhez képest jelentősen, 9,1 százalékkal 463,2 millió euróra nőtt. A kiadások összege 248,5 millió euró volt (+5,7 százalék).

B) A *Merck Sharp & Dohme Corp.* (MSD) *JANUMET* nevű, cukorbetegség elleni gyógyszerére vonatkozó német kiegészítő oltalmi tanúsítványt (SPC) a Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespatentgericht, BPG) 2021. június 23-án érvénytelenítette. Az ítélet egy a sok közül a hatóanyagok kombinációjára vonatkozó SPC-k területén, és figyelembe veszi a BPG *Ezetimib*-ügyben, valamint az EUB *Actavis*- és *Teva/Gilead*-ügyben hozott korábbi ítéleteit. Az MSD azóta fellebbezett az ítélet ellen a Szövetségi Legfelsőbb Bíróságnál (Bundesgerichtshof, BGH). Emellett a Finn Piaci Bíróság az MSD párhuzamos finn *JANUMET*-SPC-jével kapcsolatban a EUB elé terjesztett egy, az SPC-rendelet értelmezésére vonatkozó kérdést. Az eljárás részleteit az alábbiakban ismertetjük. [A párhuzamos spanyol ügyet lásd a Spanyolország A) részben.]

a) A szóban forgó SPC

A *JANUMET* a 2-es típusú cukorbetegségben szenvedő betegek kezelésére engedélyezett gyógyszer. Az alapul szolgáló hatóanyag-kombináció a kezeléshez kombinált hatású két hatóanyagot tartalmaz, nevezetesen szitagliptint és metformin-hidrokloridot. A forgalomba hozatali engedélyt 2008-ban kapta meg. Németországban egy 2008-ban benyújtott kérelem alapján engedélyezték az SPC-t (*Janumet*-SPC). A *JANUMET*-SPC érvényességét több generikus gyártó számos okból vitatta, többek között azért, mert a termékre már vonatkozott az MSD *JANUVIA*-SPC-je, egy korábbi, ugyanazon a szabadalmon (EP 1 412 357 B1) alapuló SPC. Az MSD *JANUVIA* nevű gyógyszerét ugyancsak a 2-es típusú cukorbetegségben szenvedő betegek kezelésére engedélyezték, de az csak egyetlen hatóanyagra, a szitagliptinre támaszkodik. Az érvényességi támadás ezért azzal érvelt, hogy a *JANUMET*-SPC nem felel meg a 469/2009/EU rendelet (SPC-rendelet) 3. cikk c) alpontjában foglalt követelménynek. A felperesek azt állították, hogy a további engedélyezési feltételek az SPC-rendelet 3. cikkének a) és c) alpontjaiban szintén nem teljesültek.

b) Jogi kérdés

Az ügy tárgya az volt, hogy a JANUMET-SPC által lefedett hatóanyag-kombináció – részben vagy egészben – ugyanannak a terméknek tekinthető-e, amelyre az MSD már kapott SPC-t, nevezetesen a JANUVIÁRA.

Az SPC-rendelet 1. cikkének *b)* pontja szerint a „termék” egy gyógyszer hatóanyagát vagy hatóanyag-kombinációját jelenti. Az EUB *Actavis*-ügyben hozott ítélezési gyakorlata szerint az SPC-rendelet 3. cikk *c)* alpontjának teljesülése érdekében a termékeknek nemcsak különbözőeknek kell lenniük, hanem az alapszabadalomban önálló találmányként kell megjeleníteniük. Ezzel szemben egy szabadalmazható újítás pusztán megvalósítása, amely nem rendelkezik önálló feltalálói tartalommal, és így pusztán az alapszabadalom oltalmi körébe tartozik, nem lehet alapja egy (további) SPC-nek. A jogi kérdés tehát az volt, hogy az alapszabadalom értelmezhető-e úgy, hogy a szitagliptin és a metformin-hidroklorid hatóanyagok kombinációját a monoaktív szitagliptin hatóanyaghoz képest eltérő, önálló újításnak nyilvánítja.

c) A BPG döntése

A BPG megállapította, hogy a szitagliptin-metformin kombináció nem jelent önálló újítást a szitagliptin egyetlen hatóanyagához képest.

Az *Actavis/Sanofi*-döntéssel és saját *Ezetemib*-döntésével összhangban a BPG úgy ítélte meg, hogy ha egy alapszabadalom több terméket véd, akkor elvileg mindegyik termékre lehet SPC-t szerezni, ha azok független újításnak minősülnek.

Az *Actavis/Boehringer*-döntés alkalmazásakor azonban annak értékelése során, hogy a JANUMET-SPC az SPC-rendelet 3. cikkének *c)* pontja alapján egy másik termékre vonatkozott-e, a BPG nem ismerhette el a szitagliptin-metformin kombinációt az alapszabadalom szerinti eltérő és független innovációnak. Inkább úgy ítélte meg, hogy a szitagliptin-metformin kombináció az egyetlen hatóanyaggal kapcsolatban az alapszabadalom oltalmi körébe tartozik. Az *Actavis/Boehringer*-döntés szerint ez kizárja a később forgalomba hozott hatóanyag-kombinációra vonatkozó SPC-hez való jogot.

A BPG megállapította, hogy a metformin a vonatkozó elsőbbségi időpontban a 2-es típusú cukorbetegség kezelésére általánosan felírt szer volt. Továbbá az alapszabadalom szerint ismert volt, hogy az inzulinérzékenyítő metformin alkalmazása szulfonil-karbamiddal vagy meglitiniddel kombinálva kedvező hatást fejt ki a 2-es típusú cukorbetegség kezelésében. Így a szakemberek tisztában voltak azzal, hogy a metformin és egy szérum-inzulin inzulinotrop szer, például egy szulfonil-karbamid vagy meglitinid kombinációja előnyös lehet a 2-es típusú cukorbetegség kezelésében. Az alapszabadalom szerint a szitagliptinnek széruminzulinszint-növelő hatást is tulajdonítanak. Következésképpen a szakember a metformin és egy szulfonil-karbamid vagy egy meglitinid ismert kombinációihoz hasonló hatást vár a metformin és a szitagliptin kombinációjától. Az utóbbi kombinációból eredő meglepő hatást az alapszabadalomban nem írták le, és műszaki elképzeléssel sem tették

hihetővé, ezért nem lehetett önálló újításként elismerni. A *Teva/Gilead*-döntést alkalmazva a BPG nem vette figyelembe a szitagliptin-metformin kombináció különösen hatékony voltára vonatkozó, az alapszabadalom publikációjának közzététele után benyújtott közleményeket.

Ebben a tekintetben a BPG az Actavis-elveket találta alkalmazhatónak az esetre. Nem követte az MSD érvelését, amely megkérdőjelezte ezeket az elveket. A BPG inkább megkülönböztette az ügyet a *Teva/Gilead*- és a *Royalty Pharma*-ügytől, amennyiben azok az első SPC megadásának követelményeire vonatkoztak, és nem – az *Actavis*-ügyekhez hasonlóan – egy második SPC megadására ugyanazon szabadalom alapján. Ezért a BPG nem tekintette a *Teva/Gilead*-döntést az EUB *Actavis*-ügyben hozott ítélezési gyakorlatától való eltérésnek, és elutasította az ügynek az EUB elé utalását arra hivatkozva, hogy az uniós jog helyes alkalmazása a jelen esetben kellően egyértelmű. A BPG megállapította, hogy az esetleges eltérő nemzeti ítéletek nem vetnek fel további értelmezési kérdéseket, és nem látja, hogy az EUB ítélezési gyakorlatát a jelen ügyben megkérdőjelezték volna.

d) Fellebbezés a BGH előtt

Az MSD a BGH-nál nyújtott be a határozat ellen fellebbezést. A BGH előtti fellebbezések rendszeresen 18–24 hónapig, néha 24 hónapnál tovább tartanak. Valószínű, hogy a BGH élni fog azzal a mérlegelési jogkörével, hogy felfüggeszti a fellebbezést, amíg a finn bíróság a CJEU elé nem utalja az ügyet.

e) A finn bíróság felterjesztése az EUB-hez

Bár a BPG elutasította az ügynek az EUB elé utalását, időközben az EUB-t is megbízták az SPC-rendelet 3. cikke a) és c) alpontjának értelmezésével a JANUMET-SPC-vel kapcsolatban. A jelenleg rendelkezésre álló információk szerint a Finn Piaci Bíróság 2021 novemberében tudatta az érintett felekkel, hogy az EUB döntéséig felfüggeszti a párhuzamos finn JANUMET-SPC elleni megsemmisítési támadást.

Az EUB hatáskörrel rendelkezik az SPC-rendelet értelmezésével kapcsolatos előzetes döntéshozatalra. Mivel az SPC-k gazdaságilag jelentős és sokat vitatott szellemi tulajdon-jogot képeznek, az SPC-rendelet értelmezésével kapcsolatos kérdések gyakran kerülnek az EUB elé, különösen akkor, ha több tagállam eltérő döntései miatt tisztázásra van szükség. A hatóanyagok kombinációjára vonatkozó SPC-vel összefüggésben azzal is érveltek, hogy az EUB ítélezési gyakorlata maga is tisztázásra szorul a kiegészítő oltalmi tanúsítvány megadására vonatkozó, az SPC-rendelet 3. pontjának a), c) és d) alpontja szerinti követelmények eltérő értelmezése miatt.

f) Írországi előterjesztés egy kapcsolódó ügyben

Ebben az összefüggésben meg kell említeni, hogy az Ír Legfelsőbb Bíróság 2022. február 21-i ítéletében szintén az SPC-rendelet 3. cikke a) és c) pontjának a kombinált termékekre

vonatkozó SPC-kkel kapcsolatos értelmezését az EUB elé terjesztette. Az ír ügy az MSD ezetimib és szimvasztatin hatóanyagok kombinációján alapuló, koleszterincsökkentő INEGY gyógyszerére vonatkozó SPC-kkel kapcsolatos. Az ír beadvány által felvetett kérdések az EUB *Actavis/Boehringer* (lásd fentebb) és *Santen*-ügyben hozott döntéseinek alapjául szolgáló vitát ismétlik meg.

g) Megjegyzés

A BPG ítélete csak egy a számos eltérő nemzeti ítélet közül, amelyekben a jelek szerint csak az a bizonyosság közös, hogy a kombinációs-SPC-ket ritka kivétellel érvénytelenítik. Azonban az, hogy ez az SPC-rendelet 3. cikkének *a)*, *c)* vagy *d)* alpontja alapján következik be, bizonytalannak tűnik. Ezért a CJEU döntése a finn és az ír beadvány kapcsán iránymutatást és egyértelműséget ígérhet a gyógyszeripari vállalatok számára Európa-szerte az SPC-rendelet gyakorlati alkalmazásához.

C) Egy termék színárnyalata a bíróságok előtt is lehet ügy. Egy jól ismert csokoládényszínak sikerült védjegyeztetni arany „bundáját”.

Mi az, ami aranyszínű és a húsvéti fészkekben ül? Általában a Lindt cég csokoládényszija: több mint 40 százalékos piaci részesedéssel (2017) messze a legkelendőbb Németországban. De nem ez az egyetlen, amelyik teljesen aranyba öltözött. A svájci hagyományörző vállalat éppen ezzel szállt szembe: évekkel ezelőtt már megpróbált fellépni a hasonló konkurens termékekkel szemben. 2021 júliusában a vállalat részleges sikert ért el: a BGH szerint a Lindt Gold Bunny színárnyalata védjegyoltalmat élvez.

Az aranyfóliás Lindt-nuszi 1952 óta létezik, a svájciak pedig 1994 óta használják a jelenlegi árnyalatot. A karlsruhei bírók egyetértettek abban, hogy a Lindt sikeresen bizonyította, hogy a potenciális vásárlóknak jóval több, mint a szükséges 50 százaléka az aranyat a csokoládényszíval kapcsolatban a vállalathoz társítja. A BGH szerint ez azt jelenti, hogy a szín úgynevezett használati védjegyként védjegyoltalmat szerzett, mert a piacon nagyfokú ismertséggel és elfogadottsággal rendelkezik. A BGH 2015-ben egy másik ügyben – a Nivea védjegy kék színével kapcsolatos vitában – már kimondta, hogy egy szín védjegyoltalmához elegendő, ha azt a lakosság több mint 50 százaléka egy bizonyos vállalathoz társítja.

Ami a csokoládénusziit illeti, a müncheni tartományi felsőbbíróság (Oberlandesgericht, OLG) korábban másként érvelt: a bírák szerint nem az bizonyított, hogy a Lindt általánosan hírnevet szerzett a konkrét arany színnek, hanem az, hogy a Lindt arany nuszi egyszerűen csak az általános kialakításában volt nagyon ismert (azaz például a piros gallér és a kis csengő miatt is). Ha a Lindt teljesen más tervezésű nuszikra tekerné az aranyfóliát, azokat nem a Lindt vállalatnak tulajdonítanák.

A BGH más véleményen volt, de hangsúlyozta, hogy a színes védjegyek hírnevével szemben szigorú követelményeket kell támasztani. Végül is csak korlátozott számú szín áll rendelkezésre. Ezért a közvéleménynek érdeke, hogy a számot ne korlátozzák még jobban,

mert egy vállalat védjegyjogosultságot igényelhet egy színre. A BGH azonban úgy ítélte meg, hogy a Lindt csokoládényuszija aranyárnyalatának esetében teljesülnek a szigorú követelmények. Az utcán közlekedőkből kiválasztottaknak ugyanis csak egy színskálát mutattak be, más tervezési elemeket nem. Ebből kiderült, hogy a Lindt csokoládényuszikhoz túlnyomórészt csak a színt társították.

Még nem dőlt el, hogy a legutóbb beperelt versenytárs, a sváb Heilemann cukrászda is árulhat-e aranyfóliába csomagolt csokoládényuszt. A BGH ugyanis visszautalta az ügyet a müncheni OLG-nek. Az ottani bírónak most különösen azt kell megvizsgálniuk, hogy a Heilemann a színvédjegyet is megsértette-e. Ez nagymértékben függ attól, hogy az arany árnyalatát az ő terméküknek is lényeges dizájnelemként tekintik-e. Az arany csokoládényusztik gyártóinak azonban már most óvatosaknak kell lenniük.

A BGH döntése mindenképpen érdekes: azt mutatja, hogy egy színt intenzív, hosszú távú használat révén egy termék védjegyeként ki lehet sajátítani. Továbbra is kérdéses azonban, hogy ez a jövőben megvalósítható-e. A BGH ugyanis jelezte, hogy a védjegyjogszabályok változása következtében a színeket teljesen ki lehet zárni a védjegyoltalomból, ha a szín jelentős értéket kölcsönöz a terméknek. A Lindt-ügyben azonban a BGH nem tartotta alkalmazhatónak ezt az új szabályt: úgy ítélte meg, hogy a védelmet itt nem lehet visszamenőleges hatállyal visszavonni.

D) A Skót Whiskyszövetség (Scottish Whisky Association, SWA) a közelmúltban sikerrel zárta kilenc éve tartó szellemi tulajdon-jogi vitáját a német *Waldhorn* szeszfőzde (Berglen, Baden-Württemberg) ellen. A vita középpontjában a német szeszfőzde „Glen Buchenbach” nevű *single malt whisky* termékének címkézése állt. Az SWA 2013 óta azzal érvelt, hogy a „Glen” szó használata a német szeszfőzde whiskys palackjainak címkéjén félrevezető, és a skót whiskyre emlékeztető. A Hamburgi Tartományi Bíróság (Landesgericht Hamburg, LGH) 2019. évi ítéletét helybenhagyva a Hamburgi Hanza Felsőbb Tartományi Bíróság (Hansa Oberlandesgericht Hamburg, HOLGH) egyetértett az SWA-val, és elutasította a német szeszfőzde fellebbezését. Ennek értelmében a GLEN BUCHENBACH whisky elnevezését mostantól meg kell változtatni, mert a döntés szerint a „Glen” szó a skót földrajzi árujelzőt sérti.

a) Az ügy előzménye

– Földrajzi jelzések

Ismeretes, hogy a földrajzi árujelzések eredetmegjelölésként szolgálnak, és a nyilvánosság számára bizonyos áruk vagy szolgáltatások eredetét jelzik. A szesz italokról szóló 110/2008/EK uniós rendelet rendelkezik a szesz italok földrajzi árujelzőiről. A rendelet 16. cikke meghatározza az EU jogi álláspontját a bejegyzett földrajzi árujelzés hírnevét kihasználó közvetlen vagy közvetett kereskedelmi felhasználással szembeni védelemmel kapcsolatban:

- visszaélés,
- utánzás vagy felidézés,
- hamis vagy félrevezető eredetmegjelölés vagy eredetre utaló benyomás, vagy
- bármely más olyan gyakorlat esetén,

amely alkalmas arra, hogy megtéve a fogyasztókat a termék valódi származását illetően.

Az SWA a 16. cikk alapján azt állította, hogy egy szeszes ital földrajzi árujelzője nemcsak az ilyen megjelölés tényleges használatával szemben élvez védelmet, hanem a megjelölés eredetét sugalló hivatkozásokkal szemben is. E tekintetben azzal érvelt, hogy a völgy jelentű „Glen” szót gyakran használják a whiskytermékeken.

– A „Glen” szó jelentése

Az Oxford angol szótár meghatározása szerint a „Glen” szó jelentése „mély, keskeny völgy, különösen Skóciában vagy Írországban”. Ezért talán nem meglepő, hogy számos skót whisky nevében szerepel ez a szó, például a GLENFIDDICH vagy a GLENMORANGIE whisky esetében. A „Glen” szó és a skót whisky közötti nyilvánvaló kapcsolatra alapozva az SWA azzal érvelt, hogy a „Glen” szó használata egy német whiskytermék nevében csak azért indokolt, mert kétségtelenül a skót whiskyvel kapcsolatos. Ezzel szemben a német lepárlóüzem azzal érvelt, hogy whiskyjét a németországi Buchenbachtal természetvédelmi területéről nevezte el, és hogy a GLEN BUCHENBACH név angolul „Buchenbach-völgyet” jelent. A német lepárlóüzem azt is hangsúlyozta, hogy minden egyes palackján lévő címke „sváb single-malt whisky”-ként azonosította whiskytermékét, és nem utalt Skóciára vagy a skót whiskyre.

b) A HOLGH döntése

Annak ellenére, hogy a termékcímkén valóban feltüntették, miszerint a GLEN BUCHENBACH német, és nem skót termék, a HOLGH az SWA javára döntött. Megállapította, hogy a német szeszfőzde a GLEN BUCHENBACH név használatával megsértette a szeszes italokról szóló uniós rendeletet. Végül úgy ítélte meg, hogy a fogyasztók a „Glen” név hallatán tévesen skót whiskyre gondolhatnak, szemben a német whiskyvel.

A döntés továbbá összhangban van az EUB iránymutatásával, amely az LGH korábbi, 2019-es döntését megelőzően egy kérdéssorozatra válaszolva egy korábbi időpontban szintén véleményt nyilvánított az ügyben. Az EUB úgy ítélte meg, hogy a szeszes italokról szóló uniós rendelet 16. cikkének b) pontja alkalmazásának feltétele, hogy a szóban forgó jogsértő megjelölésnek nem kell úgy használnia a földrajzi jelzést, hogy a fogyasztók a megjelölést és a földrajzi jelzést összekapcsolják. Sokkal inkább elegendő, ha az észszerűen tájékozott, figyelmes és körültekintő európai átlagfogyasztó fejében közvetlenül egy mentális kép alakul ki arról a termékről, amelynek megjelölése oltalom alatt áll.

– Megjegyzés

A német szeszfőzdeinek mostantól át kell neveznie GLEN BUCHENBACH whisky termékét. Érdekes módon a hamburgi felsőbíróság határozatában hangsúlyozta, hogy a termék elnevezésében szereplő hamis vagy félrevezető információk nem orvosolhatók vagy kompenzálhatók a termék csomagolásán található egyértelműbb információkkal. Ez a döntés figyelmeztetésként szolgálhat az élelmiszer- és italiparban tevékenykedők számára, hogy termékeik nevének kiválasztásakor ügyeljenek a földrajzi árujelzések fontosságára. A jog-sértés megállapításához elegendő mindössze olyan szavak használata, amelyek egy földrajzi jelzésre utalnak, és a fogyasztók a szóra és a földrajzi jelzésre „asszociálnak”, még akkor is, ha az asszociáció csak látszólagos. Ugyanakkor a határozat időben elrettentő hatással lesz azokra, akik félre akarják vezetni a fogyasztókat, vagy akik ki akarják használni az oltalom alatt álló földrajzi árujellel ellátott termékek – például a skót whisky vagy a feta sajt – minőségi hírnevét. Az ügy alapelvei ugyanúgy alkalmazandók lesznek az ír whisky Glen megjelölésének oltalma tekintetében is.

OAPI

2022. január 1-jén a (francia nyelvű) Afrikai Országok Szellemi Tulajdoni Szervezeténél (Organisation Africaine de la Propriété Intellectuelle, OAPI) a védjegyekre, formatervezési mintákra, használati mintákra és földrajzi árujelzőkre vonatkozó új szellemi tulajdon-jogi törvények léptek hatályba.

Az új törvény által főleg a védjegyek területén bevezetett változások a következők:

1. A védjegy fogalma kibővült a hangvédjegyek bevezetésével.
2. Az új törvény bevezeti a védjegybejelentések abszolút okok alapján történő vizsgálatát, beleértve a kizárás lehetőségét azon az alapon, hogy a védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképesseggel, vagy megtévesztheti a közönséget a földrajzi eredet, illetve az áruk vagy szolgáltatások jellege vagy jellemzői tekintetében.
3. A tanúsító védjegyek lajstromozhatóvá váltak.
4. A védjegybejelentéseket felszólalási céllal nem a lajstromozás előtt, hanem azt követően teszik közzé. A felszólalási határidő 6 hónapról 3 hónapra, a felszólalási határozatok elleni fellebbezés benyújtásának határideje pedig 3-ról 2 hónapra csökkent. Hasonlóképpen, a formatervezésiminta-oltalmi bejelentéseket is közzéteszik felszólalási céllal, a felszólaláshoz rendelkezésre álló 3 hónapos határidővel.
5. Lehetővé vált megosztott bejelentések benyújtása.
6. A védjegy törvény rendelkezik a nemzetközi lajstromozások elismeréséről. Az OAPI 2015-ben csatlakozott a Madridi Jegyzőkönyvhöz, és bár a gyakorlatban már eddig is elfogadta a nemzetközi lajstromozásokat, az új törvény jogalapot is ad ehhez.
7. Lehetőség nyílt arra, hogy ugyanazon védjegybejelentésben áru- és szolgáltatási osztályok is szerepeljenek. Korábban külön bejelentés volt szükséges az árukra és a szolgáltatásokra.

8. Lehetővé vált a lajstromozást követően a bíróság előtt korábbi (nem lajstromozott) védjegybejelentési igények benyújtása. Az új törvény hatálybalépése előtt ilyen igényeket csak a közzétételt követő felszólalási időszakban lehetett benyújtani az OAPI-nál.
9. Néhány kisebb változás történt a hatósági díjakban. A legfontosabb, hogy az új törvény szerint a 2. és minden egyes további osztály után további díjat kell fizetni (a bejelentők többé nem vehetnek fel 3 osztályt a bejelentési alapköltségbe).

A szabadalmakra vonatkozó új törvény még nem lépett hatályba, de ez várhatóan még 2022-ben megtörténik.

Spanyolország

A) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2022. február 8-án megerősítette az ezetimib és a szimvasztatin kombinációjára vonatkozó spanyol SPC érvénytelenségét, és ezzel helybenhagyta a több generikus versenytársnak kedvező elsőfokú határozatot (lásd e folyóirat 2021. decemberi számának 119–121. oldalát). Ezt az ügyet széles körben figyelemmel kísérték Európában, mert számos joghatóság alatt folyamatban van hasonló peres eljárás.

a) Tények

A *Merck Sharp & Dohme* (MSD) volt az ezetimibre vonatkozó, C200300018 sz. (SPC'018) és az ezetimib és szimvasztatin kombinációjára vonatkozó C200500011 sz. (SPC'011) SPC jogosultja. Mindkét SPC az EP0720599 sz. európai szabadalmon alapul. Az SPC-k lejárati dátuma 2018. április 17., illetve 2019. április 2. volt.

Az alapszabadalom egy ezetimibet is magában foglaló vegyületcsaládra vonatkozott; a szabadalom 8. igénypontja alapján az ezetimib kifejezetten oltalom alatt állt. A szabadalom általánosan vonatkozott a vegyületcsalád koleszterinbioszintézis-gátló gyógyszerekkel való kombinációjára is.

Az MSD forgalmazza az EZETROL-t (ezetimib) és az INEGY-t (ezetimib és szimvasztatin) az érelmeszesedés kezelésére és a koleszterinszint csökkentésére.

2018 márciusában az MSD *ex parte* ideiglenes intézkedés iránti kérelmekkel együtt keresetet nyújtott be több generikusgyógyszer-gyártó ellen az ezetimib és a szimvasztatin kombinációjára vonatkozó SPC'011 állítólag küszöbön álló bitorlása miatt.

A bíróság az indokolt rendkívüli sürgősség hiányára tekintettel elutasította az ideiglenes intézkedés *ex parte* megadását. A meghallgatást követően a bíróság elutasította az ideiglenes intézkedés iránti kérelmeket, mivel az MSD SPC-jének az EU SPC-rendelet 15. cikke (1) bekezdésének a) pontja alapján, annak 3. cikk c) és a) pontjával összefüggésben, valamint az EUB alkalmazandó ítélkezési gyakorlata alapján *prima facie* érvénytelennek ítélte az MSD SPC-jét.

Az alapügy érdemi részében az MSD sikertelenül próbálta megtámadni a kereskedelmi bíróságok hatáskörét az SPC érvényességének megítélésére az EU SPC-rendelet 15. cikke (1) bekezdésének *a)* pontja és 3. cikke alapján.

Az érvénytelenséggel kapcsolatban az alperesek azzal érveltek, hogy az SPC'011 az alábbi okok miatt nem felel meg az EU SPC-rendelet 3. cikkében és a CJEU alkalmazandó ítélkezési gyakorlatában foglalt követelményeknek.

- Az ezetimib már egy korábbi, ugyanazon a szabadalmon és egy korábbi forgalomba hozatali engedélyen alapuló SPC (SPC'018) oltalma alatt állt, ezért az SPC'011 megadása ellentétes lenne a 3. cikk *c)* pontjával.
- Az alapszabadalom nem védte az ezetimib és a szimvasztatin kombinációját a 3. cikk *a)* pontja értelmében.
- Az egyik alperes azzal is érvelt, hogy valójában az EZETROL (ezetimib) és nem az INEGY (ezetimib és szimvasztatin) forgalomba hozatali engedélye volt az első itt fontos forgalomba hozatali engedély, és ezért az SPC ellentétes lenne a 3. cikk *d)* pontjával is.

Az MSD azt állította, hogy az alperesek tévesen értelmezik az EU SPC-rendelet 3. cikkének *c)* pontjára vonatkozóan a CJEU ítélkezési gyakorlatát. E tekintetben az MSD megpróbált a CJEU *Teva*-ügyben és a *Royalty Pharma*-ügyben hozott ítéleteire hivatkozni, amelyek valójában a 3. cikk *a)* pontjának értelmezésére vonatkoznak. Az MSD azt is állította, hogy az ezetimib és a szimvasztatin kombinációja a 3. cikk *a)* pontja értelmében kifejezetten szerepel az alapszabadalom igénypontjaiban, tekintettel arra, hogy a 17. igénypontban a szimvasztatint a koleszterin bioszintézisének gátlói között említik. Az MSD végül azzal érvelt, hogy az INEGY forgalomba hozatali engedélye a 3. cikk *d)* pontja alapján az első lenne a kombinált készítményre.

b) Az 5. sz. Barcelonai Kereskedelmi Bíróság döntése

A 2021 áprilisában lezajlott tárgyalást követően az 5. számú Barcelonai Kereskedelmi Bíróság megállapította, hogy az SPC érvénytelen, mert ellentétes az EU SPC-rendelet 3. cikkének *c)* pontjával.

A bíró hangsúlyozta, hogy a szóban forgó ügy vitája és tényállása analóg volt az EUB által korábban vizsgált *Actavis I*- és *Actavis II*-ügyével, így az EUB határozatainak irányvonala kötelező és közvetlenül alkalmazandó.

Az elsőfokú ítéletet közvetlenül az után hozták meg, hogy az MSD az utolsó pillanatban kérte az ügy EUB elé utalását.

Az MSD fellebbezett a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság döntése ellen, és a Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2022. január 13-ra tűzte ki a másodfokú tárgyalást.

c) A Barcelonai Fellebbezési Bíróság döntése

A Barcelonai Fellebbezési Bíróság 2022. február 8-án kelt ítéletében kimondta, hogy az MSD SPC-je nemcsak az EU SPC-rendelet 3. cikkének *c)* pontjában foglalt követelmény-

nek nem felel meg, hanem a 3. cikk a) pontjának sem, így megerősítette az ezetimibre és a szimvasztatinra vonatkozó SPC'011 érvénytelenségét.

Az ítélet gondosan áttekintette az EUB vonatkozó ítélkezési gyakorlatát. Először is, az *Actavis I*-ügy, *Georgetown II*- és az *Actavis II*-ügyre összpontosítva kifejtette, hogy az alapszabadalom jogosultja nem szerezhethet további, későbbi forgalomba hozatali engedélyeken alapuló – tehát meghosszabbított időtartamú – SPC-ket minden alkalommal, amikor az alapszabadalom által védett hatóanyagot bármely más hatóanyaggal kombinálva hozza forgalomba. Másodsor, ami a *Teva*- és a *Royalty Pharma*-ügyet illeti, a bíróság – miközben rámutatott arra, hogy azok olyan ügyekkel foglalkoztak, amelyekben a szóban forgó tények alapvetően eltérők voltak – azt állította, hogy az alapszabadalom elsőbbségi/bejelentési napja után kifejlesztett termékekre nem adható érvényesen SPC.

A fellebbezési bíróság döntésében megállapította, hogy az EUB álláspontja az EU SPC-rendelet 3. cikke c) és 3. cikke a) pontjának analóg esetekben történő értelmezésére vonatkozóan világos és egyértelmű, ezért elutasította az MSD azon kérelmét, hogy az ügyet utalják az EUB elé.

Az MSD további kasszációs fellebbezést nyújtott be a spanyol legfelsőbb bíróságnál.

B) A Barcelonai Tartományi Bíróság 2022. január 13-án hozta meg ítéletét a *Lidl* által forgalmazott és a *Vorwerk* ellen benyújtott, konyhai robotgéppel kapcsolatos fellebbezés ügyében. A bíróság az „Élelmiszer-feldolgozó” című, a robotgépre vonatkozó és a Vorwerk tulajdonában levő, 2 301 589 sz. spanyol szabadalmat (az EP 1 269 898 sz. európai szabadalom spanyol megfelelőjét) érvénytelennek nyilvánította. Sőt, egy lépéssel tovább ment, mert döntésében kimondta, hogy „a fellebbezőnek igaza van, amikor azt állítja, hogy még ha a szabadalom érvényes lenne is, akkor sem történne bitorlás”.

Ez az ítélet 180°-os fordulatot jelent az egy évvel korábbi, 2021. január 19-én az 5. számú Barcelonai Kereskedelmi Bíróság által hozott határozathoz képest, amely éppen ellenkezőleg, azt állapította meg, hogy a Lidl bitorolta a Vorwerk kizárólagos jogait a szabadalommal védett robotgéppel kapcsolatban, és kötelezte a Lidl-t, hogy hagyjon fel a robotgép forgalmazásával, semmisítse meg a birtokában vagy a forgalmazói birtokában lévő összes modellt, és kártalanítsa a Vorwerket.

A Vorwerk-szabadalom érvénytelenségi okai

A tartományi bíróság bírái a mostani ítéletben a Vorwerk szabadalmát érvénytelennek találták több okból is, amelyeket az alábbiakban tárgyalunk.

– A mérőeszközzel kapcsolatban hozzáadott tárgy

A szabadalmi bejelentés és a megadott szabadalom összehasonlításakor az 1. igénypontban a jogosult által az eljárás során bevezetett módosítások eredményeként eltérő tartal-

lom figyelhető meg, amely a készülék részét képező mérlegkészülék vezérlésére vonatkozik.

Ez a módosítás a tartományi bíróság szerint „hozzáadott tárgyat” képez, mert „nem tekinthető kinyilvánítotttnak”, holott a bejelentésben kifejezetten ki kellett volna nyilvánítani. Ezért „helyt kell adni a tárgykör bővítése miatti érvénytelenségre vonatkozó utalásnak, amely így az 1. igénypont és ezzel együtt a teljes szabadalom érvénytelenségét határozza meg”.

- *A feltalálói tevékenység hiánya a keverőedény biztonsági rendszerében*

A Lidl több dokumentumot is bemutatott a Vorwerk-szabadalom feltalálói tevékenysége hiányának bizonyítására a keverőedény belsejében a működést akadályozó rendszer tekintetében. A tartományi bíróság ítélete e dokumentumok fényében értékelte a technika állását az európai szabadalmi bejelentés időpontjában, és arra a következtetésre jutott, hogy a találmány tárgyában jártas szakember számára nyilvánvaló a találmány, ezért nincs feltalálói tevékenység.

- *Ha a szabadalom nem lenne érvénytelen, a Lidl bitorolt volna?*

Bár a szabadalom érvénytelensége szükségtelenné teszi a bitorlás megállapítását, a tartományi bíróság úgy döntött, hogy ezt a kérdést is elemzi.

„A vita középpontjában az áll, hogy az alperes termékének keverőedénye és annak fedele lezárható-e olyan módon, hogy működés közben a keverőedény belsejébe nem lehet beavatkozni” – foglalja össze a bíróság.

„Egy igénybe vett szakember szerint a Vorwerk szabadalmából az következik, hogy ahhoz, hogy az edény belsejében be lehessen avatkozni, előbb le kell állítani a keverőmechanizmus működését, míg a jogosult azt állítja, hogy a fedél felnyitásával a kapcsoló kikapcsol, és a keverőmechanizmus leállítja az energiaellátást.”

„Úgy véljük, hogy a kétféle értelmezés közül az alperesé felel meg leginkább a leírásnak” – olvasható az ítéletben, hozzátéve, hogy „a Lidl élelmiszer-feldolgozójában a fedelet minden előzetes művelet elvégzése nélkül lehet kinyitni” – ami a Thermomix-szabadalom szerinti termékénél nem történik meg, ezért a tartományi bíróság véleménye szerint „nem történt jogsértés”.

A fellebbezés lehetősége

A Barcelonai Tartományi Bíróság ítélete ellen a felek a legfelsőbb bíróság előtt megsemmisítés iránti és/vagy rendkívüli fellebbezést nyújthatnak be eljárási jogszabálysértés miatt, ezért meg kell várni, hogy a Lidl és a Vorwerk harmadszor is szembe kerül-e egymással.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

EMBLÉMÁK SZERZŐI JOGI VÉDELME

SZJSZT-16/2020

A megkereső közjegyző által feltett kérdés

- 1. Vizsgálja meg a szakértő a jelen végzés mellékletében megtalálható táblázatban szereplő emblémákat, és a hozzájuk fűzött részletes leírást, illetve összehasonlítást! A szakértő állapítsa meg, hogy az eredeti, korszerűsítendő emblémákhoz képest a szerző által megalkotott, modernizált emblémák egyéni, eredeti jelleg bírnak-e, s ezáltal szerzői jogi védelemben részesíthetők-e!*
- 2. Amennyiben a kérelmező által megalkotott, modernizált emblémák egyéni, eredeti jelleggel bírnak, a szakértő állapítsa meg, hogy az egyetem használatba vett emblémája olyan mértékben azonos-e a szerző által megalkotott, modernizált emblémákkal, hogy az kimerít-e a többszörözés tényállását!*
- 3. Amennyiben a szakértő úgy találja, hogy az egyetem használatba vett emblémája, valamint a szerző által megalkotott, modernizált emblémák között a többszörözés nem állapítható meg, a szakértő állapítsa meg, hogy az egyetem használatba vett emblémái a szerző által megalkotott, modernizált emblémák átdolgozásának minősülnek-e!*
- 4. A szakértő állapítsa meg, hogy az Szjt. 49. § (3) bekezdésében foglalt alapos okra való hivatkozás magába foglalja-e azt, ha a szerző a kijavításban foglalt kéréseket arra alapozva tagadja meg, hogy annak megvalósítása személyhez fűződő jogát sértené, illetve a kijavításban foglalt igények szerint az alkotás megváltoztatása sérelmes volna a hírnevére!*
- 5. A szakértő állapítsa meg, hogy a kérelmező által megalkotott, modernizált emblémáknak a kft. 2019. február 26-i, valamint az egyetem számára történő 2019. március 1-i személyes bemutatásával megvalósult-e az embléma nyilvánosságra kerülése, amelynek folytán harmadik személyek megismerhették a kérelmező által megalkotott, modernizált emblémákat!*
- 6. A szakértő válaszolja meg, hogy az Szjt. értelmében a nem munkaviszonyban alkotott művek esetében mi minősül átadásnak! Továbbá a szakértő állapítsa meg, hogy a mű személyes bemutatásával, prezentálásával, továbbá elektronikus úton történő megküldésével megvalósul-e az Szjt. értelmében az átadás fogalma! A felek szabadon állapíthatják-e meg az átadás módját szerződéses viszonyukban?*
- 7. A szakértőnek az ügy megítélésével kapcsolatos egyéb megállapításai.*

Tényállás

Az eljárás tárgya az alábbiakban foglalható össze a közjegyzői végzés alapján.

A bt.-t 2019. januárjában megbízta a kft., mint megrendelő, hogy az egyetem emblémáját frissítse és korszerűsítse. Az emblémafrissítést (jelen eljárásban kérelmező) grafikus végezte, aki a bt. belfogója és ügyvezetője is. A megrendelő a 2019. február 11-én kelt „Megrendelő”-ben elfogadta a részletes árajánlatot, meghatározva az átadás idejét és módját is (személyes prezentáció). A felek 2019. február 12-én „vállalkozási keretszerződést” kötöttek, ami tartalmát tekintve jövőben megalkotandó művek felhasználására vonatkozó szerződés, azzal, hogy az egyes konkrét megrendeléseket a szerződés mellékletében szereplő formanyomtatvány alapján fogják konkretizálni a felek. A szerződésben a bt. az átdolgozás jogát fenntartotta magának, egyebekben *„teljes körű, korlátlan és kizárólagos felhasználási jogot engedett a megrendelőnek”*.

Az első tervek átadása 2019. február 26-án személyes prezentáció keretében megtörtént. A megrendelő márciusban több alkalommal kért módosításokat és további tervek elkészítését, amiknek a kérelmező eleget tett egy kivétellel: az emblémán megtalálható koronát körbefogó vonalakat (filigránokat) nem volt hajlandó a megrendelő kívánsága szerint az eredeti emblémának megfelelően kinyitni. Ez a felek között az e-mail-levelezések szerint már március elején szóba került, végül április 9-én a megrendelő egy e-mailben arról tájékoztatta a kérelmezőt, hogy *„szeretnénk egy olyan verziót, ahol visszamegyünk az eredeti – a jelenlegi logóban használt – ‘filigrán-koszorúhoz’, belenyúlni CSAK abba kellene, hogy ez egyes motívumok találkozásánál ne legyen vonalvastagodás.”* Május 6-án a kérelmező továbbította a megrendelőnek a terveket, amivel kapcsolatban május 7-én a megrendelő tolmácsolta az egyetem kérését a kérelmezőnek: *„Az egyik, hogy készüljön el az a verzió, amit mi kértünk április elején: mi minden észrevételt és javaslatot elfogadtunk, egyedül a filigránok formájával van bajunk, mert egy csomó nem túl szerencsés asszociációt hoz magával, és szeretnénk látni egy olyan [a grafikus által alkotott] verziót, ahol a mostani filigránkoszorúnk (a nyitott) jelenik meg a tervekben. Azaz a mostani koszorúnk menjen be az 1/A verzióba a kövér és zárt filigránok helyett. Egyedül a filigránok találkozásánál lévő illesztéssel és vonalvastagsággal kapcsolatos problémát kell kiküszöbölnie [a grafikusnak], de nem kell félkörívvel összekapcsolnia őket. Minden más (pontosított körívek, a korona, a betű stb.) az, amit [a grafikus] javasolt. ...*

Rektor Úrnak még egy kérése van. Szeretne látni egy olyan verziót az 1/A-ból, ahol az egyes filigránokat összekötő félköríveket elhagyjuk, mert meglátása szerint még tovább egyszerűsíti a logót. Erre [a grafikus] korábban már jelezte, hogy az úgy fog kinézni, mint egy virág, tehát nem támogatja, de itt sem tudok más érvet hozni, mint azt, hogy megrendelőkként szeretnénk látni, hogy ez valóban hogyan fest.

Az a kérésem, hogy ezt a kettőt legkésőbb csütörtök délig küldjétek el nekem, hogy még rá tudjunk nézni, mielőtt a vezetőség elé tárom a terveket pénteken.”

Erre a kérelmező grafikus még aznap e-mailben az alábbi választ küldte: „A kért leírás szerinti tervet elkészítettem, de szakmailag nem felel meg a minőségi elvárásaimnak. Amennyiben erre lehetőségem lett volna, hiányosságait szívesen be is mutattam volna egy személyes prezentáció alkalmával. Ezt a tervvázlatot az említett okokból semmilyen más módon nem teszem megtekinthetővé, hozzáférhetővé és publikálhatóvá.

Én, mint tervezőgrafikus-művész nem vagyok kötelezhető egy olyan mű közlésére, amelyet szakmailag vállalhatatlannak, így elfogadhatatlannak tartok.”

Ezek után június elején még volt a felek között egy e-mail-váltás, ahol a kérelmező kérte, hogy az alábbiak szerint számoljanak el:

1. emblémafrissítés – terv(ek) elkészült(ek)
 - a: a vázlatdíj összege, amennyiben egyik emblémafrissítési tervjavaslat sem kerül elfogadásra: 280 000 Ft+áfa
 - b: elhúzódo döntés esetén a vázlatdíj megfizetése, mely egy későbbi pozitív döntés esetében a tervezési díjból levonásra kerül
2. többletmunkák – megrendelői kérésre 10×2 emblémaváltozat grafikai tervezése
2019. 05. 09.-ig összesen 25 grafikus óra, melynek díja: 25×18 000 Ft+áfa.

Erre a megrendelő válaszában megerősítette, hogy a „a tervpénzt, természetesen, gond nélkül kifizetjük”, a 25 grafikus óradíjat azonban vitatták.

Ezek után a kérelmező 2020 januárjában észlelte, hogy az egyetem egy új logót kezdett el használni az alábbiak szerint:

Az eredeti, korszerűsítendő egyetememléma	A kérelmező grafikus által megalkotott, modernizált emblémák	Az egyetem használatba vett emblémája

Előzetes megállapítások

Az eljáró tanács a kapott iratokat és műpéldányokat áttekintve megállapítja, hogy szakvéleményének kialakításához ez elegendő.

Az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakította ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást.¹

¹ 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről (R.) 8.§ (1) bek.

Az eljáró tanács szakvéleménye

Az eljáró tanács az alábbiak szerint válaszolja meg a közjegyző által feltett kérdéseket.

1. *Vizsgálja meg a szakértő a jelen végzés mellékletében megtalálható táblázatban szereplő emblémákat, és a hozzájuk fűzött részletes leírást, illetve összehasonlítást! A szakértő állapítsa meg, hogy az eredeti, korszerűsítendő emblémákhoz képest a szerző által megalkotott, modernizált emblémák egyéni, eredeti jelleg bírnak-e, s ezáltal szerzői jogi védelemben részesíthetők-e!*

A vizsgálat tárgyát képező logón mint szerzői művön két pozitív feltétel fennállása esetén keletkezik szerzői jogi védelem. A szerzői jogról szóló LXXVI. törvény (a továbbiakban: az Szt.) 1. §-ának (2) bekezdése szerint az első feltétel, hogy az alkotás mint eredmény az irodalom, a tudomány és a művészet körébe tartozzon.

A szerzői jogi védelem fennállásának másik pozitív feltételét az Szt. 1. §-ának (3) bekezdése határozza meg: „A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől.”

A műnek tehát az alkotó saját szellemi alkotásának kell lennie úgy egyéni jelleg, mint eredetiség szempontjából. Műnek a gondolatot másoktól elhatárolható, egyéni módon kifejező alkotás minősül. Az alkotás egyéni jellegében megnyilvánul a szerző személyisége, képessége, kreativitása. Az eredetiség az alkotás önállóságát, különlegességét, más művektől való különbözőségét, elhatárolhatóságát, azaz az általa okozott benyomás megismételhetlenségét fejezi ki. Az eredeti jelleg megállapításához elengedhetetlen, hogy az adott körülmények között lehetőség legyen többféle kifejezési módra, és ezek közül a szerző egyéni módon választhassa és válassza ki a kifejezési módok egyikét vagy másikat.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a kérelmező által alkotott grafikák egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek, azaz szerzői jogi védelem alatt állnak. Az egyszerűsítés módja, részleteinek kidolgozása, variációs javaslatok eltérést mutatnak az eredeti emblémához képest, miközben figyelmesen egyszerűsítanak, és nem hanyagolnak el fontos részleteket. Mind az embléma, mind a kidolgozott arculati-felhasználási tervek egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek, azaz szerzői jogi védelem alatt állnak.

2. *Amennyiben a kérelmező által megalkotott, modernizált emblémák egyéni, eredeti jelleggel bírnak, a szakértő állapítsa meg, hogy az egyetem használatba vett emblémája olyan mértékben azonos-e a szerző által megalkotott, modernizált emblémákkal, hogy az kimeríti-e a többszörözés tényállását!*

Az eljáró tanács összehasonlította a kérelmező által alkotott emblémákat azzal, amit az egyetem ténylegesen használatba vett. Ennek alapján az eljáró tanács megállapította, hogy az egyetem által használatba vett embléma nem a kérelmező által megalkotott embléma többszörözésével jött létre. A két emblémában vannak ugyan azonos megoldások, amik az eredeti emblémában nem így vannak megoldva, parányi részletek, de valójában az egyetem által használatba vett emblémában az egyik fő elem, a korona hiányos, felületes ábrázolása, arányainak eltorzítása miatt a többszörözés nem áll fenn.

3. *Amennyiben a szakértő úgy találja, hogy az egyetem használatba vett emblémája, valamint a szerző által megalkotott, modernizált emblémák között a többszörözés nem állapítható meg, a szakértő állapítsa meg, hogy az egyetem használatba vett emblémái a szerző által megalkotott, modernizált emblémák átdolgozásának minősülnek-e!*

Az Sztj. 29. §-a értelmében szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon. Az átdolgozásnak szerzői jogilag egyrészről határa az, amikor a változtatások eredeti vonást a műhöz nem adnak (e határ alatt beszélünk többszörözésről). Másrészről a határa az, amikor egy műnél, bár felhasználták egy másik mű azonos vagy hasonló formai vagy tartalmi elemét, de abban ez többé már nem lényeges alkotórész. Ilyenkor az eredmény kizárólag az újabb mű alkotójának személyiségi elemeit hordozó, új szellemi tartalmú eredeti mű.²

Tekintettel arra, hogy a feladat az eredeti embléma egyszerűsítése volt, a téma adott volt, és az alkotók mozgásterét korlátozott volt. Az eljáró tanács álláspontja szerint az egyetem által használatba vett emblémának csak apró részlete mutat hasonlóságot a kérelmező által megalkotott emblémával, de ez az összehasonlítás szempontjából szinte észrevehetetlen részlet. A fő elemekben, a koronában a két embléma között lényeges az eltérés. Mindezek alapján az eljáró tanács a rendelkezésére álló adatok alapján arra a következtetésre jutott, hogy az egyetem által használatba vett embléma nem a kérelmező által megalkotott embléma átdolgozásával jött létre.

² Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői joghoz. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 225.

4. *A szakértő állapítsa meg, hogy az Szjt. 49. § (3) bekezdésében foglalt alapos okra való hivatkozás magába foglalja-e azt, ha a szerző a kijavításban foglalt kéréseket arra alapozva tagadja meg, hogy annak megvalósítása személyéhez fűződő jogát sértené, illetve a kijavításban foglalt igények szerint az alkotás megváltoztatása sérelmes volna a szerző hírnevére.*

Az Szjt. 49. §-a rendelkezik arról, hogy ha a szerződés jövőben megalkotandó műre szól, a felhasználó (megrendelő) jogosult az elkészült művet a szerzőnek kijavítás végett ismételtén is visszaadni. A 49. § (3) bekezdése értelmében ha a szerző a kijavítást alapos ok nélkül megtagadja, a felhasználó a szerződéstől díjfizetés kötelezettsége nélkül elállhat.

A megrendelő egyértelműen megfogalmazta azt az igényét, hogy azt szeretné, hogy a filigránok ne zártak legyenek. A kérelmező a kért változtatást nem végezte el, mert az szakmailag nem felelt meg a minőségi elvárásainak, azt szakmailag vállalhatatlannak tartotta.

Az Szjt. 13. §-a értelmében a szerző személyhez fűződő jogát sérti művének mindenfajta eltorzítása, megcsonkítása vagy más olyan megváltoztatása vagy megcsorbitása, amely a szerző becsületére vagy hírnevére sérelmes. A szerző hírneve akkor sérül, ha az elfogulatlan, átlagos néző, hallgató számára az a változtatás révén leértékelődik.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a filigránok zárt vagy nyitott helyzete az embléma szempontjából nem jelentős kérdés. A filigránokról készült ábrázolásoknál is látható, hogy a látvány változatlanul élvezhető nyitott és zárt filigránok esetében egyaránt. Emellett a kinyitás mértéke is különböző lehet: lehet olyan mértékű, ami egy hasonló helyzetet idézne elő, mint amiért az egész egyszerűsítési folyamat elindult, de lehet csak olyan mértékű is, ami épp elegendő ahhoz, hogy még az embléma kicsinyítése esetén se veszélyeztessen becsukódással. Az eljáró tanács álláspontja szerint tehát a filigránok kinyitása nem eredményezte volna a kérelmező hírnevének megsértését.

Az eljáró tanács álláspontja szerint a megrendelő ezirányú határozott kérését a kérelmező hírnevének megsértésére hivatkozással az Szjt. 49. § (3) bekezdése alapján nem tagadhatta volna meg.

5. *A szakértő állapítsa meg, hogy a kérelmező által megalkotott, modernizált emblémáknak a kft. 2019. február 26-i, valamint az egyetem számára történő 2019. március 1-i személyes bemutatásával megvalósult-e az embléma nyilvánosságra kerülése, amelynek folytán harmadik személyek megismerhették a kérelmező által megalkotott, modernizált emblémákat!*

A felek között létrejött felhasználási szerződés (2019. február 12-i „Vállalkozási szerződés”) rendelkezik a jövőben megalkotandó művek felhasználási jogairól. A 2019. február 11-én kelt „Megrendelő” értelmében a kérelmező a terveket személyes prezentáció alkalmával adja át a megrendelőnek.

A nyilvánosságra hozatali jogot ráutaló magatartással is lehet gyakorolni. Tekintettel arra, hogy a felhasználási jogok nyilvánosságra hozatal nélkül nem gyakorolhatók, egy joghatályos felhasználási engedély esetében a nyilvánosságra hozatal a szerződéses teljesítéssel megvalósul.

Az Sztj. 10. (3) bekezdése kimondja, hogy a felhasználási szerződés alapján – ellenkező kikötés hiányában – megadottnak kell tekinteni a szerző hozzájárulását ahhoz, hogy a felhasználó a mű tartalmáról a felhasználás céljának megfelelő módon a nyilvánosság számára tájékoztatást adjon. Ez alapján a nyilvánosságra hozatalhoz szükséges hozzájárulást csak akkor lehetne nem megadottnak tekinteni, ha a szerző azt kifejezett kikötéssel megtiltotta volna. Ez az eredeti tervek tekintetében nem történt meg.

Tekintettel tehát arra, hogy a felek közötti megállapodás egyértelműen kimondta, hogy a művek átadása személyes prezentáció keretében történik, a tervek felhasználását a közöttük létrejött megállapodás részletesen szabályozza, a személyes átadással a nyilvánosságra hozatalhoz szükséges hozzájárulás megadása megtörtént, a nyilvánosságra hozatal megvalósult.

6. *A szakértő válaszolja meg, hogy az Sztj. értelmében a nem munkaviszonyban alkotott művek esetében mi minősül átadásnak! Továbbá a szakértő állapítsa meg, hogy a mű személyes bemutatásával, prezentálásával, továbbá elektronikus úton történő megküldésével megvalósul-e az Sztj. értelmében az átadás fogalma! A felek szabadon állapíthatják-e meg az átadás módját szerződéses viszonyukban?*

A felek a kógens szabályok kivételével a felhasználási szerződés tartalmát szabadon állapítják meg. Tekintettel arra, hogy a művek átadásának módjára az Sztj. kógens szabályt nem tartalmaz, arról a felek szerződéses viszonyukban szabadon rendelkezhetnek. Jelen esetben a felek megállapodtak abban, hogy az átadás személyes prezentációval történik, majd ezt követően a kért módosítások tekintetében a tervek e-mail-ben való megküldését mindkét fél elfogadta, így tehát az átadás úgy személyes prezentációval, mint a módosított tervek elektronikus úton történő megküldésével megvalósult.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy tekintettel arra, hogy a megrendelő kijavításra visszaadta a terveket, az átadás vitathatatlanul megvalósult.

7. *A szakértőnek az ügy megítélésével kapcsolatos egyéb megállapításai.*

Az eljáró tanácsnak nincsenek egyéb megállapításai.

*Dr. Győri Erzsébet, a tanács elnöke
Dr. Lendvai Zsófia, a tanács előadó tagja
Sára Ernő, a tanács szavazó tagja*

FILMRÉSZLETEK SZABAD FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT-18/2020

A megkereső hatóság szakértő kirendeléséről szóló határozatában az alábbi kérdést tette fel a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek:

A rendelkezésre álló adatok alapján a felhasznált filmrészletek tartozhatnak-e a szabad felhasználás körébe?

Az eljáró tanács az alábbi szakvéleményt alakította ki.

Előjáróban megjegyzi az eljáró tanács, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. § (1) bekezdése szerint:

„A Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást, nem tart helyszíni szemlét és nem idézhető.”

A kirendelő határozat alapvetően az alábbiak szerint határozta meg a szakértői vizsgálat tárgyát.

„A Feljelentő feljelentése szerint 2019-ben a baloldali párt neve alatt a YouTube videómegosztó portálon egy videót tettek közzé.

A videóban a feljelentés szerint az alábbi [a] Feljelentő kizárólagos szellemi tulajdonát képező videóanyagok láthatóak:

- 1:03–1:05 perc Feljelentő felvétele
- 1:05–1:09 perc Feljelentő felvétele
- 2:09–2:12 perc Feljelentő felvétele
- 7:47–7:55 perc mozgókép biztosítása TCR anyagokhoz

A videóban a videó készítői felhasználási engedély, valamint díj megfizetése nélkül használtak fel a Feljelentő archívumába tartozó szerzői jog által védett videóanyagot, akként, hogy azon több esetben kitakarásra került a Feljelentő csatorna logója.

A fenti videórészletek összesen 17 teljes másodpercet tesznek ki, amelyet a videó készítői felhasználási engedély és díjfizetés nélkül használtak fel, amelynek alapján az okozott vagyoni hátrány összege 2130 Euro.”

Tényállás

Az eljáró tanács a tényállás tekintetében az alábbi megállapításokat teszi.

2.1. Az eljáró tanács megtekintette a kirendelő végzésben megjelölt linken szereplő videót, és a kirendelő végzésben megjelölt részletek tekintetében az alábbiakat állapította meg:

- 1:03–1:05: a jobb felső sarokban a feljelentő csatorna logója látható.
- 1:05–1:09: megállapítható, hogy 1:05–1:07 között látható letakart logó, utána nem látható logókitakarás, mintha eredetileg sem lett volna logó a felvételen.
- 2:09–2:12 perc között látható letakart logó.
- 7:43–7:56 (szemben a feljelentésben feltüntetett 7:47–7:55 időtartammal): a jobb alsó sarokban az alábbi megjegyzés szerepel: „forrás: Magyarország Kormánya”, 7:56-nál látszik és felolvasásra kerül, hogy „Készült Magyarország Kormánya megbízásából”.

2.2. Az eljáró tanács a megkereső hatóságon keresztül kérdéseket tett fel, amelyek alapján a feljelentő 2020-ban kiegészítő nyilatkozatot tett.

A kiegészítő nyilatkozatban a feljelentő egyrészt a feljelentéssel egybevégezően utalt a [www..../felhasznalasi feltételek](http://www..../felhasznalasi-feltetelek) honlapon közzétettekre, amelyek többek között az alábbiak szerint szólnak:

„A jelen honlapon megjelenő szellemi alkotások (fotók, videók, stb) a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) rendelkezéseinek megfelelően szerzői jogi védelem alatt állnak, felhasználásuk kizárólag az Szt. rendelkezéseinek megfelelően szabad. Minden, a szabad felhasználás határát meghaladó felhasználáshoz a jogtulajdonos hozzájárulása szükséges.

A jelen honlapon megjelenő szellemi alkotások jogtulajdonosa: Feljelentő

A jelen honlap működtetője: Feljelentő

A szellemi alkotások a honlap rendeltetésszerű használatával velejáró olvasáson, képernyőn történő megjelenítésen és az ehhez szükséges ideiglenes többszörözésen, továbbá a személyes – nem-kereskedelmi – célból történő merevlemezre történő lementésen és kinyomtatáson túl semmilyen egyéb formában nem használhatóak fel vagy hasznosíthatóak a jogtulajdonos előzetes írásbeli engedélyének hiányában.

A fentieknek megfelelően tilos különösen, de nem kizárólag, a honlapon elhelyezett szellemi alkotások más honlapon vagy bármely más – nyomtatott vagy elektronikus – formában való megjelenítése, bármilyen többszörözése, terjesztése, az Szt. szerinti átdolgozása, illetőleg bármilyen más, a szabad felhasználáson túlmutató felhasználása vagy hasznosítása, akár kereskedelmi, akár más célból.

Felhívjuk figyelmét, hogy a honlapon elhelyezett szellemi alkotások fentitől eltérő módon vagy mértékben történő átvétele szerzői jogot sért, és az oldal üzemeltetője minden esetben jogi lépéseket tesz a jogsértés megszüntetésére.

Amennyiben a szabad felhasználást meghaladóan kívánja felhasználni a jelen honlapon elhelyezett bármely szerzői jogi tartalmat, úgy a honlap fent megjelölt jogtulajdonosával vegye fel a kapcsolatot!

(Elérhetőség: [email-cím, telefonszám])”

Ennek alapján a feljelentő úgy vélte, hogy tett az Szjt. 36. § (2) bekezdése alapján felhasználást megtiltó nyilatkozatot.

A kiegészítő nyilatkozatban a feljelentő másrészt a 7:43–7:56 között látható videó kapcsán a nyilatkozatát akként pontosította, hogy nem mozgóképeket, hanem kizárólagosság kikötése nélkül képfelvételeket értékesített egy cég részére, amely azokat a későbbiekben TCR [társadalmi célú reklám] elkészítéséhez használta fel. A feljelentő ezen kiegészítő nyilatkozatában azt is rögzítette, hogy a képfelvételek szerzői jogi jogosultja továbbra is a feljelentő maradt.

Az irányadó jogszabályi háttér

Az eljáró tanács az Szjt. irányadó jogszabályhelyeit az alábbiak szerint összegzi.

1. § (1) Ez a törvény védi az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat.

(2) Szerzői jogi védelem alá tartozik – függetlenül attól, hogy e törvény megnevezi-e – az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Ilyen alkotásnak minősül különösen:

...

g) a filmalkotás és más audiovizuális mű (a továbbiakban együtt: filmalkotás),

...

(3) A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktéleltől.

...

4. § (1) A szerzői jog azt illeti, aki a művet megalkotta (szerző).

...

9. § (1) A szerzőt a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége.

...

16. § (1) A szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.

...

(4) Ha e törvény másképp nem rendelkezik, a szerzőt a mű felhasználására adott engedély fejében díjazás illeti meg, amelynek – eltérő megállapodás hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia. A díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le. Ha a törvény a felhasználási szerződés érvényességét megszabott alakhoz köti, a díjazásról való lemondás is csak a megszabott alakban érvényes.

....

(6) Jogosulatlan a felhasználás különösen akkor, ha arra törvény vagy az arra jogosult szerződéssel engedélyt nem ad, vagy ha a felhasználó jogosultságának határait túllépve használja fel a művet.

17. § A mű felhasználásának minősül különösen:

...

d) a nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként (26. § és 27. §),

...

26. § (8) A szerzőnek az is kizárólagos joga, hogy művét – másként, mint sugárzással vagy a (7) bekezdésben szabályozott módon – a nyilvánossághoz közvetítse, és hogy erre másnak engedélyt adjon. E joga kiterjed különösen arra az esetre, amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

A SZABAD FELHASZNÁLÁS ÉS A SZERZŐI JOG MÁS KORLÁTJAI

Általános szabályok

33. § (1) A szabad felhasználás körében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye nem szükséges. Csak a nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon e törvény rendelkezéseinek megfelelően.

(2) A felhasználás a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések alapján is csak annyiban megengedett, illetve díjtalan, amennyiben nem sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsítja a szerző jogos érdekeit, továbbá amennyiben megfelel a tisztesség követelményeinek és nem irányul a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

(3) A szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket nem lehet kiterjesztően értelmezni.

34. § (1) A mű részletét – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével bárki idézheti.

....

36. § (2) Napi eseményekhez kapcsolódó, időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek a sajtóban szabadon többszörözhetők, nyilvánossághoz közvetíthetők – ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt [26. § (8) bek.] is –, feltéve, hogy a szerző nem tett az ilyen felhasználást megtiltó nyilatkozatot. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni.

...

37. § Egyes művek az időszerű, napi eseményekről való tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.

...

80. § (1) Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a rádió- vagy a televízió-szervezet hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy műsorát

a) más rádió- vagy televízió-szervezetek, illetve vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítést végzők sugározzák, illetve a nyilvánossághoz közvetítsék;

b) rögzítsék;

c) rögzítés után többszörözzék, ha a rögzítés hozzájárulása nélkül készült, vagy ha a rögzítés a 83. § (2) bekezdése alapján készült, és a többszörözés más célra készül, mint amelyre a 83. § (2) bekezdése vonatkozik;

d) vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.

...

82. § (1) A film előállítójának [64. § (3) bek.] hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a filmet

a) többszörözzék;

b) terjesszék, ideértve a nyilvánosság részére történő haszonkölcsönbe adást is;

c) vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.

A szerzői jog és a szomszédos jogok viszonya

83. § (1) Az e fejezetben szabályozott jogok védelme nem befolyásolhatja az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokon fennálló szerzői jogok védelmét.

(2) Nincs szükség a szomszédos jogi jogosult hozzájárulására azokban az esetekben, amelyekben a törvény a szerzői jogi védelem alatt álló alkotás felhasználásához sem kívánja meg a szerző hozzájárulását. Ha e törvény szerint a szomszédos jogi jogosultnak a felhasználásért díjazás jár, a 16. § (4) és (5) bekezdésének első mondatában a díjazás arányos mértékére vonatkozó rendelkezést a szomszédos jogi jogosultak esetében is alkalmazni kell.

Megemlíthető, hogy az Szjt. fent hivatkozott, szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezései [34. § (1) bekezdés, 36. § (2) bekezdés] a szabad felhasználás feltételeit – különösen a forrás feltüntetésének kötelezettségét – illetően összhangban állnak a Berni Egyezmény 10. Cikke (1) bekezdésével és 11bis Cikke (1) bekezdésével, valamint az Európai Unió Infosoc-irányelv 5. Cikke (3) bekezdésének (c) and (d) pontjával, továbbá hogy a holland szerzői jogi törvény is ugyanígy rendelkezik a 15 és 15a Cikkben.¹

¹ § 6. Copyright restrictions
Article 15

1. An infringement of copyright in a literary, scientific or artistic work is not considered to be the reproduction of messages or articles on current economic, political, religious or philosophical topics, as well as of works of the same nature that appear in a day, news or weekly, magazine, radio or television program or other medium that fulfills the same function are made public, if:

1 °. the copying takes place by a day, news or weekly or magazine, in a radio or television program or other medium that fulfills the same function;

2 °. Article 25 is complied with; 3 °. the source, including the maker's name, is clearly stated; and 4 °. copyright is not expressly reserved.

2. This article also applies to reproductions in a language other than the original.

Article 15a

1. An infringement of copyright in a literary, scientific or artistic work is not considered to be a quotation from a work in an announcement, evaluation, polemic or scientific treatise or for an expression with a similar purpose, provided that:

1 °. the work quoted from has been lawfully disclosed; 2 °. the quotation is in accordance with what is reasonably permitted under the rules of social intercourse and the number and size of the quoted parts are justified by the objective to be achieved;

3 °. Article 25 is complied with; and 4 °. as far as reasonably possible, the source, including the maker's name, is clearly stated.

2. In this article, quoting is also understood to include quoting in the form of press reviews from articles published in a day, news or weekly or magazine.

3. This article also applies to quoting in a language other than the original. (Forrás: WIPOLex; az eredeti holland szöveg gépi fordítása.)

Az eljáró tanács megállapításai

4.1. Az eljáró tanács elsőként megemlíti, kérdéses lehet, hogy a feljelentő által megjelölt felvételek (i) szerzői jogi alkotásnak (audiovizuális műnek) minősülnek-e, vagy (ii) szomszédos jogi védelem alá eső filmnek, vagy a (iii) televíziós szervezet rögzített műsorának.

Azonban az eljáró tanács rámutat arra, hogy a megkeresés tekintetében, tehát abból a szempontból, hogy történt-e jogsértés, a kérdésnek nincs nagyobb jelentősége, ugyanis a feljelentésben sérelmezett lehívásra hozzáférhetővé tétel joga mind a három esetben alkalmazandó [Szt. 26. § (8) bekezdés, 82. § (1) c) pont, 80. § (1) d) pont] továbbá a lehetséges szabad felhasználási eseteket nemcsak szerzői művek, hanem szomszédos jogi teljesítmények esetén is alkalmazni kell [1. Szt. 83. § (2) bekezdés].

Megjegyzendő, hogy a feljelentő ugyan megjelölte a sérelmezett felvételt, azonban nem csatolta az állítólagosan a jogosultságát képező eredeti felvételeket.

A továbbiakban az eljáró tanács abból a feltételezésből indul ki, hogy a sérelmezett videóban szereplő, a feljelentő által megjelölt alábbi felvételek valóban a feljelentő kizárólagos jogosultsága alá tartoznak:

- 1:03–1:05 perc, 1:05–1:09, 2:09–2:12 perc.

A sérelmezett videóban 1:03–1:05 perc között a feljelentő csatorna logója látszik is.

A 7:47–7:55 perc közötti „felvételek biztosítása TCR anyagokhoz” tekintetében megjegyzendő azonban, hogy maga a feljelentő is arra hivatkozott, hogy nem mozgóképeket, hanem képfelvételeket biztosított a cég részére TCR elkészítéséhez. Bár a feljelentő és a cég közötti szerződés nem került becsatolásra, mindazonáltal önmagában abból a tényből, hogy a feljelentő állítása szerint csak képfelvételeket biztosított a cég részére, valamint abból, hogy a kérdéses reklámról a feljelentő maga sem állította, hogy ő készítette volna, vagy megszerezte volna az elkészült reklámnak a szerzői vagyoni vagy felhasználási jogait, erősen valószínűsíthető, hogy a feljelentésben sérelmezett videóban 7:47–7:55 között látható reklámra nem terjed ki a feljelentő kizárólagos szerzői joga, függetlenül attól, hogy ez egyébként politikai vagy társadalmi célú reklámnak minősül. (Életszerű annak a feltételezése, hogy a reklám megrendelőjének áll fenn a kizárólagos szerzői vagyoni joga a reklámon.)

A fentiek alapján tehát az eljáró tanács az eredeti felvételek szerzői jogi jogosultsága tekintetében a fentiekben foglalt feltételezésekből indul ki, azonban ezek az alapul fekvő eljárásban bizonyításra szoruló kérdések, amelyekre nem terjed ki a jelen vélemény, arra is tekintettel, hogy a megkereső hatóság feltett kérdése kizárólag a szabad felhasználás fennállására vagy fenn nem állására vonatkozott.

4.2. Az eljáró tanács szintén előrebozsátja, hogy véleménye a magyar szerzői jogi szabályozáson alapul, és nem terjed ki arra a jogkérdésre, hogy a sérelmezett videó felhasználására a magyar szerzői jogot kell-e alkalmazni.

A nemzetközi magánjog szerepet játszhat abból a szempontból, hogy hol is valósult (illetve valósul) meg a cselekmény [*lex loci protectionis*; Berni Egyezmény 5(2) Cikk: „annak az országnak a törvényei irányadók, ahol a védelmet igénylik”; az egyezményes jogot megelőzően: a Róma II rendelet 8. Cikk (1) bek.: „annak az országnak a jogát kell alkalmazni, amelyre az oltalmat igényelték”; ezzel összhangban a magyar nemzetközi magánjogi törvény 48. §: „amelynek a területére a védelmet igénylik”].

Továbbá az eljáró tanács utal arra, hogy az Európai Unió Bíróságának a kialakult gyakorlata szerint a lehívásra hozzáférhető tétel esetén a cselekmény nemcsak a hozzáférhetővé tétel helyén valósul meg, de a hozzáférés helyén is, jóllehet a hozzáférés helyén történt jogsértés tekintetében csak az ott bekövetkezett kár a releváns:

„...az eljáró bíróság tagállama által biztosított szerzői vagyoni jogok megsértése esetén e bíróság joghatósággal bír az alkotás szerzője által olyan társasággal szemben benyújtott, felelősség megállapítása iránti kereset elbírálására, mely társaságnak egy másik tagállamban van székhelye, és amely e másik tagállamban többszörözte fizikai hordozóra az említett alkotást, és e fizikai hordozót ezt követően harmadik tagállamban székhellyel rendelkező társaságok értékesítik egy olyan internetes oldalon keresztül, mely az eljáró bíróság tagállamában is hozzáférhető. E bíróság joghatósága kizárólag az e bíróság tagállamának területén bekövetkezett károkra terjed ki.” [Pickney, C-170/12; megerősítve a Hejduk (C-441/13) -ítéletben].

4.3. A fenti 4.1–4.2. pontokban foglaltak előrebocsátása mellett az eljáró tanács a továbbiakban a magyar szerzői jogi szabályozás alapján vizsgálja, hogy a sérelmezett videóban foglalt részletek tartozhatnak-e a szabad felhasználás körébe.

4.3.1. Az eljáró tanács véleménye szerint elvileg három szabad felhasználási eset kerülhet szóba az alábbiak szerint: Sztj. 34. § (1) bekezdés, 36. § (2) bekezdés, 37. §.

Mindhárom megjelölt szabad felhasználási esetben a szabad felhasználás feltételét képezi, hogy a forrást, a szerzőt meg kell jelölni. Az egyes szabad felhasználási esetek további feltételeket rögzítenek.

A továbbiakban az eljáró tanács kettéválasztja a vizsgálatot, az alábbiak szerint:

- a) a 4.3.2 pontban az alábbi részletek szerepelnek: 1:03–1:05, 1:05–1:09, 2:09–2:12 perc,
- b) a 4.3.3 pontban a 7:43–7:56 közötti részlet szerepel.

4.3.2. Az első kérdés az, hogy megtörtént-e a forrás feltüntetése, amely mindhárom megjelölt szabad felhasználási eset egyik feltételét képezi.

Az eljáró tanács utal arra, hogy a kérdéses három részlet közül mindössze az első, a 1:03–1:05 közötti részletben található meg a feljelentő csatorna logója, a másik két részletben (1:05–1:09 és 2:09–2:12 perc között) nem.

A 1:05–1:09 és 2:09–2:12 közötti részletekben tehát semmilyen forrás nem szerepel.

A 1:03–1:05 közötti részletben ugyan látszik a feljelentő csatorna logója, de az eljáró tanács álláspontja szerint ez sem minősül megfelelő forrásfeltüntetésnek, különösen arra tekintettel, hogy egy olyan logó, amely nem azonosítja nyilvánvalóan a forrást a nyilvánosság számára, nem tekinthető elegendőnek, valamint arra is tekintettel, hogy a sérelmezett videóban egyéb, a feljelentő által nem sérelmezett részletekben szerepel forrásfeltüntetés, így pl. a 1:43–1:56 közötti rész, ahol a jobb oldalon lent a „forrásmegjelölés” és a 6:58–7:17 rész, ahol a jobb oldalon lent a „forrásmegjelölés” szerepel, vagy a sérelmezett 7:43–7:56 közötti részlet, ahol a jobb alsó sarokban a „forrásmegjelölés” szerepel.

A fentiek alapján – a forrás feltüntetésének a hiányában – a három kérdéses részlet egyike sem tartozik az eljáró tanács véleménye szerint a szabad felhasználás körébe.

Miután ez elegendő annak megállapításához, hogy jogosulatlan felhasználás történt, nincs jelentősége annak, hogy a szabad felhasználás egyéb feltételei fennálltak volna-e. Ezért az eljáró tanács csak a teljesség kedvéért jegyzi meg az alábbiakat is.

Az Szjt. 37. § szerinti szabad felhasználás az eljáró tanács nézete szerint azért is kizárható, mert időszerű eseménynek maximum „A) esemény” számíthatott, azonban a feljelentő által sérelmezett felvételek jóval az A) esemény előtt készültek.

Kérdés, hogy a jelen vélemény 2.2. pontjában foglalt [www.... /felhasznalasi feltetelek](#) dokumentum minősül-e az Szjt. 36. § (2) bekezdésében foglalt, szabad felhasználást megtiltó nyilatkozatnak. Bár a szöveg az Szjt. 36. § (2) bekezdésére nem utal kifejezetten, azonban egyes részei az ott leírt magatartásokat teszik engedélytől függővé, s ezelfogható úgy, hogy ez az Szjt. 36 § (2) bek. szerinti esetet is felöleli. Mindazonáltal, ismételten hangsúlyozza az eljáró tanács, hogy ennek a kérdésnek nincs döntő jelentősége, mivel a forrásfeltüntetés hiánya elegendő annak megállapításához, hogy jogosulatlan felhasználás történt.

Az idézés formájában történő szabad felhasználás lehetősége az audiovizuális művekre is kiterjed. Az átvető mű jellege és célja indokoltta tette volna az idézéseket, ha az egyéb feltételek – l. forrásmegjelölést – megvalósultak volna.

Az eljáró tanács véleménye szerint a három fent említett részlet egyike sem esett a szabad felhasználás eseteinek a körébe, mert azok egyik feltétele (a forrás megfelelő módon való feltüntetése) nem teljesült.

4.3.3. A sérelmezett videóban 7:43–7:56 perc között (szemben a feljelentésben feltüntetett 7:47–7:55 időtartammal) „Készült Magyarország Kormánya megbízásából” *látható részlet reklámnak minősül.*

A fentiekben kifejtettek szerint a jelen eljárás szempontjából az eljáró tanács megítélése szerint alapvetően nincs jelentősége, hogy az a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (MTTV.) értelmében politikai vagy társadalmi célú reklámnak minősül, így a továbbiakban az eljáró tanács reklámként hivatkozik rá.

A fentiekben már kifejtettek értelmében a jobb alsó sarokban az alábbi megjegyzés szerepel: „forrás: Magyarország Kormánya”, következésképpen, a forrás feltüntetése mint a szabad felhasználás egyik követelménye az eljáró tanács nézete szerint megvalósult, így szükséges az egyes szabad felhasználási esetek további feltételeinek a vizsgálata.

Az Szjt. 34. § (1) bekezdés szerinti idézés az eljáró tanács álláspontja szerint valószínűleg azért nem alkalmazható, mert az Szjt. csak műrészlet idézésére ad lehetőséget, azonban a sérelmezett esetben egy teljes reklám egészében, és nem részletében került bemutatásra, bár megjegyzendő, hogy mivel az eredeti reklám nem állt a tanács rendelkezésére, ez nem állapítható meg teljes bizonyossággal.

Az Szjt. 36. § (2) bekezdése keretében a szabad felhasználást megtiltó nyilatkozatról nincs az eljáró tanácsnak tudomása, különös tekintettel arra, hogy a bizonyítás szintjén nem tisztázott a kérdéses reklám jogosultja sem, azonban a jogosult az eljáró tanács nézete szerint a jelenleg rendelkezésre álló információk szerint feltehetőleg nem a feljelentő (hanem a reklám megrendelője).

Az eljáró tanács véleménye szerint azonban a kérdéses *hirdetés* nem felel meg az Szjt. 36. § (2) bekezdésében foglalt *„időszerű gazdasági vagy politikai témákról megjelentetett cikkek vagy e témákról sugárzott művek”* fogalmának, amely feltételezi, hogy a mű egy *témát* dolgoz fel és elemez.

A 37. §-a a napi eseményekről való tudósításokra vonatkozik (videófelvételeknél pl. tipikusan egy televíziós híradó keretében). Erről sem beszélhetünk egy hirdetés/reklám esetében. Ezzel kapcsolatban az eljáró tanács utal az Szjt. Nagykomentárjára:²

„Ennek a szabad felhasználásnak az a célja, hogy az eseményekről való tudósítási tevékenységet ne akadályozza az előzetes szerzői jogi engedélykérés. ... Míg az Szjt. 36. § (2) bekezdés az időszerű gazdasági vagy politikai cikkek, erről sugárzott művek szabad többszörözéséről és nyilvánossághoz közvetítéséről szól, az Szjt. 37. § bármilyen mű bármilyen szerzői jogi felhasználásáról, de csakis olyan tudósítás keretében, amely a tudósításhoz közeli múlt egyes megtörtént eseményeiről szól. Az EUB a Spiegel Online ügyben (C-516/17.) az uni-

² Dr. Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Új Jogtár, Wolters Kluwer, online verzió.

ós szerzői jog önálló fogalmaként nevesítette a 'napi eseményekről való tudósítás érdekében történő felhasználást'. Az EUB tudósítás alatt valamely aktuális eseményről történő információnyújtást érti; amely információnyújtásnak nem fogalmi kelléke a részletekbe menő elemzés. Napi esemény alatt pedig az EUB olyan eseményeket ért, amely „a tudósítás időpontjában információs érdeket képvisel a közönség számára”. (Vö. C-516/17, 66-67. pont.)”

Az eljáró tanácsnak nincs arról információja, hogy a sérelmezett részletben szereplő reklám pontosan mikor került közzétételre, de valószínűsíthető, hogy nem minősül az Szjt. 37. § értelmében vett időszerű politikai műnek, mivel valószínűsíthetően a sérelmezett videó közzétételekor (2019) nem volt aktuális esemény, és nem a közeli múltban került közzétételre.

A fentiek alapján, bár bizonyos kérdésekben az eljáró tanács csak valószínűsítésekre tudott hagyatkozni a megfelelő tények hiányában, a sérelmezett videóban 7:43 – 7:56 perc között látható reklámnak a sérelmezett videóban való felhasználása az eljáró tanács megítélése szerint szintén nem esik a szabad felhasználás keretébe.

*Id. dr. Ficsor Mihály, elnök
Dr. Lukácsi Péter, előadó tag
Dr. Csósz Gergely, szavazó tag*

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Claire Wilson, Chloe Dickson: MI and patentable inventions – what now? (A mesterséges intelligencia és a szabadalmazható találmányok – mi lesz most?) Lexology, 2022. 06. 13.

A *Thaler v. Comptroller General of Patents*-ügy érdekes kérdéseket vet fel az Egyesült Királyság szabadalmi rendszerével, valamint azzal kapcsolatban, hogy szükség van-e jogszabályi változtatásokra a közelmúltbeli technológiai fejlődés, különösen a mesterséges intelligenciával (artificial intelligence, MI) kapcsolatos fejlődés fényében.

Az ügy központi kérdése az volt, hogy az angol jog lehetővé teszi-e egy mesterséges intelligenciával működő gép megadását feltalálóként szabadalmi bejelentésben. A bírósági ítéletből adódó rövid válasz: nem. Talán akkor érdekesebb megvizsgálni azt a vitát, amely arról alakult ki, hogy az MI által létrehozott fejlesztésekkel és a feltalálói státusszal kapcsolatos, egyesült királyságbeli jognak milyennek kellene lennie, mint azt, hogy milyen jelenleg. De előbb egy rövid összefoglaló az ügyről.

Dr. Thaler a DABUS nevű MI-gép megalkotója, amelyet úgy írnak le, mint egy mesterséges neurális rendszert, amely képes ötleteket kitalálni, és „agyszerű” tulajdonságokkal rendelkezik. *Dr. Thaler* két szabadalmi bejelentést nyújtott be, amelyekben a DABUS-t nevezi meg feltalálóként. Továbbá a feltalálói nyilatkozatban – amelyet az 1977. évi szabadalmi törvény 13. szakaszának (2) bekezdése ír elő – *dr. Thaler* azt állította, hogy mint a DABUS tulajdonosa és létrehozója, jogosult e szabadalmak elnyerésére. Bejelentéseit az Egyesült Királyság Szellemi Tulajdoni Hivatala (United Kingdom Intellectual Property Office, UKIPO) elutasította, mert feltalálóként csak természetes személyeket lehet megnevezni, így a DABUS nem volt képes jogokat birtokolni, és nem volt jogosult azok átruházására. Ezen az alapon *dr. Thaler* nem bizonyította, hogy jogosult volt a bejelentések benyújtására, és azokat visszavontnak tekintették. Az UKIPO-nak ezt a döntését a Szabadalmi Bíróság (Patent Court, PC) helybenhagyta.

Dr. Thaler ügye ezután a Fellebbezési Bíróság (Court of Appeal, CA) elé került, ahol az ország két legtapasztaltabb szabadalmi bírója, *Lord Justice Birss* és *Lord Justice Arnold Lady Justice Laing* bírónővel együtt ítélték. *Dr. Thaler* fellebbezését végül 2:1 arányban elutasították; *Lord Birss* bíró eltérő véleményt fogalmazott meg. Mindhárom bíró egyetértett abban, hogy a DABUS a szabadalmi törvény értelmében nem lehet feltaláló, mert egy feltalálónak személynek kell lennie. *Lord Birss* bíró azonban nem értett egyet a másik két bíróval abban, hogy *dr. Thaler* jogosult volt-e szabadalmat kérni a DABUS találmányaira. Véleménye szerint elegendő volt, hogy nyilatkozatot nyújtott be az UKIPO-nak, amelyben legjobb tudomása szerint meghatározta, hogy ki a feltaláló, és ő hogyan vált jogosulttá a találmányok bejelentésére. A nyilvánosság tehát elegendő tájékoztatást kapott a találmányok származásáról, és ezért a bejelentéseket nem kellett volna visszavontnak tekinteni. Az a tény,

hogy a feltalálót mesterséges intelligenciájú gépnek nyilvánították, ezt nem befolyásolhatta volna.

Az Egyesült Királyságban tehát egyelőre az MI-gépek nem nevezhetők meg feltalálóként szabadalmi bejelentésekben. Ez azonban nem mindenhol van így. Dr. Thaler számos országban nyújtott be szabadalmi bejelentést, a DABUS-t feltalálóként nevezve meg, és míg az Európai Szabadalmi Hivatal, a német Szövetségi Szabadalmi Bíróság és egy amerikai kerületi bíróság az Egyesült Királyság bíróságáéhoz hasonló következtetésre jutott, az Ausztrál Szövetségi Bíróság nemrégiben úgy ítélte meg, hogy az ausztrál szabadalmi törvény értelmében az MI-rendszerek lehetnek feltalálók (bár a végleges döntés még nem született meg). A német Szövetségi Szabadalmi Bíróság alternatív megoldást javasol, amely szerint a leírásban szerepelhetne, hogy a megnevezett feltaláló az MI-rendszert helyettesíti. Dél-Afrikában, ahol a szabadalmi bejelentéseket engedélyezés előtt nem vizsgálják érdemben, dr. Thaler-nek meg is adták a szabadalmat, amelyben a DABUS feltalálóként szerepel.

Ezért helyénvaló feltenni a kérdést, hogy az Egyesült Királyság álláspontja hosszú távon fenntartható-e. Tavaly az UKIPO véleményeket kért a mesterséges intelligenciáról és a szellemi tulajdonról általában, és egy 2021. október 29-én indított további konzultáció ígéri, hogy megvizsgálja a szakpolitikai lehetőségeket, beleértve a jogszabályi változásokat is. Az UKIPO konzultációjára adott válaszok kiemelik a szellemi tulajdon szerepét az innováció jutalmazásában, és érthető módon aggodalmak merültek fel azzal kapcsolatban, hogy ha a mesterséges intelligenciával létrehozott találmányok nem részesülnek szellemi tulajdon-jogi védelemben, akkor azok nem kerülnek megosztásra, és az újítók inkább az üzleti titkok és a bizalmas információk védelmére támaszkodnak. Az Európai Parlamentnek a digitális korban a mesterséges intelligenciával foglalkozó különbizottsága által 2021 novemberében benyújtott jelentéstervezet is kiemeli, hogy a szellemi tulajdon-jogok terén „továbbra is ösztönözni és védeni kell az MI-vel foglalkozó innovátorokat azáltal, hogy szabadalmat adnak nekik alkotásuk kidolgozásának és közzétételének jutalmaként”.

Az MI-találmányok oltalmának hiánya talán kevésbé aggasztó az élettudományok hagyományosabb fejlődésével összefüggésben, ahol az új adagolási sémákra, indikációkra és biztonsági intézkedésekre vonatkozó információkat végső soron nyilvánosságra hozzák. De mi a helyzet azokkal az esetekkel, amikor az MI valóban új utakat nyit? Az MI egyre nagyobb szerepet játszik az optimális adagolási sémák meghatározásában, különösen a rákellenes kezelések területén. A gépi tanulást arra is alkalmazták, hogy megjósolják az egyes ráktípusokban szenvedő betegek gyógyszerérzékenységét és -rezisztenciáját. Ha ezek az MI-vel létrehozott találmányok nem részesülnek szabadalmi oltalomban, ez az MI-n alapuló kutatás és innováció csökkenéséhez vezethet.

A biotechnológiai iparágat szolgáló MI-technológiák hamarosan nélkülözhetetlenné válhatnak, mert fokozatosan kiváltják az adatelemzés és a szűrés régebbi módszereit. Ebben az összefüggésben az MI-rendszerek bevonása más elbánást igényel-e, mint más platform-technológiáké? A nagy áteresztőképességű szűrés az olyan eszközökkel, mint a mesterséges

neurális hálózatok, szintén érdekes fejtörést okoz. Az ilyen eljárások olyan új célpontokat azonosíthatnak, amelyek kifejlesztése sok évet vett igénybe, vagy amelyeket a kutatóasztal mellett dolgozó tudósok talán soha nem is azonosítottak volna. Érdekes lesz látni, hogy felmerülnek-e olyan érvek, amelyek szerint a képzeletbeli szakember, akin keresztül a szabadalmi jogászok sok kérdést értékelnek, fel lehet szerelve bizonyos MI-eszközökkel.

Kétségtelen, hogy az MI által irányított kutatási eszközök továbbra is felgyorsítják a gyógyszerkutatás és -fejlesztés folyamatát, ami idő- és költségmegtakarítást eredményez, és versenyelőnyt biztosít a hozzáféréssel rendelkezőknek. A jelenlegi helyzetben az MI által létrehozott eredmények, amelyek szabadalmazható találmányt alkothatnak, a szabadalmi bejelentésre való jogosultság tekintetében egyfajta szürke zónában mozognak. Izgalmas lesz látni, hogy bekövetkeznek-e olyan jogszabályi változások, amelyek az MI-feltalálók új korszakát vagy akár a szellemi tulajdon-jogok új formáját vezetik be. (E változások legfőbb ellenzői Európában a német nagyvállalatok, amelyek el akarják kerülni, hogy találmányi díjat kelljen fizetniük MI-feltalálókna is – a szemleíró véleménye.)

Dr. Palágyi Tivadar

Sudeshna Banerjee: MetaVerse and NFTs – The uncharted frontier and opportunities for Brands (Metaverzum és NFT-k). Lexology, 2022. április 22.

a) A *non fungible tokenek* (NFT-k; „nem helyettesíthető tokenek”) olyan egyedi digitális tokenek, amelyeket egy blokkláncon vagy egy digitális főkönyvben tárolnak. Ahogy a „non fungible” is sugallja, nem másolhatók, és nem cserélhetők fel. Minden egyes NFT egyedi tulajdonságokkal rendelkezik, amelyeket a token metaadataiban tárolnak, és az teszi korlátozottá, sőt bizonyos esetekben egyedivé, hogy értékét ritkaságából meríti. A tulajdonjog története, azaz egy NFT hitelessége és eredete ellenőrizhető a blokkláncon keresztül egy olyan platformon, mint az Ethereum, az „okos szerződésekéből”, amelyek tulajdonjogot hitelesítő és az átruházhatóságot szabályozó szoftverek. A pénzhez hasonló, helyettesíthető tokenekkel ellentétben az NFT-k nem oszthatók kisebb címletekre.

A digitális világban tulajdont jelentő NFT-k lehetnek a digitális áruktól kezdve a digitális javakon, műalkotásokon vagy gyűjteményeken, például bélyegeken, érméken, táskákon, lábbeliken, ruházati cikkeken, drágaköveken, játékelemeken, ingatlanokon, közösségi médiaposztokon, fényképeken, védjegyeken, doménneveken, sőt, komplex pénzügyi eszközökön át számos más, a fizikai világban elérhető dologig bármik.

b) *Az NFT-k lassú felemelkedése*

Az NFT-k egyre népszerűbbek mint a metaverzum fogaskerekei; a luxus divatmárkák kísérleteznek és digitális eszközöket indítanak a fogyasztók számára a metaverzumban az avatároknak. A fogyasztók meglovagolják a hullámot, divatos NFT-eket vásárolnak avatárjaiknak, és a metaverzumban digitális eszközökbe és kiegészítőkbe öltöznek.

2021-ben a *Burberry* a *Mythical Games*-szel együttműködve elindította a Blankos Block Party nevű többszereplős partijáték NFT-kollekcióját, amely Blankos néven ismert digitális viniljátékokat tartalmaz. Mindegyik NFT a Burberry által ellenőrzött tulajdonjogot és hitelességet igazoló bizonyítékkal érkezik. A védjegytulajdonos emellett saját márkás NFT-kiegészítőket is tervez piacra dobni a játékban.

Hasonlóképpen a *Dolce & Gabbana* is elindította saját fizikai és metafizikai NFT-kollekcióját *Collezione Genesi* néven a Polygon blokkláncon. A kollekció teljesen kézzel készített, múzeumi minőségű tárgyakat tartalmaz.

A *Gucci* új NFT-termékeket kínál, köztük egyedi tornacipőket. Hogy lépést tartson az iránnyal, a *Nike* felvásárolta az *RTKFT Studios* cipőgyártó céget, amely NFT-eket és virtuális tornacipőket készít a metaverzum számára.

(2022. május 31-én egy olyan cikk jelent meg az angol *The Guardian*-ben, amely arról ad hírt, hogy 50 éven belül a metaverzumban „virtuális digitális gyermekek” fognak létezni, akiket jövőbeli NFT-knek tekinthetünk – a szemleíró megjegyzése.)

c) Szellemi tulajdon-jogok és NFT-k

A szellemi tulajdon-jogok alapelve a kizárólagosság és a monopólium, legyen szó szabadalomról, védjegyről vagy szerzői jogról. Mivel az NFT-eket a műtárgygyűjteményektől kezdve a cipőkön, ruhákon, táskákon és ingatlanokon át szinte mindenre kiterjedően előállíthatják, a tulajdonosok számára elengedhetetlen, hogy megértsék és megvédjék szellemi tulajdon-jogaikat ezen a területen.

NFT-eket bárki előállíthat, ezért a védjegyekkel való visszaélés és/vagy a szellemi tulajdon-jogok megsértésének lehetősége nagymértékben fennáll. Számos nagy márkát látunk, amely lajstromozással védi védjegyeit az érintett osztályokban. Néhány példa azokra a márkákra, amelyek ilyen védelmet kértek: *Nike, Crocs, Ralph Lauren, Gap, McDonald's* és *NYSE*.

d) Milyen szellemi tulajdon-jogi kérdésekre kell számítani?

Az NFT-piac nagyrészt szabályozatlan, ezért a szellemi tulajdon-jogok érvényesítése szürke terület.

Egy NFT hitelessége megkérdőjelezhető, ha azt nem a valódi tulajdonos alkotta vagy készítette. Minden NFT ellenőrizhető a blokkláncon egy intelligens szerződésen keresztül. Problémák merülhetnek fel, ha ez az információ nem helytálló, és az NFT-eket más személy készítette, aki nem rendelkezik az ilyen NFT-k létrehozására vonatkozó engedéllyel, ami jogosulatlan NFT-khez vezet.

A virtuális világba való belépés előtt átvilágítást kell végezni a hatályos feltételek és irányelvek alapján. Már előfordult, hogy harmadik felek engedély nélkül készítettek NFT-eket, ami szellemi tulajdon-jogi problémákhoz vezetett. Például a *Hermes* luxusmárka beperelte *Mason Rothschild* digitális művészt a Birkin-táskák jogának megsértése miatt. A *Hermes* bíróság elé állította *Mason Rothschild*-ot, aki a Birkin táskáiról készült NFT-eket – amelyeket „MetaBirkin”-nek nevezett el – értékesített. A *Hermes* jelezte, hogy zavaros a származási forrás.

Hasonlóképpen a *Nike*, amely védjegybejelentést nyújtott be virtuális árukra, beperelte a *StockX*-et, egy online kiskereskedelmi piacot, mert megsértette védjegyét a virtuális térben azzal, hogy *Nike* tornacipőket árult NFT-ként, amelyeket a *Nike* jó hírnevét felhasználva forgalmazott és erősen túlzó áron értékesített. Jelenleg mind a *Hermes*, mind a *Nike* a bíróság döntését várja arról, hogyan oltalmazhatók szellemi tulajdon-jogaik a virtuális térben.

Hasonlóképpen szerzői jogi kérdések is felmerülhetnek, mert az NFT-k hitelessége maga is megkérdőjelezhető, ha a blokkláncba történő eredeti bejegyzés hamis vagy hibás. Más kérdések is felmerülhetnek, mint például a szerzői jogok, a nyilvánossághoz fűződő jogok és az NFT-tartalmakkal kapcsolatos erkölcsi jogok jogosulatlan kihasználása.

e) Metaverzum és NFT-k – ígéretes határok a védjegytulajdonosok számára

A védjegytulajdonosok többféleképpen is hasznot húzhatnak a metaverzumból. Már látjuk, hogy a nagyok előretörnek, és megvédik szellemi tulajdon-jogaikat a metaverzumban folyó versenyben, ahol virtuális árukkal rendelkeznek. Érdekes módon sok márkatulajdonos csatlakozott a Robloxhoz, egy online játéklplatformhoz és játékkészítő rendszerhez, amely hatalmas fogyasztói bázissal rendelkezik, és virtuális termékeket árusít a fogyasztók avatárjainak.

A Gucci összefogott a Roblox-szal, hogy ebben a virtuális világban virtuális tornacipőket árusítson páronkénti 12,99 dolláros áron. Ez az ár gyorsan emelkedett, és a Gucci akkor került a címlapokra, amikor a Roblox virtuális világában 350 000 Robuxért, azaz nagyjából 4200 amerikai dollárnak megfelelő összegért adott el egy digitális pénztárcát. Ugyanennek a tárcának a fizikai változatát egy Gucci-üzletben körülbelül 3500 US dollárért lehetett megvásárolni. Ez jól mutatja, hogy a márkatulajdonosok milyen kiaknázatlan fogyasztói bázisra és értékesítési kapacitásra számíthatnak a metaverzumban.

A metaverzum és az NFT-k területe feltérképezetlen, és folyamatosan fejlődik. Jelenleg nincsenek precedensek, amelyekre támaszkodni lehetne. Az NFT-k és a vonatkozó szellemi tulajdon-jogok jövője attól függ, hogy a bíróságok hogyan értelmezik ezeket a területeket.

Dr. Palágyi Tivadar

Niall Ferguson: *Civilizáció – a Nyugat és a többiek*. Scolar, 2022, 3. kiadás, ISBN: 9789632446578

„A nyugati eszmék káprázatos története” – The Economist

Fergusont ismerjük. A tér és a torony – hálózatok, hierarchiák és harc a globális hatalomért c. könyvről (Scolar, 2019) az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2021/6. számában szövegtünk.

Történész, legmagasabb szakmai besorolású professzora a Stanford és a Harvard egyetemnek. Könyveiben döntő jelentőségű, forró témákat elemez. A Scolarnál megjelent még: *A világ háborúja – A gyűlölet évszázadának története* Ø *A pénz felemelkedése – A világ pénzügyi történelme* Ø *Végzet – A katasztrófa politikája*.

Az Európai Központi Bank honlapjának róla szóló oldala felsorolja 14 könyvét, azok elismerő fogadtatását, és „számos díja és kitüntetése közül” kiemel három nyilvánvalóan különösen előkelőt: Benjamin Franklin Prize for Public Service (2010); Hayek Prize for Lifetime Achievement (2012); Ludwig Erhard Prize for Economic Journalism (2013).

A Bloomerg feltűnteti, hogy Fergusonnak véleménycikkrovata van nála.

A közpolitikai agytröszt Hoover Institution részletes ismertetőjében kiemeli, hogy *filmkészítőként nemzetközi Emmy-díjat kapott az USA közszolgálati televíziója számára készített, A pénz felemelkedése c. sorozatáért*.

Mondandója kvintesszenciája: „A Nyugat felemelkedése a modern történelem legfőbb eleme. Ugyanakkor miértjei talán a legfogósabb kérdéseket is jelentik a történészek számára, melyeket nemcsak a kíváncsiságunk kielégítése érdekében kell megválaszolnunk, hanem azért is, mert ha sikerül megtalálnunk a Nyugat felemelkedésének valódi okait, talán valamelyes pontossággal azt is megbecsülhetjük, vajon milyen közelségbe került a hanyatlás és a bukás.” (Forrásmegadás nélküli idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

„Egyre inkább úgy tűnik számomra, hogy a jelen könyvben tárgyalt kérdés a legizgalmasabb, amelyet a modern kor történészei feltehetnek maguknak: vajon hogyan sikerülhetett nagyjából 1500-tól kezdődően az eurázsiai kontinens nyugati végén néhány kis államnak magához ragadnia az egész világ fölötti uralmat, ide értve KeletEurázsia jóval népesebb és számos tekintetben sokkal kifinomultabb társadalmait is? Ehhez én még a következő kiegészítő kérdést is csatolnám: ha sikerül kielégítő magyarázatot találnunk a Nyugat múltbeli felemelkedésére, tudunk-e prognózist ajánlani a jövőre? Valóban itt a Nyugat vége, és egy új időszak, a Kelet korszaka köszöntött ránk? Másként megfogalmazva, annak a világnak a leköszönését szemlélhetjük-e végig, amelyben a reneszánsz és a reformáció nyomán Nyugat-Európában született civilizáció játszotta a fő szerepet, az a civilizáció, amelyik a tudományos forradalomtól és a felvilágosodástól ösztönözve, az Atlanti-óceán partjai mentén mindenütt, sőt a világ másik végén, Ausztráliában is elterjedt, míg végül el nem érte a tetőpontját az ipari forradalom és a birodalmak korában? [Talán megkockáztatható, hogy napjainkban

kevés izgalmasabb akad a nagy kérdések között, mint hogy megáll-e a nyugati civilizációra is e mai időkben Párizs híres jelmondata, 'Fluctuat nec mergitur' (Hánykolódik, de nem merül el) – Osman P.]

Könyvem lényege, hogy megértesse, miért tudtak az emberi civilizációk olyan látványosan fejlődni vagyonuk, befolyásuk és hatalmuk terén. Anélkül azonban, hogy bele ne képzelni magunkat az akkor élők helyzetébe, nem tudjuk megérteni a múlt történéseit. A képzeletünk akkor működik nehezebben, ha más civilizációk lakosainak a gondolatait kell újjáélesztenünk, azokét, akiket a Nyugat meghódított, vagy legalábbis alárendelt szerepbe kényszerített. Pedig ők is éppen olyan fontos tagjai a drámai társulatnak. *Nem a Nyugat történetéről lesz szó, hanem a világtörténelemről, és azon belül a nyugati dominancia jelenségét kell megérteni.*"

A Scolar ajánlójából: „Mi lehetett az a nyugat-európai civilizációban, ami lehetővé tette, hogy a fejlettebb keleti birodalmak fölé emelkedjen? Niall Ferguson e könyve különleges világkörüli utazásra hívja olvasóit: a nankingi Nagy-csatornától az isztambuli Topkapi palotáig; az Andokban fekvő Machu Picchutól a namíbiai Shark-szigetig, Prága büszke tornyaitól Vencsou számos titkos templomáig. Vitorlásokról, hittérítőkről, földtulajdonosi okiratokról, oltásokról, a farmernadrágról és a kínai bibliákról szól ez a történet. A modern világtörténelem meghatározó narratívája.”

Egy gyökeresen más nézőpontból, az al-Dzsazíra recenziójából, a könyv ismertetését követően: „Ha a Nyugat eszméje lehanyaglik, ez nem tévesztendő össze a civilizáció végével. Az él és jól van, Mezopotámiában épp úgy, mint Middlesex-ben és Massachusetts-ben. (Kérdés, mit jelent az al-Dzsazíra értékrendjében a 'jól van' a nyugati civilizációt tekintve – Osman P.) Európa eszméi és intézményi formái hozzájárultak, ahogyan más nemzetek és kultúrák is. S ha a civilizáció még velünk él, szintúgy a barbárság is. A mi feladatunk megérteni a köztük lévő különbséget.” (De milyen értékrend szerint? Az emberiség túl sokszínű, sokféle kultúra szülötte, mintsem egy egyetemes értékrendje legyen – Osman P.)

S végül a *The Guardian*-ból. „A könyv részben úgy van kialakítva – mondja Ferguson –, hogy egy 17 éves fiú vagy lány sokat kapjon a történelemből jól feldolgozható módon, és képes legyen megtalálni a viszonyát vele. Ferguson, aki sok vasat tart a tűzben, tanáccsal szolgál barátjának, a brit oktatásügyi miniszternek: 'Úgy vélem, hogy fiam és lányom generációját rosszul szolgálja a mód, ahogyan a történelmet tanítják nekik. Nem kapják meg a jó áttekintést és benne az összefüggéseket mutató »nagy képet«. Kapnak darabokat, általában Hitlerről, ezért akartam írni egy könyvet, amely valóban jól érthető nekik.' A *Civilizáció felvállalja, hogy választ ad a kérdésre, amelyet Ferguson 'a korunk történései előtt álló legérdekesebbnek' nevez.*"

Civilizáció: meglepő módon az Encyclopaedia Britannica bölcsen tartózkodik attól, hogy meghatározást adjon e fogalom tartalmára. Érdemes eljárásunk ezzel a próbálkozással – meglepő gondolatokra visz. Ferguson idéz vonatkozó gondolatokat és meghatározásokat,

gunyoros idézettel indítva egy brit kultúrtörténésztől: „A civilizáció bárminemű meghatározása... a következő fokozatokkal érzékeltethető: 'Én civilizált vagyok, te egy kultúrához tartozol, ő barbár.'” Nem tér ki rá, ám ha hozzátesszük, hogy a „barbár” idegent, más kultúrkörhöz tartozót jelent, sajátosan kikerekedik nyugati civilizációfogalmunk.

Ő maga így szól: „Könyvemben szeretnék egy szélesebb összehasonlításon alapuló, átfogóbb, ugyanakkor inkább földhözragadt, semmint fellengzős képet nyújtani. *Számomra a civilizáció legalább annyira szól a szennyvízcsatornákról, mint a katedrálisok támpilléreiről, ha nem még jobban*, hiszen a hatékony vízvezetékrendszer nélkül a városok halálos csapdákká válnak, ahol a folyók és a kutak a *Vibrio cholerae* baktérium melegágyaiként szolgálnak. Véleményem szerint a civilizáció jóval több néhány elsőrangú képtár anyagánál. A civilizáció egy erősen összetett emberi rendszer. A festmények, a szobrok és az épületek talán a civilizáció legszembetűnőbb vívmányai, ám az ezeket létrehozó és finanszírozó, majd a jövő lelkes szemlélői számára megőrző gazdasági, társadalmi és politikai intézmények megértése nélkül vajmi keveset jelentenek a számunkra.

Egy civilizáció, ahogy a szó etimológiája is sugallja, saját városainak a tengelye körül forog, és sok tekintetben *e könyvem hősei is maguk a városok*. Egy város (polgári vagy egyéb) törvényei azonban éppen olyan fontosak, mint a város köré épített falak; az alkotmányuk és a lakosok (civilizáltak vagy sem) szokásai éppen olyan lényegesek, mint a palotái. *A civilizáció ugyanúgy szól a tudósok laboratóriumairól, a művészek padlásszobáiról, mint a földművelés mikéntjéről, valamint a vidék szépségéről. Egy civilizáció sikere nem csupán az esztétika mércéjével mérhető, hanem, és ez mindenképpen fontosabb, lakosai élethosszával és életminőségével.*” – Korunkban magától értetődő, hogy egy civilizáció alapvető eleme a termelőerők és termelési eszközök fejlettsége és további fejlődési üteme, hiszen ez adja az anyagi alapját mindennek, amiből a civilizáció épül és az élet táplálkozik, különösképp az életminőségnek. Ahogy Ferguson itt sorakozó fejtegetéseiből is összeáll, a fejlett civilizációk legfontosabb vívmányai a gazdasági, technikai, társadalmi és politikai intézmények és struktúrák, amelyek fenntartják és működőképessé teszik az emberek életét, kapcsolatrendszereiket és tevékenységeiket.

Civilizáció – egy apró kitérő: Ferguson fejtegetéseiből is nyilvánvaló, hogy a civilizációk egyik tartóoszlopa az alapvető szabály- és értékrendjük, amelyet átvésznek és kisebb-nagyobb részben magukhoz alkalmaznak, illetve maguk alkalmazkodnak hozzá, vagy épp a civilizációt uraló erők kialakítják a nekik leginkább megfelelő rendet, amelyet rá tudnak tolni a társadalomra és – ha az már önálló tényező – a gazdaságra. Roppant figyelemre méltó e tekintetben, amit az állam és az egyház viszonyáról ír. Pragmatikus megközelítéssel elmondható, hogy az európai fejlődésben sorsdöntő felvilágosodás talán nem is elsősorban a szellem és a lélek szabadságáról szólt, hanem az evilági hatalom újraosztásáról. Az Encyclopaedia Britannica szócikkéből idézve, „a felvilágosodás a 17. és 18. század szellemi mozgalma, amelyben az Istenre, az észre, értelemre, a természetre és az emberre vonatkozó eszméket szintetizálták egy olyan világnézetben, amely széles körű elfogadást nyert, és

forradalmi előrelépéseket hozott a művészetekben, tudományokban, filozófiában és politikában.” A megerősödött és ennek megfelelően feltörekvő világi erők így alakítottak ki új paradigmát a civilizációjukban, s akartak ezzel mind több hatalmat és befolyást elvenni az egyháztól. Ferguson írja: „Eredetileg az egyház és az állam szétválasztását célul tűző alapvető keresztény tanból indult ki. A jézusi parancs – 'Adjátok meg tehát a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami Istené.' (Máté 22,21) – radikálisan eltér a Korán parancsától, amely a próféta előtt kinyilatkoztatott isteni törvény megbonthatatlanságát és az iszlámon alapuló hatalmi szerkezet egységét hangsúlyozza.” Minden állásfoglalás nélkül, csupán felvetjük: az esetleges túlzásoktól eltekintve, vajon „civilizáltabb” vagy „civilizálatlanabb”-e az olyan társadalmi-gazdasági berendezkedés, amely egységes eszmei, érték és szabályrendben kezel minden területet? Ahol, egy példát kiragadva, a társadalom és a gazdaság minden tagjára elvben kötelező a „napi alamizsnálkodás”, magyarul az adakozás a szűkölködőknek? Más kérdés, akárcsak a keresztény parancsolatoknál, hogy mennyire tartják be.

„*A Nyugat és a többiek*” – Ez nem egyszerűen a történelmi elemzés sarokpontja, különösen a második világháborút követő időszakkal kezdődően, hanem mindinkább annak kutatása, várhatóan miként alakul a továbbiakban az emberiség jövője. A könyv címéből az is egyértelműen kitűnik, hogy Ferguson a Nyugatban és „a többiek” viszonyának alakulásában látja a jövő meghatározó erejét.

Különösen az utóbbi kb. 50 évben végbement változásokkal, a Szovjetunió és uralmi szférája szertefoszlásával, Kína felemelkedésével ma alighanem senki sem képes biztosan látni előre, miként alakul a többszereplőssé bővült globális geopolitikai go-harc a következő évtizedekben. (Kissinger jellemzése, hogy a Nyugat a közvetlen támadáson alapuló sakkharcmodort alkalmazza „a nagy sakktáblán”, míg Kína sokkal inkább a stratégiai területfoglalások és bekerítések go játék szerinti harcmodorát. Utóbbinak mind több jelét és eredményét láthatjuk. Globális léptékben soha ekkora jelentősége még nem volt e szembenállásnak, és nagyon úgy néz ki, hogy a 21. század tektonikus átrendezéseket hozhat a világ gazdasági és geopolitikai rendjében. *Ferguson fel is teszi a legfőbb kérdést: „Vajon a Nyugati civilizáció 2.0 változatnak is a hanyatlás és a bukás a sorsa?”* (Az 1.0 nála: „A Nyugati civilizáció 1.0 a Nílus völgyétől az Eufrátesz és a Tigris torkolatáig terjedő, úgynevezett Termékeny Félhold területén jött létre, kettős csúcspontját pedig az athéni demokrácia és a Római Birodalom idején érte el. Erre biztost választ adni, mint senki más, ő sem tud, viszont a múlta vonatkozó fejtegetései mind tanulságosak, a jövőre vonatkozók izgalmasak.

A sorsdöntő tényezők: „Ha az 1411-es évben körülhajózhattuk volna a földet, minden bizonnyal leginkább a keleti civilizációk életminősége nyugózott volna le bennünket. Világ körüli utunk végén szertelen képzelgésnek tűnt volna az a nézet, hogy a következő fél évezredben a Nyugat fogja uralni a világ többi részét. És mégis megtörtént. A XV. század vége felé, valami oknál fogva, Nyugat-Európa államocskái, elkorcsosult latin nyelvűekkel (némi göröggel fűszerezve), egy názareti zsidó tanításain alapuló vallással, a keleti matemati-

kából, csillagászatból és technológiából átvett tudományos vívmányokkal olyan civilizációt építettek fel, amely nemcsak meghódította a nagy keleti birodalmakat, és uralma alá hajtotta Afrikát, Amerikát és Ausztráliáziát, hanem a világon mindenütt rábírta az embereket a nyugati életmód átvételére – és ez a térítés sokkal inkább szavak, semmint fegyverek segítségével történt. (Mintha illetlenség lenne ennyire kihagyni mindazt, amit az antik görögök adtak az előbb soroltakhoz! – Osman P.)

Vannak, akik azt állítják, hogy bizonyos értelemben minden birodalom egyenrangú, és a Nyugat nem tekintheti magát felsőbbrendűnek, mondjuk, Eurázsia keleti feléhez képest. Ez a fajta relativitás azonban nyilvánvalóan abszurd. *Egyetlen korábbi civilizáció sem volt képes olyan dominanciára, mint amelyet a Nyugat épített ki a világ többi része felett. Annál nehezebb azonban kifejtetni, hogyan is alakult ez így.* Mely tényező révén sikerülhetett a XV. századot követően a nyugat-európai civilizációnak a feltétlenül fejlettebb szinten álló keleti birodalmakkal szembeni térnyerés?”

Igen alapos, széles látókörű elemzés következik, s bőven ad okokat is utánagondolni egy s más tételének. Így pl. „a civilizáció, ahogy azt már megállapítottuk, a városokról szól” – az etimológiai levezetést félretéve, ez leginkább úgy áll meg, hogy a városokban jön össze az egymást kölcsönösen segítő, megtermékenyítő kapcsolatok és tudások „kritikus tömege”. A modern telekommunikációs technikákkal és hálózatokkal, s a távmunka adta gyorsan fejlődő mobilitással ez azonban gyorsan megváltozhat, ahogyan már látjuk az elvándorlást a túlszűfolt városokból.

Az *integrálódásról*: „Manapság már a legtöbb ember elfogadja Newton, Darwin és Einstein jelentős tudományos felfedezéseit” – félő, hogy az igazság inkább úgy néz ki, hogy manapság mind több ember már nem is foglalkozik ilyesmivel a fogyasztás- és teljesítménycentrikus nyugati életforma szorításában, és a képernyőkről rázúdított értékrend nyomán. És „[m]indössze néhány társadalom szegül szembe a marketing és a fogyasztás nyugati mintáival, valamint magával a nyugati életforma begyűrűzésével. Minden évben több és több ember vásárol úgy, mint mi, tanul úgy, mint mi, úgy őrzi meg (vagy veszíti el) az egészségét, mint mi, imádkozik (vagy nem imádkozik) úgy, mint mi.” – S ha abból a nagyon is igaz tételből indulunk ki, hogy az egészséges sokszínűség érték, továbbá hogy az embernek jelentős részben a gyökerei, öröklött hagyományai adnak tartást és stabilitást, akkor vajon jó így generálmasszává válnunk?

Ferguson felveti: „A tudás valóban hatalom, amennyiben jobb vitorlásokat, jobb tűzfegyvereket jelent, és jobb módszereket az ásványi anyagok kinyerésére vagy a betegségek gyógyítására. Valóban igaz-e azonban az, hogy az európaiak többet tudtak, mint mások? 1759-ben talán igen, hiszen a tudományos találmányok 1650-től kezdődően majd két és fél évszázadon keresztül szinte kizárólag Nyugatról eredtek. Na és 1500-ban? *Amint majd látni fogjuk, a kínai technológia, az indiai matematika és az arab csillagászat évszázadokon át sokkal előrébb járt.*” – Részletesen szól a történelem egyik rövid, de kimagaslóan izgalmas korszakáról a 15. sz. elején, amikor Kínában Jung-lo császár megépítette a Tiltott Várost,

és Cseng Ho admirális szuperflottáinak hat expedíciója járta be felfedező és kapcsolatépítő céllal a fél világot.

Egységben nincs az erő: Ferguson valóban gondosan, sok nézőpontból vizsgálódva keresi a Szent Grált, a Nyugat erejének forrását. Keresték – elmondja – más érintettek is: „Ez a kérdés valóban megfogalmazódott a nyugatiak közé nem tartozó birodalmakban a XVIII. században. 1731-ben az ottomán török író Ibrahim Müteferrika a következőt kérdezte: 'Miért uralnak a modern időkben annyi területet azok a keresztény nemzetek, amelyek a múltban oly gyengék voltak a muszlim nemzetekhez képest, és ráadásul miért aratnak győzelmet az egykor győzedelmes ottomán hadak felett?'”

Ferguson tovább is keresi a választ: „*Akkor talán inkább egy megfoghatatlan kulturális különbség volt az, amely lehetővé tette az európaiak számára keleti versenytársaik megelőzését?* A jelentős német szociológus, Max Weber szerint igen. Ez a különbség számos változatban létezik – középkori angol individualizmus, humanizmus és protestáns etika –, és mindenütt tetten érhető, az angol gazdák végakaratótól kezdve a földközi-tengeri kereskedők könyvelésén át a királyi udvarok illemszabályzatáig. David Landes a *The Wealth and Poverty of Nations* című művében ezt a kulturális vonatkozást feszegeti, amikor azt mondja, hogy Nyugat-Európa vezette a világot az autonóm intellektuális érdeklődés, a bizonyítás tudományos módszerei, valamint a kutatás és az ahhoz kapcsolódó területek racionalizálása terén. Ennek ellenére még ő is azt állítja, hogy ennél többre volt szükség ennek a működési rendszernek a felvirágzásához: pénzügyi közvetítőkre és jó kormányra. A kulcs tehát nyilvánvaló módon az intézményekben rejlik.” A megoldás azonban máshol van – elsőre meglepő, majd nagyon is nyilvánvaló. Röviden összegezve: A „Többiek” nagy tömböket, birodalmakat alkottak, amelyeket kevésbé tagoltak belső gazdasági versengések. Ezzel szemben „Európa politikailag (és gazdaságilag – Osman P.) továbbra is *nagyon tagolt képet mutatott*. Míg Kelet-Eurázsia síkjain az egységes keleti birodalmak elnyomták az innovatív erőket, addig Eurázsia nyugati felén a hegyes-völgyes, folyók szabdalta területek királyságai és városállamai *termékeny versengést és eszmecserét folytattak egymással*.” Ez persze csak része a válasznak. A „termékeny versengés” hasznos, de Ferguson felidéz végzetes háborúskodásokat is „Európa jelentéktelen kis országainak határain belül és kívül, a XVII. század első felében”. Elmondja, mennyire vetették vissza a részek viszállyai az egész fejlődését.

Vizsgálódása végül ide fut be: „*Könyvemben arra szeretnék rámutatni, hogy azok a tényezők, amelyek megkülönböztették a Nyugatot a világ többi részétől – a globális hatalom fő hajtóerői –, hat, behatárolhatóan újszerű gondolati és viselkedési képzetkörben összegezhetők, melyeket az egyszerűség kedvéért a hat fejezetcím alatt fogok összefoglalni:*

1. Verseny 2. Tudomány 3. Tulajdon 4. Orvostudomány 5. Fogyasztás 6. Munka.

Ezek voltak, aminek révén az Eurázsia nyugati széléről származó kisebbségnek sikerült majd ötszáz évre uralma alá hajtania a világot. *A lényeg a Nyugat és a többiek intézményi rendszerének eltérő mivoltában van. Ez a könyv egy óriási történetet mesél el arról, hogyan*

tudta egy civilizáció lerázni azokat a kötelékeket, amelyek a többieket gúzsba kötötték – és sok kisebb történetet, ha tetszik mikrotörténelmet. A történetek mellé kérdések is kellenek. 'Miért tudott a Nyugat a többiek fölé emelkedni?' A válasznak elemző jellegűnek kell lennie, bizonyítékokkal kell alátámasztani, és az ellenkező oldalról is meg kell vizsgálni: vajon ha az általam beazonosított lényegi innovációk nem léteztek volna, a Nyugat akkor is uralkodott volna-e a világ fölött valami olyan oknál fogva, amelyet én kihagytam vagy elhanyagoltam? Vagy egészen másmilyen lett volna a világ, és Kína vagy valamelyik másik civilizáció emelkedett volna ki a többi közül?

Nem szabad abba a hitbe ringatnunk magunkat, hogy a közmegegyezésen alapuló történelmi narratívánk nem egy utólag gyártott elmélet, egy 'retroérvés'. Látni fogjuk, hogy a kortársak számára a nyugati dominancia nem tűnt olyan valószínű jövőnek. A történelem szereplői sokszor rosszabb jövőre számítottak, mint manapság, a 'minden jó, ha jó a vége' típusú könyvekhez szokott olvasók. A történelem valósága mint megélt élmény sokkal inkább hasonlít egy sakkjátszmához, mint egy regényhez, vagy jobban hasonlít egy focimeccshez, mint egy színdarabhoz."

Némi apológia, érthető okokból: „Egyetlen komoly szerző sem állíthatja, hogy a nyugati civilizáció uralma szeplőtlen volt. Vannak azonban olyanok, akik váltig állítják, hogy semmi jó sem volt benne. Ez az álláspont már szinte abszurd. (Valóban az, de kérdés miként és mennyire. Jó és rossz mindig viszonylagos kategóriák, értékrendhez kötöttek. Szélsőségektől eltekintve, mint betegségek, járványok, éhínség, hasonlók, vajon mennyire volt a rossz valóban rossz azoknak az embereknek, akiket a Nyugat megszabadított tőle, s mennyire jó a jó, amelyet a helyükbe hozott? Végül is, elképzelni is borzasztó szegény indiánok életét pl. a mai tömegszórakoztatás, mobilkütyük és luxuscikkek nélkül! S vajon mi a rosszabb: az esetleg rövidebb élettartam a természetes és jól viselhető életkörülmények között, vagy a hosszabb, a már 'civilizáltak' közt? Egyáltalán, különösképp civilizációról beszélve, szabad-e élettartamokat hasonlítani a hozzájuk tartozó életminőség nélkül? Pl. Ferguson összeveti a 15. század első fele Kínáját és Angliáját, s az utóbbiról idézi: 'Ebben az időszakban az angolok élete valóban magányos, szegényes, koszos, embertelen és rövid volt'. S persze, az összevetésnél fontosak az okok és okozatok is. Ugyanebben a korszakban: 'London a járványok nélkül is halálos csapdának bizonyult a rossz higiéniai körülmények következtében. Miközben itt a szennyvízelvezetés hiánya miatt az utcákban a bűz az egekig hatolt, a kínai városokban az emberi ürülék módszeresen összegyűjtötték, és a környező rizsföldeken trágyaként felhasználták. Dick Whittington polgármestersége alatt – 1397 és halálának éve, 1423 között négy alkalommal – a londoni utcákat a fénylő aranyhoz a legkevésbé sem hasonlító anyag borította.' – Osman P.)

Mint minden jelentős civilizációnak, a nyugatinak is két arca volt: képes volt a nemes tettekre, ugyanakkor a gyalázatosakra is. (Amely előbbiek nem mentik az utóbbiakat! – Osman P.) Annak a kísértésnek is ellen kell állnunk, hogy romantikus színben lássuk a történelem veszteségeit. A Nyugat által elfoglalt vagy békésebb módon átalakított, kölcsönökkel és adókkal

terhelt civilizációk sem voltak hibátlanok. Hibáik közül a legnyilvánvalóbb az, hogy képtelenek voltak lakosaik életét anyagi értelemben hathatósan és fenntartható módon jobbá tenni. Az egyik nehézség az, hogy nem tudjuk mindig rekonstruálni ezeknek a Nyugathoz nem tartozó embereknek a múltbeli gondolatait, hiszen nem mindegyikük élt olyan civilizációban, amely képes volt a gondolatok feljegyzésére és megőrzésére. Végeredményben a történelem elsősorban a civilizációk tanulmányozásából áll, mivel írásos feljegyzések nélkül a történész kénytelen az írásnál sokkal kevésbé árulkodó lándzsahegyekre és edénydarabkákra hagyatkozni.”

Egy kis értelmezési segítségül: „Most, mielőtt az olvasóim felháborodott levelek írására ragadtatnák magukat, amiért kifejejtettem a Nyugat felemelkedésének néhány alapvető okát, úgymint kapitalizmus, demokrácia vagy szabadság (vagy ha már itt tartunk: háborúk, járványok, technikák), kérem, olvassák el a következő rövid meghatározásokat:

1. *Verseny* – a nemzetállamok és a kapitalizmus alapjául szolgáló politikai és a gazdasági élet decentralizálása. (Itt mintha megjelenne Adam Smith nagy tévedése, amelytől a láthatatlan kéz működése is láthatatlanná vált: nem elég, hogy decentralizált szereplők legyenek, az is kell, hogy mindegyikük a többiek legalább bizonyos területeken minél inkább felülmúló eredmények elérésében legyen érdekelt. Enélkül akár egymás mellett is szépen el lehet dagonyázni, amitől sokkal kevésbé megy előre, már ha nem épp hátra, a világ. – Osman P.)

2. *Tudomány* – a Nyugat számára a többiek fölött (egyebek mellett) jelentős katonai erőfölényt biztosító, a természeti környezet tanulmányozására, megértésére és végül megváltoztatására szolgáló módszerek együttese.

3. *Törvénykezés* – a népképviselési kormányzás legstabilabb fajtájának az alapját képező kumulatív modell, az egyének tulajdoni ügyekben támadó vitáinak békés megoldására. (Hammurapi diszkvalifikálva? Népképviselési kormányzás nélkül nincs törvénykezés? – Osman P.)

4. *Orvostudomány* – a tudomány egyik ága, amely lényegi fejlődést hozott az egészség és a várható élettartam területén először a nyugati társadalmakban, majd a gyarmataikon. (Vajon mikorra tehető, amikor a nyugati orvostudomány úgy istenigazából mindenben és minden fejlett társadalomban meghaladta a kínai és az indiai orvostudományt? A tisztánlátás kedvéért itt válasszuk le a modern technológiák adta kutatási, diagnosztikai és gyógyítási lehetőségeket, amelyek valóban teljesen más dimenzióba vitték az egészséget, de mi volt ennek előtte? – Osman P.)

5. *Fogyasztói társadalom* – az anyagi jólétre épülő modell, amelyben központi szerepet kap a ruházati cikkek gyártása és eladása, és amely nélkül fenntarthatatlan lett volna az ipari forradalom. (Cyrano Orrmonológjából, a túlzások, túlfogyasztás, túlpazarlás, presztizsfogyasztások gyakran megnyomorító nyomása láttán: ’Én nem járnék ám vele! Sebészt hívatnék, hogy metélje le!’ – Osman P.)

6. *Munkamorál* – az első öt pontban felsoroltak miatt dinamikus, ugyanakkor esetlegesen ingatag társadalom összetartó erejéül szolgáló, a protestáns kereszténységből (többek

között) származtatható erkölcsi keret és cselekvési mód.” – Éppenséggel, amíg a nyugati fellázító eszmék oda be nem kerültek, bizonyos, korábban erős, netán feudális fegyelemhez szokott országokban igencsak híres volt a munkamorál, s nem keveset adott a modern, világi piaci versenyképességük gyors létrehozásához.

„Ne essünk tévedésbe: nem egy újabb, a Nyugat győzelmét önelégülten ünneplő műről van szó! Szeretném bemutatni, hogy nem csupán a Nyugat gyors fejlődése vezetett a világ egy jókora részének meghódításához és gyarmatosításához, hanem a Nyugat riválisainak előre nem látott meggyöngyülése is. *A lényeg a Nyugat és a többiek intézményi rendszerének eltérő mivoltában van.* Nyugat-Európa részben azért győzte le Kínát, mert nagyobb verseny jellemezte mind a politikai, mind pedig a gazdasági élet terén. Ausztriának, Poroszországnak majd végül még Oroszországnak is azért sikerült hatékonyabb közigazgatási és katonai rendszert létrehoznia, mert a tudományos forradalmat eredményező hálózat a keresztény, nem pedig a muszlim világban jött létre. Az egykori észak-amerikai gyarmatok azért teljesítettek annyival jobban, mint a dél-amerikaiak, mert a brit telepesek északon teljesen más rendszert hoztak létre a tulajdonjog és a politikai képviselő terén, mint délen a spanyolok és a portugálok. Az európai birodalmak nemcsak azért tudtak behatolni Afrikába, mert Maxim-puskákkal rendelkeztek, hanem mert az afrikaiak számára szintén veszélyt jelentő trópusi betegségek ellen kifejlesztették az oltásokat.”

A tudományhoz, a tudományos forradalomról: „Az újfajta tudomány nem csupán a pontos megfigyelésről szólt. *Galileitől kezdődően módszeres kísérletezés és a matematikai kapcsolatok beazonosítása is folyt.* A matematika lehetőségei is kitágultak, amikor Isaac Newton és Gottfried Leibniz egymástól függetlenül bevezették a differenciál- és integrálszámítást. Végül *a tudományos forradalom filozófiai forradalmat is eredményezett,* amikor René Descartes és Baruch Spinoza megdöntötték az észlelés és érvelés hagyományos elméleteit. *Túlzás nélkül mondható, hogy ezeknek az intellektuális újításoknak a burjánzása nyomán születhetett meg a modern anatómia, asztronómia, biológia, kémia, geológia, geometria, matematika, mechanika és fizika.* Az 1600-as évek közepén ez a fajta tudományos gondolkodásmód éppen olyan gyorsan kezdett terjedni, mint egy évszázaddal korábban a protestáns reformáció. *A nyomda és az egyre megbízhatóbb postai szolgáltatás együttesen olyan egyedülálló hálózatot hoztak létre,* amely mai szemmel nézve ugyan még gyerekcipőben járt, de minden korábbinál hatékonyabban közvetítette azt, amit a tudósok köre létrehozott.” – A tudomány- és szellemtörténet egyik kimagasló jelentőségű részeként csodálhatjuk a hajdani tudósok, gondolkodók levelezőkapcsolatait. Akik már hozzászoktunk a modern, elektronikus dokumentumszerkesztéshez és telekommunikációhoz, esetleges régi emlékeinktől eltekintve, már fel sem fogjuk, mekkora nehézséggel járt hajdan az ilyen széles körű eszme- és véleménycseré.

Az intézményi rendszerhez Ferguson nagyon józan, realista megjegyzése: „*Az intézményi rendszer bizonyos értelemben a kultúra terméke.* Mivel azonban az intézmények felállítanak egy normarendszert, gyakran az egyes kultúrák becsületességét hivatottak fenntartani az-

zal, hogy meghatározzák, mennyiben segítik a helyes magatartást a helytelennel szemben. (Becsületességét? Nem inkább azt a világot, amelynek fenntartásában az intézmények urai érdekeltek? – Osman P.) Ennek a lényegére kiválóan rávilágítanak a XX. század kísérletei, melyek során két, meglehetősen különböző intézményrendszert kényszerítettek rá a németekre (nyugaton és keleten), a koreaiakra (északon és délen), valamint a kínaiakra (a népköztársaságon kívül és belül). Az eredmények szembeszökőek voltak, a tanulság pedig kristálytiszta. Vegyük ugyanazt a népet, többé-kevésbé ugyanazt a kultúrát, majd az egyik csoportnál vezessük be a kommunista, a másiknál pedig a kapitalista intézményeket. Szinte azonnal eltérő viselkedést fogunk tapasztalni a két csoport esetében.” – Megköckáztatható: korunkban a modern hatalomtechnikai eszközökkel az intézményi rendszer mindinkább a módszeres berendezés terméke. Szükség szerinti ilyen-olyan álcák alatt igazából olyanát teszik, amilyennek a kellő hatalommal és befolyásolási képességgel rendelkezők akarják. Az intézmények pedig valóban felállítanak normarendszereket, értékrendeket, amelyek rendeltetése, hogy a hatalmon lévő vezetést és annak berendezkedését, a mögöttük állók érdekérvényesítését legitimálják, s ennek alátámasztására alakítsák a közgondolkodást. Csak röviden jegyezhető itt meg, miként használják erre modern világunkban a makrogazdaságtant. Nincs hely itt részleteznünk, miért nem képes az egzakt tudománnyá válni [A közgazdasági Nobel-díjas Paul A. Samuelson, a modern közgazdaságtan egyik megalapozója írja a William D. Nordhaus-zal írt, világhírű *Közgazdaságtan* c. könyvük (Akadémiai Kiadó, 2005) előszavában, hogy „A közgazdaságtan legalább annyira művészet marad mindig, mint amennyire tudománynak számít”], viszont könnyen megfigyelhető, hogy miután a kormányzatok érdekek mentén gazdaságpolitikát választanak, találnak annak indoklására alkalmas makrogazdasági elméletet.

Szintűgy még ehhez: Ferguson tanulságos szembeállítás hoz: „Miközben Isztambulban III. Oszmán szultán közönyösen uralkodott egy hanyatló Oszmán Birodalom fölött, Potsdamban Nagy Frigyes olyan reformokat hozott, melyek révén a Porosz Királyság katonai hatékonyságáról és adminisztrációs racionalitásáról vált közismertté.” Az igen érdekes kifejtést itt nem idézhetjük, Nagy Frigyes vezetői koncepcióját, intézményi rendszere meghatározó elvét viszont mindenképp: „Az uralkodó az állam első szolgája – írta 1752-ben, az utókor számára készített két politikai testamentuma közül az elsőben. – Olyan jól megfizetik, hogy megőrizheti hivatali méltóságát. Cserébe azonban elvárják tőle, hogy hatékonyan munkálkodjon az állam jóléte érdekében.” Első kérdés ehhez, valójában milyen szereplők, társadalmi tényezők alkotják ténylegesen az államot, amelyet az uralkodó szolgál, s mivel szolgálja őket. Érdekes az is, miféle egyezség, amelynek révén az uralkodót „olyan jól megfizetik”, s kik kötik azt vele. Hasonló ez ahhoz, mint hogy a modern democráciákban a kormányzat a nép szolgája – csak miként is működik ez a valóságban? Némi, eléggé el sem ítélni cinizmussal felvethető, hogy a modern democráciákban a kormányzás művészetének és gyakorlatának egyik legfontosabb része, hogyan osztják el a közpénzeket a nyomásgyakorlásra képes külső és belső erők között, úgy, hogy maradékelven jusson annyi

a népnek is, hogy az nagyjából nyugton maradjon. A könyv alighanem leginkább mértékadó megállapításainak egyike, hogy „[a]kármi névleges központi hatalom létezik is, a gyakorlatban az nem más, mint a dinamikus gazdasági, társadalmi és politikai kapcsolatok alkalmazkodó hálózata.”

A Nyugat korai iparosítása szintén intézményi előnyökről tanúskodott: „A Brit-szigeteken már jóval a gőzgép vagy a gyáripár beköszönte és elterjedése előtt megvolt a fogyasztói társadalom lehetősége. Ráadásul miután az ipari technológia már szinte mindenütt elérhetővé vált, a Nyugat és a többiek közötti különbség továbbra is fennmaradt, sőt egyre csak növekedett. A teljességgel egyforma, szériagyártásra tervezett fonó- és szövőgépek mellett az európai és észak-amerikai munkások továbbra is hatékonyabban dolgoztak, kapitalista munkáltatóik pedig gyorsabban halmozták a vagyonukat, mint keleti társaik. A közegészségügybe és a közoktatásba fektetett pénz jól hasznosult, ahol pedig ilyen nem volt, az emberek szegények maradtak. *Könyvem tehát ezekről a különbségekről fog szólni: arról, hogy miért léteztek ezek a különbségek, és miért számítottak olyan sokat.*”

Már nem maradt másra hely, csak – átugorva a különféle civilizációknak és az őket körülvevő történelemnek a fentebb idézett hat kulcstényező szerinti áttekintését és elemzését – a Végkövetkeztetésből meríteni legalább pár gondolatot.

A történelemről gondolkodó ember szükségszerűen érteni akarja, miből, miként következnek a civilizációk életciklusai, a felemelkedéstől az elenyészésig. Ferguson több erre vonatkozó elméletet is bemutat, majd így beszél: „A civilizációk, ahogy ebben a könyvemben is megkísérlem bemutatni, erősen összetett rendszerek, igen nagy számú, aszimmetrikusan elrendezett, egymásra kölcsönösen ható összetevővel, így a felépítmény sokkal inkább hasonlít egy namíbiai természetvárhoz, mint egy egyiptomi piramishoz. *Valahol a rend és a rendetlenség között működnek – ’a káosz szélén’.* Ezek a rendszerek mintha egy ideig stabilan működnének, nyilvánvaló egyensúlyi helyzetben, ami a valóságban állandó igazodást jelent. Aztán elérkezik egy ’kritikus’ pillanat, amikor *egy enyhe zavar elindítja az átalakulási fázis-t, és a civilizáció elmozdul az üdvös egyensúlyból a válság felé* – egyetlen homokszem képes egy szemmel láthatóan stabil homokvárat bedönteni.”

„Nem árt megjegyezni, hogy a civilizációk összeomlásának többsége éppen annyira kapcsolatba hozható az államháztartási válságokkal, mint a háborúkkal. Az összes korábban tárgyalt összeomlást megelőzte a befolyó jövedelmek és a költségek közötti súlyos egyensúlyvesztés, és az államadósság visszafizetésének ellehetetlenülése.” – Történelmi példák sora következik, köztük a spanyolok, franciák, török birodalom, 20. századi Nagy-Britannia.

Enyhe zavar? „2001-től kezdődően, mindössze tíz év leforgása alatt, az USA közkézen lévő szövetségi adóssága megduplázódott.” És „[a] világ még azt várja, hogy az Egyesült Államok kivergődik szorult helyzetéből, és végül helyesen cselekszik, amikor az általában Churchillnek tulajdonított kifejezéssel élve, minden más lehetőség kimerül már.

Miért kellene akkor aggódni? Az ilyesfajta önelégültség meglepően hosszú ideig fennmaradhat – jóval azt követően is, hogy a statisztikai mutatók már jó ideje piroosan villog-

nak. Egy nap azonban egy látszólag átlagos rossz hír – talán az egyik besorolási ügynökség negatív jelentése – főcímmé válik az amúgy csöndes hírek ciklusában. Hirtelen nemcsak néhány szakértő aggódik majd az USA pénzügyi politikájának tarthatatlansága miatt, hanem a nagyközönség is, nem is szólva a külföldi befektetőkről. Ez a változás a lényegbevágó, ugyanis *egy összetett adaptív rendszer akkor kerül nagy bajba, ha az őt alkotó kritikus tömeg elveszti a hitét a rendszer életképességében*. Sem a nullás kamatarányok, sem a pénzügyi serkentők segítségével nem érhető el egy hosszan tartó fellendülés, ha az emberek az USA-ban és külföldön együttesen úgy döntenek, hogy az ilyesfajta intézkedések csak még magasabb inflációhoz vagy egyenesen fizetéseképtelenséghez vezetnek. Amerika mindössze azáltal jut némi levegőhöz, hogy megvan az az 'égbekiáltó előjoga', hogy a világ elsődleges rögzített valutáját nyomja. Ezt az előjogot azonban a kínai kormány egyre inkább támadja.”

S mindehhez már csak egyetlen rövid kérdés, amelyre Ferguson igyekszik választ találni: *„Vajon a világ gravitációs központjának nyugatról keletre való átkerülése konfliktust is eredményez-e a jövőben?”* A válaszból: „Ha össze kellene foglalni Kína új, nagyszabású tervét, a legjobb, ha Mao szokása szerint felsoroljuk a 'négy több'-et: Több fogyasztás / Több import / Több külföldi befektetés / Több innováció. A gazdasági stratégiai változtatás mindegyik esetben szép kis geopolitikai hozadékot ígér.”

Dr. Osman Péter

Christophe Galfard: Kezedben az univerzum. Park Könyvkiadó, 2021; ISBN: 9789633556443

„Kvantumszabály: Ami lehetséges, az meg is történik.”
 „Lényegében minden kvantumrészcseke képes egyszerre egymást
 kölcsönösen kizáró állapotokban létezni.”

„A kutatást már több mint egy évszázada az intuíció vezérli, ha nem is az a típusa, amely a
 mindeddig a fajunk fennmaradását szolgáló hétköznapi gondolkodáson alapul.”
 (Forrásmegadás nélküli idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

A *Goodreads* idézi a *New York Times* recenzióját: „Miből áll az univerzum? Milyen meszszi-
 szire tudunk ellátni? Lehet-e tudni valamit a világegyetem történetéről? Van-e egyáltalán
 története? *Christophe Galfard* nemzetközi hírű francia fizikus csodákban és meglepetésekben
 bővelkedő utazásra hív bennünket az univerzum múltjába, jelenébe és jövőjébe. A *Kezedben*
 az univerzum korunk legizgalmasabb tudományos területei és témái – kvantumfizika, álta-
 lános relativitáselmélet, időutazás, párhuzamos valóságok, multiverzumok – közül jár körül
 néhányat. Élvezetes és közérthető bevezető mindazok számára, akiket érdekel csodálatos vi-
 lágegyetemünk. Könnyed és közvetlen stílusa tökéletesen megfelel azoknak az olvasóknak is,
 akik nem feltétlenül rendelkeznek tudományos előismeretekkel. A *Kezedben az univerzum*
 rámutat, hogy miképp hoz közelebb bennünket a modern tudomány a valóság végső meg-
 értéséhez. – *The New York Times*”

Ugyancsak a *Goodreads* róla: „Elméleti fizikából szerzett PhD-fokozatot a Cambridge
 University-n. Társszerzője Stephen Hawking és leánya első fiatal felnőtteknek szóló köny-
 vének: *George* titkos kulcsa az univerzumhoz. Az utóbbi pár évben az univerzumból tartott
 előadásainak és az arról írt élő műsorának 130 ezernél több nézője volt minden korosztály-
 ból és műveltségi rétegből.”

A könyv eredeti kiadója, a *Pan MacMillan* ajánlójából: „A könyv csodákkal teli utazásra
 visz haldokló Napunk felszínére, összehoz bennünket egy atom méretére, és távoli fe-
 kete lyukak halálos ölelésébe helyez. Az út során az ember eljuthat a megértésére, valóban a
 megértésére az elménket próbára tevő tudománynak, amely része a modern élet alapjainak, a
 kvantummechanikától Einstein általános relativitáselméletéig.

Bátorításul *Galfardtól*: „A könyvben nem lesznek egyenletek, kivéve egyet: $E = mc^2$.” És
 „[v]ágyam, hogy a könyv olvasása közben egyetlen olvasó se maradjon le. Utazásra indulunk
 a tudomány által ma ismert univezumba. Mélyen hiszek benne, hogy mindenki megérti az
 egészet.” – A tisztesség kedvéért: ezt ne vegyük szó szerint. Az elméleti fizika tételeit és felfe-
 dezéseit alapvetően a matematika nyelvén írják, s azokat gyakran igencsak nehéz lefordítani
 köznap gondolkodásra. Ugyanakkor, aki szereti a komoly dolgok kellemesen laza stílusú,
 gördülékeny előadását, a napi életből vett szemléletes párhuzamokat, gyakran csevegő tála-
 lással, nagyon élvezi majd mindezt. *Galfard* előadásmódjának fontos része, hogy a képzele-

tűnket viszi olyan – olykor ráérősen színezett – felfedezőutakra, amelyekben megmutatkoznak a szóban forgó természeti jelenségek és törvényeik.

Sokat filozofál, egyebek közt arról, *képes-e az emberi elme felfogni a világmindenséget. Optimista igennel válaszol*, bár a sokféleség, a méretek és a számosságok nagyságai gyakran sokkal inkább felfoghatatlannak érződnek. A könyvben több vonatkozásban is megjelennek a megismerésnek a tudomány mai állása szerinti határai, ám az a meggyőződés is, hogy a kutatás ezeken majd túl tud lépni.

Jó tanács: A speciális relativitáselmélettel foglalkozó fejezetnél ne akarjuk köznapi ésszel megérteni, miért van, hogy a fénynél semmi sem lehet gyorsabb, s főként, hogy miként igazodik ehhez az egész fizikai világ. Nem megy... Másutt is, pl a kvantumfizikánál, elmondja, hogy bizonyos dolgokat „a természet nem enged meg”. Sose kérdezzük, ki/mi szabta ezeket a törvényeket – nincs válasz, talán majd egyszer!

Képzeloerőt végsőig feszítő rész szól a kvantumvilág különleges alkotórészeiről és mechanizmusairól – csak ne kérdezzük, mi hozhatta létre ezt a felfoghatatlanul finoman kimunkált, precíziós alkotást!

A felszín ugyanakkor többnyire egészen világos: pl. pár érthető mondattal levezeti, miért következik az anyagok szilárdsága a Pauli-féle kizárási elvből, miben másak ebben a gázok és a folyadékok; vagy épp miként keletkezik magfúziónál az energiakibocsátás.

A nehézségeket sem titkolja. A végső alapok, a kvantumgravitáció birodalmának kutatásáról: „Az univerzum itt már olyan rejtélyé válik, amelyben bizonyos értelemben megáll a [mai] tudásunk, és kezdetét veszi a tiszta elméleti kutatás.” Elmondja, miként képes már a tudomány valamelyest túllátni az *utolsó szórásfelületen*, „[v]isont a kvantumgravitáció falán átjutni, az már egészen más. Még abban sem lehet biztos senki, hogyan gondolkodhat a rajta túl eső világról.”

S mielőtt kissé alaposabban is beletekintünk, még egy kis részlet mai, felettébb különleges világképünkből, valamint egy kimagasló jelentőségű jó hír, némi figyelmeztetéssel a továbbiakra vonatkozóan, mindez a Fejesugrás a kvantumvilágba rész Az elektronok könyörtelen világa c. fejezetéből (a címeket is ízelítőül idézzük).

Mai világképünkből: „Amennyit most megtudtunk az elektronokkal és a fénnel kapcsolatban, azt száz évvel ezelőtt legfeljebb maroknyi ember tudta, többségükben rendkívül okosak is voltak, és ezekért a felfedezésekért Nobel-díjban részesültek. És ez még mind nem elég. Nekik köszönhetően most már szinte mindent meg tudunk magyarázni, ami körülöttünk történik, a paradicsom színétől kezdve a fal és a talaj szilárdságán át egészen odáig, hogy mitől ugrik ki a kezünkből a mágnes, és miért tapad rá a hűtőszekrény ajtajára. Mindazt, amit én, vagy mi, vagy a barátaink naponta átélünk, jórészt az egymásba átalakuló anyag és fény játéka irányítja, valamint az, hogy az elektronok kategorikusan nem hajlandók megosztani a téridő apró darabkáját sem önmaguk hasonmásaival.

Ha majd legközelebb valakit megölelünk, bátran képzeljük el, hogy virtuális fénygolyók keletkeznek, aztán ahogy közeledünk egymáshoz, egyre izgatottabbak lesznek, míg végül

az elektronok a Pauli-féle elvnek engedelmeskedve úgy döntenek, hogy ennél közelebb már nem mehetünk egymáshoz. Nem biztos, hogy ezt a meglepő ténytet már az első randin érdekes szóba hozni, persze ki-ki döntse el maga.”

A jó hír, némi figyelmeztetéssel: „Mielőtt folytatnánk utunkat az általunk ismert anyagon keresztül, íme egy újabb jó hír: 2014-ben az Európai Nukleáris Kutatóközpont (CERN) lenyűgöző föld alatti tudományos laboratóriumaiban végzett kísérletek megerősítették, hogy az emberiség elméletileg már mindent felfedezett, amit a minket alkotó anyagról tudni kell. Mindent. Ami nem azt jelenti, hogy ne maradt volna több rejtély (egy csomó ilyenmel még a hatodik részben találkozni fogunk). Azt azonban igenis jelenti, hogy 2014 óta olyan képünk van az univerzum megismert összetevőiről, hogy az nagyjából mindent felölel, amit a modern technika hatókörében egyáltalán vizsgálni vagy felfedezni lehet. Ebben a képbe beletartoznak az atommagok is; már alig várjuk, hogy őket is megvizsgálhassuk. És aki úgy sejteti, hogy ott lent még különös dolgokkal fog találkozni, annak tökéletesen igaza van.”

Ide bizony óhatatlanul is befurakszik némi déja vu érzés. Közkezen forgó állítás, hogy a 19. sz. vége felé a tudósok széles körében úgy vélték, a fizika már minden lényegeset felfedezett – s tudjuk, milyen égszakadás-földindulás következett hamarosan a tudományban. Mester András Ericsson-díjas és Rátz Tanár Úr-életműdíjas matematika–fizika szakos tanár írja internetes bejegyzésében: „1867-ben az érettségi előtt álló Max Plancknak fizikaprofesszora, Philip von Jolly azzal a megjegyzéssel hűtötte az elméleti fizika iránti érdeklődését, hogy ’ebben a tudományágban már szinte mindent felfedeztek, és már csak néhány jelentéktelen lyukat kell betölni.’” Ki tudhatja, milyen új fordulatok várnak ránk a tudományban a következő sarkokon túl.

A megismerés szövevényes útjáról: „Nagyjából huszonkét éves lehettem, amikor érdekelni kezdett az, amit némelyek talán ’kemény’ fizikának hívnak. Előtte néhány évig tiszta matematikát tanultam, egészen megkapott a szépsége. Az első cambridge-i évemet megelőző nyáron elolvastam néhány szakkönyvet, múltbeli meg kortárs mesterek műveit, hogy némi képet kapjak arról, mit állít a tudomány a körülöttünk lévő világról. Legfőképpen a kvantumvilágra koncentráltam. Végül is, mint a Negyedik részben kiderült (a könyv részeire utal – Osman P.), az egészen parányi dolgok világa rejlik mindannak a mélyén, amik mi magunk is vagyunk. Ott találjuk meg mindannak az építőköveit, ami a világegyetemben van – igazából még Einstein általános relativitáselméletéhez is tudnunk kell, hogy mit tartalmaz a világ, más-különben az egyenletei nem tudnák megmondani, hogyan néz ki nagy léptékben. Számos fizikai Nobel-díjat ítéltek oda tudósoknak az egészen parányi dolgok területén elért úttörő eredményeikért.

Mondanom sem kell, nagyon izgatottan vártam ezt az előttem álló utazást, és ahogy elkezdtem foglalkozni e korszakalkotó szellemek elméleteivel, gyakran lejegyeztem fantasztikus gondolataikat, hogy biztosan jól megértsem őket: (Vigyázat, szédítő szavak következnek! – Osman P.)

Azt hiszem, nyugodtan kijelenthetem, hogy a kvantummechanikát senki sem érti. – *Richard Feynman*, 1965, fizikai Nobel-díj

Az Űristen titkolózik, de nem rosszindulatú. – *Albert Einstein*, 1921, fizikai Nobel-díj

A kvantumugrásokat egyetlen nyelv sem képes leírni, amely számít az elképzelhetőségre. – *Max Born*, 1954, fizikai Nobel-díj

Akiket nem döbbsentett meg a kvantumelmélettel való találkozás, azok valószínűleg fel sem fogták. – *Niels Bohr*, 1922, fizikai Nobel-díj

Átgondoltam a dolgot. Lehet, hogy Isten rosszindulatú. – *Albert Einstein*

Kilenc hónappal azután, hogy megérkeztem Cambridge-be, Stephen Hawking professzortól, korunk egyik leghíresebb (és legzseniálisabb) fizikusától lehetőséget kaptam, hogy PhD-diákja legyek a fekete lyukak és a világegyetem keletkezésének témakörében. Kötelező lesz a mély gondolkodás. Így hát a következő nyarat azzal töltöttem, hogy újból átnézzek minden elérhető anyagot úgyszólván mindennel kapcsolatban – és nagyjából addig jutottam, ahol most az Olvasó tart a könyvben. (Ötödik rész – A téridő megjelenése kezdete – Osman P.) Az volt a célom, hogy Hawking vezetésével összerakjam mindezt, és még jóval tovább jussak. Most viszont ránk vár, hogy ugyanezt megtegyük. *Mi maradt hátra? Akkor íme egy kis fejtörő.*

1979-ben egészen különleges fizikai Nobel-díjat kapott három elméleti fizikus: Sheldon Lee Glashow, Abdus Salam és Steven Weinberg. Hosszú évek óta próbálták megérteni a nem sokkal korábban működés közben is megismert gyenge magerő néhány meglehetősen sajátos jellegzetességét. Valami hihetetlen dologra jöttek rá: hogy az elektromágnesség és a gyenge magerő ugyanannak a nagyon régen létezett erőnek és mezőnek a két különböző oldala. Felfedezték, hogy világegyetemünk első napjaiban a világot betöltő láthatatlan kvantumtengerek közül legalább kettő egységes volt, ez alkotta az úgynevezett elektrogyenge mezőt. Ez önmagában is egészen rendkívüli áttörést jelentett (megérdemelte a Nobel-díjat), de *valami még sokkal nagyobb dolog előtt is utat nyitott: azt az elképesztő lehetőséget vetette fel, hogy a természetből eddig ismert összes erő egyetlen erőben (következésképpen egyetlen elméletben) egyesíthető. Erre az egyesítésre törekvés rejlik minden mögött, amit innen kezdve át fogunk élni. Ebből a célból utazunk el a tér és idő kezdeteihez, egy fekete lyuk belsejébe, sőt még az univerzumon kívülre is.*

Ami pedig – újabb csavar! – így kezdődik: „Mielőtt azonban oda eljutnánk, meg kell tudnunk, mi marad, ha valahonnan mindent kitakarítunk, ami benne volt” – s jön a fejezetcím: „*Olyan, hogy semmi, nem létezik.*” Szédítő menettel indul: „meg kell barátkoznunk azzal a fogalommal, amelyet a tudósok vákuumnak neveznek. *Ennek alapján értelmezik ma az elméleti fizikusok a kvantumvilágot: a vákuum olyan szellemi konstrukció, amelynek segítségével számtalan újabb és újabb kísérlettel igazolt, hihetetlenül pontos előrejelzést tehetünk.*

Vegyünk egy helyet vagy területet bárhol az univerzumban, és szabaduljunk meg mindattól, ami benne van. De valóban mindentől. *Fura módon nem üresség marad vissza*, pedig tényleg alaposan kitakarítottunk belőle mindent. Fel lehet ezt fogni? Aligha. Csakhogy a

természet füttyül rá, mit tartanak érthetőnek az emberek.” S ez még fokozható: „Hogy miért? Mert bizonyos dolgok körülöttünk nem bírják, ha nézik őket. Ilyen a vákuum is, amellyel hamarosan találkozni fogunk.”

Felfedező utunkról az univerzumban (természesen Galfarddal és könyvével): Az indító fejezet elején „[h]irtelen továtűnik 5 milliárd év, és egyszer csak arra eszmélünk, hogy a világűrben, csak lebegünk a nagy ürességben. Éterivé váltunk. Szintiszta képzeletté. De időnk sincs eltöprengeni, hogy mi történt, vagy kiáltani, mert a lehető legkülönösebb helyzetbe kerültünk.” S egy új *Jelenések könyve*: látunk egy egész megolvadt bolygót, egy óriási, forgó, növekvő csillagot repülni az űrön át, amely „vörös színben tündököl, milliófokos plazmaszállakat lövell ki magából, amelyek kis híján fénysebességgel száguldanak Egyszerre szépséges és szörnyűséges, amit látunk. Valójában az egyik legviharosabb eseménynek vagyunk tanúi, amire a világegyetem egyáltalán képes. A csillag már meghaladt minden elképzelhető méretet, a folyékonná vált bolygót pedig foszlányokra tépik az erejét többszörösen meghaladó erők. A csillag egyre csak tágul, már százszor akkora, mint kezdetben, és akkor hirtelen felrobban, összes anyagát szétszórja a világűrbe.” Barátságtalan egy indítás: a Nap és a Föld jövőbeni halálát láttuk. „Aki ezt olvassa, annak az imént már 5 milliárd évet kellett utaznia a jövőbe. Biztosak lehetünk benne, hogy képzeletünk remekül működik, és ez csodálatos. Másra nem is lesz szükségünk, hogy beutazzuk a teret, időt, anyagot és energiát, és felfedezzük mindazt, amit a 21. század eleji nézőpontból a világról tudni lehet. Ebben a könyvben nagyjából mindezzel találkozni fogunk. Miközben átutazunk az univerzumon, felderítjük majd, mi az a gravitáció, hogyan hatnak egymásra az atomok és részecskék egymás érintése nélkül. Meg fogjuk tudni, hogy a világegyetem túlnyomórészt rejtelmekből áll, és pontosan ezek vezettek el oda, hogy újfajta típusú anyagot és energiát is bevezettünk. A 'sötétet'!

Azután, hogy már találkoztunk mindazzal, amit ma tudni lehet, fejest ugrunk az ismeretlenbe, megnézzük, *min dolgoznak korunk legokosabb elméleti fizikusai, és hogyan magyarázzák azt az egészen különös világot, amelyben élünk.* Párhuzamos univerzumokról, multiverzumokról, további dimenziókról is szó lesz. Az elmúlt évtizedek felfedezései mindegyik megváltoztattak, amit korábban igaznak hittünk: *világegyetemünk nemcsak mérhetetlenül nagyobb a vártnál, de hihetetlenül szebb is, mint elődeink gondolták.*

A képzeletbeli utazás előbb a Holdra, majd a Naphoz, sőt annak belsejébe visz, a termionukleáris fúzió világába. Galfard elmagyarázza a működését, s a Nap majdani halálát „A számítások eredménye szerint nagyjából 5 milliárd év múlva”.

Következik a „*kozmosz családunk*” fejezet, kifelé a Naprendszerből, az Oort-felhőhöz, majd egy „dühödött vörös törpe”: a Proxima Centauri. Innen a Tejút legfényesebb pontja felé vezet az út, s a következő fejezetcím: „Egy kozmikus bestia”. A szupergyors S2 csillag vezet a nyomára, s egy minden sci-fi képzeletet szélsőségig feszítő leírással zuhanunk a fekete lyukba. Ám ahogy a főhős nem halhat meg a film elején, utazásunk sem érhet itt véget, hiszen odalennének a további felfedezések. Ellentétben azzal, amit a fekete lyukakról

általában tudni vélünk, „[t]úl gyorsan zuhantunk befelé, és kiperdültünk, nem értünk el a láthatatlan bestiáig, ahogyan a csillag sem, amelynek anyaga átváltozott *az emberiség által ismert két legnagyobb energiájú fény* kettős csóvájává: röntgen- és gamma sugarakká.” S *a magával ragadó stílus*, amely kevésbé sajátja az ismeretterjesztő könyveknek: „A sugárcsóva ugyanolyan elképesztő sebességgel száguld, mint mi magunk. Mintha egy hatalmas ujj mutatná nekünk a célt, és gyűrűként magára húzta volna az egész Tejutat. Talán még nem jött el az ideje, hogy bele vessük magunkat a fekete lyukba. Talán a természet még többet akart mutatni nekünk a világegyetem szépségeiből azelőtt, hogy beleengedne a fekete lyuk halálos szorításába.” – Galfard egész biztosan, hiszen még csak az első részben járunk, hat további vár még ránk.

Már a Tejútnál járunk, és „[a]ki nem nagyon tudja felfogni, mit jelent 300 milliárd külön-külön lebegő csillag, ne izgassa magát – igazából senkinek sem megy.” S az út folytatódik: „Egy áldott, tiszta pillanatban hirtelen mindent látunk. Galaxisok tucatjai, százai, ezrei, milliói, százmilliói. Mindenféle különféle méretű, folyton alakuló csoportok. Szálakra emlékeztető struktúrákká állnak össze, és szelik át keresztül-kasul az egész látható világegyetemet.”

S íme „[a] világegyetem első határoló fala” – „[a]z utolsó szórásfelület”. Utunk ismét felidézi a nagy Hamlet-sejtést, („Több dolgok vannak földön és egen, mintsem bölcselmünk álmodni képes”) mindazzal, amit Galfard mutat, s még inkább, ha belegondolunk: univerzumunk a térből áll, amely „sohasem teljesen üres”, és – a később sorra kerülő sötét anyagtól eltekintve (Hatodik rész – Váratlan rejtelmek), túlnyomó részben izzó nukleáris reaktorokból (csillagok), azok múmiáiból, és elképzelhetetlenül nagy, a saját gravitációs terükben rejtőzködő „bestiákból” (fekete lyukak) tevődik össze.

A felfedezőút folytatódik. A Tejút egy kis *galaxiscsoport* része, „a miénknél sokkal nagyobb csoportokat *galaxishalmazoknak* nevezik”, „miközben száguldunk tovább, olyan szuperhalmaznak nevezett hatalmas halmazok mellett húzunk el, amelyek gravitációval összekötött, a téridőben szétterpeszkedő, megszámlálhatatlanul sok csillagot és fekete lyukat tartalmazó fénylő spirálok és ovális korongok tízezreiből állnak. Ezek a *szuperhalmazok* észbontóan *hatalmas struktúrákat alkotnak*.” „Mámoros boldogságban keressük a világegyetem végét, de semmit sem találunk, ám képzeletünk kezd lomhábbá válni, mert egyre ritkábbak körülöttünk a galaxisok. Az őket alkotó csillagok meg egyre nagyobbak tűnnek. Most már tényleg eszméletlenül nagyok. Innen nézve némelyik már több százszor akkora, mint a ma ismert Tejút átlagos csillagai. És csak törünk előre, ha lassabban is. Meredeken csökken előttünk a ragyogó fényforrások száma. *Amikor pedig elérjük a Földtől számított 13,5 milliárd fényév távolságot, lényegében minden fényforrás eltűnik. Lehetséges, hogy elérünk oda, ahová akartunk? Tényleg van vége a világegyetemnek?*

A fény segítségével látott és valaha is látható világnak valóban van határa. Képzeletünk még nem jutott el eddig a határig, de hamarosan el fog. Jelenleg térben és időben olyan messze jár, hogy az első csillagok még meg sem születtek. Éppen ezért azt a pontot, amelyen

most áthaladunk, a *kozmosz sötétség korának* nevezik. *Minden onnan érkező, ma látott fény 13,5 milliárd év alatt ért el hozzánk.*”

Az utolsó szórásfelület. „Ahogy repülünk egyre tovább, előre, felkészülve a sötétség örökös uralmára, egyszer csak elérkezünk egy olyan pontra, amelyen már a fény sem képes átjutni. Ez a felület fal térben és időben is. Mögötte nem is sötét az univerzum, hanem átlátszatlan. (Itt nagyon fontos, hogy ne feledjük: egyszerűbb értelmezésben nem térben, hanem az időben utazunk. Nem az univerzum átlátszatlan részéhez érkeztünk, hanem az időhöz, amikor az még teljes egészében átlátszatlan volt. Miért? Galfardtól azt is megtudjuk. Amint azt is, hogy '[l]étezik fény az előttünk álló felületen túl is, csak éppen nem terjedhet szabadon.' Ám a modern felfogás itt sem ilyen kegyes hozzánk: Galfard szavai szerint az einsteini téridőben az átlátszatlan rész egyszerre hely és idő – Osman P.)

Az elméleti fizikusoknak csak több évtized alatt sikerült megérteniük, hogy mit jelent ez. A végén, mint a következő fejezetben látni fogjuk, egészen zseniális ötlettel álltak elő, s az az egészet megmagyarázza. Ezt nevezzük az ősrobbanás elméletének. Egyelőre azonban bele kell törödnünk, hogy egész egyszerűen *eljutottunk a látható világegyetem végéig. Ezt a felületet érzékeli a távcsöveink, és sikerült is feltérképeznünk. Olyan falfelület, amelyen semmilyen fény nem juthat keresztül. Úgy nevezik: utolsó szórásfelület, amely mögött a fény nem terjedhet szabadon.*”

Tovább is van: „Előzetesként hadd mondjak csak annyit, hogy az utolsó szórásfelületnél, annál a felületnél, amit mi magunk is látunk, nem ért véget a történet. *Rajta túl is van még legalább két felület, mögöttük pedig falak. Az első maga az ősrobbanás. A második mögött pedig az rejlik, ami az ősrobbanást okozta. Mielőtt ez a könyv véget érne, elutazunk a második falig, sőt azon túlra is.*”

A modern, intellektuálisan nem igazán igényes tömegszórakoztatás egyik alapeszköze, hogy folyamatosan fokozni kell a borzongást. Könyvünk ezt intellektuális igénnyel adja, pl. ha most egy salto mortaléval a következő részbe – A világűr értelmezése – ugrunk, ott megtudjuk, hogy az *univerzum még alakváltó is.*

Newton almájától Einstein gumilepedőjéig: a történet annak kutatásáról szól, mi is és miként működik a gravitáció. „Newton képletét majdnem kétszáz éven át minden gond nélkül használták, ám az egyik tudós tökéletesen eszement ötlettel állt elő a gravitációra vonatkozóan. (Remek és sorsdöntő felfedezésre vezető gondolatkísérlet következik! – Osman P.) Képzeljük el az űrben a Napot a körülötte keringő Merkúrral, s feledkezzünk meg minden másról. Az univerzumban csak ők ketten léteznek. Most szabaduljunk meg a Merkúrtól. Aztán még a Naptól is. Semminek nem szabad maradnia. *Nem lehet-e, hogy a gravitáció ezzel a megmaradt semmivel függ össze, vagyis magának az univerzumnak a szövetével (bármit jelentsen az)?* Hogy megtudjuk, mi lenne ebben az esetben, tegyük vissza a Napot a helyére, és kezdjünk el gondolkodni. *Ha egy pillanatra elképzeljük, hogy a világegyetem szövege alakítható, a Nap egyik legegyszerűbb hatása az lehetne, ha meggörbítene. [Így] a gravitáció egyszerűen ennek a görbületnek a következménye lenne: az esés nem valami erő hatása vol-*

na, hanem csak lecsúszás az univerzum szövetének láthatatlan lejtőjén. Igen, őrült ötlet, de végül is miért ne lehetne kipróbálni? Hogyan mozognának a dolgok egy ilyen világegyetemben?” Galfard elmondja: a bolygókra elvégzett geometriai számítások pontosan ugyanazt az eredményt adnák, mint a Newton-féle számítások, egy kivétellel: leírták azt az apró eltérést is, amelyet a Merkúr pályája mutat a newtoni számításhoz képest. „A gravitáció titka egyszerűen feltárult. A gravitáció a világegyetem szövetének görbülete a benne lévő testek körül. Newton ezt nem látta meg. És sokáig senki más sem; és még ma is csak próbáljuk kitalálni, hogy ennek a szemléletnek milyen következményei vannak.” Az új megoldás létrehozója „Albert Einstein, az imént ismertetett elméletet pedig, amelyik az anyag és a világegyetem lokális geometriájának összekapcsolásával adja meg a gravitáció elméletét, általános relativitáselméletnek nevezzük.”

S következik, hogy a közönséges ész megáll, s még tátogni sincs ereje: „A tudósoknak jó időbe telt, amíg rájöttek, hogy Einstein mellel minden tekintetben forradalmasította a szemléletünket. Arra jött rá, ... hogy az univerzumnak nemcsak alakja van, hanem még dinamikus is, vagyis változik az időben. A csillagok, bolygók és minden más mozgásával együtt mozog a görbület is, amelyet a világegyetem szövetében keltenek. És ami igaz ezek körül a testek körül lokálisan, az érvényes lehet az univerzum egészére nézve is. Más szóval, bár Einstein maga sem hitt benne, felfedezte, hogy az univerzum időben változik, talán jövője is van. Márpedig aminek van jövője, annak múltja, története, sőt még talán kezdete is lehet.” [Egy intellektuális mélyítés ehhez Carlo Rovelli: Az idő rendje c. könyvéből (Park Könyvkiadó, 2018): „A jelen állapot épp annyira határozza meg a világ jövőjét – sem jobban, sem kevésbé –, mint a múltját.”]

Einsteini következmények a megismerésben: „2015 szeptemberéig technikai fejlettségünk nem sok választási lehetőséget adott a világűrbeli érkező információk felfogására: a fényre kellett hagyatkoznunk. Más módszerünk nem volt a kozmosz távoli szegleteinek kifürkészésére. Ám ez most gyökeresen megváltozott. Egy újfajta eszközzel sikerült kimutatni egy addig érzékelhetetlen jelet. Azt nem a fény közvetíti. Amint 2016. február 11-én bejelentették, a világegyetem szövetének hullámainak fogták fel, mérték és elemezték. Ezek a hullámok nem fényből állnak, hanem, mint hamarosan látni fogjuk, térből és időből; ezek a hullámok összenyomják a teret és az időt, ahogyan fénysebességgel átszáguldanak mindenben. Ezek az egészen speciális hullámdetektorok új ablakot nyitnak a világ vizsgálatára: ettől kezdve azt is kimutathatjuk, ami fény segítségével nem látható. És akit érdekel, hogy mi az, jó helyen jár, ha a fekete lyukak meg az ősrobbanás környékén tapogatózik.” [Carlo Rovelli az új világképről (A valóság nem olyan, amilyennek látjuk – A dolgok elemi szerkezete – Park Könyvkiadó, 2019): „Az elmélet [Einsteiné] azt is kikövetkezteti, hogy a tér fodrozódik, mint a tengerfelszín, és ez a fodrozódás olyasfajta hullámokat formál, mint a televízióadást vivő elektromágneses hullámok. Ezeknek a 'gravitációs hullámoknak' a hatása megfigyelhető a kettős csillagokon: azok gravitációs hullámokat bocsátanak ki, ahogyan energiát veszítenek

és lassan egymás felé esnek. Az Einstein-elmélet látszólag eszement előrejelzése ismét beigazolódott.”]

Jöjjön újabb salto mortale, ezúttal *A világűr értelmezése* rész *A gravitáció és a gravitációs hullámok érzékelése* c. fejezetéhez. „Egyszer csak megértjük, hogy valójában még a Földön is minden egyfolytában zúg lefelé a bolygónk anyaga által keltett lejtőn. Bolygónk éppen emiatt és így rétegződik az ég tetejétől a legbelsőbb magjáig: felül vannak a legkisebb sűrűségű részecskék, a legnagyobb sűrűségűek pedig mélyen eltemetve. Évmilliárdokba telt, amíg ez az egyensúly kialakult.”

A lényegre: „Minden dolog minden irányban gravitációnak nevezett láthatatlan lejtőt alakít ki, s minél nagyobb a tárgy sűrűsége, annál meredekebbet. De ha minden, aminek tömege van, meggömbíti a világegyetem szövetét, akkor nyilván a fény is, gondoljuk, mert az energia = tömeg, és megfordítva, ahogy az $E=mc^2$ mondja. De vajon igaz-e ez? Tényleg minden görbületet kelt a szövetben, még a fény is? És mi az ördög lehet ez a szövet? Mi a helyzet a világegyetem szövetével? Mi az a szövet? És mi görbül meg? Nos, éppen erre jött rá Einstein.”

Kapaszkodni tessék rázós meredek jön! „Az $E=mc^2$ -tel megmutatta, hogy a tömeg és energia közti megkülönböztetés lényegtelen, tömeg és energia ugyanannak a dolognak a két oldala. 1915-ben pedig azt mutatta meg, hogy bármely adott helyen az ott jelen lévő anyag és energia határozza meg a világegyetem alakját. Mellesleg attól az elképzeléstől is megszabadult, hogy a gravitáció erő volna. A gravitáció pusztá geometria. Görbületek és lejtők. Az anyag és az energia által létrehozva. De hát minek a geometriája? Van itt egy áthidalni való fogalmi szakadék: a világűr, noha üresnek tűnik, nem üres. És nem is statikus. Pontosan attól lesz mozgó, változó geometriai test, amit eddig úgy neveztem: 'a világegyetem szöveve'. Einstein felfedezte, hogy ez a szövet a tér és az idő keveréke, és ez a kettő, mint azt az elmúlt században megtanultuk elfogadni, elválaszthatatlan egymástól. A világegyetem szövetét most már tehát inkább téridő néven ismerjük, és Einstein általános relativitáselmélete arról szól, hogyan görbíti meg ezt a téridőt mindaz, ami benne van, és megfordítva. Egyfelől anyag és energia, másfelől a téridő geometriája azonos fogalmak, legalábbis, ami a gravitációt illeti.

Mi azonban mindeddig csak a tér görbületét észleltük. Az időét nem. Legalábbis azt hittük, hogy nem. Valójában az idő folyamatosan görbül. Most is, itt körülöttünk. A hatása túl gyenge, érzékszerveinkkel nem is észleljük, de nemsokára olyan helyekre is el fogunk jutni, ahol egészen nyilvánvaló és rendkívül kellemetlen lesz az idő görbülete. Megtapasztaljuk majd a Harmadik részben a repülőgépen, és a Hatodik részben is, ahol végül fejest ugrunk majd egy fekete lyukba.” – Most szépen sorra veszi az égitestek görbítő hatását, kezdve a Földdel, említve a Hold árapálykeltő hatását, majd jön a Nap „a maga meredek görbületű téridőlejtőjével, azon pedig a Naprendszer összes bolygója, üstököse és aszteroidája kering különböző sebességgel és magasságban, és elsűvít, mint golyó a tál falán. Aztán van némi versengés a szomszédos csillagokkal is...” és így visz tovább a világűr mélységei felé.

„A Tejút összes csillagának téridőgörbülete együttesen a mi galaxisunk görbületét, gravitációs terét hozza létre, s az verseng a szomszédos galaxisokéval. Aztán maga a Lokális csoport is más csoportok közös görbületével vetélkedik, és így tovább. Einstein megtalálta, hogyan lehet ezt az egészet egyetlen képlettel leírni. Bravó, Einstein. *S egyenlete alapján arra a belátásra jutott, hogy ezt a hatalmas teret különös hullámok töltik be.*” Voilá!, mondaná egy bűvész, eljutottunk a már említett gravitációs hullámokhoz. Galfard a földi hullámzás analógiáján szemlélteti a magyarázatot, majd „*[m]ármint minek felelnének meg ezek a hullámok a mi univerzumunkban? A szövetében fellépő rándulásoknak.* Ezek lennének a *téridőhullámok*; mi *gravitációs hullámoknak* mondjuk őket. Einstein már 1916-ban megjósolta a létezésüket, néhány hónappal azután, hogy publikálta gravitációelméletét. Ügyet sem vetett rá senki. Évtizedeken át. Aztán már ő sem gondolt rájuk többé, azt hitte, hogy talán csak a számításaiból következnek, a valóságban nem léteznek, amíg végül 1951-ben Yvonne Choquet-Bruhat közölte vele, hogy igaza volt... *Matematikailag bizonyította, hogy ha az általános relativitáselmélet helytálló, akkor létezniük kell gravitációs hullámoknak.* És versenyfutás kezdődött a kimutatásukra.” (Leírás a könyvben – Osman P.)

A modern kozmológia születése: a kozmológiai fejezet indításából: „Van néhány olyan kérdés az életben, amelyre egyetlen válasz, ráadásul egyértelmű válasz adható. Sajnos az, hogy a teljes univerzum hogyan néz ki, mindannak ellenére, amit az imént láttunk, nem tartozik közéjük. *Einstein egyenletei világegyetemünk sokféle különböző globális formáját engedik meg, de mint a Hatodik részben látni fogjuk, egyelőre azt sem tudjuk, hogy miből van.*” És a tudomány haladása: „A látható világ egyszerű modelljét beleültettük Einstein egyenleteibe, és olyasmi jött ki, amit az emberiség történetében Einstein kora előtt soha senki el sem tudott volna képzelni. Pedig *pontosan megfelel annak, amit odafenn, az égen láttunk, és amit a tudósok mindennap látnak: hogy az univerzum fejlődhet (Einstein szerint), és fejlődik is (a megfigyelések szerint).* Ebből a gondolatból született meg a kozmológia, az univerzum múltbeli és jövőbeli történetének megismerését szolgáló tudomány. Einstein előtt csak kozmogóniáink voltak, a világ titokzatos eredetéről szóló történetek, amelyeket azért meséltünk egymásnak, hogy meg ne bolonduljunk. *Most tehát már van tudományunk is, hogy feltárhassuk azt a történetet, amelyet már nem az ember írt, hanem maga a természet.*”

A kozmológiai barbatrükk: „Figyeljük, hogyan alakulnak körülöttünk a pontocskák, és egyszer csak ráébredünk, hogy Einstein egyenletei alapján képzeletben 'vissza is forgathatjuk', visszacsinálhatjuk a tágulást. Meg is tesszük. *A látható világegyetem most nem felfúvódik, hanem mindjárt elkezd összeesni.* Kozmikus szemünkkel zsugorodni látjuk: a korábban oly távoli múlt közeledni kezd hozzánk, a jelen felé, felfalva az eljövendő évek képeit. *A Földről látható világegyetem teljes gömbje zsugorodik össze.* És egyre csak zsugorodik. Addig zsugorodik, amíg...”

Egy világfordító jezsuita: „Nagyjából száz évvel ezelőtt Georges Lemaître belga fizikus és jezsuita pap úgy határozott, hogy a három kozmológiai elv alapján egyetlen, ehhez hasonló képzeletbeli óraműszerű világegyetemet alkot, s annak így megfigyelheti a tágulását

és a zsugorodását az időben. *Egyszerű következtetésre jutott: magának a világnak, ha azt az emberiség, amióta csak az esztét tudja, adottnak tekintette is, valószínűleg volt kezdete.* Einstein egyenleteiből Lemaître, mint utána még sokan mások is, hamar arra a rendkívül aggasztó gondolatra jutott, hogy *bár a világegyetemnek mindig megvolt az összes energiája, annyi, amennyi ma is van, de valamikor nem volt kiterjedése. Sem térben, sem időben.* Ez a gondolat teljes képtelenségnek tűnt, ahogy talán ma is annak tűnik: pedig ez jön ki Einstein egyenletéből. Mai tudásunk szerint azonban ennél jobb gondolat sohasem született még mindannak magyarázatára, amit az éjszakai égbolton látunk.” – Valóban képtelenségnek tűnik, hol ördögben lehetett az az energia, de jön a nem sokkal felfoghatóbb magyarázat.

„Azokat az elméleteket, amelyek szerint a látható világegyetem mai tartalmának valamikor nulla (vagy ahhoz egészen közeli) kiterjedése volt, *(forró) ősrobbanás-elméleteknek* nevezzük. (Carlo Rovelli *A valóság nem olyan, amilyennek látjuk* című könyvében már a Nagy Bumm elméletet is megfúrta, s Big Bounce-ról beszél: *’Ha a kvantummechanikát is számításba vesszük, akkor az univerzum nem sűrűsödhet a végtelenségig.* A Kvantumtaszítás visszalöki. Egy összezsugorodó univerzum nem sűrűsödhet egyetlen pontba, hanem visszalökődik, és újból tágulni kezd, mintha egy kozmikus robbanásból született volna.’ – Osman P.) Azért *’forró,* mert látható világegyetemünk csak egy egészen forró múltban viselhetette el, hogy összes energiája parányi helyen sűrűsödjön. A Nap magja azért forró, mert saját gravitációja összepréselte az összes benne lévő anyagot. *Ha viszont az egész látható univerzumot egyetlen Nap méretű gömbbe sűrítjük, a forróság egészen újfajta szintjéhez jutunk.* ’Ős’ azért, mert az egész látható világegyetemet magában foglalja. És *’robbanás,’* mert a rákövetkező tágulás miatt úgy tűnhet, mintha a múltban, közvetlenül az univerzum megszületése után lett volna egy robbanás, pedig, mint később látni fogjuk, szó sincs robbanásról.”

S a felfoghatatlan még fokozható: „Mint később látni fogjuk, *az ősrobbanás nem a téridő meghatározott pontján történt, hanem mindenütt.*” – Köznapi logikánk ezen némileg kiakad: ha a téridő akkor maga is egyetlen pontba sűrűsödött össze, akkor úgy tűnhet, hogy ez a tétel nem bír jelentőséggel. Galfard azonban a három kozmológiai elv alapján egészen más értelmezéssel áll elő, s ebben felbukkan a multiverzum is. Amit erről mond, minden részletében teljesen logikus, csak épp „értem én, értem, de fel nem foghatom!”

A képzelőerőt végsőkéig feszítő rész szól a kvantumvilág különleges alkotórészeiről és mechanizmusairól. A felszín ugyanakkor többnyire egészen világos: pl. pár érthető mondattal levezeti, miért következik az anyagok szilárdsága a Pauli-féle kizárási elvből, miben másak ebben a gázok és a folyadékok; vagy épp miként keletkezik magfúziónál az energia-kibocsátás.

A továbbiakból (vigyázat: a megfogalmazásban humor és szakmai önirónia is munkál!): „Először is vetünk még egy pillantást *a világegyetemet betöltő kvantummezőkre,* és meg fogjuk látni, hogy bár sok mindent elmondtam eddig róluk, *tökéletesen érthetetlenek.* Aztán a kvantumgravitáció összefüggésében megnézzük azokat a részecskéket, amelyeket ezek a mezők hoznak létre, és *kiderül, hogy azokat sem lehet érteni.* Majd találkozunk egy macs-

kával, amely egyszerre él és hal; *akinek azonban sikerül ezt felfognia, az többé már nem ért semmit.* Ezekről a sikerektől felvértezve *párhuzamos világegyetemekről* fogunk hallani, amelyek elváltak a miénktől, mint ágtól a levél.

Ha már meggyőződünk róla, hogy *a kvantumvilág semmiben nem emlékeztet arra, amilyennek józan ésszel gondoljuk a valóságot*, ismerősebb terepre lépünk át. Mivel az a célunk, hogy előbb-utóbb áthidaljuk az egészen parányi és a nagyon nagy dolgokat elválasztó szakadékot, ismét a nagy összkép felé fordulunk, hogy új szemmel nézhessünk Einstein elméletére, a világegyetem tágulására, a galaxisokra. Abban reménykedünk, hogy mindent megnyugtatóan jól definiálnak találunk.”

Ennyi. Hű segítöm, a számítógép jelzi: ha a karaktereket még szaporítjuk, forró nagy bummm lesz belőle. Pedig nehéz abbahagyni, olyan jó a könyv... .

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

EXCEPTION OF THE EXCEPTION, OR HOW CAN AN INVENTION BASED ON NATURAL LAW BE PATENTED IN THE UNITED STATES TODAY?

Geyer-Hirt Dóra

This paper examines the current trend in the protection of in vitro diagnostics, a narrow area of patent law, in the United States. It analyses the US courts' reasoning on the so-called laws of nature exceptions and the most important court decisions in this context, and examines how the patent filing trends of the biotechnology industry have evolved in the light of these decisions. It also examines how the often changing US law enforcement perspective has triggered reactions from some experts in biotechnology and the US patent system, and the extent to which some in vitro diagnostics companies have tried to adapt to the ever changing situation. The paper also gives examples of inventions that have been patented in the United States in the last few years despite being based on laws of nature.

THE ROLE OF COMPULSION. THE HISTORY OF PUBLIC HEALTH COMPULSORY LICENCE AS A LEGAL INSTITUTION, ITS REGULATION AND TIMELINESS IN PATENT LEGISLATION – PART II.

Dr Dávid Ujhelyi PhD LL.M.

The goal of the study is to examine the types, functions and regulation of compulsory licences. In the second part of it several foreign examples using this legal device are enumerated, mainly in connection with COVID-19 epidemic, with special regard to the situation and measures in Hungary, and with focus on the changes in legal regulations. The article is closed with a comprehensive bibliography on the topic.